

ION AGÎRBICEANU

O P E R E

ACEST VOLUM A FOST PRE-
GĂTIT PENTRU TIPAR SUBT
SUPRAVEGHEREA AUTORULUI,
ÎNTRE ANII 1961—1963

Coperta și supracoperta : *Cristea Müller*

ION AGÂRBICEANU

O P E R E 4

SCHIȚE ȘI
POVESTIRI

★

★★★

1 9 6 5

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

PĂRINȚI

Mătușa Stana deschise repede porțița, își vîrî capul și strigă cu glas gros, hodorogit, spre casa veche, văruiță proaspăt, din fundul curții :

— Chivo, a venit Ionu Șchiopului !

Apoi, fără să mai aștepte vreun răspuns, cu conștiința că și-a făcut datoria, porni cu pași largi, cît putu de repede, pe uliță la vale. Mergea aplecată înainte, făcîndu-și vînt cu brațele, și părea foarte însuflețită.

Chiva, în tindă, mesteca mămăliga. Cînd auzi vestea, rămase pe-o clipă nemișcată, uitîndu-se în ceaun, ca și cînd ar fi voit să se încredințeze dacă a auzit bine ; în clipa următoare se ivi în ușa tinzii și porni, alergînd,

spre porțiță. În uliță, ajunse în grabă pe mătușa Stana, și cele două femei, aruncându-și mereu câte-o vorbă, dar privind mereu înainte, pășeau din ce în ce mai repede, gîfîind, pe uliță la vale.

Nenea Gheorghiță, bărbatul Chivei, fusese în grădină s-aducă doi viței pe care-i lăsase să ronțăie iarba fragedă, de april. Cădea însărarea dintr-un cer albastru și înalt, cădea fumurie, cu o aromă ce te făcea să te gîndești încă la zapadă. Din coperișul vechi, de paie, al casei bătrîne, fumul se-nălța alburii.

Nenea Gheorghiță închise vițeei, apoi o luă încet, legănat, spre casă. Cînd văzu în tindă ceaunul cu mestecătorul înfipt în mămăligă, și pe Chiva nicăiri, zise năcăjit :

— Îți faci de cap ! — Apoi începu s-o cheme : Chivo, hăi !

Era încredințat că nevasta e pe-aici pe-aproape, în casă sau în cămară. Dar cum nu-i răspunse nimeni, deschise ușa de la cele două odăi și strigă din nou.

— Ei, comèdie ! zise bădicul, supărat. Unde să fie ?

Strigă în vecini, la mătușa Stana. Aici nu era suflet de om. Nenea șezu pe scăunel și începu să mestece mămăliga, care nici pe jumătate nu era mestecată. O răsturnă apoi pe cîrpător, pe masă, strînse tăciunii în jurul unei oale cu fiertură, închise ușa tinzii, să nu între cînele, și ieși la porțiță. N-o văzu pe Chiva nicăiri.

— Cine știe unde va fi ! Iar va fi auzit vro veste, zise bădicul Gheorghiță, vorbind cu sine, și întră supărat în curte.

De vreo patru ani, după cîte vești n-a alergat Chiva lui, și toate nu i-au fost de nici un folos ! Cîte nădejdi nu și-a făcut, și toate au fost zadarnice ! El întră în

casă, se lăsă pe-o laviță, cu gândurile împrăștiate. Cu cît i se împrăștiau gândurile, cu atît își simțea sufletul mai greu. Va fi rămas așa vreun ceas ; întunerecul copleșise tot jurul, numai pe vatra din tindă mai lumina un ochi de jar.

Cina se răcise, dar bădicul Gheorghită n-avea gust de mîncare. Ieși din nou la porțiță. Două femei treceau pe drum, și el le auzi vorbind :

— Nu-l mai cunoști... Bărbos și galbin...

— Cine-ar fi gândit să mai vie ?!

Bădicul simți un junghi la inimă, și răsufllarea i se opri.

— Cine are zile, vine.

— Și de Niculae al Chivei nu știe nimic ?

Așadar, cel care venise nu era băiatul lui ! Pe-o clipă, auzindu-le vorbind, lui Gheorghită i-a fulgerat prin gînd că feciorul lui e bărbosul despre care vorbeau femeile și că s-a oprit, în drum spre casă, la frate-său, la Pavel : de bună samă, Chiva, auzind, n-a mai putut aștepta.

Omul își încordă auzul, dar nu mai putu auzi răs-punsul celeilalte femei ; se depărtaseră.

Da, se sfîrșise ! Nu era Niculae al lui !

Bădicul se lăsă frînt pe lavița de la porțiță ; nu-l mai țineau picioarele. Cine va fi acela care venise bărbos și galben, și care despre Niculae al lui nu știa nimic ? Gheorghită simțea că omul acesta nu putea să-i aducă nici o veste bună. De altfel, el de mult nu mai nădăjduia. Numai Chiva îi mai făcea cîteodată să-i tremure sufletul împietrit, ea, care își lega nădejdea și de-un fir de păr.

Bădicul nu-și putu da sama cât va fi șezut pe laviță, când, pe drum, auzi pași și vorbe.

— Săracu Ionu Șchiopului, cum a-mbătrînit, cum s-a schimbat !...

— Mirare-i, să duci patru ani așa viață ? De cîne, nu de om !

— Da' biata Chiva lui Gheorghită ? Ai văzut-o ? Îi plînge satu-ntreg de milă.

Bădicul sări drept în picioare, dar repede se lăsă din nou pe laviță, ca și cînd l-ar fi pocnit cineva c-un mai drept în numele tatălui.

— Poate era mai bine să nu-i spuie nimic.

— Vezi, că dacă i-a lăsat cu limbă de moarte...

Nenea Gheorghită auzi nespus de clar vorbele din urmă ale celor ce treceau pe drum.

Apoi nu mai auzi nimic. Mai trecură bărbați și femei, care, toți, vorbeau de întoarcerea lui Ionu Șchiopului din prinsoare și de vestea ce-o adusese despre Niculae al Chivei. Dar bădicul nu mai auzea nimic. Îi răsări în suflet, nespus de limpede, chipul feciorului, așa cum îl văzuse în ziua plecării la război. Năltuț, bine legat, cu mustăcioara abia mijind, cu ochii negri umezi de înduioșarea despărțirii. Îl văzu apoi pe cînd era în leagăn, pe cînd era de-o șchioapă, pe cînd păzea vitele, pe cînd mergea singur cu plugul și la toate trebile. Ce mai bărbat ar fi ieșit din el !

Cu moartea celui mai mare, cu a lui Ion, în anul dintîi al războiului, s-a împăcat mai ușor. Venise, în spital, chilăvit rău. Cum ar mai fi trăit ? ! Și cum era cu satul aproape de oraș, a căpătat voie să-l îngroape acasă. I-a adus cu carul lui, cu boii lui. L-a văzut cu

oasele frînte, l-a văzut mort, îl are aici, în cimitirul din sat.

Dar Niculiță !

Știa el de mult că băiatul nu poate fi între cei vii, — de patru ani n-a mai dat nici un semn de viață. Credea că s-a împăcat și cu moartea lui, — așa părea că-i spune sufletul împietrit de durere. Dar iată că sub gheață licărise viu izvorul nădejdi.

Și acum nu mai putea fi nici o îndoială !

Bădicului îi curgeau lacrămile în neștire, lacrămii grele, pe obraz, cînd deodată tresări : se apropia pe uliță, de la vale, ca un vuiet împletit din bocete de înmormîntare. Vreo zece femei veneau cu lelea Chiva.

Toată noaptea, casa cea bătrînă răsună de tînguirile mamei. În curte, cînele urlă a pustiu, a moarte. Bădicul Gheorghiță rămase, pînă dimineața, nemișcat și mut, tot mîngîind o căciulă. O purtase feciorul său Niculiță, și, pe patul de moarte, îl rugase pe Ionu Șchiopului s-o ducă acasă, s-o deie tatălui său : era încă bună și ar fi putut s-o folosească. Dacă n-ar fi fost dorința asta din urmă a lui Niculiță, Ionu Șchiopului n-ar fi spus nimic în sat, deși el i-a ținut lumînarea. Împreună au luptat, deodată au fost prinși, și, cu patru ani în urmă, cînd sosise scrisoarea de la Ion, era scris în ea că-i laolaltă cu Niculiță a Chivei și că sînt sănătoși amîndoi.

Dimineața, cei doi părinți păreau două umbre, care au întîrziat în casa veche, din cortegiul stafiilor de noapte. Zadarnic guițau purceii în coteț ; zadarnic făceau larmă găinile închise ; zadarnic zbierau vițelușii

în grajd. Nime nu deschidea ușa de la tindă. Mămăliga de sara prinsese scoarță.

Pe la ojină, porțița curții scârțâi, și mătușa Stana își arată obrajii zbîrciți în fereastră, turtindu-și nasul lung de geam. Mîna stîngă o ținea streășină deasupra capului, și în palma bătrînă, învelite într-o năfrămuță, ținea o ramură de salcie înverzită și o luminiță de ceară.

Își ascutea privirea slăbită, să vadă pe cei din casă, dar nu-i vedea. Începu să ciocăne în geam :

— Chivo ! Tu, Chivo !

Din casă nu răspunse nimeni.

— Măi Gheorghită ! Care sînteți acasă ?

Dar cum nici de data asta nu răspunse nimeni, mătușa Stana, tîrîndu-și cizmele grele, veni la ușa tinzii, o deschise și intră în casă.

— Vai de mine, Doamne, suspină ea, văzînd pe cei doi bătrîni cum ședeau înlemniți, se vede că voi nu știți ce zi e azi ! E Sîmbăta Floriilor ! Haidați la cimitir !

Dar cei doi părinți nu înțeleseseră decît cînd văzură în mîna mătușii ramura verde de salcie și lumînărica de ceară.

— Nu lumînărică așteptam eu să-ți aprind, Niculiță-a mamei !

Atîta putu zice lelea Chiva, și începu să plîngă cu deznădejde. Tot bocindu-se, răsuci, din ceară și feștilă de fuior, două lumînări, ajutată de mătușa Stana.

Bădicul se ridică cu greu, se duse în grădină și rupse două ramuri de salcie.

Gîndul că pot face ceva pentru Niculiță cel mort departe îi trezi din cumplita lor durere. Lelea Chiva

aruncă în grabă ceva de mîncare la purcei, la găini, bădicul puse o mînă de otavă în ieslea vițelilor, și, curînd, cei trei bătrîni ieșiră pe porțiță și luară drumul cimitirului.

Cînele, obosit și trist, îi petrecu din ochi, apoi sări gardul și se întinse la pămînt înaintea porțiței, cu botul pe labe.

ADĂPOST DE-O NOAPTE

Isprăvisese tîrziu cu spălatul vaselor în sara aceea. Stăpînii avuseseră oaspeți la masă, cina abia se terminase pe la 11, iar felurile multe de mîncări scosese ră toate farfuriile de prin scrinuri, coborîseră toate vasele de bucatărie din cuiele de pe părăți, unde atîrnau strălucitoare. Ilinca, frîntă de oboseală, ședea, răsîmîndu-se într-un cot de căpătîiul patului din bucatărie, și se uita, ca la niște dușmani, la turnulețele de vase și de farfurii de pe masă : să le mai puie la loc în sara asta, ori să le lase pînă dimineață ?

Se gîndi cu ură și cu scîrbă că abia pusese în rînd bucatăria după masa de la prînz, și se și apucaseră de lucru pentru pregătirea cinei. Pe lîngă bucatăreasă și

fata din casă, însăși stăpîna se coborîse în bucătărie, și fusese o adevărată babilonie pînă începuseră să sfîrîie cratițele. Și chiar după ce mîncările fuseseră împărțite și puse la foc, stăpîna venea mereu să supravegheze, țipînd cu glasul ei ascutit la cele trei femei.

Ilinca nu pricepuse niciodată la ce-s bune atîtea feluri de mîncări, și cînd vedea maldărele de carne, îi venea întotdeauna cu scîrbă. Și apoi, ce de lucru avea ea pînă spăla atîtea vase, pînă puna în rînd bucătăria, după fiecare masă mare ! Bucătăreasa și fata din casă nu-i ajutau niciodată la spălatul vaselor ; și pentru că erau mîndre și se țineau cucoane, Ilinca, venită numai de un an la oraș, dintr-un sat din nordul Moldovei, le ura cu strășnicie și, în sufletul său, le disprețuia adînc.

Ilinca își frecă ochii cu dosul palmei : pica de somn. Se mai uită o dată la vasele de pe masă, și, deplin hotărîită să le lase nemișcate pînă dimineață, se lăsă moale pe pat, așa îmbrăcată cum era. Pleoapele-i căzură grele.

Afară, — după ce viscolise ziua întreagă, învolburînd zăpezile de pe acoperișuri, de pe uliți, purtîndu-le în perdele mari, ca neguri zdrențuite, ca suluri fumurii, — se înseninase ; stelele sclipeau înghețate, sus, în înălțimi, iar acoperișurile de țiglă trozneau de ger.

Ilinca auzea, muiată de somn, cum troznesc acoperișurile, cum scîrțîie pe stradă zăpada sub pașii vreunui trecător grăbit. Cuprinzînd-o dulceața ațipirii celei dintîi, în căldura din bucătărie, printr-o ciudată împărechiere de gînduri, își aminti c-un fel de scîrbă de mîncările multe care se topiseră în sara aceea la masa

stăpînilor. Cum poate cineva să ospăteze așa pe astfel de vremuri?! Cum trebuia să ajute la servit, și cum bucătăria era dezlipită de locuința stăpînilor, Ilinca, de cîte ori făcuse, azi după amiază și sara, drumul de la bucătărie la prînzitor, văzuse pe stradă cele din urmă rămășițe din convoiurile retragerii : bieți soldați învinețiți, degerați, în cete mici, grămădiți uneori în jurul unei căruțe care țipa îngrozitor din osiile uscate, trasă de căluți ce-și frământau oasele, lunecînd la fiecare pas, strivind săc sub roți zăpada înghețată, cu urechile și coama îmburate, sure, părăind niște moșneguți nepu-tincioși, ce se trudesec amar să meargă înainte. Luînd-o somnul, în mintea ei se învăluiau impresiile de azi, pentru a lua cine știe ce forme în haosul visului.

Deodată tresări. Bătuse cineva în geam ? Ei, cine era să bată ?! Poarta curții era încuiată doar ! Încuiată ? Fata deschise ochii mari, speriată : lampa din bucătărie nu era stinsă ! Cum de s-a culcat ea fără să stingă lampa ?! De va fi văzut lumină la bucătărie !... De cîte ori nu i-a spus că-i dă drumul dacă nu cruță gazul, care-i așa de greu de găsit pe vremea asta de război. Ilinca sări din pat și stinse lampa. Dintr-o aruncătură de ochi văzuse ceasul de pe părete : arăta două. Stăpîină-sa se va fi culcat, de bună samă, și nu va fi văzut nimic. Dar chiar să fi văzut lumină în bucătărie, ea nu știa cîte vase au fost de spălat ?

În geam se auzi din nou o bătaie ușoară. Fata se cutremură : își aduse acum limpede aminte că uitase să încuie poarta. Nu de tîlhari îi era frică, ci de neîmplinirea strașniciei porunci pe care i-o dăduse stăpîină-sa : nu cumva să uite poarta descuiată, căci prin oraș trec

mereu trupe în retragere, și «zdrențuroșii aceia, care au fugit din fața dușmanului, — zicea doamna, — fură de sting. Sînt flămînzi de se-ncovoaie, Ilinco, și-au ajuns de nu mai au nici un dumnezeu.»

Ilinca luă cheia din cui și porni spre ușa bucătăriei. În clipa aceea cineva ciocăni din nou în geam, de două ori : «Cioc, cioc !». Ilinca se-nsfioră ; se apropie de fereastră și-ncercă să privească afară. Dar geamul era, tot, o floare de gheață.

— Cine-i acolo ? Întrebă fata.

— Om bun ! răspunse un glas obosit și răgușit. Deschide-mi să mă-ncălzesc puțin ! Îngheț !

— Ești soldat dumneata ?

— Da, soldat ! Am văzut lumină și am tras aici.

— Da, am uitat poarta descuiată ! spuse cu dăznă-dejde fata.

Un soldat ! Iată ce-a trebuit să-i mai cadă pe cap în noaptea asta ! E limpede : mîne, stăpîna o va alunga. Nu era zi să nu-i spuie amenințătoare : «Ascultă, Ilinco ! Să nu care cumva să găzduiești vrun soldat la bucătărie ! Vin degerați, și nu mai scapi de ei ca de cerșetori ! Dar bagă-ți mințile-n cap ! Sînt plini de păduchi ! Și tu știi cîți au murit pînă acum, în oraș, de tifos exantematic !»

Cucoana îi tîlcuise de mult Ilincei, de cînd se iviseră primele cazuri de tifos exantematic, ce boală grozavă e și cum te poți feri de ea. Ilinca, de cîte ori mergea în piață, trebuia să-și ungă cizmele cu gaz, iar peste veșminte să îmbrace o manta veche de-a cucoanei, care mirosea mereu a lichid salvator. Așa o povățuise pe cucoană un doctor, prieten al casei.

Și iată, acuma îi cade pe cap un soldat ! Ea e de vină. Cum a putut uita să încuie poarta ?

— Deschide-mi să mă-ncălzesc puțin. Nu mai pot merge mai departe, se auzi din nou vocea obosită de-afară.

— Ți-aș deschide, zise fata, dar am poruncă strașnică să nu las soldați în bucătărie.

— N-o să rămîn. Mă-ncălzesc nițel și plec. Trebuie să-mi ajung unitatea.

— Dar de va afla stăpîna ? Mă alungă ca pe-un cîne. Mi-a spus.

— E întunerec la boieri, am văzut cînd am trecut pe lîngă casă. Și, apoi, nu rămîn. Plec îndată.

— Nu ! zise fata, cu spaimă. Uite, eu deschid și merg să încui poarta. Vei veni și dumneata cu mine. Crede-mă, nu pot. A să mă bată, vai cum a să mă bată !

Se auzi un mormăit, ca și cînd cel de-afară și-ar fi spus sieși ceva, dar Ilinca nu înțelese nimic. Ca orice fată de la țară, nu se temea de întunerec, nu se temea de oameni. Și apoi, afară nici nu era întunerec. Zăpada și stelele cerneau o lumină potolită, ca de negură.

Descuie ușa bucătăriei. Mai ardea un butuc pe foc, și, în slaba zare de lumină, fata, în prag, fu învăluită de aburul ce năvălea pe ușa deschisă.

Soldatul se desprinsese greoi de lîngă zid și, iarăși mormăind ceva neînțeles, porni, tîrîndu-și un picior, către poartă.

Ilinca se uită la el, făcu un pas, făcu doi, se opri și zise :

— Dac-aș ști că nu stai mult... Te doare piciorul ? Nu-i fi împușcat ?

Soldatul se opri.

— Nu. Mi-a degerat și s-a umflat puțin.

Ilinca se uită cercetător la casa boierească, ascultă câteva clipe liniștea nopții înghețate, troznetul acoeperişurilor sub ger, apoi, întorcându-se spre bucătărie, zise hotărâtă :

— Vino !

Dimineată, înainte de 6, învăluită în ceață, Ilinca încuie poarta, ascultă un răstimp cum se-ndepărtează scîrșitul zăpezii, aspru sub pașii soldatului, aruncă o privire spre geamurile mute și oarbe ale casei boierești, apoi, pătrunsă de frig, fugi în bucătărie. Aprinse lampa și se apucă să puie vasele la locul lor.

Soldatul, cît ce mîncase, adormise buștean, pe patul ei. Nu s-a îndurat să-l scoale. S-a-nfășurat într-un țol și s-a culcat pe podelele de scînduri ale bucătăriei, lîngă plită ; dar gerul de-afară se prelingea pe subt ușă, înfiorînd-o. Și deși mereu pusese lemne pe foc, nu putuse adormi. Dar nu-i părea rău. Rămînînd trează, l-a sculat la vreme pe soldat, și i-a dat drumul pe poartă, fără să bage cineva de samă. Nici prin gînd nu i-a trecut să se teamă de boala aceea despre care-i spusese stăpînă-sa că o aduc soldații.

Ilinca atîrna vasele strălucitoare în cuie, și, deodată, aducîndu-și aminte cu cîtă lăcomie mîncase omul, cît fusese de flămînd, și cît de în grabă adormise, simți o ură adîncă față de cei pe care-i văzuse cinînd în sara trecută. Bine-a făcut că la plecare i-a umplut sacul cu bunătățile ce se mai găseau prin bucătărie ! Dar cît de greu s-a deșteptat azi-dimineată soldatul !

Cît a trebuit să-l zguduie, să-l strige ! Şi ce faţă galbenă, de mort, avea ! Şi cît de mari şi de-adînci îi erau găvanele ochilor ! Şi ce barbă sălbatecă îi umbrea obraji ! Ilinca se opri în mijlocul bucătăriei, cu o oală în mînă : îi veniră în minte feţele sănătoase, mulţumite, de oameni ghiftuiţi, ale celor care cinaseră asară cu stăpînii ei, şi zise tare :

— Bine-am făcut că l-am adăpostit ! Bine-am făcut că i-am dat de mîncare !

Şi, cum atîrna oala în cui, simţi din nou în inimă junghiul care o încercase de atîtea ori peste noapte : poate tot aşa va fi şi fratele său Ion ! Dintr-odată gîndurile i se limpeziră şi adăogă încet, pentru sine :

— Mare-i nedreptatea în lumea asta, Doamne ! Unii îngheaţă şi mor de foame, iar alţii mănîncă la căldură zece feluri de mîncări !

De ce nu i-a deschis numaidecît asară ? De ce l-a mai ținut în ger ? Cînd i-a spus să-şi scoată bocancii, el i-a răspuns : «Nu-i mai pot încălţa dacă-i scot. Mi-s degerate picioarele !» Şi ea l-a ținut atîta vreme afară, afară, în ger ! O copleşi un nedesluşit simţimînt de scîrbă şi de mînie faţă de sine însăşi.

Toată dimineaţa munci în silă. Îi venea să se certe cu bucătăreasa, cu fata din casă. Se simţea între ele străină, mai străină decît în ziua cînd intrase, aici, în slujbă.

La 12 veni, ca de obicei, stăpîna. Înainte de-a servi masa, obişnuia să facă o inspecţie în bucătărie. De cînd izbucnise tifosul exantematic, controla în fiecare zi şi hainele şi patul servitoarei. Cucoana era în toane rele. Fata din casă pomenise de-un schimb de vorbe

acre între stăpînă și stăpîn. Dar Ilinca nu luase în samă șopotul dintre bucătăreasă și fata din casă.

Cucoana, — femeie înaltă, negricioasă, cu ochii încercănați, cu mustăcioară, cu piclița obrazului groasă, — gustă din mîncare, aruncă o privire spre vasele atîrnate în cuie și se apropie de patul Ilincăi. Patul era nedesfăcut, dar tîrnosit. Ilinca uitase să-l aranjeze după ce se sculase soldatul. Cucoana prinse acoperitoarea de un colț și o zmînci de pe pat.

— Poftim ! Așa se așterne ? — Voi să se întoarcă spre Ilinca, dar rămase deodată nemișcată, mirosind cu nările dilatate, strîmbîndu-și fața : Ce miroase aici ? Miroase a... rînced ! Curele, smoală, ori ce dracu-a fost în patul ăsta ?

Deodată, cum se aplecase de parc-ar fi vrut să miroase de-aproape așternutul, scoase un țipăt ascuțit, ca și cînd ar fi zărit un șarpe, și sări înapoi. Cu mîna întinsă arăta, mută, ceva pe perină. Ce văzuse trebuie să fi fost înspăimîntător, căci fața ei, desfigurată, arăta și groază, și dezgust cumplit.

Cele trei femei se apropiară de pat. Pe perină, în direcția arătată de degetul cucoanei, se tîrau încet, abia vizibil, doi purtători de... tifos exantematic.

Cucoanei i se făcu rău. Strigară pe stăpîn, îi fre-cară tîmplele cu oțet, și abia o deșteptară.

Ilinca se făcuse palidă ca moartă.

— Dar ce-i, pentru Dumnezeu ? Ce s-a-ntîmplat ? întrebă boierul, uitîndu-se speriat la servitoare.

Nici bucătăreasa, nici fata din casă nu se putură hotărî să pronunțe numele celor două vietăți : era prea de rușine.

— Vai, Alecule ! De ce n-a fost să scăpăm, Alecule !
Ce nenorocire, Alecule ! Începu să țipe cucoana și
izbucni într-un plîns isteric.

O apuca de multe ori, așa că bărbatul nu se prea
sperie.

— Dar ce-i ? Spune-mi odată !

Cucoana îl luă de mînă și îl duse la pat.

— Uite ! zise ea, întinzînd brațul.

Boierul se plecă, văzu și se retrase cu scîrbă.

— De unde-au ajuns aici ? Întrebă el cu asprime.

Bucătăreasa și fata din casă nu puteau fi bănuite.
Fețele lor arătau atîta scîrbă de cele două viețuitoare
ce se tîrau încet pe perină, că puteai crede că din
clipă-n clipă li se va face și lor rău și vor leșina.

Fu luată la-ntrebări Ilinca. Cucoana, țipînd mereu
și pălmuind-o, îi căută hainele cu care era îmbrăcată,
pe cele pe care le ținea într-o geantă veche, o căută în
cap, făcînd o larmă de părea că arde bucătăria.

— Cucoană, zise fata, nu mă mai căuta ! E de-
geaba ! Eu n-am !

— În zadar o cauți în cap, sînt de veșminte, zise
boierul.

— Ești sigur ? Întrebă, cu o spaimă nouă, cucoana.

— Da, sînt sigur ! răspunse bărbatul, ridicîndu-se
din contemplarea paraziților.

— Și de pe ce-i cunoști ?

— Sînt mai mari și mai suri. Desigur, i-a adus
Ilinca de prin oraș.

— Nu, boierule, zise fata, simțind o ură aprinsă și
un adînc dezgust în fața văicărelilor stăpînii. De la
soldat trebuie să fie !

— De la soldat ?! țipă cucoana, încremenită.

— De la ce soldat ? întrebă boierul.

— Azi-noapte am găzduit un soldat. Uitasem poarta descuiată și lampa aprinsă. Era aproape înghețat și abia se mai târa.

Vorbise foarte liniștită, ca și când ar fi povestit o întâmplare firească.

— Așa ! Și ce poruncă ți-am dat eu ție, tu, nerușinato ?!

Cucoana nu mai așteptă nici un răspuns, ci tăbărî, cu toată furia, asupra fetei. Ilinca mai răbdă o palmă, două, trei, apoi deodată ridică mîna și o izbi pe cucoană de plită. Cu hainele și cu părul în dezordine, cucoana țipa ca o furie, gata să se arunce din nou. Dar bărbatul o opri și încercă s-o liniștească.

— Să-l fi lăsat în ger ? Să-l fi lăsat să-nghete ? Nu-i și el om ? Nu-s oameni toți ăștia care trec degerați și flămânzi pe drum ? Numai dumneavoastră sînteți oameni ?

Ilinca întreba așa, cu fața aprinsă, tot punîndu-și în rînduială părul, ciufulit de stăpînă, și hainele.

Ca și când ar fi uitat-o cu totul pe Ilinca, cucoana începu să vorbească foarte neliniștită și înfricată cu boierul.

— Alecule, trebuie să prinși ! Alecule, aleargă la telefon și cheamă pe doctor. Cu siguranță că-s exantematici ! Să aducă etuva ! Să dea hainele la etuvă ! Să-i ducă la laborator ! Să-i examineze dacă sînt exantematici sau ba ! Dar pentru ce să-i mai examineze ? Cu siguranță că sînt exantematici !

— Ei, nu se poate ști. Nu-s toți exantematici, spuse boierul în silă. Trebuie să-ntrebăm doctorul, trebuie să-i vadă doctorul...

— Vino, Lizeto, și prinde-i, spuse cucoana, mai liniștită la gândul că va veni doctorul.

— Eu, cucoană ?! întrebă fata în casă, scârbită și simțindu-se înjosită.

— Las', că-i prind eu, cucoană ! zise Ilinca, apropiindu-se de perină.

Și, cât ce-l prinse pe unul, făcu un gest pe care-l cunoștea și stăpîna. Dar aceasta o opri îngrozită.

— Ce vrei să faci, nenorocito ? Să-l omori ?

— Păi bine, cucoană, să-l păstrăm de sămînță ?

— Dar nu ți-am spus, proasto, că trebuie să-l cerceteze doctorul ?! Lizeto ! Anico ! Căutați o cutiuță să-i închidem.

Pînă să se găsească cutiuța, Ilinca prinse și pe celalalt.

— Grijește să nu te muște, nenorocito ! Nu ți-am spus de-o mie de ori să te păzești, să nu primești în bucătărie vrun soldat ? Acum nenorocirea e gata ! Cine știe cîți mai sînt în pat, în bucătărie !

Pînă ce sosi doctorul, cele trei femei căutară cu de-amănuntul în pat, prin bucătărie, dar nu mai găsiră nimic.

— Închipuie-ți ce nenorocire, doctore dragă ! și cucoana își bătu cu deznădejde palmele.

— Da, sînt de haine ! zise doctorul, închizînd cutiuța.

— Exantematici ?

— Hm ! Asta nu se poate ști, răspunse doctorul, încurcat. Nu sînt toți exantematici. Atîrnă dac-a fost bolnav soldatul...

Ilinca trebui, la stăruințele stăpînei, să-l descrie pe soldat.

— Cu siguranță c-a fost exantematic ! zise cucoana, îngrozită.

— Nu-i nici o siguranță. A putut să fie, într-adevăr, numai degerat, spuse doctorul.

— Dar poți să-i examinezi, doctore ? Dumneata, nu ?! Ce grozav ! Numai la Iași ?!

Doctorul, ca s-o liniștească, îi spusese că numai la Iași se poate cerceta dacă sînt exantematici sau ba. Hotărîră să-i trimită acolo. Așternutul de pe pat fu scos în mijlocul curții. Trebuia să sosească etuva.

Cucoana, după ce se făcu dezinfectarea la etuvă, își opri privirile asupra Ilincăi. Fata, de nesomn și de obidă, era palidă la față și pierdută.

— Mi se pare că a și-nceput ! spuse ea doctorului, arătînd spre Ilinca.

Acesta, ca să-i facă plăcere, se apropie de slujnică, îi luă pulsul.

— Puțină febră ! Vreo treizeci și opt, zise el.

— Treizeci și opt ? întrebă cucoana, îngălbenind din nou.

— N-ai pentru ce te speria ! Chiar de-ar fi mușcat-o, febra nu-i din cauza mușcăturii. Nu se-arată boala așa de repede. De la inoculare...

Dar doamna îi tăie repede vorba :

— S-o duci la spital, doctore, să nu mi-o lași pe cap ! — Apoi, mai încet, адаose : Pune-o, te rog, într-o odăiță singură. Dacă nu-i nimic, nu cumva să se molipsească acolo ! Știi, o am pe nimic. Nu mai capăt una ca ea, cu atîta plată. Și-i harnică foc !

Deși doctorul raporta în fiecare zi că slujnica nu are nimic, deși Ilinca însăși ceru în nenumărate rânduri să fie scoasă din spital, unde i se ura de moarte, stăpîna o lăsă acolo șase săptămîni.

Dar în cea dintîi zi după ce ieși din spital, Ilinca își ceru plata. Stăpîna nu o crezu, și nu-i plăti. Sara tîrziu, după ce se culcară toți, Ilinca își adună în geanta ei veche, spartă, puținele lucruri pe care le avea, ieși tiptil din bucătărie, se strecură pe lîngă casele stăpînilor, deschise poarta și ieși în stradă.

Era o noapte tot așa de senină și tot așa de geroasă ca și aceea în care adăpostise pe soldat. Subt pașii ei zăpada scîrțîia tot așa de aspru ca și atunci subt pașii soldatului... Unde-o fi el acum? Dar fratele ei Ion unde-o fi? Și oare ce-or face toți aceia pe care i-a văzut în toamna și-n iarna asta strecurîndu-se pe ulițele orașului? Pășea din greu, și gînduri grele îi frămîntau sufletul tînăr, gînduri nedeslușite, prin care se zbătea să țîșnească înțelesul, lumina.

PENTRU PACE

— Te-am ruga să ostenești cu degrab'. Se-neacă și-nălbește din ochi. Nu mai are mult. Și te cheamă mercu.

— Ești rudenie cu bolnava, mi se pare.

— Ba deloc. Sînt o vecină. De pe partea rudeniilor, ar putea înlemni de veci, fără împărtășanie, fără luminare. Rudeniile i-au scurtat zilele.

— Da, am auzit. Mi-a spus și bătrîna. De, sînt oameni și ei.

— Oameni, da, da' prea laconi, părinte. Știi dumeata de cînd îi tot bat capul bătrînei să le-mpartă averea? De doi ani, încă nainte de a se ști ceva de moartea lui Dumitru. Chiar ș-acum, numa cît au pără-

sit-o. Au venit cu blăstăm, cu amenințări. Dintr-asta i s-a făcut și mai rău bătrânei.

Preotul se pregăti de drum. De doi ani, tot la șase săptămîni, urca dealul viilor să împărtășească pe văduva Măriuța Ispas, căzută la boală și la neputință, mai ales de cînd îi venise știrea că feciorul ei murise undeva pe front. Ispas bătrînul fusese om de samă în sat, bun citeț la strănă, în slovele chirilice, mai slab citeț de gazete. Chiar și Măriuța, nevastă-sa, știa citi, putea înfiripa o scrisoare. Lui Dumitru, pînă i-a ținut urma, tot cu mîna ei i-a scris. Rămasă văduvă încă înainte de război, Măriuța n-a prea simțit lipsa lui Ispas în purtarea gospodăriei, deși avea gospodărie întemeiată. Dumitru era mare, cele două sluguțe nu părăsiseră casa, ba Măriuța le mai avea încă și-n ziua de azi.

Cîtă vreme știuse de urma lui Dumitru, muncise cu rîvnă, să-i crească averea, să aibă feciorul cu ce se-n-călzi, unde se hodini după ce se va întoarce stors de greutățile și primejdiile războiului. După ce nu-i mai știu cărările, munci cu nădejdea că odată i le va afla, dar de cînd s-a încredințat din gura unui văr al băiatului că Dumitru doarme undeva în pămîntul Poloniei, mort de tifos, Măriuța a lăsat toate treburile din mîna, le-a scăpat cum scapi un ghem care se rostogolește de nu-l mai poți ajunge. A căzut la pat, și-au rămas sluguțele stăpîne în curte, în casă, pe moșie.

E adevărat că treburile pornite bine de la început și purtate cu rînduială, în același făgaș, ani de zile, nu se încurcă repede. Vreo jumătate de an cele două ajutoare se purtară așa ca și cînd ochii stăpînului ar

fi fost mereu asupra lor. Dar de la o vreme, văzînd că nimeni nu le poartă socoteală, o mai scrînteau și ele, oameni fiind, deși vreo zece ani slujiseră cu credință la casa lui Dumitru Ispas.

Văzînd așa, rudeniile căzuseră pe capul Măriuței. Cum poate ea răbda să se lăfăiască niște străini în averea lui Ispas? N-are veri și verișoare, n-are neamuri destule, care, după lege, vor fi și moștenitori, nemaifiind alți copii afară de Dumitru? Nu poate să-l aducă pe unul în casa cea de piatră, să învîrtă gospodăria, să grijească de bătrînă cîte zile va mai avea, și să nu lase să se risipească o avere așa de frumoasă?

Dar toate stăruințele rudeniilor rămăseseră zadarnice. Din clipa în care știu că Dumitru e mort, Măriuței nu-i mai păsă de agoniseală. Știa că, oricît ar împrăstia sluguțele, vor aduce și în coș atîta cît să aibă și ea de-o hrană. Iar cît privește moșia, ea-i făcuse de mult legea, dar nu-și spusese încă la suflet de om hotărîrea.

Preotul cunoștea bine certurile și îndîrjirea tot mai mare dintre văduvă și rudenii. El dădea dreptate neamurilor, și adeseori, cînd cerceta pe bolnavă, s-o împărtășească ori să-i citească o rugăciune de ușurare, o înfrunta și-i spunea că nu-i lucru creștinesc ceea ce face.

Bolnava, de cele mai multe ori, se lăsa certată, nu-i răspundea. Alteori intra în vorbă :

— Nu-i nici un păcat ! Las' să se mai încălzească și ei.

— Cine ?

— D-apoi Petru și Ionaș, slugile. Sînt oameni la vîrsta jumătate, și încă n-au o casă. Crezi sfinția-ta

că averea noastră ar fi așa cum e dacă n-ar fi fost rîvna și credința lor ?

— Bine, dar ș-au avut simbria !

— Simbria ! Las', că știu eu, părinte, ce-i simbria ! Crede-mă, dacă-ți mărturisesc. Dumnezeu îmi va ierta păcate pentru asta.

— Pentru că lași slugile să te fure ?

— Dacă vrea sfinția-ta, fie și-așa !

— În vreme ce rudeniile nu se pot apropia de casa dumitale !

— Tot pentru ele, pentru binele lor, fac ceea ce fac, părinte. Să nu crezi că nu m-am gîndit. Amarnic m-am gîndit pînă am aflat hotărîrea cea adevărată. Pentru ele, pentru rudenii, fac ceea ce fac.

Auzind-o vorbind așa, preotul se gîndea de multe ori că bolnava va fi făcut vreun testament pe sama rudeniilor, așa cum se și cuvenea. Dar nici primarul, nici notarul, nici alt știutor de scrisoare din sat nu știau despre vreo hîrtie făcută la dorința bolnavei.

Acum, mergînd alături de vecina ce-l chemase la bolnavă, gîfîind pe urcușul de pe dealul viilor, preotul se gîndea că are să-i vorbească mai hotărît, s-o convingă să puie odată capăt nemulțumirilor din jurul ei, să le împace pe rudenii, să n-o apuce clipele din urmă între atîtea suflete răzvrătite, între atîtea blăstăme. Luase de-acasă o coală de hîrtie și se gîndea la cei doi vecini pe care-i va chema ca martori cînd va scrie voința din urmă a bolnavei.

Cu toată graba la care-l îndemna vecina ce venise după el, preotul nu credea s-o afle pe Măriuța în clipele din urmă. Știa dintr-o lungă experiență că țărani, cînd îl chemau la un bolnav, măreau totdeauna pri-

mejdia, fie că se temeau în adevăr, fie că voiau să-și ușureze conștiința văzându-l pe preot în drum spre cel bolnav. Dar acum, îndată ce intră în casă, își dădu sama că vecina avusese dreptate. Măriuța era în clipele din urmă. Abia-l recunosc pe preot, dar după ce-l recunosc, se liniști, ochii i se limpeziră și începu să vorbească în toată firea.

Clătină din cap când preotul își puse patrafirul.

— Nu mai am păcate, părinte, nu mai am ce spovedi. Pentru alta te-am chemat eu acum.

Ea își duse mîna uscată în sîn și scoase cu mare greutate o hîrtie împăturată, îngălbenită de sudori.

— Iată, aici e voința mea din urmă, începu bolnava. Vor fi doi ani de cînd am scris-o, cu mîna mea. O port în sîn numai cînd vin rudeniile, altfel o țin sub perină.

Fața preotului se luminează.

— Așadar, tot te-ai gîndit dumneata la neamuri, tot ți-ai cunoscut datoria de creștină, să pleci împăcată cu cei din jurul dumitale !

În loc de răspuns, bolnava îi întinse hîrtia.

Preotul o luă și o desfăcu. Două pagini mari erau pline cu rînduri strîmbe, cu litere întortocheate. Trecu o vreme pînă ce o putu citi. Trecu vreme îndelungată, mai ales pentru că, de cîte ori putea descurca o frază, el ridica ochii și privea tot mai mirat la bolnavă. După ce isprăvi cu cititul, preotul rămase trist, cu privirea în gol.

— Îți place ? îl întrebă Măriuța.

Preotul nu răspunse.

— Nu e adevărat, nu e creștinesc ceea ce scriu eu acolo ?

Preotul oftă și zise :

— Cum ți-au trecut dumitale prin cap astfel de lucruri ? Cine e călugărul acela Gherasîm ?

— Păi bine, nu-l cunoști, sfinția-ta ? Înainte de război nu venea în tot anul pe la noi prin sat să adune milă pentru mînăstirea ceea ? Ş-apoi, cum să nu-mi treacă prin cap astfel de lucruri ? Da' nu te rogi și sfinția-ta, în toată duminica, pentru pacea a toată lumea ? Noi, creștini de rînd, nu avem datoria să ne rugăm pentru pacea lumii ? Că de-ar fi fost pace în lume, Dumitru al meu n-ar putrezi acuma-n pămînt.

Ea izbucni într-un plîns cu zbucium adînc. Preotul aprinse luminița de ceară de la căpătîi, gata să-i dea dezlegarea din urmă.

Dar după un răstimp, bolnava se liniști, își adună puterile și zise :

— E voința mea din urmă, părinte, și pe sfinția-ta te las să mi-o îndeplinești. Testamentul nu poate fi stricat. De averea bărbatului nu mă ating, numai de ceea ce-am adus eu de zestre.

Preotul știa că zestrea ei era partea covârșitoare din moșie. O privi întrebător.

— Acuma, e adevărat, neamurile mă vor blăstăma, da' n-am ce le face. Omului trăbă să-i faci binele cu de-a sila uneori.

— Binele ? se miră preotul.

— Apoi da, binele ! Ce folos ar avea rudeniile de averea mea ? Ar împărți-o, și-ar crește mai ușor copiii, și cînd vor fi mari, se va porni un nou război, și copiii nu se vor bucura de avere, ci vor putrezi cine știe pe unde. Pe cînd sfintele rugăciuni din sfînta mînăstire

vor îndupleca pe Dumnezeu să săce sămînța bătailor, să deie pace lumii.

— Zadarnic, bunico, dorința dumitale nu se poate îndeplini. O mînăstire în care călugării să nu facă altceva, — ziua, noaptea, — decît să se roage pentru pacea lumii, cum dorești dumneata, nu știu, nu cunosc. Cred că nici nu-i zidită încă o astfel de mînăstire, căreia îi lași dumneata averea. Călugărul acela Gherasîm aduna bucățile de dulce pentru traista lui, și bani pentru șerparul lui. Nici nu se știe dac-a trăit vrodată în mînăstire, și nici că i-aș putea da de urmă. Nu pot primi să-ți împlinesc dorința !

Dar bolnava nu-l mai auzea. Preotul nu băgase de samă că, de-ndată ce începuse el să vorbească, Măriuța închisese, liniștită, ochii, cu mîinile cruciș pe piept. Un zîmbet de mulțumire îi adia încă pe față cînd preotul, înspăimîntat de muțenia ei, se apropie să-i cerceteze respirația. Nu mai avea ce simți. Bolnava murise, încredințată că din averea ei se vor înălța, — ziua, noaptea, — din mînăstirea aceea afumată de care-i povestise călugărul Gherasîm, rugăciuni pentru pacea lumii, ca să nu mai sufere și alte mame suferința ei.

ÎNTR-O GARĂ

În câmp deschis, în mijlocul unei nesfârșite întinderi de lanuri și de fânețe, înaintea unei clădiri cu etaj, trenul de treizeci de vagoane se opri, hurducînd, sunînd săc. Prin ușile deschise ale vagoanelor de marfă se aplecau capete buhoase de femei, de copii, fețe bărboase de oameni, care priveau cu toții în aceeași direcție : la tabla de pe clădirea cu etaj. Era scris numele gării. Numai cîțiva îl putură descifra. Numele trecu din gură în gură, de la vagon la vagon. Călătorii păreau și mai osteniți : mai aveau drum lung de făcut !

Dar cum trenul poposea aici două ceasuri, cei mai mulți dintre călători, — pribegi de război, — se coborîră din vagoane să se mai dezmoștească. Unii se

Îngrămădiră în jurul fîntîinii și începură să se spele. Erau murdari, plini de funingine, cu hainele cînite. De-o săptămîină călătoreau în vagoanele de marfă, care se schimbaseră în adevărate cotețe ce răspîndeau un miros acru, cu toată stăruința femeilor de-a ține curat. Erau aici oameni de toate condițiile sociale, de la țărani pînă la advocați, de la copii de țîță pînă la elevi de liceu, cu toate lucrurile ce le putuseră lua în clipa de spaimă a plecării, — de obicei lucrurile cele mai proaste ce le aveau în casă. Puține de fiecare cap, dar multe în fiecare vagon, în care oamenii stăteau îngheșuiți ca sardelele. Apoi, mirosul atîtor feluri de provizii nu putea fi scos din vagoane cu nici un chip.

Pe fețele bărbaților se putea citi un fel de îndobitoare, ca și cînd nu le-ar mai fi păsat de nimic. Dar fețele femeilor vădeau o tristeță adîncă. Pe ele le dez-nădăjduiau, în măsură mai mare, și depărtarea de casă, și nesiguranța acestei călătorii prin locuri necunoscute, și, pare că, mai ales le dispera situația la care erau condamnate, de-a sta înglodate în aerul, în murdăria vagoanelor de marfă, neavînd măcar nici unde se pieptăna, decît aici, în fața celor treizeci-patruzeci de oameni necunoscuți. Puține avuseseră îndrăzneala să se spele, să-și schimbe cămașa, rochia ; acestea erau și cele mai senine, care parcă răbdau mai ușor pribegia. Cele mai multe nu-și schimbaseră hainele cu care plecaseră înainte cu o săptămîină. Cînd rămîneau în vreo gară două-trei cunoștințe din același vagon, se priveau cu înțeles, începeau să desfacă geamandanele, dar, cum nu se puteau feri de ochii călătorilor, se opreau deodată, triste, dezamăgite.

Așa că în gara asta, cele treizeci de vagoane deșertaseră pe terasament un popor în haine sure, ciudat. Nenorocirea și suferința, plictiseala și necurățenia îi asemănaseră între ei, de nu mai puteai deosebi nici vrîsta, nici poziția socială. Unii se plimbau tăcuți, alții se spălau cu grijă, alții se strîngeau roată în jurul unui slujbaș de la tren, care citea, silabisind, într-o gazetă străină.

În vagonul care staționa chiar în fața clădirii cu etaj își făcuse drumul pînă aici, între alții, o femeie cu trei copii. Nu-și putea da sama cum a luat-o vîrtejul, cum a scos-o din casă și-a alungat-o pe drumuri. Cel mai mic din copii era o fetiță ca de 3 ani. Ceilalți doi, feciorași, erau mai mărișori.

Cum în hurducarea trenului se căznise-n zadar să fiarbă ceaiul la mașina de spirt, mama, cît ce se oprise trenul în gară, aprinse spirtul, și, pînă să fiarbă apa, începu să puie în rînd lucrurile copiilor.

Copiii ședeau pe-o bancă, toți trei în șir, și nu ziceau nimic. Priveau neclintit în sus, la etajul gării. Într-o fereastră, în lumina soarelui de dimineață, străluceau buclele de aur a doi copilași cam de sama lor, și străluceau și hăinuțele lor albe, ca de zăpadă. În mijloc, stătea, răzimată de fereastră, o femeie voinică, sănătoasă, cu gît alb și cu păr bogat, abia ascuns sub o mică năframă.

Copiii din vagon se uitau mirați, ca la o minune, la arătarea din fereastră. Mama și cei doi de sus nu-și mai luau ochii de la vagonul lor. Îndeosebi femeia, desigur soția șefului de stație, urmărea îndeaproape toate mișcările femeii din vagon, și o tristeță tot mai adîncă se zugrăvea pe fața ei. Copilașii de sus se uitau mereu

la cei din vagon ; ai fi crezut că-ncearcă să se hipnotizeze unii pe alții.

Ceaiul era gata. Mama, din singurul pahar pe care-l avea, îi dădu mai întâi fetei. Dar zadarnic o îmbie, mestecînd în pahar ; nu o auzi nimeni. Mama se uită la copii și-i văzu pierduți cu totul în contemplarea celor din fereastră. Dintr-o aruncătură de ochi înțelese ce le-atrăgea privirile. Își strînse bluza desfăcută puțin la piept și o trase de mînă pe copilă,

— Mimi, se răcește ceaiul !

Copila întoarse spre mamă-sa doi ochi visători ; pe-o clipă păru că n-a înțeles ce i se spusese. Apoi luă paharul, tristă și gînditoare, și-l bău cu sorbituri rare. Băură și ceilalți doi, în vreme ce mama simțea o invidie de nespus față de femeia ce-o spiona de-acolo, din fereastră, atît de sigură de sine, de viața sa, de familia sa. De cînd a plecat de-acasă, de cînd, aruncată pe drumuri încoace și încolo, n-are un adăpost, sufletul i s-a înrăutățit într-atîta, încît a ajuns să-i dușmănească pe toți aceia care stau sub acoperișul casei lor. Nu-și putea da sama cînd i s-a strecurat în suflet veninul acesta. Dar căutînd locuință în orașele prin care-a pîbegit pînă acum, istovită de alergătură zadarnică, sfîrșise prin a-i urî pe toți aceia pe care viforul războiului nu-i pusese pe drumuri.

Doar de trei ori și-a aruncat privirile către soția șefului de gară, — curată, luminoasă, odihnită, — și femeia din vagon simțise fierea urii. De ce o spiona ? De ce-i urmărea toate mișcările ? Ce-avea cu copilașii ei, de se uită la ei cu-atîta interes ? Ce ? Erau animale de menajerie ?

Deretica prin vagon, mereu cu spatele spre gară, și o judeca aspru. Femeia aceea fericită, mulțumită, trebuie să fie o brută ! Ce lucru interesant poate descoperi în mizeria lor, în cotețele astea pe roate, care degradează orice suflet omenesc ? În loc să-și fi acoperit ochii de-ndată ce i-a zărit, ea stă și-i privește, ca și când ar face observații savante ! Ce dezgustători sînt oamenii ! Nenorocirea altora îi poate distra, le poate spulbera monotonia vieții. Apoi, deodată, mama se înduioșă : își aduse aminte de casa ei părăsită, de tot ce lăsase în urmă. Își șterse două lacrimi și dădu băieților cîte-un ou fiert.

— Vedeți și mîncăți pîn' nu pleacă trenul !

Copiii rămăseseră însă cu ochii la fereastra de la etaj. Zîmbeau. Copilița de sus le făcea niște semne ciudate, pe care ei nu le pricepeau. Dar zîmbeau.

Deodată, în fața lor se ivi o fată grasă, buhoasă ; aducea pe-o tavă trei pahare cu lapte. Copiii de sus priveau stăruitor spre vagon. Copilița din fereastră le făcea mereu aceleași semne. Fata, înălțînd tava cu pahare, bombăni ceva într-o limbă neînțeleasă. Mama se-ntoarse ; dintr-o privire pricepu. Făcu un gest de respingere. Slujnica nu înțelese, și ridică și mai sus tava cu pahare. Mama era gata să o respingă din nou, dar, în aceeași clipă, văzu pe Mimi cum își întinde mînuța după tavă. De cinci zile nu mai gustase un strop de lapte.

Cei doi băieți, încurajați de purtarea celei mai mici, întinseră și ei mînile după pahare. Mama se întoarse cu fața spre perețele vagonului. Se simțea umilită, rușinată : avea senzația că-i o cerșetoare, și, cu toate acestea, inima ei fu mișcată, ochii i se umeziră...

Și cînd băieții puseră paharele goale pe tavă, mama privi către fereastra etajului și zîmbi sfioasă, înclinînd ușor din cap. Și, ciudat, nu se mai simți umilită, nu i se mai păru că-i o cerșetoare, ci o cuprinse un nețăr-murit dor de casă, și sufletul ei fu copleșit de-o undă de părere de rău că plecase așa, în lume, spre necu-noscut, cu mărunței ei.

1 9 2 2

ZAVATI

Iată ce-mi povesti într-o zi dascălul Ion Văleanu, din vremea pribegiei sale :

Nu ştiu cât voi fi durmit, dar mă trezii în silă, obosit, năduşit. Numai într-un târziu băgai de seamă că deşteptarea mea se datora zgâlţîiturilor puternice şi ghionturilor pe care nevastă-mea mi le dăduse în răstimpuri regulate, şi care nu încetaseră nici cînd îmi deschisei ochii.

— Dar trezeşte-te odată, pentru Dumnezeu ! Ce-i cu tine ? Ce gemi aşa ? Ce-ai visat ?

Cît ce-mi deschisei bine ochii, mi-i pironii într-un colţ al camerei : nu văzui pe nimeni. Răsuflai uşurat.

— Ai visat ceva rău ? mă întrebă nevasta.

— Da ! L-am visat pe Zavati !

Și pînă dimineața n-am mai așipit, oricît m-am frămîntat să adorm. Lucrul acesta mi se-ntîmplă de cîte ori îl visez pe Zavati. Și-l visez adeseori. E singurul om pe care l-am izbit cu pumnul, de cînd mă știu. E o amintire rece, respingătoare, din zilele pribegiei.

În orășelul acela din nordul Moldovei nu mai puteam rămînea ; orice mijloc de existență mi se tăiaze odată cu demobilizarea unității în care slujisem. Era după pacea de la București, pe la sfîrșitul lui martie. Cunoșteam un oraș, spre miazăzi, în care mai stătusem. Unde să-mi cerc norocul ? Acolo. Norocul era o locuință.

Unitățile care trecuseră prin oraș lăsaseră în urmă dărîmături, murdărie, copaci și arbori roditori jupuiți de coajă, garduri rupte, case fără uși, fără ferești, cu tencuiala căzută. Mă rog, trecuse și pe-acolo, într-un fel, războiul. O să-mi găsesc, desigur, o locuință, îmi ziceam eu, îmbărbătîndu-mă.

Trei zile am cutreierat orașul de la un capăt la altul. Nicăiri nu era pus vrun bilet de închiriere, așa că am luat casele de-a rîndul. Aș fi putut face ușor o numărătoare a sufletelor, dar cu siguranță că populația orașului ar fi ieșit cel puțin îndoită ; oricare proprietar, oricare chiriaș, pentru a scăpa mai ușor de mine, își înmulțea familia cu o ușurință pe care dacă Dumnezeu le-ar fi luat-o în samă, știu că nu s-ar fi bucurat.

Nu era nici o nădejde. Mai ales cînd le spuneam că am copii, se închideau ca mormîntul. Chiar dacă aveau o cameră, n-aveau pat, n-aveau rufărie de pat... Copiii

strică ! Şi nu numai oamenii se închideau ca mormintele, ci şi casele ; îmi părea că dacă nu le-ar fi închis gazdele obloanele, şi chiar dacă nu le-ar fi încuiat uşile, slujba asta ar fi făcut-o, de la sine, înseşi lucrurile. Îmi părea că toate casele părăsite de armată le daseră o pildă straşnică bietelor locuinţe rămase întregi, şi ele, mai ales acum, după război, se păzeau, dintr-un instinct cu totul firesc, de orice străin !

Îţi vorbesc serios ! Nu ştiu dacă tu ai văzut casele paşnice ale oamenilor nepuşi pe drumuri în vremea războiului. Sînt oarbe şi îngheţate ! Nu te-ar vedea, să cazi de oboseală în mijlocul drumului ! Şi nu te simţesc nici cînd, pe jumătate îngheţat, te razimi de zidul lor. Da, pretine ! Casele de piatră sau palatele, în care trăiesc fericiţii ce nu s-au mişcat de-acasă, sînt duşmane de moarte pribegilor fără adăpost. Am să fac odată o-ntreagă teorie pe tema asta. E un lucru foarte ciudat, la care nu ştiu dacă s-au gîndit filozofii. Eu le simt şi azi povara privirilor oarbe, a jaluzelelor coborîte, a obloanelor închise. Numai cele dărimate, cele fără uşi şi fără fereşti, erau mai bune. Bune întrucît te priveau cu o grozavă indiferenţă. Dacă ar fi avut gură, sînt sigur că, în vreme ce mă uitam la ele, ar fi scuipat departe, peste capul meu, de plictiseală şi de nepăsare.

N-am găsit locuinţă. Eram gata să mă-ntorc în oraşul acela din nordul Moldovei, cînd un cunoscut dintr-un sat vecin mă opri în drum. Întălese ce năcazuri mă bat.

— La noi ar fi o casă... Nu singur supt acoperiş, ci în curte cu un bătrîn, cu proprietarul. Nu ştiu, n-am vorbit, da' cred că pentru bani buni îţi dă o cameră. El stă într-alta ; şi mai este şi o bucătărie.

— Crezi ?

— Bătrînul e lacom de bani. Îmi pare rău că nu știu alta. Nici nu este alta ! Apoi, la el, oricum, e mai bine aranjat.

— Domn mare ?

— Nu. E un fost slujbaş. Unu Zavati. E văduv. Dacă vrei, vino cu mine. Sînt cu căruța. Și unde mai pui că nu-i departe de oraș — trei-patru kilometri. Cum ai copii la școală... Orașul — la o zvîrlitură de băț. Și mai e ceva : n-avem dascăl în sat. Poate-ai să fii dumneata.

Ce să-ți mai spun ? Vorba ceea : îmi părea c-am prins pe Dumnezeu de-un picior !

Satul, cu casele pitite în pomăt, tăcut și cuvios ca întreg sufletul Moldovei. Gardurile — arse și pe-aici, arse de ostașii țării, care treceau încă pe ulițele pline de glod, cu o nesfîrșită melancolie în ochi, ajutînd cînd ici, cînd colo gospodarilor care, în cap de primăvară, mai dregeau stricăciunile. Părea că stăpînește o caldă iertare și o frățască înțelegere între pămînt și între oameni, sub văzduhul ce se boltea, deasupra lor, albastru.

— Asta-i casa.

— Șindrilă proaspătă, curată, cu gardul neatins.

— N-a încartiruit pe nimeni ?

— Nu ! Baba lui de-o jumătate de an trăgea să moară.

Bătrînul ieși în prag. Mi-a făcut impresia unui țap în două picioare, încovoiat adînc de șira spinării. Zbîrciturile feței galbine — supte înlăuntru ; crețuri adînci pe frunte, și, sub ele, două picături galbine, aprinse de neliniște, sau poate de boală.

Mi-a cerut un preț mare, care nici în vis nu-mi trecuse prin minte. Cunoscutul meu, uimit, rușinat, plecă ochii.

— Poate glumești, domnule Zavati.

Picăturile galbine luciră fosforescent.

— Casa-i curățică, liniștită. Un cap de bătrîn ! Apoi este curte ! Poate ține un pui, o găină. De altfel, pentru c-a venit cu dumneata... Drept spun, n-o dau bucuros.

Văzui camera. Un pat, un divan vechi, iar în cele două ferești, vro trei feluri de perdele opreau lumina. Să tot fi avut douăzeci de metri pătrați. Și un miros închis, un miros greu, de mucegai, și, nu știu cum mi se păru, de cadavru.

— Dar cu-atîta poate închiria trei camere în oraș, nu una la sat ! oftă cunoscutul meu.

— N-are decît să închirieze ! Parcă eu l-am chemat pe dumnealui ? Casa, așa cum e, rămîne neatinsă. Dumnealui va veni cu nevastă, ce mai știu eu, cu slujnică. Lucrurile se strică.

Cunoscutul meu mă privi ; în aceeași clipă îmi ridicai și eu ochii : ne-am înțăles să nu pomenim nimic de copii.

Îmi făceam mereu socoteala în cap cîți bani pot să dau, și tot urcam chiria, în vreme ce țapul cel bătrîn n-o coborî decît cu zece franci, vreme de un ceas.

Casa, nu, dar curtea, mai ales grădina cu pomăt, cu iarbă proaspătă pe lîngă gard, mă-mbia. Am ridicat chiria pînă la ultimul ban ce-l puteam da, și plecai scîrbit.

Din drum, Zavati mă chemă.

Am mai adăogat douăzeci de lei și ne-am bătut palma. O palmă rece, cu gheare, ca de cadavru. I-am dat arvună. Nu se învoise decît la chirie cu luna.

— Nu ! Să-mi plătești nainte suma întreagă.

I-am plătit. Nu-mi mai rămăseseră pe-atîția bani în buzunar.

Bătrînul îi numără de trei ori în fața noastră și l-am lăsat numărîndu-i a patra oară.

Cînd am venit cu carul încărcat, cu copiii, cu hodro-beiele pribegiei, cu un purcel, Zavati și-a pus mîinile-n păr. Ieșise să ne întîmpine la poartă, și a răcnit mereu, pînă ce l-a apucat un plîns cu sughituri. Încremeniți și înghețați de drum, nu l-am prea luat în samă. Ograda era largă, și odaia ne aștepta. Copiii începură să zburde prin curte, apoi, la un sămn al mamei, veniră să ajute la despachetat. Un cotecior cu cîteva găini fu luat în grabă din car și dus după casă. Copiii culeseră firicele proaspete de iarbă. Purcelul fu priponit lîngă lemnele bătrînului.

Tu nu-ți poți închipui ce bucurie simt și vietățile și lucrurile cînd, în pribegie, li se oprește pămîntul sub picioare. Mai ales aveam două plapume și o saltea ; cînd ajungeau să se hodinească într-un pat, ori pe vro laviță, erau vesele de tot, pe cît erau de triste și de nemîngîiate cînd, înfășurate roată, călătoreau în căruță. Și oalele de bucătărie se așezară tihnite pe fundurile lor negre.

Nevasta deschise fereștile.

— E un aer mocnit aici, de mortăciune parcă...

O țarancă din vecini, care cuteză să între în ogradă, — știu bine ce spun, *cuteză*, pentru că multe ne priveau de la poartă, și ar fi venit bucuros să vadă cine sîntem, — era înaintea fereștii.

— Da, miroase a mort, zise ea. Numai de-o săptămână a-ngropat-o.

— Pe cine ?

— Pe jupîneasă. Și n-a făcut priveghi ca lumea. Trei zile a ținut-o încuiată aci, fără lumînare.

Neveste-mi i se făcu rău. Se lăsă pe un scaun. Era mai galbină ca ceara.

— Aici a zăcut bătrîna o jumătate de an, tot singură. Zgripturoiul a dormit mereu în casa dinainte.

M-am uitat ca un hoț prin casă. Un șuvoi rece îmi trecu prin șira spinării. Ființa moartei, a bolnavei, părea că răsuflă din toate ungherele, din fiecare lucru din casă. O tristeță de moarte ne cuprinse.

Dar, în sfîrșit, ne-am desfăcut din toropeală. Am așăzat mai departe lucrurile. Copiii intrară veseli : purcelul mîncă lacom iarba verde.

În toată vremea asta, Zavati, închis în casă, încuiat, pe dinlăuntru, spiona prin geam, cu ochii lui fosforescenți, de pisoii bătrîn. L-am văzut de cîteva ori, cînd treceam cu lucruri cătră camera de trei pași care purta numele de bucătărie.

După ce mîncarăm, răsunară deodată, de-afară, țipetele copiilor. Cineva dăduse drumul celor patru găini, iar purcelul nu era nicăiri. Găinile fură prinse cu mare zdroabă. Purcelul abia l-am găsit spre sară, hăt-depart, spre apa Moldovei, tot îndrumîndu-ne oamenii care văzuseră un purcel așa ș-așa.

Înapoiat, îi bat în ușă lui Zavati.

Nici un răspuns. Îl văzui pe fereastă. Îl strigai.

— Oho ! oho ! Mai încet ! Vrai s-o spargi ? Vrai să-mi răstorni toată casa ?

Îmi deschise. Era verde. Era cu obrajii rupți în bu-
cățele de brazde adânci, de linii groase. Vîjful era încor-
dat ca un arc și se uita la mine ca un uliu.

— Pentru ce-ai dat drumul găinilor și-ai slobozit pur-
celul în uliță ?

— Eu ?

— Te-au văzut oamenii !

— Da' ce vrei dumneata ? izbucni el deodată. Ți-am
dat cu chirie o odaie, și-mi vii cu cinci suflete, și-mi
mai aduci și găini și purcel ? Ce-i casa mea ? Ce-i ograda
mea ? Ce sînt eu ? Gazdă de tîlhari ?

— Pot cuprinde camera și cu douăzeci de suflete. Pe
dumneata nu te mai privește, odată ce mi-ai închiriat-o
și ți-am plătit-o.

Țipul se uită la mine încremenit. Văzui limpede că se
teme serios să nu-i umplu casa cu douăzeci de inși. Căscă
gura largă, trase aer, apoi oftă.

— N-ai fost cîstit cu mine ! Nu mi-ai spus cîți sînteți.

— Ai luat chirie ca pentru douăzeci ; nu mai aveam
nici o datorie să-ți spun.

— Ba da, ba da ! Să fi știut, nu te-aș fi luat. Dar
acum vei recunoaște și dumneata : purcelul și găinile nu
erau în socoteală.

— Ei și ?

— Trebuie să plătești pentru ele !

— Cum, chirie pentru patru găini ?!

— Da, și pentru porc ! Să mă bată Dumnezeu de
nu păgubesc ! Să-l vezi cum rîmă ! Îmi strică țelina !
Ce mai cosesc eu ? Și, pe urmă, găinile o încurcă, o bătu-
cesc ! Las', că știu eu ! Dumneata vezi ce curățenie-i
la mine.

Pînă aici vorbise cu glasul moale. Acum îl ridică deodată și, behăind ca o capră, îmi zise :

— Scurt ! Să-mi plătești ! Altfel, te dau afară !

Simțeam cum îmi vîjîie capul.

— Pe mine ?!

— Pe dumneata, cu tot marafetul dumitale. Ce-s eu ?
Gazdă de sărîntoci ? Uite-ți banii !

Dar zadarnic voi să mi-i arate ; mîna nu i se supuse.
Și el rămase descurajat în fața mea.

Simții o scîrbă nestăpînită.

— Ascultă, domnule Zavati, cît să-ți mai dau să fie pace ?

— Cinzeci de lei.

— Bine, dar de mai dai drumul la găini sau slobozi purcelul, să știi că nu-i bine !

Mă privi fix în ochi — o privire rea, tăioasă, batjocoritoare, nerușinată, o căutătură de ghiavol.

Patru zile avurăm pace : din tot ce se pregătea pentru masă, nevasta îi dădea și bătrînului. Umbla cu năările-n vînt prin coridor, prin ogradă, în preajma bucătăriei, și niciodată nu șădeam la masă să nu ne trezim cu el. În ziua întîi nu i-a fost poftă decît de un pahar de ceai fierbinte. În ziua a patra nu-și mai cumpăra nici pîne, îl țineam noi.

Ah ! ce scîrbos era viermele ăsta lacom ! Îmi venea să-l iau de spate și să-l trec prin părete. După cîteva zile trebuia să ținem închis de el tot ce aveam. Și ce pămîntul aveam ? Căpătase o poftă de mîncare ca și cînd ar fi postit o viață întreagă.

Cîteva vecine ne lămuriră : cît gogise nevastă-sa, zvînta fierturile pe care femeile mîloase le aduceau babei bolnave.

Nu-l mai puteam suferi să mînce lîngă noi : era respingător în lăcomia lui. Nu-l mai puteam sătura. Părea că s-au deschis prăpastii în adîncurile din el.

— Nu cumpără carne decît la Paști, ne lămuriră vecinele.

După ce-am rupt pretinia, vro două zile se învîrți în camera lui ca o hienă în cușcă.

Aveam o slujnică dată dracului : de cîte ori trecea pe sub fereștile bătrînului, privea prin geam și-și făcea cruce. În casă, vîjul turba.

Într-o dimineață nu mai avurăm de unde să luăm găinile. Norocul nostru că pe două le făcuserăm fiertură, mai nainte.

Se blăstămă cu un pomelnic întreg de sfinți că nu știe nimic. Luă crucea de lemn de pe părete, o strînse în ghearele lui, se puse în genunchi, se jură și se bătu cu toți dumnezeii.

Fugii îngrozit ! Și, totuși, el dusesese peste noapte găinile. Am aflat mai tîrziu.

Peste trei zile întră din nou în camera noastră. Se apropie de masă, îi trase puiucul și scotoci vrun sfert de ceas.

— Aici am avut treizeci de lei în argint, de la răposata, fie iertată. Vă rog să mi-i dați, că sînt om sărac și bătrîn. Pentru mine e o avere.

L-am scos de spate pe ușă, dar nu l-am lovit.

Cît ce-ajunse în curte, își ieși din fire. Și doar fusese liniștit în casă. Striga în gura mare, în vreme ce-și smulgea firele rare de păr alb :

— Hoții ! Tîlharii ! M-au nenorocit ! Averea mea ! Arginții bătrînei ! Săriți, hoții !

Țăranii se grămădiră la poartă.

— Legați-l, oameni buni, a-nnebunit !

Dar nime nu se mișcă. Bătrînul, furios, striga înainte :

— Afară din casa mea ! Afară ! Afară ! Ori aprind casa pe voi, să ardeți ca șoarecii !

Mă gîndeam : și-a bătut ăla joc de mine, de m-a adus la ghiavolul ăsta ? Cum aveam de lucru la el, în legătură cu dăscălia mea, pe care abia o începusem, l-am întrebat :

— Bine, domnule, unde m-ai găzduit ?

— Știu ce-ți face ! Am auzit și aud ! Crezi că nu-s nenorocit ? De cînd îmi bat capul unde să te-adăpostesc ! Nu știam că-i chiar așa de nebun.

— E îndrăcit, domnule ! Ar trebui să i se cetească mo-liftele sfîntului Vasile. Nu-i de trăit acolo. Unul ca ăsta te poate face ucigaș de om.

Băteau vînturi călduțe. Primăvara creștea văzînd cu ochii. Purcelul îl priponeam în drum, în șanțul înverzit. Prin ogradă-l zburătărea bătrînul cu ce-i venea în mînă. De-afară, Zavati îl desriponea de cîte ori nu băgam de samă.

Păzea toată ziua casa și orice urmă a copiilor. Dacă fugeau prin curte — călcau iarba ; dacă ședeau pe prid-vor — murdăreau de tină. Și clipă de clipă glasul be-hăitor, de capră, umplea curtea.

Sara, se încuia în casă, își lua mătăniile și bolborosea pînă noaptea tîrziu.

Începură să ne dispară vasele de bucatărie : azi unul, mîine altul. Nu mai avea nevastă-mea în ce să gătească demîncarea.

Într-o zi, — abia ne mutasem de trei săptămîni, — îl văd strecurîndu-se în odaia lui, cu o lopățică rusească, de tranșee. Era a noastră, de mult, și o unealtă de care

aveam nevoie, dar, desigur, nu în aceeași măsură ca de oalele de bucătărie. Și, iată, îmi stăpînisem firea la năcazuri mai mari pe care mi le făcuse, dar acum mi s-a-ntunecat înaintea ochilor. Pentru lucrul ăsta de nimic ? vei zice. Nu știu. Niciodată n-am să știu. M-am strecurat după el în casă.

— Ce vrei cu lopățica asta ?

— O pun bine, subt vatră. Iau cenușă cu ea.

— Bine, dar ai furat-o. E a noastră.

— O am de zece ani, cum să fie a dumitale ?

— De zece ani ?!

Și, fără nici o altă vorbă, încep să-i car la pumni. Izbeam cumplit, în neștire.

În nime nu dădusem pîn-atunci, de cînd mă pomenisem. Ș-acum simt în mînă cioturile oaselor lui. Le simțeam și cînd îl izbeam ; aveam senzația că dau într-un schelet ! Mi-era scîrbă, dar izbeam cu sete ! Știu eu ce mă apucase ?

Mi-am simțit deodată brațele cuprinse de nevastă-mea.

— Ce-i faci ? Îl omori !

Țapul bătrîn se sprijinise de un părete, cu gura căscată, se uita fix la mine și nici nu sufla. Nu mai era om : era o bestie care voia să plîngă și nu putea !

Încă în ziua aceea am luat un car, mi-am încărcat hodgebeiele și m-am mutat la școală. Era o singură sală. Am scos jumătate din bănci.

— Să mă ierți, sfinția-ta, i-am zis preotului, o zi, două, trebuie să-mi găsesc o locuință. Acolo nu mai pot sta. Era să-l ucid.

Și am găsit una în oraș. Între casele reparate. Pe Zavati nu l-am mai văzut de-atunci. Dar cînd îmi vine în minte, mi se tulbură firea pînă-n adîncuri. Vezi tu,

sînt criminali care caută crima. Da' pot fi crime care se cere impetuos să fie săvîrșite : cînd te-ntîlnești cu o ghia-volească perversitate a naturii. Ai senzația că ucizi pe ghiavolul care a stricat firea.

Iar cînd îl visez pe Zavati, și-l visez adeseori, mă trezesc ostenit de moarte, și zile întregi nu mă mai pără-sește o scîrbă adîncă.

E o amintire rece și respingătoare din zilele pribegiei.

1 9 2 2

SINGURĂTATE

În sat, în Valea-Rea, cu cît trece vremea, se spun tot mai multe povești pe socoteala dascălului Marin Mureșan. Fusese el un singuratec și înainte de război, dar de cînd s-a întors de pe frontul italian, odată cu revoluția, odată cu proclamarea stăpînirii romînești asupra Ardealului, dascălul Marin nu mai vorbea decît în școală, cu copiii ; aproape toată vremea slobodă și-o petrecea la cîmp, mai ales pe dealurile mai înalte din jurul satului, pe țărmurii rîulețului de munte, ori hoinărea prin pădurile bătrîne din apropierea satului.

Mulți săteni l-au văzut stînd tolănit în iarba cîmpurilor, cu urechea la pămînt, ca și cînd ar fi ascultat ceva ; alții au dat peste el în poienile pădurii, privind pierdut

la frunzișul stejarilor, ce strălucea metalic în bătaia soarelui ; alții l-au întâlnit pe malul râului, cum asculta, încântat parcă, șopotul valurilor.

Și ceea ce-i mira mai mult pe săteni era zîmbetul acela luminos, dintr-alte lumi parcă, ce-i stăruia mereu în colțul buzelor, zîmbet pe care nu i-l văzuseră înainte de război. Prilej de vorbă erau, iarăși, mărturisirile unora care se jurau că l-au auzit vorbind încetișor, abia șoptit, singur, și că părea a mîngîia pe cineva foarte drag, cu vorbele lui.

Cît a ținut toamna și iarna, veștile, aduse acasă de către copiii de școală, sporiră și ele poveștile ce începeau să umble prin sat despre dascălul Marin. Copiii, adeseori, se întorceau de la școală cu fețele schimbate, pătrunse, și ele și privirile lor, de ceva străin. Ca și cînd s-ar gîndi la ceva deosebit, la un lucru nespus de mare, care nu poate intra în priceperea lor, și care totuși le făcea plăcere și-i ținea multă vreme cumiți, gînditori.

De cele mai multe ori copiii aduceau acasă vestea asta :

— Mamă, azi a plîns domnu învățător.

Și, la întrebarea părinților, la încercarea lor de-a-i descoase, ei se întristau și nu știau ce să spună, decît doar atît :

— Da, ne-a tot spus foarte frumos, pe urmă, începînd să plîngă, și-a dus năfrămuța la ochi și a ieșit din școală.

Mai rar, copiii aduceau o altă veste :

— Azi ne-a învățat un cîntec nou. Ni l-a cîntat dumnealui, mai de multe ori. Și să vezi, mamă, cînta mai frumos decît în biserică.

O altă schimbare în viața dascălului Marin, de asemenea prilej de multe vorbe, era obiceiul ce-și luase să

meargă o dată, în fiecare săptămână, pînă la orașul din apropiere. Înainte de război, dacă mergea de două ori într-un an.

În aceeași vreme oamenii se mirau din ce trăiește. Se știa că o vecină îi vinde în fiecare zi trei litri de lapte. Dar de unde-și aducea altă hrană în mica lui odăiță, lipită de sala de cursuri, sau dacă mai mîncea și altceva, nimeni nu știa nimic.

Din aceste și din alte observări începură să umble vorbe prin sat despre dascălul Marin Mureșan.

— Cine știe, poate a omorît pe cineva în război, ziceau unii.

— N-ar fi așa de senin la față și n-ar zîmbi mereu, răspundeau oamenii care au făcut războiul.

— În iadul acela de pe frontul italian se va fi stricat, bietul om.

— Poate din bătăile de cînd l-au prins în munți.

— Poate va fi îndrăgostit, de merge așa des la oraș, ziceau femeile.

— Ce stați să vorbiți ? L-am văzut și la oraș. Știți ce face ? Se duce pe cîmpul de instrucție și privește cu ceasurile la soldați.

Și încheierea la care ajungeau cu toții era aceeași :

— Dumnezeu să ferească ! Cine știe cum, din ce, dar îi lipsește o doagă.

Sătenii spuneau cuvintele acestea cu părere de rău, cu compătimire pentru dascălul Marin. De cînd s-a pomenit satul, n-au mai avut așa învățător. Bun ca pînea moale, drept, isteț, cinstit, fără pic de măreție, harnic în slujba lui și drăguț, de plîngeau copiii cînd se îmbolnăvea uneori învățătorul, cîntăreț mare, ca un arhanghel, în sfîrșit,

un om care nu le-a făcut nici o neplăcere, care se îndestula cu salariul cît i-l puteau plăti sătenii.

S-a văzut cît ținea Valea-Rea la dascălul său cînd, în 1913, într-o sară l-au luat jandarmii și l-au pornit la oraș între baionete ; sătenii își aduc limpede aminte de ziua aceea : tot satul se alarmase, și-l petrecuse la gară cu bărbați, femei și copii.

Șase luni a robit atunci. Sătenii s-au mirat că un om așa de blînd și liniștit ca el a putut să spuie așa, deodată, luat de un gînd, în fața șefului de gară : «Să știi dumeata că la anul vor trece Carpații».

Sătenii s-au mirat că omul acela blînd a cutezat să vorbească așa. Dar vorbele lui, cutezanța lui le-a mers la inimă. Rare clipe de mulțumire sufletească au avut, ca aceasta, în viață ! N-a trecut săptămîna, — o jumătate de an, cît a stat în închisoare, — să nu-i ducă cineva din sat merinde și să vadă ce mai face.

Țăranii din Valea-Rea țineau mult la dascălul lor, — cinci ani le-a învățat copiii, înainte de război, și le instruisese și un cîr bisericesc cum nu era în tot jurul, — și le părea rău din toată inima că acum, după război, bietul om se cam țîcnise. Mulți erau de credință că l-au stricat bătăile jandarmilor, cînd îl prinseseră în munți, în toamna lui 1915, gata să treacă granița. Un amărît de ciobotar din sat înștiințase jandarmeria că l-a văzut pe dascăl urcînd plaiul munților.

Sătenii își aduc limpede aminte și de întîmplarea asta. Cînd s-a sunat mobilizarea, dascălul Marin a trebuit să se înfățișeze printre cei dintîi. Un an și două luni n-a căpătat concediu. Veni, în sfîrșit, cu o rană vindecată la mîna stîngă, în octombrie 1915. Azi a sosit, — de atunci

le păruse sătenilor cam schimbat, — și a doua zi dimineața a dispărut din sat. Peste patru zile, jandarmii îl aduceau legat. Spunea un pădurar că l-au prins aproape de graniță.

Ce mai bătai i-au tras atunci !...

Oamenii se mirară de cutezanța lui, și își simțeau sufletul mai larg, mai mîndru, deși femeile plîngeau cu hohote. De atunci nimeni nu l-a mai văzut, de atunci a fost neclintit din mijlocul iadului de pe frontul italian, pînă la prăbușirea monarhiei.

Sătenii își aduceau aminte de viața lui din trecut, căutînd să înțeleagă felul lui de viață de azi ; le părea rău că se prăpădește un om așa de scump, dar nu puteau pricepe ce durere, sau ce bucurie, ce lucru ascuns a pus acum stăpînire pe sufletul lui. Cîteodată le licărea prin minte gîndul : «Poate a fost ceva cu el încă de cînd spusese că vine România, sau de cînd a încercat să treacă granița !»

Ei cercau să-și tâlcuiască taina vieții lui de acum cu toată bunăvoința ; dar, oricît se străduiau, nu puteau ajunge decît la încheierea că bietul om e puțin țîcnit, — Dumnezeu știe din ce, — și că, poate, și mai demult nu era în toate apele, dar că n-au băgat ei de samă.

În credința aceasta îi mai întărea și faptul că dascălul Marin a venit cu cei dintîi demobilizați, că pușcase alături de ei din geamurile vagoanelor, că se purtase ca un adevărat țîcnit vreo trei zile în șir, el care, înainte, fusese liniștea și bună-cuviința întrupate.

Și apoi, deodată, potolirea asta bolnavă, surîsul ăsta care nu-l mai părăsea, limpezimea privirilor, care-l arăta

ca și cînd n-ar avea un singur gînd, ca și cînd n-ar trăi pe lumea asta, și veșnica lui tîndălire prin locuri singuratece.

Nimărui din sat nu-i trecea însă prin cap gîndul că Marin nu le-ar mai putea fi bun dascăl. Las' că școala lor fusese închisă cît a ținut războiul, dar Marin cînta și acum minunat în strană, învăța bine copiii, și se vede că le spune mereu astfel de lucruri, încît copiii se întorc de la școală ca și cînd s-ar întoarce de la biserică.

Mai mult decît pe săteni, viața dascălului Marin îi intriga pe foștii lui colegi de dascălie, azi, cei mai mulți, ocupînd alte slujbe pe la orașe. Nu puteau înțelege cum un om ca el, dintre cei dintîi învățători ai Ardealului, să rămîie uitat de Dumnezeu într-un sat ca Valea-Rea. N-a cerut nici o slujbă la oraș, n-a primit nici una dintre cele ce i se îmbiaseră. Cum faptele și viața altora ne interesează totdeauna mai mult decît faptele și viața proprie, și pe acelea cercăm mai cu nerăbdare să le înțelegem decît pe aceste, foștii lui colegi, de cîte ori se întîlneau, vorbeau despre Marin Mureșan.

Mai mult decît sătenii, ei erau gata să creadă că Marin e nebun, și ajunseră chiar să se întrebe cum mai poate rămînea în învățămînt un astfel de om nenorocit.

Într-o după-amiază de april, revizorul școlar al județului, subprefectul, un notar de la județ și trei învățători se întorceau de la un examen. Veneau în automobilul prefecturii. Satul în care se ținuse examenul era vestit de vin bun, de preot foarte primitiv de oaspeți, și văr cu subprefectul, — și așa, cînd revizorul îi întrebă dacă n-ar avea plăcere să-l însoțească la acest examen, propunerea

lui fu primită cu însuflețire. Au mâncat și au băut din belșug, și acum se întorceau foarte veseli către reședința județului.

Drumul ducea prin Valea-Rea, și trecea chiar pe lângă școala satului. Când automobilul se apropie de școală, unul din cei trei învățători propuse :

— Domnilor ! Să facem o scurtă vizită colegului Marin.

Cheflii se priviră o clipă.

— Oprește, șofer ! strigă subprefectul.

— Bună idee, zise revizorul. Nu l-am văzut din toamnă. Aș vrea să mă conving ce-i cu zvonurile care umblă în jurul lui. Bună ocazie.

Dar ușa de la locuința învățătoarească era încuiată. Ciocăniră, — nici un răspuns !

— Doarme sau meditează adânc, zise unul din cei trei învățători, și împinse ușa cu umărul. Încuietoarea, slabă, nu rezistă.

O cameră mică, pătrată, foarte albă, cu o singură fereastră, cu un pat, o masă, trei scaune, o etajeră plină cu cărți într-o foarte bună rînduială, și un miros pronunțat de flori de cîmp veștede.

Revizorul, cei trei învățători de la oraș avură o senzație neplăcută : pe-o clipă le păru că-și revăd locuințele lor de dinainte de război. Aceași sărăcie ca la ei, pe vremuri. Pe-o clipă își pierdură simțul realității și le păru că-s la ei acasă.

Dar senzația asta trecu repede.

— Unde să fie dascălul ? întrebă întru tîrziu subprefectul.

— Desigur, rătăcește pe undeva pe cîmp. De la 4 e liber. Se vede că tot sînt adevărate zvonurile despre el.

Unul din cei trei învățători dădu, între hîrtille de pe masă, de un caiet gros, și, deschizîndu-l, văzu multe foi pline cu o literă mărunță și deasă. Numai decît se adunară cu toții în jurul mesei. Revizorul luă caietul, îl deschise la pagina întâia.

— Citește ceva, să auzim cu toții, ziseră ceilalți.

Revizorul citi, încordîndu-și privirile, care păreau că joacă deasupra literei mărunte :

«Nu te vei supăra că stau și aici de vorbă cu tine, lîngă aceste file albe de hîrtie. Ești atît de frumoasă în libertatea ta, atît de dulce, atît de divină în tainele care mi le șoptești, încît nici pe-o clipă nu mă pot despărți de ființa ta, pe care o simt cum trăiește în mine. Tot ceea ce-mi șoptești tu, tot ceea ce-ți spun bătaile inimii mele, cînd mă îmbăt de apropierea ta, vreau să le aștern aici, pentru ca să te slăvesc și mai mult. Să nu te temi ; nimeni nu va cunoaște minunile în care trăiești tu și pe care mi le spui mie ! Vreau să le însemn aici numai pentru a sta mereu de vorbă cu tine, să-ți treacă supărarea că nime nu te vede, nime nu se oprește să te admire, deși ești așa de nespus de frumoasă, iubita mea.»

— Aha ! În sfîrșit se va însura și Marin. E și vremea. Cred că are treizeci și doi de ani, zise unul din cei trei învățători.

— Mai citește ceva, zise subprefectul. Al dracului e de îndrăgostit băiatul, adaose, lăsîndu-se pe un scaun. Obrajii lui, mari, dogoreau de căldura vinului.

Și revizorul, întorcînd cîteva foi scrise, se opri și citi la-ntîmplare :

«Tu știi cît am dorit să te văd așa cum ești acum : cu toate lanțurile sfărîmate, să strălucești de întreaga ta tinereță și frumusețe. Credeam că-ți vor cădea la sfintele

tale picioare adoratorii cu sutele de mii, să te vadă, să te admire, să te cunoască, să te iubească. Credeam că se va face o liniște de biserică de jur-împrejur, și tu vei fi altarul. Și iată, în jurul tău e larmă și alergare, oamenii se zbat după lucruri trecătoare, și tu, veșnică frumusețe, veșnică avuție, ești dată uitării. Nu te vei supăra de iubirea mea, tu, care ești mai mult decât împărăteasa împărăteselor ?»

Cei șase oameni se priviră întrebători. Vinul începea să li se urce tot mai mult la cap, cum stăteau locului, în aer închis, după alergarea cu automobilul.

— La cine dracu face aluzie ? Cine să fie iubita lui, care-i mai mult decât împărăteasa împărăteselor ? Întrebă cu ciudă notarul județului.

— Bate câmpii, spuse cu o voce insinuantă revizorul. Se vede că de unde nu-i foc, nu iasă fum.

Dar subprefectul dori să i se mai citească. Revizorul mai trecu peste vreo zece foi și citi din nou :

«Azi am plecat urechea la pământ și am auzit șoaptele tale cele mai adânci. De jur-împrejur, ierburile, florile tale se mlădiau vesle și luminoase în adierea vântului. Ele creșteau, pline de viață, din libertatea ta. Și, din adânc, tu-mi șopteai : „Ce bine mi-e acum ! Pleacă-te mai tare și lipește-ți inima de sînul meu ! Pleacă-te și mă sărută !”»

Un fior trecu prin sufletul celor șase bărbați.

— E nebun, ziseră ei.

Dar ceva-i reținea aici, lângă caiet, și nu se puteau hotărî să plece.

Revizorul deschise la fața cea din urmă, și citi c-un fel de înfrigurare, fără să mai aștepte să fie rugat de cineva :

«Oamenii clatină din cap, cînd văd că mă țin mereu pe urma ta. Dar cum mă voi sătura de frumusețile tale ? Eu văd că ești alta, eu văd că ești fericită, eu simt bucuria și noua ta viață ! Te-aș mîngîia ca pe un copil, de-ar fi să trăiesc veacuri. Cîmpiile tale, codrii tăi, apele tale, toate-mi vorbesc de negrăita ta fericire, patria mea ! Nu ești pămînt mort, nu ești vînt, nu ești apă ; ești suflet ce tremuri de bucuria libertății.»

Revizorul închise caietul.

Cei șase nu se mai priviră. Le trecu beția, ca luată de-o undă de vînt.

Părea că se sfiesc să se privească.

După un răstimp, subprefectul făcu doar atît : «Hm !».

Iar unul din învățători, uitîndu-se la zarul stricat, zise :

— Cum încuiem noi acum ușa asta ?

În curînd, automobilul porni. Se însăra. De subt poalele codrului se ivi chipul dascălului Marin Mureșan. Înalt, subțirel, cu mers legănat, cu multe ierburi și flori la subțioară, cobora încet pe cărărușa din fînețele fîșuitoare.

Luna se ivi de după muchea pădurii.

Dascălul cobora încet, cu zîmbetul pe buze, cu fața luminoasă.

Ce murmurau buzele lui, luminate de zîmbet ? Un cîntec ? O rugăciune ? O poezie ?

Era nebun ?

Trăia în singurătatea în care se pot auzi șoaptele sfinte.

ANUNȚUL

Afară mîzguia mărunț și des din văzduhul înnegurat ; părea că plouă din neguri, nu din nouri. De trei săptămîni ploua mereu. Ulițele nepietruite ale orașelului de provincie se desfundaseră. Carele, căruțele treceau încet. Rar, cînd se abătea vreun automobil, stropea cu tină părății caselor, vechi, pînă subț acoperiș, și, adeseori, împrășca și obrajii pașnicilor cetățeni, dar mai ales cetățene, care deschideau vijelios ferestrele, cînd se auzea sirena, să vadă cine-i. Atîta distracție mai aveau în potopul necurmat : trecerea vreunei mașini, care dădea sămîntă de vorbă în contradictoriu, zile de-a rîndul, asupra drumeților, — cine-s,

unde merg, de unde vin, — și, sîmbătă sara, apariția gazetei săptămînale locale — *Ghimpele*.

Din marea de noroi și ciorofleacă, luminează, ca o oglindă, singura tablă de asfalt a orașului, caldarîmul din fața primăriei și a hotelului-cafenea «Dacia», vecine. Aici simți că ai ceva solid sub picioare, deși pe asfalt zace o vărsătură de smîntînă aurie, groasă și uleioasă. Pe vreme bună, pe acest trotuar, lung de-o sută de metri și lat de doi, se adună toată elita orașului, pe «Corso». Pe-o asemenea vreme însă nu-i de nici un folos pentru lumea elegantă, și-i simt binefacerile numai bărbații pătimiși, care înoată prin tină, din cine știe ce hudiță a orașului, pentru a lua o ceașcă de șvarț la cafeneaua «Dacia», iar sîmbătă sara pentru a citi gratuit *Ghimpele*. Îmi vine greu de tot să mărturisesc, pentru numele bun al orașului, că mai ales o masă cu cărți de joc aducea, cu o putere într-adevăr magnetică, pe vreo zece părinți de familie, sară de sară, în cafeneaua «Dacia».

Dar, în sara aceasta de sîmbătă, cărțile de joc stăteau neatinse. O roată de capete înconjură ziarul *Ghimpele*, proaspăt ieșit de sub teascuri. Toți oaspeții din cafenea, doisprezece la număr, erau în jurul unuia, în picioare, și sorbeau cu lăcomie cîteva șiruri de pe fața a doua, totodată și ultima, a ziarului. Cel cu *Ghimpele* îl ținea ca pe un trofeu, cu amîndouă brațele întinse, și privea cercetător, dar mai ales triumfător, cînd la unul, cînd la altul dintre cei unsprezece. El fusese mai devreme în cafenea, el descoperise anunțul pe care-l citeau acum și-l reciteau, nemaisăturîndu-se, prietenii. Roata de capete mai crescuse cu trei, apoi nimeni nu mai pătrunse din ploaia subțire de-afară, din ciorofleaca trotuarului în

saia altfel părăsită a cafenelei, luminată somnoros de o lampă cu petrol, cu feștila rotundă, care fumega mereu.

«DOMN tînăr, jovial, de bună condițiune socială, caută distracție doamnă tînără ori domnișoară de bună condițiune, preferabil blondă. Discreție absolută. Răspuns la administrația ziarului, prin poștă, recomandat, cu indicația *Distracție.*»

Îl știau acum pe dinafară toți oamenii adunați în jurul descoperitorului. Mîrîiau, făceau cîte un «hm !» și iar îl citeau. În sfîrșit, cel ce avea *Ghimpele*, ostenit pesemne de felul marțial în care își ținea trofeul, șezu și puse ziarul pe masă. Ceilalți își tîrîră scaune și-l imitară. În jurul mesei era acum o roată de cincisprezece capete de cetățeni, grave, deși grozav de neliniștite.

Băiețașul de serviciu se învîrți multă vreme în zadar în jurul lor. Cum nu vorbea nici unul, nu cuteza să tulbure tăcerea solemnă. Dar domnul care ținuse gazeta rupse, în sfîrșit, tăcerea într-un chip care părea că mulțumește pe toți ceilalți. El izbi, încruntat, cu pumnul în masă, strigînd :

— E un scandal ! Un nemaipomenit scandal ! Așa ceva, în orașul nostru !

Toți începură deodată să mormăie aprobator, și în curînd se ridică o larmă de nu se mai putea înțelege nimic. Ochii fulgerau a dispreț, a răzbunare, fețele se crispară, și masa din mijloc fu izbită de mai mulți pumni. În lărmălaia aceea, băiețașul se aplecă la urechea unuia, la urechea altuia, și, în grabă, masa se umplu de cești cu șvarțuri.

Abia acum, sorbind, se mai potoliră și se putură înțelege cuvintele pe care le rosteau.

— E nemaipomenit, pe onoarea mea !

— Mai înțăleg, într-o capitală, într-un oraș mondial, dar la noi ?! E culmea ticăloșiei !

— E începutul corupțiunii !

— Nevasta mea ș-a dumitale vor ceti acest anunț nerușinat. Ce vor gândi ele ?

— Nevestele ca nevestele, dar fetele !

— E un vampir !

— Dar gazeta ! Cum a cutezat să tipărească o ticăloșie ca asta ? Să se facă propagatoarea corupțiunii, mă-nțelegi, într-o vreme când toată lumea trăiește așa de greu. Mă-nțelegi ce vreau să spun, nu-i așa ? De-o pildă, nevasta cutare : cinstită femeie, bună mamă de familie, harnică de dă în brînci. Dar pe scumpetea asta, bietu bărbat'so nu-i poate face o rochie ca lumea, mă-nțalegi. Acum, iat-o cu ispita subt ochi. Își va zice : e vorba de ceva nevinovat, de-o distracție, pentru că, mă-nțalegi, vampirul știe cum s-o aducă. Nu spune ce-i trebuie, ci zice, mă-nțalegi, simplu : «distracție». Acuma, nu va fi ea ispitită, pentru o rochie, să-i scrie, mă-nțalegi, că-i gata să-i facă «distracție» ?

Cel care vorbise roși ca un rac. Avea obrazii bucălați, și, când perora, părea că mestecă stridii. Ceilalți își zîmbiră cu înțeles : cetățeanul își descrisese propria nevastă. El băgă de samă zîmbetul, se înfurie și zise :

— Primejdie este, domnilor, fie că e vorba de femeia mea, fie că e vorba de nevestele dumneavoastră ! Nu uitați, mă-nțalegi, în ce lume trăim și-n ce scumpete. Banu-i ochiu dracului, mai ales acum. Ș-apoi, vă rog, nu uitați cum știe el să momească : «distracție», «domn

tinăr», «jovial», «bună condițiune socială», «discreție absolută» ! Ce-s toate astea decît apucături de crai, care vrea, mă-nțălegi, să ia mințile femeilor ? !

Acum se bucură de aprobarea unanimă a prietenilor. Nimeni nu mai zîmbi. Se gîndeau cu toții : Cine să fie nemernicul ? Om năcăjit nu putea fi. Om pînă la salariu de o mie cinci sute, nici poveste ! Iată, lor ar fi putut să le trăznească prin cap așa ceva ? Ptii, drace ! Nu-n zadar tipărea mișelul că-i om de bună condițiune socială.

Dar cine să fie ?

Luară pe rînd pe toți slujbașii cu plată mai mare, dar nu se puteau hotărî să aducă osînda asupra nici unuia. De bănuir, mai greu, dădea numai judecătorul de ocol. Era necăsătorit, trăise prin orașe mari, dar toată lumea știa că el își jertfește toate ceasurile slobode mamei sale bolnave, care trăiește aici, lîngă fiul ei. Se opriră apoi la șeful de poliție, la comandantul de jandarmi. Aș ! ăștia-și făceau «mendrele» și fără să mai tipărească anunțuri la gazetă.

— Dac-ar fi cel puțin ofițer în orașul nostru ! Așa, cine dracu să-l fi dat la tipar ?

Băură cîteva rînduri de șvarțuri, frămîntîndu-se mereu. Un singur lucru era cu putință : să-i ceară socoteală redactorului. El trebuia să-l deie la iveală, și tot el trebuia să răspundă pentru introducerea «corupției publice» în oraș. Pentru asta o să-l deie pe mîna justiției, dar mai întîi să-i scoată cu cleștele secretul.

Chiar în clipa cînd ajunseră la hotărîrea asta, redactorul, un om de vîrsta jumătate, învățător pe vremuri, chel, slab, cu hainele vechi pline de noroi, întră în

cafenea. Ceilalți, pe-o clipă, amuțiră. Apoi, deodată, o ploaie de insulte-i căzu în cap.

— Bine, nene, așa ți-i felul ?

— Asta e educație ?

— Asta e gazetărie ?

— Ne strîci femeile, ai ?

— Ne scandalizezi fetițele, bestie ?!

— Nu ți-a fost rușine ?

— Păi bine, mă Petre, cine dracu te-a pus să faci o nebunie ca asta ? Cum te-i mai arăta tu între oameni ?

— Între oameni ? Ba, mă-nțălegi, în pușcărie, acolo i-e locul !

— Pfui !

— Satano !

Omul, palid, tremurînd, nu putu ajunge la cuvînt decît întru tîrziu.

— Iertați-mă, fraților, și ascultați-mă. Ispita... Ascultați-mă, de-aceea am venit, știam că vă aflu aici. Am venit să mă spovedesc. Recunosc că-i rău ce-am făcut, dar ispita a fost mare.

Cetățenii tăbărîră pe el.

— Ce ispită ? Ce tot vorbești de ispită ? Pentru femei e ispită, ticălosule !

— Și pentru mine a fost ispită. Da, și pentru mine. Ceilalți rămaseră cu gura căscată.

— Cum ispită, măi Petre ? Doar nu te-ai schimbat în femeie !

Redactorul ridică, nenorocit, un braț.

— Ascultați-mă, nu mă osîndiți ! Sînt sărac, mă știți, am o casă plină de copii. Vineri capăt o scrisoare, un anunț și un șec de trei mii de lei. Toate într-o scrisoare recomandată.

— Anonimă ?

— Se-nțalege că anonimă ! Scrisoarea zicea așa : dacă public o dată, în numărul de azi, anunțul, la ceasurile cinci pot ridica, cu șecul alăturat, de la bancă, trei mii de lei. Altfel, șecul nu are nici o valoare. La bancă trebuie să mă înfățișez cu *Ghimpele* în care s-a tipărit anunțul. Două zile ce-am făcut ? M-am frământat ca șarpele pe jar ! Sîmbătă dimineața m-a pus dracu de-am descoperit și nevastei taina. «Și mai stai pe gînduri, nenorocitul ? ! zise ea. Nu vezi că dă iarna peste noi, și nici lemne, nici paltonașe la copii ? E un dar de la Dumnezeu !» «Nu, zic eu, mai degrabă de la dracu ! Dar dacă vro femeie ori vro fată se prinde-n cursă, cine răspunde ?» «Ea va răspunde, — îmi zise femeia, — dacă are minte proastă, ea să deie de dracu.» «Vezi că tot de la dracu vin banii ăștia, tu, muiere !» Dar ea unde nu s-a mîniat, unde n-a-nceput să țipe, de credeam că și-a ieșit din minți. N-am putut birui, și am publicat anunțul.

— N-am spus eu, mă-nțalegi, că banu-i ochiul dracului, și mai ales pentru o femeie, și mai ales, mă-nțalegi, în scumpetea de-acum ?!

Omul care vorbise era grav de tot, aproape deznădăduit.

— Ei, și-ai ridicat banii ? Ți i-au dat ?

Redactorul întări, trist, din cap. O tăcere adîncă se făcu în sală. Oamenii se gîndeau. Abia acum, după ce auziseră de cele trei mii, înțeleseseră că lucrul e serios de tot. Dacă pentru un anunț a plătit trei mii, cîte va fi gata să plătească pentru «distracție» ? Și pentru care femeie ai putea jura că nu va cădea în ispită ? Mai ales cei cu femei și cu fete blonde se întristară rău de

tot. Trebuiau să afle cine-i, trebuiau să-l împiedece de a-și face «mendrele».

— Nu bănuiești cine poate fi ? Întrebă unul.

— Ca pămîntul ! răspunse redactorul.

— Nu-i cunoști scrisoarea, caracterul, cum se zice ?

— E bătută la mașină !

— Și anunțul ?

— Și !

— Măi, al dracului ! Țsta-i subțire de tot ! Și cu-atîta e, mă-nțălegi, mai primejdios !

Urmă un alt răstimp greu de tăcere.

Deodată, altul își plezni fruntea cu palma stîngă.

— Îl putem afla ! Scrisorile de răspuns n-au să vie la administrație ? Așa zice în anunț : recomandată la administrație, cu indicația «distracție».

— Da !

— Atunci, e ca și prins ! Tu ești și redacție, și administrație ! El va veni să le ridice, sau va trimite pe cineva. Nu trebuie să ne spui tu. Îl vom pîndi noi. Pîna acum n-ai primit nici o scrisoare cu destinația cea păcătoasă ?

— Cînd dracu să primesc ?! Abia de două ceasuri a ieșit anunțul de sub teasc.

Cetățeanul își plezni din nou fruntea.

— Ai dreptate ! Dar vei primi destule, te-asigur ! O să-l pîndim cînd va veni după ele, el sau vrun om de-al lui.

Redactorul îngălbeni.

— Nu va veni nici el, nici vrun om de-al lui.

— Cum ? Ce-nsamnă asta ?

— Eu va trebui să le trimit, tot recomandat, pe adresa ce mi-a dat-o.

— Ei, tot un drac, ne vei da adresa, el va veni acolo după scrisori, și-l găbuim !

Redactorul se făcu mai palid. Privea țintă în pământ.

— Hm ! E o datorie de onoare !

— Cum ?! Datorie de onoare ?! Ce sîntem noi... englezi, să dăm ceva pe-un fleac de ăsta ? E o datorie morală, a ta și a noastră, a tuturor, să împiedecăm primejdia corupției ! Ai luat miile ? Bine-ai făcut ! Ai publicat anunțul ? N-ai avut încotro ! Și cu asta, gata !

Omul se gîndi un răstimp, apoi zise, abia șoptit :

— Cred că ai dreptate. Portarul de la hotel «Dacia».

Toți țipară ca un singur om.

— Cum, aici ?

— Pe adresa asta voi trimite scrisorile.

Cetățenii se potoliră ca prin farmec. Îl înconjurară pe redactor cu dragoste, ca și cînd ar fi fost binefăcătorul lor. Băură vin, mult vin. Unii fură de părere să păzească aici toată noaptea și-n ziua următoare, iar de luni, să păzească tot cîte patru. Lucru era hotărît : îl înșfacă și-i dau o bătaie soră cu moartea.

Luni, pe la ceasurile 10 dimineăța, la cafeneaua-hotel «Dacia» izbucni un scandal ce răscoli tot orașul. Las', că răscolit fusese de sîmbătă sara, cînd *Ghimpele* se vînduse ca pînea cea caldă. Dar luni, pe la ceasurile 10 dimineăța, părea că se uscaseră glodul de pe uliți, așa alergau de sprinteni către hotelul-cafenea cetățeni și cetățene, în cele mai învrîstate costume, cum îi apucase vestea cea mare.

Cei care sosiră mai târziu, zadarnic mai încercară să între în cafenea. Se grămădiră pe la geamuri, sparseră vreo câteva. Poliția era neputincioasă.

O doamnă blondă, tinerică, grăsulie, care nu ajunsese să se pudreze decît pe jumătate, și așa alergase între cei dintîi la locul scandalului, își făcea, izbind furios cu coatele, drum prin mulțime, să iasă din cafenea. Afară, pe singurul asfalt al orașului, se opri, răsuflă din adînc și zise cu dezgust, deznădăjduită :

— Bine i-au făcut ! Pîrlitul ! Să se deie drept domn de bună condiție socială ! Cum, pentru că-i deputat ? Da' nu-l știm noi pe dăscăluțu ? Vezi cine poate compromite pe-o femeie cumsecade ? Pîrlitul ! Bine i-au făcut !

Și porni furioasă pe-o uliță strîmbă.

ÎNTR-UN PICUR DE APĂ

Ei, acuma, și dumneata ! Dă-te mai napoi, soro, nu vezi că dai peste tribună ? Cine, păcatele, vă-ndeasă tocmai în rîndurile dintîi ?

Și primarul, om voinic, tînăr trecut prin jandarmerie, îmbrăcat de sărbătoare, cu mustața răsucită, cu cizmele oglindă, proptindu-și palma lată în pieptul scofîlcit al unei bătrîne zdrențuroase, o tot împingea înapoi, muștrînd-o. Izbuti s-o treacă prin vreo patru rînduri de oameni, după cum, mai nainte, pusese «la locul lor» pe vreo cîțiva «codași» ai satului, care de-asemena se îmbulziseră la loc de frunte.

— O s-auzi și de-aici, mătușo, n-ai grijă, îi zise primarul, mulțumit c-a pus-o și pe asta «la locul ei».

— Ha ? făcu bătrîna, privind speriată în jur.

Dar cum nime n-o lua în samă, clipi din ochi și, după ce se-nțepeni bine în cizmele-i uscate, pămîntii, scorojite, pline de umflături, începu să dea din coate, să pătrundă iarăși înainte.

Primarul se înapoiase lîngă tribună. Făcea rînduială. Așeza în frunte pe bărbații cei mai bine îmbrăcați, pe femeile cele mai gătite. Deodată se trezi cu bătrîna, gîfîind, nădușită, în fața lui. Era înghesuială mare, dar oamenii tot îi făcuseră loc să poată răzbate.

Primarul tocmai se pregătea, mînios, s-o umfle, cînd pîrgarul satului îi șopti ceva la ureche. În clipa următoare trîmbiță o sirenă de automobil. Toate capetele se-ntoarseră în partea aceea. Se auzea tot mai deslușit forfoteală de motoare.

Se zvonise că vine regele, dar din mașini nu coborîră decît un ministru, vreo doi deputați și cîtiva înalți slujbași de la prefectură. În curînd capetele priveau drept înainte : domnii erau pe tribuna instalată la repezeală, din scînduri, și înfrumusețată cu ramuri de stejar.

Discursurile începură în mijlocul unei dezamăgiri obștești. Toți îl așteptaseră pe rege. Așa vestise dobașul satului. De-aceea fîlfîiau steagurile tricolore în turnul bisericii, la școală, la primărie și la alte vreo trei case mai mari. De-aceea fusese adunată atîta lume.

Dar oratorii se înfierbîntară și fără audiență. Trecură vreo două ceasuri de cînd oamenii îi ascultau năuciți, fără să deie semne de înțelegere a «marilor comandamente» de la «răscrucea veacului», care cereau «colaborarea tuturor energiilor în jurul tronului»... Numai mătușa Stana, zdrențuroasa, asculta cu

lacrămi în ochi. Își pleca, pătrunsă, capul, cînd pe umărul drept, cînd pe cel stîng, și ofta. Ofta și sus-pina, lăsînd să-i curgă în voie lacrămile pe părăiașele obrazilor brăzdați ca lemnul vechi mîncat de ploi. Făcea o bună impresie oratorilor. Uneori parcă i se adresau numai ei, parcă nu-și mai puteau lua ochii de la fața bătrînei, pătrunsă de înduioșare.

În sfîrșit, discursurile se isprăviră. Lumea începu să se învălmășească. Pînă a nu băga cineva de samă, mătușa Stana fu sus, și acuma ținea de mîneacă pe unul din domnii străini, pe acela pe care-și pusese ea ochii încă de cînd îl zărise. «Nu-i împăratu, își zisese bătrîna, da-i unu care șade aproape de înălțimea-sa.» Și, fără să se gîndească la muștrările primarului, se cățăraseră cu greu pe tribună și se duseseră ață la domnul ei.

Lumea se împrăștia, dar mulți, văzînd-o pe bătrînică sus, între domni, se opriră și începură să se apropie încet-încet. Primarul nu se vedea nicăiri ; era, pe semne, plecat cu «ordene».

— Și așa, mărite domn, nu ești împăratu ! Știam io că nu ești, că împărații, toți, umblă îmbrăcați ca ghi-nărarii. Da-l întîlnești, îl vezi, nu-i așa ?

Străinul stătea bucuros de vorbă cu ea : o văzuse cu cît suflet îl ascultase.

— Apoi, de, zise el, zîmbind, pîn' la împăratul e departe !

— Departe, da' tot află măritu domn drumu. N-ai spus chiar dumneata cîtu-i de bun și drept ? De unde-ai ști ?

— Ți-a plăcut ce-ai auzit, nu-i așa ?

— Ce s-aud, păcatele mele ! Că uite ce mă bagă pe mine în mormînt : mă scoate din casă, că Achim a murit.

Domnul cel străin tresări. Privi îngrijorat împrejur. Vreo cîțiva țărani, care ascultau jos, lîngă tribună, zîmbiră. Simțiră strîmtorarea străinului.

Și mătușa Stana, gîrbovită, de-atingea cu nasul haina oratorului, începu să-și povestească năcazul. Cincizeci de ani a trăit, ea și cu Achim, bărbatul ei, la curtea grofului. Erau de îndemînă la toate : aduceau apă, tăiau lemne, măturau hambarele de bucate ; și aveau o odăiță într-o casă pentru slugi. Așa au trăit, fiind de îndemînă la toate.

Străinul părea tot mai plictisit, însă oamenii de pe lîngă tribună ascultau tot mai înviorați și cu mai mult interes decît ascultaseră vorbirile domnilor.

— Cine-ar fi gîndit că va muri naintea mea ? Da-i dase ceasu rău în drum ! N-a mai fost el în hambar, mărite domn ? Of ! păcatele lui ! Da', cinzeci de ani, trecut-a o zi să nu urce scările și să le coboare ? Șoltîc-șoltîc, cum putea, ș-acum, la bătrîneță, da' tot le urca și le cobora. Mai demult le suia cu sacu-n spate ! Of ! păcatele lui ! Cîți saci o mai suit, că se-ngîrbovise pînă la pămînt. Nu mințesc, mărite domn. Fără să se mai plece, aduna gătejele de pe jos.

Străinul cercă să-și scape haina din mîna bătrînei ; se uită împrejur, dar tovarășii lui, jos, între oameni, ascultau alte năcazuri.

— Așa că nu din vina lui i-o venit moartea. Cu-noștea el scările ! Da-i dase ceasu rău în drum. Cobora cu patru saci goi în spate, și, deodată, i-o venit

leşinu, pe ochi i s-o pus orbu-găinii şi s-o prăbuşit pe ăsta, pe asfalt, adecăte pe chiatră. Maică Preceastă ! Cînd am dat de el, nu mai sufla. Nu murise, era cald încă, da' nu mai sufla. Pîna sara o fost gata. Şi-acuma io am rămas c-un cap de vacă. Zice tistu că să dau vaca la o gazdă, să mă ție cîte zile-oi mai avea, că el nu mă mai poate suferi în casă. Acuma, măritu domn ce zice ? Io, în năcazu meu, așa gîndesc : ce s-o alege de mine dacă n-a mai fi vaca ? Omu-acela mă va pune şi el în drum. Măritu domn ce zice să fac ?

Străinul se frămînta. Cum să scape ? Primarul nu se zărea nicăiri.

— Io, în capu meu de muiere proastă, mi-am zis că să nu ies din casă şi să bag jalbă la împăratu. Acum avem împărat de rumîn. Bună treabă dacă-i de rumîn şi de lege rumînească ! Şi de-aceea m-am bucurat așa de pogan, că de n-o venit împăratu, au venit măriţii domni, să-mi ducă jalba. Cît aţi grăit, tot la asta m-am gîndit. Că aici în sat, şi-n varmeghie, nime nu-ţi face dreptate. Am bătut la toate uşile ; şi uşile şi inimile — pecetluite. Primaru nost'...

Dar nu sfîrşi vorba, şi primarul, care tocmai se ivise pe tribună, o luă de piept, o trase binişor la o parte şi se înclină respectuos, ca la oraş, înaintea străinului.

— Am onoare să mă prezant : primarele Bucur.

Domnul zîmbi, îi strînse mîna şi, bucuros că a scăpat de cazania bătrînei, porni cu primarul şi coborî de pe tribună. În grabă, toţi oaspeţii fură în automobile. Grupuri de ţărani rămaseră ici şi colo, — cum vorbiseră cu domnii. Bătrîna, singură, pe tribună, părea că nu înţelege nimic. Nu se mişca, se uita în jur năucită.

Țăranii priviră un răstimp întunecați, tăcuți, spre automobilele care duduiau. Deodată, dintr-un grup se desprinse unul, cărunt, roșcovan, lungăneț, și zise tare, să fie auzit :

— Bine faceți că mai veniți pe la noi ! Dacă n-ați fi dumneavoastră să ne mai alinați năcazurile, de mult ne-ar fi luat dracu pe noi, ăștia de pe sate !

Oamenii zîmbiră ascuțit. Apoi, tăcuți, se-mprăștiară spre case. Numai mătușa Stana rămase nemișcată, îngîrbovită, pe tribună. De departe părea un uriaș semn de-ntrebare pus în mijlocul pătratului de scîndură nouă.

UMBRA UNUI OM

Erăm singur acasă, după prînz. Afară dogorea cerul de august, dar în odaie era răcoare. Ceteam o gazetă și, în răstimpuri, mă gîndeam la cîte toate. Din întîmplare, privesc spre fereastră. Pe drum, din jos, venea un om străin, un domn. Pe la noi prin sat rar de trece vrun domn.

Mă apropii de fereastră să văd cine-o fi. «Poate să mă caute pe mine», gîndeam.

Străinul venea încet, clătinîndu-se. Era încă departe, dar, totuși, văzui că nu-i vrun cunoscut de-al meu. Îmi luai gazeta și cetii mai departe. Cînd privii din nou pe fereastră, străinul — oprit la porțiță. Cerceta cu ochii casa. Era un om slab, deșirat, cu spinarea

încovoiată. Deschise porțița și intră în curte. «Va fi vrun călător, vrun om pățimaș, gîndeam, și cere milă.» Cătai în grabă după ceva parale. Auzii un ciocănit în ușă. Un ciocănit rar. Mă gîndeam : «E un cerșetor instruit, cum umblă mulți în ziua de azi». Deschid.

Omul se strecură încet înlăuntru. Capul, întins înaintea, părea că trage ca pe-o povară, după sine, trupul. Ținea în mîna o pălărie tare, soioasă, turtită. Ghețele-i erau lățite, deformate, și una deschidea o gură urîță, de pește, în care se vedea degetul mare al piciorului — un deget murdar și-o unghie lungă. Ah ! ce monstru ! Hainele vechi, decolorate, roase și rupte, tremurau parcă, lăsîndu-te să ghicești sub ele un schelet. Mînele — scurte. O mîna păroasă, galbenă. Scurți pantalonii.

— Bună ziua, zise un glas răgușit și gros.

— Să deie Dumnezeu, îi răspund, uitîndu-mă la două țigări groase, ordinare, ieșite pe jumătate afară din buzunarul vestei.

— Ce mai faci, Floriene ? Bine ? Sănătos ? Da, văd că ești sănătos.

În gură i se adună parcă o apă amară. O strînse, mișcîndu-și buzele, și-mi păru că vrea s-o scuipe, cu greață, undeva. Dar, după ce privi puțin în laturi, o înghiți.

— Dumneata nu se poate să mă cunoști, îi zic. Poate că pe altcineva cauți. Eu n-am de unde te cunoaște pe dumneata.

Și mă simții deodată neliniștit, înfiorat.

— Ba te cunosc. Am stat amîndoi într-o odaie. Vor fi cincisprezece ani de-atunci. Petru Florian. Cum să nu te cunosc ? !

Și el mă privi cu ochii aprinși, măriți de suferință. Mă privi liniștit. Aștepta.

— Nu, dragul meu, să ierți, dar te-nșăli. Pe dumneata nu te cunosc.

Și în vreme ce-l priveam, neliniștea îmi creștea mereu. El zîmbi, arătîndu-și dinții galbeni, mari, rari.

— Pe mine, cel de acum, cred că nu mă cunoști. Dar pe cel de atunci, pe Ion Mihuța, știu că-l cunoști.

— Pe Ion Mihuța ? Da, de el îmi aduc bine aminte.

Și deodată, deasupra ochiului stîng, văd un semn cunoscut. «Ah, Dumnezeule, doar nu va fi Ion Mihuța ?»

— Sînt eu, pretine, nu te mai mira, ci mai bine dă-mi un scaun. Sînt obosit.

— Da' bine, nu se poate, frate ! Nu se schimbă astfel un om !

El șăzu, surîse amar și-mi zise :

— Ba da, se poate. Și se schimbă încă și altfel. Nu mai rămîne, cu vremea, din om, decît o mîna de gunoi. Da, pretine, o mîna de gunoi.

Ca-ntr-o fulgerare mi-au trecut prin minte amintirile despre omul acesta. Îi știusem de urmă pînă ce terminase universitatea. Da, era el, era Ion Mihuța.

— Tu ești singur ? mă întrebă el.

— Da, singur !

Mi se sleiră toate puterile. Mă simțeam jenat că l-am primit așa, că nu i-am dat mîna, că nu m-am bucurat. Însă acum nu mai puteam face nimic. Dacă ar fi tăcut el, eu n-aș fi putut să-i spun o vorbă. Parcă înlemnisem.

— Faci rău că stai singur, îmi zise. Vezi, ar fi trebuit să te-nsori.

— Că-s însurat, Ioane, — și numa cu greu am putut să-i zic pe nume, ca mai nainte, — sînt însurat, da' nu mi-i familia acasă.

— Ai făcut bine că te-ai însurat, zise el, în vreme ce-și scotea una din cele două țigări groase din buzunarul vestei.

— Stai, te rog. Iată, fă-ți o țigară de-aci, și i-am dat cutia cu tutun.

— Mulțămesc, îmi zise, m-am obișnuit cu ăsta. E mai tare.

Și, aprinzîndu-și țigara, sorbi cu lăcomie fumul. Mîna în care ținea țigara tremura ușor, ca la bătrîni. Și, acum băgam mai întîi de samă, îi tremura și mîna cealaltă, și picioarele.

— Da' cum ai ajuns tu la mine, frate Mihuța ?

— Am un drum. Merg într-o cancelarie.

— La vrun avocat ?

— Nu, la un notar. Un cunoscut de-al tatii. Și mi-a scris să merg la el. Are lipsă de-un om. Și m-am oprit, pînă la trenul de după amiază, să te văd. Nu ne-am văzut de mult, așa-i ?

— Da, de cincisprezece ani, cred. Multă vreme.

— Tu cum o duci cu viața, îți merge bine ? mă întrebă deodată, ridicîndu-și privirile spre mine.

— Cum s-o duc ? Amestecat. Cine se poate lăuda că-i merge bine în viață ?

— Dar, nu așa ? ești mulțămit... Îți place să trăiești ?

Ceva rece îmi strînse inima.

— Că-mi place să trăiesc ? Trăbă să-ți placă, altfel n-ai trăi. Poate sînt clipe cînd ai vrea să te scapi de viață.

— Clipe ? Atunci e bine. Atunci îți place să trăiești. Atunci ești mulțămît. Eu însă urăsc viața.

În ochii lui se iviră ape tulburi, mînioase. Slobozea în nouri groși fumul pipărat, și cu un deget lung, osos, bătea un tact rar pe scaun.

Am adus în grabă ceva de mîncare. Am adus o sticlă cu rachiu de drojdii și vin.

— Te omenesc, pretine, cum pot. Sînt singur. Da' poate vei fi flămînd. Prin satele noastre nu capeți de mîncare în birturi. Uite, să iei un păhărel de rachiu, un apetitor. Cred că ești înainte de masă.

Nu-mi răspunse nimic, părea că nici nu m-a auzit. Ochii i se umplură deodată de străluciri privind beutura.

— Nici nu te-am întrebat : unde-ai stat de la sosirea trenului ? Ajunge la noi la unsprezece.

— N-am venit cu trenul, îmi zise, apropiindu-se de masă. Am venit pe jos de la gara proximă. Am avut ceva daraveri acolo în sat.

Beu rachiul, se cutremură și-mi zise cu ochii umezi :

— E de-al tău ?

— Da, din pivnița mea. Păstrez și eu, așa, de leac.

— Și tu nu bei ?

— Rar ; îmi mai place vinul.

El luă sticla și-și mai turnă un păhar ; beu și-și aprinse cealaltă țigară.

— Da' să-mbuci ceva, îi zic.

— O să iau, da' nu-s așa flămînd. Rachiu-i bun, rachiu ai minunat. Și zici că tu nu-l prea beai ?

În vreme ce-mi vorbea, în ochi i se aprindeau flăcări ciudate. Tăcu.

— Eu sînt beutor de rachiu, zise tot el, deodată. Mai pune-mi un păhar.

Îi pusei. Și-mi păru că-l suga cu limba în gîtlej, dintr-o singură lunecare. Nu știam ce să-i spun. Mi se dusesse tot curajul ce-l mai aveam, ca luat de-o aripă de vînt. Stăteam tăcut, cu capul frînt în piept. Și o durere necunoscută, aspră și rece, îmi pătrundea sufletul.

— Acum am delirium, zise el, ducîndu-și, tremurînd, țigara la gură. L-am căpătat de vro jumătate de an. Zic doctorii că acum e în măsură mică, dar are să vie în grad foarte mare. E ciudat să tremuri așa, ca bătrînii, nu ?

Și-și mai umplu o dată păhărelul.

Mie mi se legase limba. Îmi simțeam ochii reci, și capul mi-l apăsa o povară mare.

— Tu, ce să zici ? Începu iar. Tu iubești viața, dar eu o urăsc. Din suflet o urăsc ! Și astfel, mie nu-mi pasă de delirium.

— Da' bine, frate, n-are leac ? Nu s-ar putea să te supui unei cure ?

— N-are leac. Da' nici n-aș vrea să aibă, pentru că mie mi-i scîrbă de viață. Viața noastră, pretine, e o nemărginită nedreptate. Nu-i vrednică să-i lași un trup întreg cînd treci în lumea cealaltă, ci lasă-i o mîină de gunoi, că de-atîta-i vrednică.

Durerea necunoscută îmi stăpînea tot mai tare sufletul.

— Nu vorbi așa, Ioane. Viața-i o taină. Noi trăbă s-o trăim așa cum ni-i dată.

El sorbi iute păhărelul, trase din țigară și zise :

— Nu, viața nu-i nici o taină. Viața-i o bătaie de joc. Cine-și bate joc de noi ? Nu știu. Da' cineva își bate amarnic joc de noi. Să trăim viața cum ni-i dată... Hm, bine, s-o trăim, da' nu pentru că vrem, ci pentru că trăbă. Eu, de altfel, cetesc și filozofie. Da, am cărți și cetesc. Și ce văd eu din toate gândurile mari ale oamenilor ? Toți cearcă să-i deie o explicare acestei bătăi de joc cu care ne primește viața la naștere, și, înghițindu-ne, nu ne mai liberează decât când e groapa proaspăt săpată. Nu ! Și filozofii sînt niște nebuni, ca noi toți. Acum mă gîndesc : la mine e stadiul întîi al boalei. Vin în curînd celelalte. Și o să sufăr mult. Acum eu știu ce mă așteaptă : moartea. Ei bine, pentru ce nu vine moartea acum, să mă ducă, pentru ce n-a venit înainte cu opt ani, că de opt ani beau rachiu ! Nu vine, ca viața să-și poată bate joc de mine. Ah ! eu urăsc de moarte comedia asta !

Deodată îmi zvîcni ceva cu tărie în inimă. Durerea necunoscută ce-mi pătrunsese ființa se strînsese parcă toată la inimă. Și cum stătea în fața mea, cu ochii măriți, răi, cu obrazii căzuți, pămîntii, cu mustățile zburlite, mi se păru că văd deodată înaintea mea moartea. Ș-atunci, durerea, adunată ghem, zvîcni, și mă cuprinse o teamă adîncă. Îmi părea că toată durerea de mai nainte mi s-a schimbat în frică, ori, mai bine, că și mai nainte tot teama mă neliniștise.

Abia voi să îmbuce ceva, dar, în schimb, mai beau rachiu. De vin n-a voit să se-atingă. În răstimpuri privea tablourile din casă, cerceta cu interes vrun obiect mai mic.

Îmi zise, oprindu-și ochii la o fotografie :

— Ai copii ?

— Da, o fetiță.

— Ccea de-acolo ?

— Da.

— Te rog adu-o puțin.

Un surîs ușor, cald, îi trecu peste față, ca o umbră de lumină peste apă. Dar în clipa următoare ochii i se întunecară din nou, și, dîndu-mi fotografia, îmi zise :

— Zadarnic ! Viața tot o bătaie de joc e !

Privi la ceas și zise :

— Acum trăbă să plec. Am vrut să te mai văd. Știu că e pentru cea din urmă oară. Ș-odată am petrecut zile plăcute împreună... Pe-atunci, cînd nu cunoșteam viața, și nu-i puteam simți colții... Trenul pleacă la trei ?

— Da, la trei.

— Atunci, mă duc. Aș vrea să nu-l scap.

— Da' poți să rămîi la mine, să mai stai, să mai vorbim...

El se ridică, își luă pălăria turtită și zise, rînjind :

— Ce să fac la tine ?! Eu bat un drum, tu — altul. Eu mă apropii de moarte, tu iubești viața. Eu mă macin. Simt cum mă săcătuiesc și cum mă macin. Și mă bucur. De ce să mă supăr ? Trăbă să fim cuminți.

Nu știam ce să-i spun. Îl priveam înfiorat. Eram rece.

— Acum te rog să-mi dai cinci coroane. Ți le trimet îndată ce ajung la notar. Nu mai am bani de drum.

I-am dat și m-am îmbrăcat să-l însoțesc la gară.

— Ce vrei să faci ? mă întrebă.

— Să te petrec pînă la gară.

— Nu, nu-i de lipsă. Te rog să mă lași singur.

Și mă privi cu durere, cu deznădejde.

Și s-a dus. Da' parcă tot a rămas lîngă mine. Îl simt și-l văd mereu. Și, nu știu cum, pare că nu pe el îl simt, ci toată durerea vieții și-a morții...

DIAVOLUL

De trei zile ieromonahul Macarie nu mai are hodină : îndrugă la psalmi, bate mătănii, citește canoane de pocăință, cercetează tratate de morală cu întrebări și răspunsuri. Ceilalți călugări îi cunosc de mult râvna către cele sfinte, dar tot se miră. Se miră și-l privesc c-un fel de teamă religioasă. Își zic în gândul lor : «Îl ia în stăpânire pe stareț duhul sfințeniei !».

Nici hodină, nici somn ; toată noaptea priveghează în biserică. Și ochii-i ard, și obrații lui bărboși sînt tot mai palizi, și Macarie slăbește văzînd cu ochii.

Nimeni nu cutează să-l întrebe ce are. Nici el nu se uită la frați, dimpotrivă, le înconjură privirea.

Abia-i trecut de 40 de ani, și e stareț de șase. Om cu carte, dar mai ales curat și aspru în moravuri. E cunoscut în tot ținutul, și multă lume s-a îndepărtat mîngîiată de sub patrafirul lui cu miros de tămîie și smîrnă. Veneau bărbați, veneau femei, din mari depărtări, să-și ușureze sufletul de păcate, să-și schimbe viața după sfaturile acestui om al lui Dumnezeu. Îi mersese vestea, și păcătoșii se apropiau de el cu încredere.

Și, cu toate că zi de zi i se destăinuiau atîtea fărădelegi, el rămînea liniștit, cuminte, senin și nepătruns, ca și codrul secular în inima căruia era ascunsă mînăstirea. Dar acum, de trei zile, nu se mai putea liniști, cum nu se poate hodini stejarul bătut de vînt. Își simțea rădăcinile credinței și ale legii lui Hristos adînc înfipte în viața sa, și totuși, în zbuciumul său, îi părea uneori că se cufundă într-o prăpastie.

Chinuia rugăciunile, cărțile și gîndul său să afle tîlcuirea unui păcat pe care îl săvîrșise înainte cu trei zile. Se chinuia să știe dacă-i păcat sau nu, dacă-i de moarte sau ușor, și să se dumirească, dacă-i de moarte, cum de l-a putut săvîrși...

Greutatea cea mare era că nu putea judeca liniștit, nu putea spune o rugăciune cum se cade : în mijlocul unei citanii, ochii-i fugeau pe carte, iar gîndul, într-altă parte. Îl mistuia ceva, ca o suflare arzătoare, și nu-i dădea răgaz să cumpănească în șir cele petrecute.

Iată ce se petrecuse înainte cu trei zile :

Ieromonahul Macarie citea, în chilia sa, *Paraclisul Maicii Domnului*, după ce se înapoiase de la litur-

ghia de dimineață. De un șir întreg de ani el făcea canoane peste cele statornicite de rînduiala monastirească. Citea cufundat în laudele aduse Preacuratei, cînd în ușa se auzi o bătaie ușoară.

— Ce veste, Damiane ? Întrebă el pe fratele portar, un călugăr slinos pe rasă, pe față, pe mîni, ca și cînd viața lui întregă ar fi avut de lucru tot cu poloboacele pline cu petrol sau cu ulei.

— Un om, un domn, vrea să vorbească cu sfinția-ta.

— Vrea să se spovedească ?

— Nu știu. Nu l-am întregbat.

— Să vie, zise starețul.

Și, liniștit, făcîndu-și o cruce largă, continuă să citească.

— Străinul, — un bărbat voinic, frumos, — nu voia să se spovedească el, ci voia să aducă pe altcineva la spovedanie. La-nceput era scump de tot la vorbă, așa că starețul nici nu pricepu ce vrea anume. Dar fie că blîndețea călugărului, vorba lui cuminte și domoală, curăția ce i se citea din ochi, din față, topiră toată sfiala străinului, fie că acesta nu-și mai putea stăpîni încordarea nervilor, ieromonahul se trezi deodată că oaspele îi îmbrățișează genunchii, izbucnind într-un plîns ce-l zguduia ca niște friguri.

Monahul îl ridică în grabă, uimit de purtarea lui, și-l puse să șadă pe un scaun. După ce se potoli, străinul începu să-i spuie durerea și nenorocirea lui. Era o poveste cum nu mai auzise starețul din gura nici unui păcătos. Străinul îi povesti traiul lui cu nevastă-sa : toate păcatele firești și împotriva firii le săvîrșise fe-

meia aceea. Și-l ducea și pe el, pe bărbat, în fundul iadului.

Starețul rămase adînc întristat la sfîrșitul povestirii.

— Nu văd altă mîntuire pentru dumneata decît să te desparți de femeie, zise el întru tîrziu, suspinînd din adînc. Firi de femei ca aceea a dumitale sînt menite pieirii și duc în pierzanie și pe bărbat. De ce nu o lași ? E păcat la ce te sfătuiesc eu, da-i mai mare păcat să mai trăiești cu ea.

— Am cercat, părinte. Am lăsat-o de zece ori pînă acum, de nenumărate ori a fugit ea. Fuge cu oricine-i place. Da' și cînd am lăsat-o eu, și cînd m-a părăsit ea, tot eu am fost acela care am căutat-o.

— Vezi, pierzania ți s-a și-nceput, suspină ieromonahul, supărat de moarte. Te-a legat cu legăturile păcatului. Te-i tot ținea pe urma ei pînă-ți va zdrobi capul. Da' bine, nu ești dumneata bărbat ?!

Străinul îi privi sprîncenele încruntate. Nu-l pricepu.

— Înțăleg, dacă ești bărbat, să fii una din două : ori stăpîn pe voința dumitale, ori stăpîn pe voința ei. Acuma, pe-a dumitale nu mai ești : te-a legat cu legăturile păcatului, cele mai tari legături. Da' fii stăpîn pe voința ei. Braț n-ai ? Funie n-ai ? Par n-ai ? Sînt femei care numai așa pot fi stăpînite. Cu un cuvînt, ai bătut-o vrodată ?

Străinul clătină, îngrozit, din cap.

— Poate că nici dă-te-ncolo nu i-ai zis ?

— N-am putut, nu pot ! zise omul, sfîrșit.

Călugărul îl privi cu băgare de samă : e om în toate mințile, ori ba ?

— Nu pot s-o bat, nici s-o cert... ! oftă el.

— Atunci leagă-te de coada ei și dați-vă de-a prăstăvala în iad, zise, cu mînie și cu dezgust, starețul. Ești numa bun tovarăș pentru stricata ceea. Nu-n zadar e zicala că orice sac își găsește petecul. Nici nu-n țăleg pentru ce m-ai căutat pe mine, în fundul muntelui !

El se ridică și-și luă cartea.

— Uite ce e, părinte starețe. De-o săptămînă, s-ar părea că-și vine-n minți. A fugit mai pe urmă cu ficiorul pădurarului meu. Da' s-a-napoiat, de bună voia ei; nu știu ce va fi pățit. Da' zice că i s-a urît de toate, c-ar vrea să se spovedească, da' că-i trebuie un preot strașnic, care s-o lege cu jurămînt și cu greu de ispășit canoane, să nu mai poată păcătui. De-aceea am alergat pînă aici.

Starețul închise cartea și privi îndelung prin fereștrucă.

— Asta-i, zise iar străinul, jurămînt și canon strașnic ! Iată ce cere ea !

— Tocmai ce-i lipsea din partea dumitale : pedeapsa ! Hm ! Da' nu se leagă păcatul prin jurămînt ! Mila Domnului e însă nemărginită. Te vei duce acasă și vei aduce-o, peste-o săptămînă, peste două, — cu cît mai tîrziu, cu atît mai bine ; va fi sămn că hotărîrea-i e statornică, că nu-și bate joc de cele sfinte.

Străinului i se luminară ochii pe-o clipă, dar îndată se tulbură din nou. Starețul îi făcu semn c-au isprăvit, dar el nu pleca.

— Am adus-o acum, zise în silă. Ea a vrut să vie. Monahul simți un fior ca de frig.

— Cum ?! E aici ?!

— În satul vecin.

— Fie voia Domnului ! zise călugărul. Spune-i c-o aştept.

Îşi deschise cartea şi se cufundă în rugăciuni.

Pe la ojina cea bună, sosi păcătoasa : o femeie de vreo 25 de ani, tulburător de palidă şi de frumoasă, c-o nevinovăţie în ochii melancolici, ca de copii, ca de sfinte. Era puţintică, delicată, se pierdea aproape în hainele-i scumpe.

Călugărul, cum o zări, îi păru că străinul îşi bătuse joc de dînsul. Dar, în grabă, cît ce-şi puse patrafirul, se încredinţă, îngrozit, că bărbatul avusese dreptate. Asculta fărădelegile spuse c-un glas cîntător, cald, mai grozave decît cele istorisite de bărbat, mai multe, mai păgîneşti, şi se gîndea mereu la înfruntarea amară ce-i va face, la canonul greu ce-i va da, la jurămîntul înspăimîntător pe care păcătoasa va trebui să-l facă.

Dar, în aceeaşi vreme, monahul avea mereu senzaţia că subt patrafir e un giuvaer de mare preţ ; şi, fără să-şi deie sama cum, sufletul lui se umplea de milă, de înduioşare, de încîntare.

Păcătoasa se plînse că nu mai poate sta în genunchi, şi Macarie se grăbi să-i deie un scaun. Şi ea, cu ochii plecaţi, spunea mereu, descoperea prăpastii morale cum nici nu-i trecuseră călugărului vreodată prin cap că-s cu putinţă.

Groaza, scîrba de păcat îl întăriteau şi-l făceau să statornicească, în cap, canonul greu şi cuvintele jurămîntului straşnic ; dar, în aceeaşi vreme, cum se uita la fruntea ei, la părul ei greu, la obrăjorii ei palizi, la întreagă frumuseţea asta delicată, desăvîrşită, simţea că sufletul i se înduioşează, că i se umple de bunătate şi că o iartă.

Cînd păcătoasa isprăvi pomelnicul lung al fărădelegilor, starețul o mustră cu mare blîndețe și-i dă un canon de mîntuială...

Cum s-a putut întîmpla așa ceva?! Iată ce-l frămîntă și-l arde pe ieromonahul Macarie de trei zile. Cum de nu și-a îndeplinit el datoria de duhovnic ca totdeauna pînă acum, și tocmai în cazul cel mai greu pe care l-a avut? Iată pentru ce bate mătănii, chinuie ocinașele, molitvele și tratatele de morală, să afle cît e de mare păcatul lui, dacă-i păcat; și ce l-a putut îndemna să-l săvîrșească...

Din ce citește, din ce află din cărți, crede uneori că nu-i nici un păcat: i-a dat canon mai mic, a înfruntat-o mai cu blîndețe, nu s-a mai gîndit s-o jure fiindcă păcătoasa era pocăită, însăși avînd hotărîrea de a se îndrepta. Altfel, pentru ce ar fi venit să se spovedească, și chiar la el? Se vede că, în fuga ei cea din urmă, va fi luminat-o Dumnezeu. Altfel, pentru ce s-ar fi întors, singură, de bunăvoie, la bărbat, întîia oară în viața ei?

Cînd se gîndea așa, starețul se mai răcorea, și rugăciunile-i erau mai cu șir. Dar cînd își amintea grozavele fărădelegi ale femeii, și că el, în loc de canon de ani de zile, abia i-a dat ocinași de-o săptămînă, fără post, fără ajun, fără mătănii, că a lăsat-o să se cuminece îndată, îi venea să se deie cu capul de toți păreții!

Ce i-a putut lua mințile, lui, duhovnic cu atîta experiență? Ce i-a înduioșat atît de tare sufletul, ce i-a muiat voința lui necruțătoare?

Din clipa-n care-și puse întrebările acestea, văzu limpede și răspunsul : nu-i dăduse mătăanii de grija să nu-și bătucească genunchii ; nu-i dăduse post și ajun de teamă să nu se îmbolnăvească ; n-o pusese să jure pentru că el n-o mai credea primejdioasă. Dar tocmai fiindcă se îngrozea de răspunsul acesta, și fiindcă, venindu-i în minte, bătea prin sufletul lui un vînt arzător și nu putea duce nici o citanie pînă la sfîrșit, — cerca să-l alunge mereu.

«Fugi încolo, Satană ! își zicea el. Cum adevă, eu să mă gîndesc la ispitele lumii, și acestea să-mi fi poruncit ?»

Și avea dreptate starețul : el nu se gîndea la ispitele lumii ; nici o dorință păcătoasă nu-i venise în apropierea sau la gîndul acelei femei. Și totuși, după zbucium de trei zile, nu se mai putea îndoi : dacă păcătoasa aceea nu ar fi fost așa de frumoasă, el ar fi canonit-o strașnic și ar fi legat-o și cu jurămînt îngrozitor.

Dar, odată ajuns aici, starețul căzu pe gînduri și mai grele. El săvîrșise un păcat neîmplinindu-și datoria. Dar păcatul l-a săvîrșit datorită milei, iertării și bunătății ce i-o revărsase în suflet frumusețea femeii. Însă frumusețea trupească e un dar de la Dumnezeu. Cum poate un dar al lui Dumnezeu să-l ducă pe cineva la păcat ?

Și, deodată, un gînd grozav îi trecu părintelui Macarie. Dar dacă a fost numai o ispită ? Dar dacă însuși Diavolul a încercat să se apropie de el sub chipul acelei femei ? Dar dacă toată istoria asta cu bărbatul și cu nevasta e numai o țesătură diavolească, să-l ducă pe el în ispită, să nu-și facă datoria de bun duhovnic, nefăcînd musturarea trebuincioasă și nedînd canonul greu,

ce se cuvenea ? Nu s-a putut el gândi mai demult la asta ? N-au fost din iad fărădelegile neînchipuite ce i s-au povestit ? N-a fost o apucătură diavolească la femeia aceea să o doară genunchii, pentru ca, stînd pe scaun, el să-i poată vedea farmecele ?

«Dacă a fost o ispită a Satanei, apoi, iată, a izbîndit !», îşi zicea stareţul, în groază şi în deznădejde.

A patra zi străinul veni iar la mînăstire, cu părul vîlvoi, cu ochii bulbucăţi.

— Daţi-mi-o !

— Ce să-ţi dăm ?

— Nevasta !

— Nu-i aici.

— Ba-i aici !

— Cînd îţi spun că nu-i, nu-i ! repetă cu groază stareţul.

— Ai ascuns-o dumneata !

— Eu ?!

— Mi-a spus că-i place de sfinţia-ta şi că vine aici. Călugărul se cutremură.

— Nu-i, fiule, aici ! De-ar fi, ţi-aş aduce-o de plete înainte.

— Atunci a fugit cu ţiganul ! făcu străinul, privind ţintă la stareţ.

— Cu ce ţigan ?

— A văzut unul, într-o laie, pe drum. Unul blond şi nalt, abia-i mijau mustăţile.

— Ptii ! Diavolul ! — Şi stareţul, după ce stupi, îşi făcu cruce : Ascultă-mă pe mine, frate ! Nu mai alerga după ea : e Dracu, nu-i muiere !

Dar omul îl privi năucit și părăsi ca o furtună mî-năstirea.

Sara, tîrziu, singur în biserică, Macarie, în strană, însemna pe o pagină din *Minei*, presărată și cu alte însemnări mai vechi :

«Ghiavolul su feliurite forme s-arată. Mai iute te duce în ispită cînd s-arată su formă de muiare, și te piarde cînd ți s-arată su formă de mîndreață mare fumeiască.»

PUSTIUL

În fiecare vară aşteptam cu nerăbdare cele două săptămîni de concediu. Atîta răgaz de răsuflare ne dau şi nouă, slujbaşilor inferiori de la bancă. Şi încă sîntem mulţămîti dacă-l avem în fiecare an. Se-ntîmplă să fie lucru mult uneori, sau slujbaşii mai mari să în-tîrzie pe la băi, dezvinovăţindu-se cu un atestat medical, şi atunci trebuie să fie om odată funcţionarul cu leafa subt patru mii care cutează să se înfăţişeze directorului pentru concediu ! Şi dintre cei care cutează, rari sînt aceia care să nu se-ncurce, să nu se bîlbîie îndată ce directorul începe să răcnească, întrebîndu-i de ce au nevoie de concediu. Nu ştiu cum îţi pare dumitale dar eu cred că un director de bancă mare, pe pămînt, nu

se poate asămăna decît cu sfîntu Ilie din cer. Cînd începe să tune și să trăznească, zadarnic cauți adăpost, n-ai unde te-ascunde ! Iar de oprit, nime nu-l poate opri.

Eu sînt dintre cei puțini care n-au pierdut nici o vacanță. Am eu meșteșugul meu de-a mă apropia de director. Dar mai ales amintirea zilelor de vară din satul acela de la poalele munților îmi crește curajul de cîte ori tiranul nostru vrea să mă despoaie și de puțina libertate la care se spune că am drept.

În fiecare an trăgeam la aceeași gazdă. Îmi plăcea grădina rumînului : mare cît un hotar și adumbrită de meri bătrîni, fragedă. Și să privești, de la umbră, albastrul cerului, prin horbota ramurilor ! Zadarnic zîmbești dumneata, dar eu cred că în mine doarme un pictor sau un poet ! Da, un artist care trăiește într-o cușcă cu ferestrele zăbrelite, anul întreg, afară de vacanța de două săptămîni ! Să nu crezi dumneata că mișcările revoluționare sînt chiar așa de neîndreptățite pe cît li se pare unora ; geme lumea de nedreptățile sociale ! Să socotești numa talentele și geniile care se îneacă în noaptea inculturii și a mizeriei, neputînd birui valurile grele, neputînd să se salte o singură dată la suprafață, să lumineze pentru un veac întreg ! Ce pierdere, ce pagubă pentru omenire, dar ce chin pentru cei ce se simt aleși și n-au puțință să fie chemați ! Ei nu sorb viața, ei sorb pustiul.

Da, zîmbești, fiindcă, te știu eu, dumneata ești tipul burghezului, ca și directorul nostru. Pentru dumneata nu există decît banul, cu legile lui... Da' s-o lăsăm încurcată. Am trecut la teorii numai pentru ca să-ți dovedesc ce mă lega de grădina gazdei mele.

Am îndrăgit frumusețile naturii, iată ce mă făcea să merg în fiecare an în satul acela de la poalele muntelui și să trag la gazda care avea grădina aceea minunată. Da' nu numai frumusețea grădinii mă făcea să nu-mi schimb gazda. Îmi vei spune dumneata că mă atrăgea cinstea gazdei, fiertura bună ce mi-o pregătea nevastă-sa, ori poate vro codană de fată sau nevastă tină? Da, adevărat este că nenea Pavel era om de omenie, lelea Anuța — femeie harnică, curată și bună gospodină, și că mai aveau ș-un drac de fată. Dar eu cam trecusem de vrîsta drăciilor, iar cele două săptămîni, cît rămîneam la ei, făceam cură de lapte. Și știi ce lapte? De capră! Sănătos lapte!

Dar cînd lapte de capră poți găsi la cînzeci de gazde din sat, iar camere tot așa de bune și grădini tot așa de mari cîte vrei, ce crezi dumneata că m-aducea în fiecare an la aceeași gazdă? Principala cauză a determinării?

Fiindcă, oricît te-ai gîndi, nu ai ști ce să răspunzi, îți voi spune eu, de la-nceput: distracția, puțința de distracție. Da, domnul meu, puțința de distracție, acolo, în grădina mare cît un hotar, cu oala de lapte de capră lîngă mine, sub umbra merilor bătrîni, printre ramurile cărora se vede seninul înalt al cerului de vară.

Casa, curtea, grădina, toate pustii, din răsăritul pînă în apusul soarelui. Toți din casă se duc la lucru. Eu rămîn singur și mă distrez.

Vacanța, fără distracție, nu plătește nimic. Hodina goală ostenește și plictisește pe om. Dar cum mă distram? Sorbeam aerul proaspăt și priveam cerul? Și asta e distracție, pîn' la un loc. Ascultă, dacă vrei să cunoști taina atracției mele.

Vecini cu nenea Pavel trăiau doi bătrâni : Costan și Sorica. Nu mai erau buni de lucru. Toată ziua se țirau prin curte, și toată ziua se certau. Ce mai certuri !

Abia se ridica soarele de-un sul, — soroc pînă la care eu și beusem două ulcele cu lapte de capră, — și auzeam pe moș Costan tușind pe lîngă gard. Îl cunoșteam după tusă. A lui era mai adîncă, mai energică ; a babei — hodorogită, cu răsunete îndelungate în coșul pieptului, parcă sfîrșia acolo un ceasornic enorm, vechi de veacuri, cu toate fierăriile ruginite și stricate.

— Iar te-apucă ! se-auzea de undeva de-aproape glasul babei.

— Iar ! spunea, cu geamăt, moșul, între două năvale din adîncul pieptului.

— Ți-am spus să nu mai bei dimineața apă din fîntînă, pe inima goală ! Să știi că odată ai să-ți scuipi și sufletul din tine.

— Numai să nu mă-ntreci ! zicea moșneagul, cu ciudă, înecîndu-se.

Și am băgat de samă că baba nu se mînia în zadar. Cît ce-l auzea pe moșneag tușind, nu se mai putea opri : începea și ea, cu înecăciuni mai grele decît moșul.

— Tu o să deșărtezi ce ai în tine mai grabnic decît mine, zicea Costan. Tu nu bei apă rece dimineața, și iată că te prind neputințele mai avan decît pe mine.

— Tu mă faci !

— Eu ?

— Știi bine. Cînd te-aud, îmi vine și mie. Nu pățesc așa și noaptea, în păcel ?

Un răstimp nu se mai aude nimic ; tușesc și se îneacă amîndoi. Șăd împreună pe-o trupină de stejar

mîncată de cari, cu coatele răzimate de genunchi, cu capul sprijinit în palme, și hîrîie pe-o nespus de mare și de variată mulțime de glasuri.

Cînd se linișteau, moșneagul zicea :

— Ce vorbă-i aceea că-ți vine dacă m-auzi pe mine ? Parc-ai umblat tu vrodată în viață pe urmele mele ?

— Nu vorbi tare, nu striga, că te-apucă din nou, zicea bătrîna, simțind încă gîdilitură în gîtul deșirat, pe care mărul lui Adam se plimba mare cît o vertebră.

— Ei și ! Parcă n-am mai tușit noi ! Țsta-i cafeiu nost' de dimineață, tu, babo ! Pînă nu vom trece peste păharul ce ni s-a dat, nu vom avea liniște.

Și iarăși avea baba dreptate. Cum gîtlejurile lor erau pline de ațîțările tusei, se porneau din nou pe behăit.

— Blăstămat bătrîn ! Nu se-nțălege ! reușea, cu mare chin, să spuie Sorica. De cînzeci și doi de ani nu m-a ascultat niciodată !

— De cînzeci și patru !

— De cînzeci și doi de ani mă bagi în pămînt !

— De cînzeci și patru, și tot nu te văd odată acoperită.

— Să-ți fie rușine !

— Mi-a fi !

— Nu ți-i păcat de Dumnezeu ?

— Nu !

— Nici frică de muncile iadului, să vorbești așa ?

— Nici ! Iad am avut eu pe pămînt !

— Iad ?

— D-apoi ? Cu tartorița lîngă mine !

— Ptiu, păgînule !

Auzeam cum bătrîna scuipa într-o parte și, printr-o spărtură a gardului, vedeam cum își măsura cruci largi. Un răstimp era liniște. Cei doi bătrîni șădeau tăcuți vreme îndelungată.

— Costane, zicea de la o vreme baba, ai dat tu mohor la vite ?

— Dat ! răspundea bătrînul.

— Mohor secerat azi ?

— Azi !

— Cel rămas de asară era prea bătrîn, și vițelușii sînt cruzi încă. Le mai place mohorul tinăr.

— Parcă eu nu știu ! Cui nu-i mai place ce e tinăr ?

— Ptiu, diavole !

Și bătrîna iar scuipa, și iar bătea la cruci. Urma din nou un răstimp de tăcere.

— Da' le-ai umplut bine ieslea ? întreba Sorica, într-unu tîrziu.

— Umplut, n-avea grijă !

— Și le-ai pus și ciubărașul cu apă ?

— Pus !

— Atunci, e bine !

— Bine, da ! Dacă le fac eu toate !

— Le faci tu toate ?

— D-apoi ? La ce-mi ajuți ? Tai tu mohor ? Aduci tu bostani din grădină, pentru porci ? Scoți tu apă din fîntînă ? Dumneai întreabă, poruncește ! Costan, să-racu, să se-nvîrtă și acum ca un prîsnel ! Dumneai — stăpînă !

— Vai, păgînule ! Cum poţi vorbi aşa ? Mai pot eu scoate găleata din fîntînă ? Mai pot căra bostani ? Nu mă ştii cu vătămătură ?

— Da, eşti hîrbuită rău ! Ți-a ieşit un sfînt din gură, babo ! Nu mai eşti bună de nimic ! De-acuma sapa şi lopata !

— Da' de bunăvoie m-am hîrbuit, ticălosule ? Aşa am fost cînd m-ai luat, acum cinzeci şi doi de ani ?

— Cinzeci şi patru !

— Iacă ! Nebunie curată ! Ții mereu la cinzeci şi patru ! Parcă nu ți-a spus popa ! Parcă nu ți-a spus nănaşu, — acum douăzeci şi cinci de ani. Da' spune-mi, bătrîn ticălos, aşa hîrbuită m-ai luat ? N-am îngenunchiat în jugul pe care mi l-ai pus după grumaz ? Cîţi copii ți-am făcut ? Cîţi copii ți-am crescut ?

— Ți-am zis eu să-i faci ? Cin' te-a pus ? Te-ai pornit ca o maşină ! Cin' te-a mai putut opri ?

— Talpa-iadului ai s-ajungi ! Vorbeşti aşa de copiii pe care ni i-a dat Dumnezeu ?!

— Ba eu ştiu că mie tu mi i-ai dat ! Şi dacă nu te grăbeai şi nu te hărniceai aşa, ştiu că era mai bine. Aşa, am mai umplut şi noi lumea cu şase sărîntoci. Un petec de moşie împărţit în şase ! Ştiu că o să te blagoslovească şi ei ! Şi ce-ar putea face, cînd de-atît amar de ani trag pe dracu de coadă ! Mai bine rămîneau în zgău vro patru.

— Ce ?

— Mai bine te opreai la doi ! Asta vream să spun ! Bătrîna îşi lua capul în palme şi începea a se jălui ca la îngropare.

— Măi Costane, zicea în urmă, cu greu suspin, după cît văd eu, cu cît îmbătrîneşti, te dai tot mai mult de

partea Necuratului. Îi scris la Evanghelie că copiii sînt darul lui Dumnezeu.

— Vor fi ! Iată ce hodoroagă au făcut din tine ! N-ai spus tu că ai crescut mulți copii, și de-aceea te-ai hîrbuit ?

— Da, că n-ai avut grijă de mine, nu m-ai cruțat nici ca pe-o slugă. M-ai pus la poveri, cu copilu-n brațe, cu ei după mine. Da' tu știi bine, — de ce iai în deșărt numele lui Dumnezeu ? — că nu din copii mi-a venit vătămătura. Din ridicătură prea multă, Costane ! Nu ți-aduci aminte cînd plîngeam că nu pot urni ciubărul plin de rufe muiate, și cum te-am rugat, ca pe Dumnezeu, să vii să-mi ajuți ? Stăteai sub șopron și trăgeai fum din drăcia aia neagră, și n-ai vrut ! Bărbatul e capul răutăților, să știi de la mine !

— Parcă nu știu ! Parcă acum mi-o spui înțîia oară !

— Dacă știi, să-ți tacă fleanca ! Eu, dacă nu pot căra bostani și nu mai pot scoate găleata din fîntînă, nu mai sînt de nici un folos ? Dar cine-ți face mîncare ? Cine-te spală ? Cine-ți dă primeneli duminica ? Cine-ți așterne ? Cine mătură-n casă ? Cine mulge vacile ? Of, că nu m-adună odată Dumnezeu sfîntul, să rămîi tu singur ! Atunci să mă plîngi !

— Aș pune o pomană să se ducă vestea !

— Tu ? Zgîrcit cum ești ?

— Da ! Cu vase noi, cu rachiu și cu mîncări de dulce !

— Nici pentru părinții tăi n-ai vrut să faci așa, o comîndare creștinească ! Vei face pentru mine ? Cin' te crede ?

— De bucurie ce nu face omul ? Poate aș mai avea și eu un an, doi de trai, și l-aș trăi în liniște. Da' știu

eu că dorința mea-i zadarnică ! Ce dorință mi-ai împlinit tu vrodată ?

Bătrîna se scula supărată, intra în tindă, vedea de clește, de fiertura de la foc ; ieșea o clipă la porțiță, privea în lungul uliței, apoi, potolită, împăcată, se apropia din nou de buturugă. Da' moșul nu mai era aci. Își luase secera și trecuse în grădină, să secere mohorul ce creștea ca pădurea în porumbul din fundul grădinii, unde aveau un petec de pământ, pe care încă nu-l dăduseră copiilor.

— Costane hă ! măi Costane !

Moșul o auzea, dar o lăsa să strige un răstimp. Și baba se tot apropia de porumbiște strigînd :

— Costane !

— Aici-aici ! răspundea de la o vreme bădicul.

— Seceri mohor ? Ce faci acolo ?

— Secer !

Sorica se apropia și abia-l găsea pe moșneag, pierdut în porumbul mare.

— Las', că-i destul, Costane !

— Mai tai puțin.

— Se veștejește și nu-l mîncă vițelușii bucuros. Stai să vin să-ți ajut și eu.

Bătrîna fișîia printre porumb, prin mohor, încîrligată de spate, aduna mănunchiurile de verdeață tăiate de bătrîn.

— Destul, Sorico, nu mai lua !

— Ba mai iau un mănunchi !

— Nu mai lua, că iar ți s-a face rău. Știi tu bine că nu mai suferi la povară !

— Nu mai sufăr, e drept, da' și tu, prea te-ncarci cu greutățile. Eu, dacă mor, nu-i nimic !

— Cum ?

— Tu poți trăi și fără mine !

— Ei iacă ! Ce-ți mai trece prin cap !

— Da, Costane ! Odată tot te vei scăpa tu de mine !

— Ce mai vorbă ! De ce să mă scap de tine ?

— Nu că vrei, dar așa-i legea lumii. Și, dintre noi doi, eu sînt cea mai hodorogită. Să deie Dumnezeu să mor eu mai întîi.

— Cum va vrea Dumnezeu ! Aici omul nu se poate amesteca. De trăit, ce să spunem, am trăit destul. Cu bine, cu rău, cum a dat Cel-de-sus. Ascultă, Sorico, mîne-i sîmbătă ?

— Cum se poate ! E duminică !

— Nu-i sîmbătă ? Am vrut să merg la popa să mă grijăsc odată. Mi se pare c-au trecut șase săptămîni de cînd m-am cuminecat mai în urmă.

— Au trecut. Două zile peste șase. La mine — patru zile peste cinci săptămîni. Ai putea merge desară.

— Așa mă gîndesc !

Și amîndoi bătrînii înaintau domol, cu mohorul în brațe, spre țarcul vițelușilor.

De zece ori pe zi se certau și se împăcau.

Ascultîndu-i, ajunsei să cunosc tot traiul lor de cînzeci și patru de ani de căsătorie, ba și vremea dinaintea căsătoriei. Întălesei, rînd pe rînd, durerile și bucuriile vieții lor, luptele lor, biruințele și înfrîngerile lor. Își depăneau viața în crîmpeie de vorbe aruncate, în tăceri lungi, în amintiri fără sfîrșit, fără nici o rînduială împărecheate. Părea că vorbesc numai din trecere de vreme, să împrăștie urîtul și pustiul ce-i

încunjura c-un aer de cimitir, de moarte. Sfezile, su-părările lor nu lăsau urme. Nu știu cum, ascultîndu-i, îmi părea că vorbesc numai din gît, ca și cînd acolo ar fi avut o mașinărie care depăna amintiri ce nu le mai atingeja inima, sufletul.

Ajunsei astfel, vară de vară, fără să citesc vro carte, să cunosc romanul unei vieți.

Era o distracție cum nu se poate mai minunată. Fără să mă obolesc, fără să-mi forțez privirea sau intelectul, cunoșteam o viață de cinzeci și patru ani de căsnicie. În fiecare vară, cîte un nou amănunt. Dar nu însăși povestea vieții celor doi bătrîni mă distra și mă hodi-nea, ci ceea ce se desprindea din felul cum o înfiripau ei. Cu o emoție de poruncea, din obișnuința de a trăi, fără să se supere, să se mînie, să le pară rău, ori să dorească ceva din ce a trecut, ei își dădeau sama de deșărtăciunea vieții lor. Și ascultîndu-i cum și-o po-vestesc, eu, din an în an, îmi dădeam tot mai mult sama de deșărtăciunea întregii vieți.

Și acuma, fiindcă eu te stimez și țiiu la dumneata, cred că îți pot spune adevăratul motiv pentru care mergeam în fiecare vacanță în același sat de munte, la aceeași gazdă. Era tocmai ca să am acest simțimînt al deșărtăciunii. Și știi pentru ce? Ca să pot suporta mai ușor viața, traiul meu de mic funcționar, cu sa-lariu subt patru mii, într-o celulă cu zăbrele, între cifre și condeie, cînd, în mine, sigur c-ar fi putut trăi un pictor ori un poet.

Din an în an regretam tot mai puțin că nu trăiesc în împrejurări în care artistul din mine să-și fi putut lua avînt. Acum știam : artist ori om de rînd, viața, după ce-am trăit-o, nu mai are nici un preț. Nici ea.

nici ceea ce ai făcut, ce ai realizat. Cu ce te alegi în pragul morții ? Cu ce pleci ?

Anul acesta am stat numai trei zile în satul de munte, la vechea mea gazdă. În vecini se schimbase ceva. La-nceput, un ceas, două, după ce-am intrat în grădină, nu-mi puteam da sama ce s-a petrecut. Aveam impresia că ceva fumuriu, ca o negură, se lăsase peste grădina, curtea și casa lui Costan. Un pustiu greu plutea deasupra lor.

Nu auzeam nici o vorbă, nici o sfadă. Mă simțeam rău în liniștea asta grea. Întru târziu îmi păru că aud un zgomot ușor, nedeslușit, ca fișăitul unei pasări de noapte. Mă apropiiai de gard și mă uitai printr-o spărtură. Era baba Sorica, da' singură. Șădea pe buturuga mîncată de cari și căsca. Căsca să-i cadă falca, nu alta ! Și după fiecare căscătură făcea : «Hăi ! Hăi !». Ușor, domol, ca un fișăit de pene moi.

O urmării cu privirea vreme-ndelungată. Trecu încet prin curte, prin grădină, se înapoie domol, și, în răstimpuri, se oprea și iar căsca. Așa o văzui înapoiindu-se de la portiță, ieșind din tindă. Se oprea în mijlocul curții, se uita în neștire, și, după ce căsca, făcea : «Hăi ! Hăi !».

«E singură. A murit Costan ! A murit moșneagul !», mi-am zis. Și ascultam c-un fel de teamă oftările bătrînei : «Hăi ! Hăi !». Nu-mi părea să-nvăluie un regret, o durere. Îmi părea că hăuitul acela vine de undeva din marginile existenței, că însăși firea cască, nepătrunsă de ea însăși, neînțeleasă, zadarnică, că-i un glas de la începutul sau de la sfârșitul lumilor.

Și atunci am simțit pustiul greu din vecini ! Era ca un cer de plumb care turtea casa, șura, pe bătrână ; pătrundea prin ferestrele mici, prin acoperișul de șindrilă. Părea că din casă izvorăște pustiul. Era mohorât, rece, greu, apăsător. Mă înăbușa. Mi-am luat geamandanul și am plecat.

Cu o săptămână înainte îl îngropaseră pe Costan.

1 9 2 4

JUPÎNEASA CLARA

În partea asta de oraş se-ndeaşă una-ntr-alta casele vechi, mohorîte, înnegrite de vremi, cu zidurile groase, ca de cetate, cu ferestrele, sus, în părete, zăbrelite, cu acoperişurile înalte, grele, cu două rînduri. Porţile puternice sînt toate prinse subt boltituri de zid ; au fierăraia veche, parcă scoasă dintr-un muzeu de anti-chităţi. Curţile sînt de-abia cît nişte cuiburi, împrejmuite de zidurile înalte ale caselor vecine, — ziduri umede şi întunecoase, de care se razimă, de jur-împrejur, coteţe pentru pasări, lemnării înnegrite, putrede de ploi şi de anii îndelungaţi.

În partea asta de oraş uliţele sînt strîmbe, înguste, pline de cotituri care urcă şi coboară, arătînd enorme

măsele stricate în pavajul de altădată. Un miros acru, de vechi, de mucegai, pătrunde de pretutindenea, parcă se desprinde din înşişi pereţii mohorîţi, din acoperişurile de ţiglă bătucite cu negei de muşchi cenuşii.

Şi tot aşa, cînd prin ferestrele deschise se zăreşte un cap de jupîneasă bătrînă, pare o arătare din vremuri de mult trecute, cu căiţa neagră pe părul de argint, cu obrajii zbîrciţi, cu ochelarii lăbărţaţi pe nasul ascuţit, învălită în şal pînă sub urechile mari şi uscate.

Dar la o cotitură de uliţă întri, pe sub o largă boltitură de zid, într-o curte mare, în formă de paralelogram, pietruită cu bolovani din rîuleţul de munte, ce curge învolburat la marginea oraşului, — odată cetate întărită cu ziduri groase.

Pe sub boltitura cu răsunet adînc, şi care sprijină pe umeri două caturi, trec adeseori căruţe din satele romîneşti de prin împrejurimi, hurducîndu-se de pietriş şi lăsînd în urmă miros de fîn proaspăt cosit, de otavă, de lucernă verde. Vreun bulgăraş de copil, cu obrajii roşii, saltă pe fîn şi priveşte mirat, cu capul răsturnat pe spate, boltitura sură de deasupra. Alţii, care au mai trecut pe-aici, sînt cu ochii la cai, să nu se sperie de răsunetul gangului.

Vîn oamenii, în zilele de tîrg, de două ori pe săptămîină, dar nu-i zi să nu între în curte şase, zece căruţe. Cîte năcazuri nu-i aduce pe oameni la oraş? Iar aici e vestita crîsmă a lui Iohan Rot, cu vinuri ca uleiul, cu rachiuri cumu-i catranul, dar mai ales cu curtea largă, cu iesle sub acoperiş, pentru cai, cu fîntînă în curte.

Oricînd întri în curtea birtului, de dimineaţă şi pînă sara, dai de căruţe, de cai care ronţăie nutreţul,

plini de coamă lungă și aspră, fîșîind din cozile mari. Sînt tot căluți de munte, ai romînașilor din satele din jur.

În căruțe, cuibăriți în fîn, ori șezînd pe lădițele de lemn, nu arareori vezi, lîngă băiețașii care-au rămas de pază, vreun fecioraș mai răsărit, îmbrăcat nemțește, în cap cu șapcă de școlar. Se hîrjonesc și rîd, în vreme ce dinții lor albi mușcă merele aurii, scoase din traista adusă de-acasă.

Curtea asta e căutată de căruțele romînașilor de la sate nu numai pentru hodina bună a cailor, pentru rachiul tare și vinul de foc al crîșmarului, Iohan Rot, ci și pentru că, la etaj, locuiește jupîneasa Clara, vestită gazdă de elevi de școală. La etaj are două camere largi, pline de paturi ca de spital, toate înflorite cu scoarte romînești, și care fac o continuă variație de la an la an, după cum unii din elevi pleacă, ori vin alții noi. Și veneau în fiecare an, fiindcă dumneai nu ținea elevi de la clasa cincea în sus.

Etajul e tivit de-a lungul c-un gang deschis, podit cu scînduri mîncate, subțiate de atîta umblet. Și cînd școlarii sînt acasă și se aude răsunetul boltiturii, băieții năvălesc în gang și se uită înfrigurați în curte : nu cumva a venit cineva de-ai lor, sau de la ei din sat ?

Jupîneasa Clara e văduvă, de treizeci și cinci de ani, și tot de-atunci ține școlari în gazdă. E, de peste trei decenii, cel mai ieftin cvartir din întreg orașul. Și cum țărani noștri aleargă după ieftinătate, jupîneasa Clara nu s-a pomenit cu altă nație la ea în gazdă.

Dar nu numai plata în bani e mică ; jupîneasa Clara aduce și altă înlesnire părinților și copiilor : pentru nimica toată le face fierturi și zămuri, le frige carta-

boşii şi cîrnaşii. Părinţii îi aduc făină, fasole, carne de porc afumată, iar jupîneasa e meşteră în gătitul bucatelor.

Jupîneasa Clara a rămas numai cu un copil, dar l-a crescut tot prin Țara Nemţescă. Pe-acolo s-a şi aşezat, însurîndu-se cu fata unui fabricant de bere, a cărei «poză», ca şi a băiatului, jupîneasa o arăta oricărui nou-venit la ea în gazdă.

Să tot fi trecut de 60 de ani, după anii văduviei, dar o vîrstă nu-i puteai da. De ani de zile, toată lumea o cunoştea așa cum e acum : cu căiță neagră în cap, cu-o haină sură, mohorîtă, ferfenițită pe la poale, c-un obraz mic, veşnic aprins, cu ochii de cicoare ştearsă, cu privirea blîndă, cu mîinile roşii de-atîta spălat şi de-atîta dereticat prin casă.

Veşnic după trebi şi iute ca piperul, mică de statură şi uscată ca o scîndură.

Numai un ceas de hodină avea pe zi : sara, după cină, cînd băieţii se-aşezau cu cărţile deschise în jurul meselor ; după ce aşternea paturile, jupîneasa Clara îşi lua gazeta nemţescă la care era abonată, îşi petrecea ochelarii pe după urechi şi, ținînd tiparul departe, se cufunda în citit, începînd cu primul articol, pînă la ultima informație. Şcolarii, de obicei, erau liniştiți în ceasul acesta de după cină. Dar chiar dacă dintr-o vorbă a vreunuia se spărgea rîsul, se aprindea lărmălaia, jupîneasa Clara nu-i auzea. Era adîncită în citit, şi de ridica uneori ochii, se vedea bine că nu-nţelege ce se petrece în jurul său.

Rar, în cîte-o după-amiază de duminică, scobora scările de lemn şi stătea de poveşti cu crîşmărița. Nu se-mpăcau. Nevasta burtosului Iohan Rot era o femeie

veninoasă, care nu mai încăpea de băieții jupînesei Clara. Nu intrau o dată în vorbă să nu-i spuie : «Mînzii dumitale». Se plîngea de răul lor, de larma ce arde sus pe coridor, de alergările lor prin curte, cu care-i sperie găinile, și mai ales puii proaspăt cumpărați.

— Nu-ți ții în frîu deloc mînzii dumitale. Ruinează casa. O să vezi dumneata că într-o bună zi proprietarul te va pune în uliță, cu ei cu tot.

Și birtașul era chiriaș. Altfel, dacă ar fi atîrnat de crîșmăriță, de mult ar fi dat-o afară pe jupîneasă Clara.

Dar mai știi ! Judecînd după veșnicul răspuns al jupînesei, s-ar părea că nu. Clara îi răspundea întotdeauna cu blîndețe :

— Mai iartă-i și dumneata ! Parcă numai eu cîștig de pe urma lor ? Dar părinții lor, cînd vin aici, din crîșma mea beau ?

Se scula și pleca.

Nici ea nu mai putea socoti cîte rînduri de elevi s-au perindat prin casa ei pînă la clasa patra. Mai mult nu-i ținea. Așa începuse de cînd a rămas văduvă tînără, cu gîndul la răposatul, iar mai tîrziu s-a obișnuit cu lumea asta mărunță. Cînd părinții stăruiau să le mai ție odrasla, deși trecea în clasa a cincea, jupîneasă Clara, care vorbea și acum stricat romînește, zicea :

— No, ie, nu se poate ! Nu mai răzbim cu el !

— Cum să nu răzbești, jupîneasă ? E băiatul bun și ascultător, stăruia omul.

— Ie, cine-i bun ! Dar de-acum chintă cocoșește, răspundea jupîneasă, făcînd aluzie la schimbarea vocii băiatului.

— Dau mai mult ! Plătesc mai mult, jupîneasă Claro. Se şi cuvine, căci băiatul e mai mărişor.

— Nu, nu se poate. Nu răzbim cu el. Suie în cap acum !

Şi ea arăta cu degetul sus, la căiţa neagră. Omul trebuia să-şi vadă de altă gazdă. Dar numai la început se petrecuse schimbul acesta de vorbe între părinţi şi jupîneasă. De un şir întreg de ani toţi romînaşii cu copii de şcoală cunoşteau legea : cînd «studenţii» lor terminau clasa a patra, ştiau că trebuie să le caute alt adăpost

Şi chiar era vremea, dacă voiau să înveţe nemţeşte. Aici, deşi jupîneasa Clara vorbea cu ei nemţeşte, tot mai mult o rupea pe romîneşte, iar copiii, între ei, în casă, pe gang, în curte, nici pomină de nemţească !

Părinţii nu se prea întristau din partea asta. Erau prea mici ; ce să se chinuie de pe-acum cu limbă străină ? Ba, mulţi dintre ei glumeau cu jupîneasa Clara :

— Tot între pui de rumîn, te vei trezi odată şi dumneata rumîncă, jupîneaso !

— No, ie, ce se fac eu rumună ?

— Şi preoteasă, nu ți-ar sta rău !

— Bine-i așa cum sunt.

— Bine, nu zic ba, da' parcă tot ți-ar sta mai bine să fii una de-ale noastre.

— Aveți voi destule ! zicea jupîneasa, gata să se supere.

Nu prea ştia de glumă.

De multe ori, drăcuşorii dintr-a treia, dintr-a patra liceală o scoteau din sărite.

— Dumneata de ce nu-ți faci cruce, jupîneasă Claro ?
o întreba vreunul cînd femeia tîndălea prin casă, ispră-
vindu-și lucrul.

— Iac-așa ! Nu facem ! răspundea dumneaei, ridi-
cînd din umerii ascuțiți.

— D-apoi bine, sașii nu sînt creștini ?

— Ba creștini !

— Da' tot creștinu-și face cruce ! De pe ce sămn
cunoști pe păgîn ?

Jupîneasă se oprea locului și-l privea cu ciorile ei
spălăcite.

— Îl cunoști, răspundea băiatul, că nu-și face cruce.
Cum puteți fi creștini dumneavoastră ?

— Iaca bine ! răspundea gazda, pornind din nou prin
odaie.

Cînd se-ntorcea cu fața spre ștengar, îi vedea pe toți
făcîndu-și cruci largi.

— Iaca, noi sîntem creștini !

Gazda se oprea oțărîtă.

— Creștini ! Și tot cu draci în gura, și suduiți...
Asta creștin ?

Jupîneasă Clara îi înfunda de obicei cu răspunsul
acesta. Într-adevăr, băieții se drăcuiau, ba unii suduiau
și de lucruri sfinte, obicei adus de-acasă, din sate,
unde sudalma e semn de om în putere. Și cînd copila-
șul poate azvîrli bîta după bou, ca un om în putere,
știe și sudui ca un om în putere.

Dar alteori ștengarii nu se dădeau bătuți.

— Păcatele le iartă popa,-n spovedanie, jupîneasă
Clară. Da' dumneavoastră n-aveți nici spovedanie...

— Nu avem ! Nu trebuie !

— Cum ? Saşii nu-s păcătoşi ?

— Iartă Dumnezeu, nu om.

— Dar pînă la Dumnezeu, ajungeţi pe mîna Necuratului. Poate nici botez n-aveţi...

Gazda lua mătura dintr-un unghet şi se avînta cu paşi largi după ştrengari. Toţi fugeau roată, tropotind în jurul mesei. Cînd vedea că nu-i poate ajunge, se oprea, răsufila din adînc şi striga :

— La carte, mişelilor ! Unu, doi, trei !

Dar conversaţia obişnuită între gazdă şi băieţi era felul mîncărilor de fiecă zi. Ce să le fiarbă-n ziua următoare ? Jupîneasa era bună la inimă, îi erau dragi copiii, dar mai ales îi plăcea să-i vadă că mănîncă cu poftă. Sfătuia îndelung cu ei, şi nu-i părea o pierdere de vreme. Nu se supăra nici cînd vreun ştrengar de copil propunea, în glumă, o mîncare despre care ea nu mai auzise pînă-n clipa aceea.

— Cum ai zis ? Nu ştii, nu cunosc ! zicea jupîneasa Clara cu seriozitate.

— Cum se poate, jupîneasă ? La noi toată lumea o mîncă !

— Se poate, dar eu nu cunosc !

— Şi ştii ce bună e ? Îţi lingi buzele ! spunea băiatul.

— Dar cum se face ? întreba Clara.

Şcolarul începea să-nşire nume de felurite buruieni, puneă făină, unsoare, oţăt şi tot ce-i trecea prin cap, pînă cînd întreagă ceata copiilor izbucnea în rîs argintiu. Gazda nu se supăra, dar nu-i mai întreba ce să le facă de mîncare, şi a doua zi fierbea ce credea ea că-i bun.

Discuții mai înfocate între elevi și jupîneasa Clara începură numai după izbucnirea războiului. Nu avea acum prea mulți în gazdă. Două paturi de fier le scosese din casă. Dar care erau se nimeriseră niște băieți drăcoși, de-i făceau numai zile fripte.

Jupîneasa Clara citea zi de zi, ca și-n trecut, dar cu patimă tot mai mare, gazeta nemțească. Cumpărase o păreche nouă de ochelari ; cu cei vechi nu mai vedea bine. Și după ce citea știrile de pe front, cu biruințele nemților și ale austriecilor, nu se putea răbda să nu le spuie copiilor, aplecați deasupra cărților de școală, sau scîrțîind în caiete :

— Iară batut la Franța, iară batut la ruși.

— Cine, jupîneasă Clară ? întreba vreunul, ridicînd ochii din carte.

— Cine ? Germania batut ! Hindenburg batut ! Ala ghegeneral !

— Dar cum de i-a bătut pe ruși, cînd ei au trecut Carpații ?! se mira un altul.

Jupîneasa nu era tare în geografie.

— Nu trecut ! Ala necat ! Toți necat. Pe muscal bagat Hindenburg in moțirle.

— Da, răspundea repede altul, însă a venit un mare general rus și, în fruntea altei armate, a trecut prin Galiția ș-a intrat în Ungaria. Gazeta dumitale nu spune nimic ?

— Nu ! clătina din cap gazda.

— A noastră spune ! Vezi că a dumitale nu spune decît minciuni ?

Bătrînica se oțăra, sta gata să plîngă și nu se liniștea pînă nu se cobora la crîsmăriță, s-o întrebe. Uneori, nici crîsmărița nu putea descurca lucrurile. Frontul de

luptă, cu țările prin care trecea, depășea cunoștințele lor de geografie. Dar alteori, după sfat îndelungat, se lămureau. Băieții îi spuneau câteodată lucruri adevărate, dar care se petrecuseră cu-o jumătate de an, cu un an mai înainte.

De la-nceputul războiului, din pricina încurcăturilor în care o aduceau răspunsurile elevilor, venea tot mai des pe la crîșmăriță, se împrietenise cu ea și vorbeau aprins despre biruințele germanilor.

Întrase și România în război, și jupîneasa nu-și dădea sama de răul ce li-l face puilor de romînaș spunîndu-le în toate sările biruințele germanilor în Țară. Împreună cu crîșmărița, erau acum și mai aprinse. În birt veneau soldați, ofițeri germani care își povesteau isprăvile. Iar jupîneasa se ducea în locuința ei și le dădea drumul între copii ca unor alice reci, care îi nimerea drept în inimă.

Copiii, la rîndul lor, nu se lăsau nerăzbunați. Zi de zi veneau de la școală cu traistele pline de știri fantastice despre prăpădul armatelor germane și austriece. Aduceau ziare romînești, cîte mai puteau găsi, de multe ori citeau săptămîni de-a rîndul, din aceleași gazete, știri ce-o îngrozeau pe jupîneasă.

Gazda înlemnea, uitîndu-se cu priviri de buhă, țintă, la copii. Apoi cobora, alergînd pe scările de lemn, la crîșmăriță.

Într-o zi, prin toamna lui 1918, copiii veniră de la școală cu-o știre grozavă.

— E gata cu nemții dumitale, jupîneaso ! zise unul, cu seriozitate și încruntat. E gata cu Hindenburg !

Jupîneasa nălbi din ochi.

— A murit ? Nu se poate ! Ala nu moare.

— N-a murit, dar e ceva și mai rău, zise alt băiat, desfășurînd o gazetă. Uite-aici !

Degetul lui apăsă pe niște litere mari.

Gazda se-aplecă îngrozită. Citi, silabisind mereu :

— Mississippi ! Ei, ce-i asta Misipi ?

— Mississippi, jupîneasă dragă, nu Misipi.

— Și ce-i asta ?

— Asta-i un general român, care s-a ridicat deasupra lui Hindenburg pe cît se ridică turnul de la biserica săsească deasupra bisericii rumînești.

Gazda iar nălbi din ochi.

— Toate gazetele-s pline de isprăvile lui. Îl bate pe Hindenburg de-l zvîntă, și fug de dinaintea lui nemții din țara rumînească, claie peste grămadă, mîncînd pămîntul.

— La noi nu scrie ! șuieră jupîneasa.

— Vezi bine că nu ! Dar ia să-ntrebi pe orice rumîn care cetește gazete rumînești.

Moartă de spaimă, jupîneasa se năpusti, pe scări, la crîsmăriță. Nu știa nici crîsmărița nimic de generalul cel mare care-l bate pe Hindenburg. Jupîneasa Clara își aduse aminte că-l cunoaște pe unul din preoții romîni ai orașului. El trebuia să știe ! Nu mai putea rămîne cu moartea în suflet. Se duse ață la el.

Preotul rîse cu lacrimi.

— Ștengarii de băieți ! zise el. E un rîu în America, doamnă, nu-i general. Bată-i pustia de copii ! Da' ce te potrivești dumneata copiilor ?

Bătrîna se-ntoarse mai liniștită. Dar se frămîntă multă vreme pînă să adoarmă în noaptea aceea. Își zicea : «Dar dacă popa e cu minte și nu vrea să spuie?».

Iar cînd, peste trei luni, armatele germane erau în retragere prin Ardeal, și căruțele din curtea birtului erau împodobite toate cu steaguri tricolore romînești, jupîneasa Clara ar fi jurat că dreptate avuseseră copiii, și că preotul i-a ascuns adevărul.

Supărarea îi trecu însă curînd. Îndată ce se sfîrși războiul și se potoliră vremurile, ea reîntre în hogașul vieții de muncă de dinainte de război. Ținea și acum școlari romîni în gazdă, tot băieți pînă la a cincea, le făcea de mîncare, așternea paturile, iar sara își citea liniștită gazeta nemțească, la care era abonată, de la primul articol pînă la ultima informație.

FRĂMÎNTĂRI

Trudit de drumul îndelungat, — şase ceasuri cu căruţa, — abia mă cuibării în colţul unui compartiment, că şi aţipii. Erau puţini călători în trenul acela, iar în compartimentul meu, nimeni. Nu m-am gândit c-ar putea fi primejdios s-adorm singur fiind. Ce să-mi fure ? Iar năcazurile care mă aduceau în capitală le frământasem pînă la saturaţie în cele şase ore de drum cu căruţa. Cît ce ieşisem din curte, se ridicase un stol de pasări nevăzute şi se ţinuse după mine tot drumul, fîlfîindu-mi deasupra, pătrunzîndu-mi sufletul cu adierile îngheţate ce se desprindeau din foşnetul aripilor. Mă gîndesc de multe ori că pasările mitologice, cu cioc şi gheare de fier, care urmăreau pe oameni, n-au

putut fi decît personificarea gîndurilor chinuitoare, a remuşcărilor mai ales.

Puternic trebuie să fie cine poate porunci gîndurilor să tacă, şi e ascultat ! De obicei numai oboseala trupului e leacul lor.

Nu ştiu cît voi fi stat aţipit, ori voi fi dormit, cînd mi se păru că aud şoapte în compartiment. Deschid pe furiş ochii : în faţa mea, doi oameni bine cunoscuţi continuau o conversaţie care părea începută de mult. Din cînd în cînd mă spionau cu privirea : mă recunoscuseră şi ei. Dar, convinşi că dormeam, îşi înălţau tot mai tare glasurile, pînă cînd începură să vorbească nestînjiţi.

Mă chinui să adorm din nou ; capul îmi era greu, mă dureau toate oasele. O frîntură de gînd, din cele care mă urmăriseră tot drumul, se trezi în golul din creieri şi începu să crească, cum creşte flacăra unei luminiţe abia aprinse într-o odaie întunecată. Da, începui să mă gîndesc : «Robi trupului sîntem, pentru nevoile lui ne zbuciumăm o viaţă întreagă ! Pentru un adăpost de zi şi de noapte, pentru hrană, pentru îmbrăcăminte, nu ajungem să ne mai gîndim şi la lipsurile spiritului. Pe ce tron împăralesc ar străluci azi spiritul cu puterile lui dacă omul ar fi avut vreme să steie de vorbă cu el, să-i încerce zborul ? ! Şi nu-i o nedreptate să ne înhălmăm o viaţă întreagă în slujba părţii de pămînt pe care o lăsăm în pămînt, iar de spirit, care trece pragul cel trist, să nu avem vreme să ne îngrijim decît clipe sau ceasuri ?...»

Frîntura de gînd învie, cresc, era gata să-mi aprindă iarăşi capul. Îmi frecai fruntea, mă întorsei pe canapea şi poruncii gîndurilor să tacă. Dar în loc

să mă asculte, mă trezii din nou cu întreaga realitate deschisă înaintea mea, ca o carte cu tiparul limpede. Grele nevoi materiale mă puseseră pe drum, și ele creșteau îngrozitor la cântar prin neputința, prin nedibăcia mea de-a putea afla o punte de salvare. Cred că propria slăbiciune, conștientă, deși nu mărturisită, mă făcu să mă ridic cu gândul pînă la abstracții filozofice, cum aveam obiceiul de cîte ori eram strîns ca-n clește de năcazuri. De altfel, cred că eu nu sînt o excepție și că toți cei ce se pierd în considerații filozofice sînt niște neputincioși în fața vieții. După crezul meu, lipsa simțului practic e întîia condiție pentru a putea ajunge gînditor... Cîta vreme știi cum să prinzi lucrurile și să răzbești în viață, n-ai nevoie de nici o filozofie, și nici vreme. Viața e acțiune, nu meditare, și în fiecare clipă îți deschide porțița unui act nou, nu a unui gînd nou.

Am făcut aceste reflecții și pe drumul pînă la gară, cercînd să-mi alung gîndurile chinuitoare prin disprețul ce voiam să mi-l arăt mie însumi, omului lipsit de simțul practic al vieții. Mi le făceam și acum, încercînd să ațipesc. Aveam nevoie arzătoare de cîteva mii de lei, și nu știam de unde să le iau. Aveam nevoie de ele nu pentru mine, ci pentru o rudenie ajunsă în strîmtoare. Mă cunoști, celibatar cum sînt, — atît-ar mai fi lipsit, să mă însor, așa neajutorat, să țin o familie în muncile iadului, — nu-mi trăbă mare lucru s-o pot încurca de pe o zi pe alta.

Zadarnic încercai să adorm. Cei doi cunoscuți vorbeau acum nestînjiți. Dar nu cuvintele lor mă opreau să ațipesc. Deși îi zărisem numai în treacăt, cu coada ochiului, totuși nu-mi puteam lua gîndul de la ei. Erau

doi oameni bine îmbrăcați, bine hrăniți, și un fel de mulțămire uleioasă le inunda obrajii mari. Se schimbaseră de cînd nu-i mai văzusem, deși de recunoscut i-am recunoscut numaidecît. Și mulțămirea ce le era întipărită pe față mă neliniștea, mă făcea să mă gîndesc mereu la ei.

Mă învîrtii pe spate, cu un gînd hotărît : să le văd geamandanele. De unde dracu îmi răsărise gîndul ăsta stupid ? Dar nu mă putui împotrivi și mă uitai în compartiment. Avui o satisfacție : da, fiecare avea cîte două geamandane de piele groasă, cu închizători de alamă. Odihneau solemn în plasă, și, din clipirea alămii, mi se păru că se uită la mine cu ochi batjocoritori.

Văzui și două paltoane blănite, balansîndu-se încet, cu tact, la zguduiturile vagonului ; din ele se desprindea un aer de măreție, care părea că nu voiește în ruptul capului să se apropie de mine, temîndu-se ca de o profanare. Și mai văzui o umbrelă care-și arăta numai mînerul de os fin, ieșind din sacul strîns : îmi păru deosebit de impunătoare, ca o sabie de mareșal în teaca ei, sau așa ceva. Iar un baston negru, cu capătul de argint, nu-mi pot închipui de ce-mi făcu impresia unei javre scumpe, vii, gata să mă latre.

Într-o clipă îmi veni în minte cufărașul meu jerpelit, — îl port de douăzeci de ani, — și pe cînd mă gîndeam cît o fi de rușinat în fața celor patru geamandane de piele, în compartiment se auzi un rîs gutural, scurt, strident. Cei doi conteniră să povestească, mă priviră, dar, încredințați că rîdeam prin somn, își continuară conversația.

Mă răsucii din nou cu fața la părete. Bietul cufăraș ! Știu că îndură chinuri drăcești acolo sus ! Ce ? ! Eram nebun ? ! N-aveam alt lucru decît să mă gîndesc la cei doi cunoscuți și să-mi alung somnul ? Dar nu mă puteam opri. Îi cunoșteam bine pe amîndoi. Și abia-mi putui stăpîni rîsul cînd îi caracterizai, așa cum îi știam : doi pîrliți. Da, mai pîrliți ca mine, iar din partea învățăturii, nu mă ajungeau nici pe departe : un dascăl și un notar. Da, pretine Petre, un dascăl și un notar ! Doi pîrliți ! Cu cel dintîi mi s-au încrucișat adeseori cărările : avea un baston de corn luciu, și în loc de geamandan de piele cu-nchizători de alamă, cînd mergea la oraș, își aducea tîrgașul în dăsagi, ca tot omul. Cel de al doilea, notarul, în vremea răscoalei fugise din sat, și oamenii ar fi vrut să-l judece.

Ce spui tu ? Îi pizmuiam ? Te-nșăli, pretine ! Nu-i pizmuiam, dar îmi păreau ridicoli așa împopoțonați, așa grași, și cu mulțămirea aceea uleioasă pe față. Da, acesta e cuvîntul : ridicoli. Sînt încredințat că din pricina asta îmi venea mereu să rîd.

Adevărat că rîsul pe care abia mi-l stăpîneam nu era un rîs ușor, un rîs vesel, de satisfacție. Era în el ceva acru. Ce mai știi, poate să ai și tu dreptate ! Poate că-i pizmuiam pentru norocul lor de-acum. Mai ales că eu mă dădeam cu capul de păreți pentru cîteva mii de lei, avere pe care ei o aveau înzecită în paltoanele blănite și în cuferele de piele groasă, cu încuietori de alamă.

Trenul alerga năuc în noapte. Începui, în gînd, să bat un tact după cadența zgomotului monstrului de fier, să număr de la o cadență pînă la alta, să înfiripez melodii după aceeași cadență. Voiam s-adorm.

Dar înfățișarea aceasta nouă a vechilor mei cunoscuți mă sfredelea în suflet ca un sfredel înroșit în foc. Ce aveam eu cu ei ? Lumea-i largă, încăpem în ea cu toți — și buni, și răi, și cinstiți, și necinstiți...

Cum ?! Îi credeam și răi și necinstiți ? Iată că gândurile mele merseseră chiar mai departe decât mi se păruse mie ! Cu ce drept îi judecam ? Ce știam eu despre viața lor, de munca lor, de felul cum au ajuns la bani ?

Începui, dragă pretine, să mă disprețuiesc din nou. Îmi ziceam : «Neputința ta de-a răzbi prin viață te orbește... Judeci pătimaș ! Ei sînt de vină că tu ești lipsit de simțul practic al vieții ?»

Dar zadarnic încercam să nu-i judec ! Aveam puternic și hotărît sentimentul că nu mă revolt pentru situația mea, ci pentru ceva cu mult mai însemnat. Îmi ziceam : «Iată rădăcina tuturor relelor din lume — greutățile vieții nu se-agață de cei care n-au nevoie de spirit pentru a trăi, iar cei care au puteri sufletești nu sînt lăsați să le desăvîrșească, nici să le trăiască, fiind striviți sub necesitatea mizeră de a-și susține viața trupească. O rea împărțire, iată izvorul răului.»

Și, iată, așa, din bun senin, simții o arzătoare dorință de-a fi în locul lor. Mai mult : îmi ziceam că eu, sau unul ca mine ar trebui să fie în locul lor. Să nu mai aibă nici o grijă, să poată zbura în împărăția gândirii, a sentimentului, a frumosului. Îmi ziceam că nu ar fi decît o restabilire a ordinii adevărate din lume, a ordinii etice. Ce folos au cei doi, — care la intelect și inimă au rămas tot doi pîrliți, — de belșugul ce li se vede pe față ? Se simte din vocea gravă, din felul cum șad pe canapea ce folos au de belșugul

lor ? Se vor îngrășa mereu, și-atît ! Pe cînd eu ! M-aș întoarce de la prima stație, aș da mîișoarele rudeniei care mă așteaptă înfrigurată, și apoi, liniștit, într-o împăratească pace, mi-aș da zbor gîndurilor. Da, eu aș duce o viață superior intelectuală, pe cînd ei tot niște brute vor rămînea !...

Brute ? Da ! Mi-aduc aminte, pretine, că chiar cu-vîntul acesta l-am rostit în gînd. Era limpede acum, nu numai că-i pizmuiesc, dar că-i dușmănesc.

Avui atunci o tresărire de conștiință. Și dacă i-am nedreptățit pe ei, n-am rămas dator nici față de mine însumi. «Josnică speță de om», mi-am zis, și strînsei pleoapele, hotărît s-adorm. Îmi dădui sama că toată pornirea împotriva celor doi cunoscuți izvora din năcazul meu de-a nu avea la îndemîină mîișoarele acelea de lei. «Iată cum se schimbă omul într-o fiară», mi-am zis, în vreme ce îmi îndesam vîrtos capul în catifeaua canapelei.

Dar, ciudat, acum gîndul se opri, auzul mi se deșteptă chinuitor. Cîtă vreme eram vînzolit de frământările gîndurilor, nu mă interesă conversația dintre cei doi, n-am prins nici un singur cuvînt lămurit. Acum fiecare silabă îmi picura sonor în urechi. Nu-mi mai aminteam să fi auzit ceva așa de clar din vremea copilăriei, cînd ascultam cum picură din streășină picurii grei, ca niște alice de sticlă, în bălțile tulburi de jos. Trebuia s-ascult.

Cei doi cunoscuți tocmai se îmbiau.

— Ai coniac ?

— Da. E o calitate superioară. Poftești ?

— Nu, mersi ! Am aici vin vechi. Ulei, nu alta ! Obişnuiesc la drum, mai bucuros, vin.

— E din via dumitale ?

— Aş ! De unde ! E vin de cinsprezece ani. Eu abia de cinci ani culeg. Când o s-ajungă al meu de cinsprezece ani, o să-l taie pe-ăsta !

— Adevărat ! E o vie vestită. Mulţi au umblat după ea. Ai avut noroc !

— Ce noroc ? Cinci sute de mii de lei e noroc ?

— Între fraţi, a fost vrednică de zece ori atîta ! Al dracului baron ! Numai viţă aleasă ! Ştiau ei cum se trăieşte bine !

— Eu zic că am cumpărat-o scump, deşi nu-s numai cele cinci sute de mii. Hm ! a trebuit să mai dau.

Se împăcară să guste unul din beutura celuilalt. Lăudară beuturile, şi cel cu coniacul se dădu bătut. Din sticla cu vin închinau mereu, după vechea datină.

Vorba li se aprinse.

— Cu casa cum stai ? Ai făcut tîrgul ?

— Încă nu. Mai aştept. O să mai crească la preţ.

— Am auzit că ţi-au dat un milion, ce mai aştepţi ?

— Aştept unul şi jumătate !

— Şi ce, crezi că vine ?

— Tot atît de sigur cum sigură e moartea.

— Eu, drept să-ţi spun, anul acesta n-am putut face mare ispravă. Ploile multe din vară au fost dezastruoase pentru recoltă.

Dascălul vorbi aşa, şi cu greu îmi putui stăpîni rîsul : «Dezastruoase pentru recoltă», şi o viaţă întreagă spusese : «S-o strîcat sămănăturile» !

— Eşti în regulă cu moşia ? Ai toate formele ?

— Toate.

— Trei sute cinzeci de iugăre ?

— Atît !

— Cu prețul de expropriere ?
— Cu !
— Atunci, mai pot veni și alte veri ploioase. Cu cât se vinde iugărul la voi acum ?
— Treizeci, treizeci și cinci de mii !
— Bun preț !
— Da-i vatra Murășului, ce crezi ?!
— Bune propteale ai avut, n-am ce zice !
— Nu mă pot plînge ! Dar fără preasfințitul, tot rămîneam în baltă. Mare lucru să ai un om cu greutate în ziua de azi ! Știi, la centru, cînd pică vro bucățică grasă, se bat ca cîinii. Toți vor s-o apuce. Ori te storc ca-n teasc.

— De, nu ne putem plînge. Alergi în dreapta, alergi în stînga, tot te-alegi cu ceva. În doi ani cred că o să mă pun în rînd. Copila am asigurat-o ! Știu că nu va mai trece prin ce-am trecut eu.

— A, ți-i ușor ție, tu ai pentru cine alerga ! Așa mai înțăleg și eu. Pentru ca să poți pune ceva deo-partea, — ascultă-mă pe mine, — trăbă să ai tihnă și mîngîiere acasă. Eu...

Auzii un oftat greu. De cînd îl ascultam, mă liniștisem cu desăvîrșire. Nu-i mai pizmuiau, numai rîsul mă umfla cîteodată, încît abia-l mai stăpîneam. Dar nu mai era rîsul rău de mai nainte. Era un rîs ușor, luminos, binefăcător.

— Ei, dumneata ! Ce-i cu dumneata ?
— Parcă nu știi ?
— Auzisem ceva. Credeam că-s numa vorbe.
— Nu, din nenorocire, e adevărat.
— Cum ? Divorțați ?
— Divorțăm !

— La vîrsta asta, n-aş sfătui pe nimeni !

— Zadarnic ! N-am încătrău. Nu ne mai înţălegem ! Nu ne mai potrivim ! Închipuie-ţi, nu se poate *aclimatiza* ! Ca o gîscă ! Mă face de rîs în societate. Se-mbracă îngrozitor. Nu poate, m-am convins, să-şi *cizeleze manierele*. Am dus-o prin Bucureşti, am purtat-o prin Cluj. Zadarnic ! N-are simţ, n-are înclinările de lipsă.

— Hm ! Am mai auzit şi noi cîte ceva !

— Ei vezi ? Pînă acolo ! În alt corn de ţară. Cum ştii, am şi eu legături acum. Vine deputatul, vine ministrul... Unde să tragă într-un oraşel ca al nostru ? Eu am casă frumoasă, cu tot *confortul*. Pe mine mă cunosc, la mine trag. Şi nu mai pot suporta ! Dă în gropi de năîngă ce-i ! Aşa, mi se duce dracului tot *creditul*.

— Hm ! Ai dreptate ! Ai dreptate ! Totuşi, eu m-aş mai gîndi.

— Nu ! Am hotărît ! M-am gîndit destul ! Dau divorţ !

— Numaicît nu cred să fie aşa de uşor. Ea se-nvoieşte ?

— Se-nţălege că se-nvoieşte ! Ce-ar putea face ? Apoi, îi dau o rentă după care poate trăi din belşug. Cum vezi, ne despărţim în condiţii onorabile.

Ghiavolul rîsului nu-mi mai dădea pace. Mă-necai de cîteva ori, mă mişcai pe canapea, mormăind ca în somn, dar, deodată, fără să mă pot stăpîni, izbucnii într-un hohot de rîs care-i încremeni pe cei doi cunoscuţi. Mă ridicai de pe canapea şi, rîzînd în hohote, ieşii pe coridor.

Conducătorul, în trecere, se uită la mine cu înţăles. Era după culesul viilor, şi, de bună samă, credea că-s plin de turburel...

Dar deodată am conținut din rîs : mă cuprinsese un adînc simțimînt de silă față de cei doi din compartiment, față de întreaga prostie din lumea asta. Iar pe mine mă simțeam plutind deasupra acestei nimicnicii. Dar nu eram vesel, nu eram mulțămît. Dimpotrivă. Ceva amar îmi umplea întreaga ființă.

Și pînă azi mă întreb, pretine, ce mi-a putut părea mie așa de ridicol în conversația celor doi cunoscuți, încît să nu-mi pot stăpîni rîsul ?

Spui că asta vine din burlăcia mea, din traiul meu singuratec ? Nu cred ! Vine din aplicarea spre filozofare. Iar meteahna asta se leagă de tot omul care n-are simțul practic al vieții, care, neștiind trăi viața, și-o mistuiește în gînduri și vedenii.

SOLIA DE LA MIAZĂZI

Peste noapte cerul s-a înnorat, s-a acoperit cu un vâl des, cenușiu, gros, uniform, din zări în zări. Vîntul ce bătuse de două zile, aspru, pișcător, rupînd în răstimpuri nourii ce călătoreau greoi în înălțimi, lăsînd să lumineze soarele cu dinți, se potolise.

Cînd, la crăpatul zorilor, Ioniță ieși încet pe ușa tinzii, să dea de mîncare boilor din grajd, simți aer nou, plin de umezeală, de miros de ploaie. Zăpada nu mai scîrțîia subt opinci, și Ioniță, răsturnîndu-și capul pe spate, văzu văzduhul întunecat, încremenit deasupra. Respira din adînc aerul domol, plin de mireasma nouă, și zîmbea în neștire. O bucurie de care nu-și dădea încă sama i se grămădea în suflet.

Somnoros încă, simțindu-și mădularele muiate ca într-o apă călduță, căscînd, se strecură încet în grădina șurii, deschise ușa de la iesle și, de la locul știut, luă cu furca fînul înmiresmat și umplu ieslea boilor.

Și fînul mirosea altfel în dimineața asta. Mireasma tare, de floare uscată, cum o cunoștea din zilele de ger, se topise parcă într-o dulceață moale, grea.

Vorbi prietenește cu boii, făcu mestecături proaspete din paie și fîn și, mormăind încet, subțirel, un cîntec, intră în grajd și se apucă de țeselat.

Afară lumina începu să răzbească — o dimineață înceată, posomorîtă. Trîmbițatul cocoșilor răsuna prelung. Din ocol, behăitul oilor cu miei avea un timbru nou, mai moale, mai cald.

Ioniță țesela și cînta încet, băgînd de samă că boii răscolesc mereu fînul și aleg mereu, mestecînd c-un fel de silă. El se apropie de cîteva ori de iesle, cercetă nutrețul și văzu că nu era mai rău decît într-alte zile : aceleași mestecături.

După ce isprăvi, trecu în grădina șurii, luă din claie cîteva furci de fîn și-l duse în grădină, risipindu-l pe zăpadă în pîlcuri dese. Zăpada se înmuiase peste noapte, se subțiasse, iar pe-alocuri părea pătată de-o funingine ușoară.

Slobozi oile din ocol și le văzu cu mirare cum aleargă de la un pîlc de fîn la altul, cum răscolesc repede cu botul, aleg ceva și trec la altul, cum, pline de un neastîmpăr nou, ridică în vînt capul și behăiesc mereu, și cum se risipesc necurmat prin grădină. Le aduna, dar iar se risipeau, și abia întru tîrziu se hotărîră să mănînce, bolborosind în fîn, călcîndu-l în picioare.

Ioniță, după ce-și isprăvi lucrul pe-afară, întră c-un braț de lemne în casă. Bănuia el adevărul, dar tot nu se simți liniștit pînă ce nu-i spuse și mamei sale.

— Miroasă a primăvară, Ioniță, asta e, răspunse c-un glas de alintare mama. Să n-ai nici o grijă ! Nici boii, nici oile n-au nimic. Dar de-acum simțesc colțul ierbii sub zăpadă. De-acum a venit vremea otăvii.

— Să le dau de azi ?

— Oilor să le presari cîteva fire. Celor cu miei le dai de mult, dar acum așteaptă și celelalte. Pentru boi, știi ce ți-am spus : să aibă deoparte porția lor pentru vremea plugului.

Ioniță simți un val de căldură la inimă : să fie așa de aproape vremea aratului ? Cît vezi cu ochii — zăpadă : ieri bătea încă vînt de iarnă, și Ioniță își îndesa căciula pe urechi. Da, simțise el de dimineată schimbarea, dar nu cuteza să se gîndească mai departe. Vor trebui poate săptămîni pînă să se topească zăpada, pînă să poată ieși cu plugul.

Îmbujorat la față, privi încîntat la mamă-sa.

— Crezi că vom putea ieși peste cîteva zile la arat ?

— Așa mi se pare. Iarna asta a ținut mult, Ioniță, și se poate ca-n cîteva zile, de s-a porni vîntul de la miazăzi, să înnegrească costișele din feție. Și-mi pare mie că vîntul acela va veni curînd. Sus, în văzduh, a și sosit. El a adus vîntul fumuriu ce împînzește cerul. Se pare că s-a luptat cu strășnicie, colo sus, cu vînturile de la miazănoapte. Dar a biruit, că așa-i legea lumii : toate la vremea lor.

— Da, cînd am ieșit azi-dimineată, am simțit aerul de primăvară. Ovăs punem în feție, nu-i așa ? Întrebă Ioniță, șezînd la masa pe care aburea mămăliga.

— Ovăs și orz, Ioniță, și vro două baniți de olac. Începură să prânzească în tăcere.

Femeia, Marina, văduvă din anul al treilea al războiului celui mare, creștea în puteri din an în an, pe cît se-nălța, se-nzdrăvenea și se cumințea Ioniță, băiatul ei cel mai mare. Văzîndu-l cum se saltă, cum samănă tot mai mult cu cel răpus de-o schijă la granița Italiei, sufletul ei se înduioșa, și, pe furiș, ștergea cîte o lacrămă. Doamne, ce-ar fi ajuns acum gospodăria lor, dacă trăia și bărbatul ! Cum i-ar crește ei inima să-l vadă pe Ioniță pornind după trebi cu tată-său, ajungîndu-i pînă la piept, pînă la umeri, pînă la bărbie !

S-a zolit singură ani de zile, s-a înnegrit și s-a uscat ca o scîndură în bătaia vînturilor, în arșița soarelui, ținînd pretutindenea locul bărbatului. Abia de vro doi ani, de cînd s-a săltat Ioniță, încep să i se mai ascundă crăpăturile mînilor și să i se albească din nou pielea obrazilor.

Marina, prînzînd, se uita din cînd în cînd la Ioniță cel cufundat în gînduri și, nevăzută, cu fruntea luminoasă, își ștergea o lacrămă.

Deodată, uitîndu-se prin geamul mic, Ioniță zări în curte, lîngă gard, o găină cu penele răscolite. Se sculă de la masă, își lipi fața de geam și, după puțină cercetare, și-o întoarse luminoasă spre mamă-sa.

— Ai avut dreptate ! A-nceput să bată vîntul de la miazăzi. De acum știu ce am de făcut !

El zîmbi, mîngîie ușor obrazii mamei, își luă căciula de pe laviță, o aruncă după pernele patului mare, își luă pălăria din cuier, o puse pe-o ureche și ieși în curte.

Marina, cît ce rămase singură, izbucni în plîns. Nici-odată nu i s-a părut mai mare asămănarea dintre Ioniță și tatăl lui. Și după ce-l plînsese un răstimp pe cel îngropat în pămînt străin, murmură o rugăciune pentru odihna sufletului lui, își șterse lacrămile și-și văzu de treabă.

În curte, Ioniță se opri mirat de cîntecul nou care umplea văzduhul. Cîntecul cobora parcă din înălțimi. Un freamăt viu se ridica din zări, părea că murmurile se înmulțesc pe fiecare clipă. Vîntul de la miazăzi vîjîia în crengile negre ale merilor, în streășina gardului, și-i izbea fața c-un răsuflet călduț, aromat și umed.

Întîii picuri de ploaie începură să bată rar, ici și colo, făcîndu-și culcuș rotund în zăpada ce-i sorbea cu lăcomie.

— Picură ! strigă fericit Ioniță, și bătu din palme ca un copil.

Știa, din alți ani, că vîntul de la miazăzi, dacă se-ntovărășește cu ploaia, mănîncă zăpada în cîteva zile.

Trecu în grădina șurii, alese oile cu miei, le dădu, în ocol, subt acoperiș, otavă, se urcă în șopron, unde avea otavă acoperită cu pale de fîn, o descoperi și cîntări mult din ochi, cîtă le-a mai rămas.

Afară, cîntecul de biruință al primăverii creștea mereu, ca o învăluire, ca o cădere depărtată de ape. Pe sub streășina șopronului vîntul năvălea des, ridica pale de fîn, umplea cu mireasmă de flori uscate aerul, mîngîia fața aprinsă a lui Ioniță și o răcorea.

— Avem otavă destulă ! zise el tare, după ce înlătură fînul care o acoperea. N-o să slăbească boii la arat !

Se coborî din podul șopronului, aducîndu-și aminte că mai are cîteva restele de cioplit, de potrivit la juguri. Cercetă fiarele plugului, potîngul, roțile, cobilele din colț, tînjala : toate erau gata de plugărit. Le pusese în bună rînduială de cu vreme.

Mulțumit, se apucă să cioplească restelele. Nu prea avea spor : se oprea răstimpuri îndelungate, gînditor, cu ochii duși în zări. Vîntul îi aducea mereu miresme proaspete, îmbătătoare. I se părea uneori că amețește, și se lăsa ca dus de-o apă lină. Se trezea din visare, cioplea din nou, și iar se oprea. Cum îl pătrundea vîjîitul acela ce umplea văzduhul !

Ioniță abia isprăvi un restel și își aduse aminte că, în podul casei, are o morișcă de vînt, din anul trecut. Se ridică de pe trunchiul unde lucrase, se strecură în cămară, urcă scara și scoborî morișca. Nime nu-l simțise.

O aripă-i era slăbănoagă. Ioniță o întări cu icuri, într-o jumătate de ceas o repară din temelie și o așeză în vîrful porții, unde-și avea, încă din anul trecut, locul.

Abia o fixă, abia o lăsă din mîină, și morișca începu să se învîrtească nebună, topindu-și aripile într-o roată amețitoare.

Ioniță, în curte, înlemni privind morișca. Un zîmbet luminos îi inunda fața.

Nici nu băgă de samă cînd i se alăturară cei doi frățiori mai mici. Aceia chiuiau de bucurie, și Ioniță nu-i auzea.

Din casă, prin geam, Marina privea pe Ioniță. Văzu morișca, văzu bucuria copiilor și zîmbetul celui mai mare. O lacrămă îi izvorî în gene.

— Săracul ! E copil și el încă ! suspină mama.

Cei doi frățiori îl trăgeau acum pe Ioniță de haină.

— Bade !

— Bade !

Ioniță îi văzu și zîmbi din nou.

— Bade ! Ne faci și una de apă ?

— Una de apă ne faci ?

— Vă fac, răspunse «badea», numai să-nceapă a se topi zăpada, să curgă valea...

Și abia atunci, dîndu-și sama că-și pierde vremea, porni spre șopron, să isprăvească restelele, iar frățiorii ieșiră tiptil pe porțiță, în uliță, să vadă dacă n-a început «să curgă valea».

DACTILOGRAFA

Vasile Crețu, contabilul, nu-l mai slăbea cu îndemnul :

— Trebuie să angajăm o dactilografă, domnule director. Altfel, cu toată dragostea, voi fi silit să plec. Nu-mi va fi ușor, te-asigur. M-am obișnuit aici. Dar, — trebuie să mă-nțelegi și dumneata, — nu mai răz-besc cu scrisorile. S-a-nmulțit grozav corespondența în anii din urmă. Chiar numai pentru contabilitate ar fi nevoie de un ajutor. Lucrînd și dup-amiezile, cum lucrez, tot aș mai birui dacă mi s-ar lua de pe cap corespondența. Aș lua cu mine registrele și aș mai lucra și-acasă. Da' cu toate, nu mai pot ! Judecă și dumneata, ce-ar fi mai rentabil pentru bancă : să plec eu, să mai

aduci pe lîngă mine un contabil, ori să angajezi o dactilografă ?

De trei ori pe zi îi toca la ureche motivele acestea, și altele. Directorul, Constantin Vișan, — om trecut de 50 de ani, cu barbișon sur, cu mustață rățezată scurt, cu nas lung, încălecat de ochelari, — cînd îl auzea, lăsa condeiul pe biroul casieriei, — era și casier, — și privea întins, pe deasupra lentilelor, la contabil, așteptîndu-l să isprăvească.

Nu-i rămînea nici el dator.

— În locul dumatăle, aș ști și eu s-argumentez așa. Nu zic că n-ai dreptate. Dar nu putem încă, tinăre, să ne sporim personalul. Știi bine că mijloacele nu ne permit. Înainte de război aveam doi contabili, ba, un răstimp, chiar și casier deschilinit. Dar în criza de-acum ce vrei să facem ? Banca abia ne poate plăti pe noi doi. Ce-ar zice acționarii ? Ce-ar zice consiliul de administrație ? Că ruinăm banca. Știi bine că și așa abia o ținem în dinți. Altădată era o întreprindere înfloritoare.

Directorul, din partea lui, aducea încă multe motive care nu-i îngăduiau să sporească personalul. Pe cel mai de căpetenie îl lăsa totdeauna la urmă :

— Și, în sfîrșit, încheia el, în ce lună ne aflăm azi ? În mai, pare-mi-se ! Și, după cît îmi aduc aminte, în ianuar, consiliul ți-a urcat salariul cu două mii de lei, chiar din motivele pe care le-nșiri dumneata, și chiar la cererea dumatăle.

Vasile Crețu tăcea un răstimp, dar noi argumente îi veneau în minte. Și de cîteva săptămîni, — dimineața, la amiază și sara, — nu-l mai slăbea pe domnul Vișan.

Dimineața — un vraf de scrisori, partide care se-mbulzeau înaintea biroului său ; la amiază — jumătate

din muncă neisprăvită ; sara — cădea de oboseală. Își ducea mîinile la tîmple, blăstăma, și începea iarăși cu îndemnul.

Directorul, într-o sară, fără să-i spuie nimic, luă o parte din poștă, să o isprăvească el, acasă. Își zicea : «Are dreptate. Se-ngerămădesc lucrările.» Însă dumnea-lui era slab la concept și nu putu face nici două răs-punsuri. Avea și o scriere urîtă, crăcănată. Dimineăta, cînd contabilul începu iarăși litania, întrebă :

— Și cu cît crezi că am putea angaja o dactilo-grafă ?

— Cel puțin cu trei mii de lei.

— Trei mii ?! Ești nebun ?! Dumneata ai șase, și eu am cinci. Trei mii pentru că bate cu degetele ?!

— Domnule director, nu cred să putem prinde pe una mai ieftin. Gîndește-te și dumneata. Aici în sat nu e nici una. Va trebui să vie o străină. Cu ce să trăiască și să se-mbrace ? Nu știu eu cum se trăiește cu șase mii ?

— Dacă-i așa, regretele mele, domnule Crețu. Cinc să deie trei mii de lei lunar, treizeci și șase de mii pe an ? Dumneata ți-ai uitat ce profit curat putem arăta noi ? Dar eu cred că s-ar găsi și cu mai puțin.

Peste cîteva zile, după ce directorul vorbi cu vreo cîțiva membri din direcțiune, îi zise :

— Să facem o încercare. Poate găsim. Dar, drept să-ți spun, mi-ar plăcea dac-ar fi bărbat. Știu și unii dintre tinării de azi dactilografia. Nu mi-ar plăcea o rochie în biroul băncii. Și nici n-am avea unde s-o pu-nem. Ar trebui să lucreze aici, cu noi.

Vasile Crețu se încruntă.

— Nu zic că nu sînt tînări care cunosc dactilografia. Da' crezi că vin la noi ? Să-i plătești în aur, și nu stau aici. Și cît ar cere ? He-hei ! Vei vedea dumneata.

— Cum să văd ?

— Din concurs.

— Ce concurs ?

— Da' cum crezi că vom ajunge la dactilografă, ori la dactilograf, cum zici dumneata ? Vom angaja prin concurs : «La banca cutare, din satul cutare, e nevoie de, — puncte, puncte, — salar lunar trei mii de lei».

— Nu ! Asta nu ! Trei mii e prea mult. Să zicem, una mie cinci sute.

— Glumești, domnule director ! zise contabilul, contrariat.

— Ba nu glumesc deloc. Am vorbit și cu ceilalți membri. Dacă vine cineva, bine, dacă nu, să fie sănătoși !

— În cazul ăsta, vă rog să-mi primiți demisia de pe-acum.

— Ei, fie două mii ! Să punem în concurs : «Două mii, primiți anticipative».

— Domnule director ! făcu ofensat Crețu.

— Nici un ban mai mult !

— Dar n-o să se-mbie nimeni, domnule director ! Dumneata, care ai la inimă viitorul și înflorirea acestei bănci, dumneata, care-ai pus temelia ei, trebuie să vezi realitatea. Cine poate trăi azi din două mii ? Iar, pe de altă parte, — și trebuie să-ți spun ceea ce nu ți-am spus încă niciodată, — de la care bancă mai primim noi scrisori de mîna ? Nu sînt toate bătute la mașină ? Mai e ceva și numele bun în lumea asta ! Pres-

tigiul băncii, domnule director ! Hai, mărturisește ! Nu iei cu alt respect în mînă o scrisoare bătută la mașină, și cu altul una scrisă de mînă ? Cînd atît clienții, cît și băncile cu care lucrăm vor vedea iscălitura dumitale sub o scrisoare tipărită, altul va fi prestigiul băncii, te-asigur. Vor zice cu toții : «Stau mai bine decît arată la bilanț. Deștept om directorul Vișan !»

Contabilul vorbi cu înflăcărare, părăind că pledează propria-i cauză. Și, de data asta, nimeri, în fine. Fața largă a directorului se umplu de zîmbet.

— Fie, dar, două mii cinci sute, zise el.

— Încă cinci !

— Nu, s-a terminat !

Zîmbetul îi dispăru de pe față, și Crețu înțelese că orice stăruință în plus e zadarnică.

Și nu se înșela ! Vișan vorbise și de salariu cu membrii din direcțiune. El îi speriasc cu cinci mii, apoi cu patru și, în urmă, ajunsese la trei mii, sumă pe care ceilalți o primiseră. Dar era ambiția lui, prestigiul lui, să angajeze mai ieftin decît credeau confrății întru supravegherea capitalului.

— Să încercăm... zise Crețu cu tristeță.

— Dar, de se poate, vezi să fie bărbat.

— Ce s-o arăta, domnule director.

— Nu mă-mpac eu cu rochia în birou. Ce poate lucra o fată ? Iată, rătăcirii din ziua de azi.

— De ce-ar fi rătăcirii ? N-ai văzut la băncile mari de la oraș ? Cîte femei lucrează ! Cîștigă și ele o pîne. Vezi dumneata că, în scumpetea de azi, tinării nu cu-tează să se mai însoare. Cum să te-nsori, cu un salar de șase mii ?

— Va fi așa cum spui, dar mie, unuia, nu-mi place rochia-n birou. Le-am văzut eu și la băncile cele mari. Cît ce nu-i superiorul cu ochii la ele, lasă lucrul și cochetează cu slujbașii tinări. Ba am văzut pe una cum își colora unghiile după mașina de scris. Vezi, fă în așa fel publicația, să vie un bărbat.

— N-o pot face decît într-o singură redactare : «dactilograf sau dactilografă». Dar îți spun dinainte, domnule director, că bărbat nu se va prezenta, la un salariu așa de ridicol.

— Vom vedea.

— Eu știu de-acum.

Anunțul de concurs apărură, în sîmbăta următoare, într-o gazetă săptămînală din oraș și în monitorul județului. Termenul de prezentare fixat era de treizeci de zile.

Trecu o săptămîină, trecură două — nu intra nici o cerere. În săptămîina a treia, directorul, neliniștit, zise :

— Poate e prea mică publicitatea, de-aceia nu s-arată nimeni. N-ar fi mai potrivit să publicăm încă o dată concursul, și într-o gazetă din capitală ?

Rîsul batjocoritor al contabilului îi frînse repede nădejdea.

— Nu publicitatea mică-i de vină, domnule director, ci salariul ! Dacă oamenii din apropiere nu se simt ademiniți, crezi că va veni cineva din mari depărtări, să se înfunde într-o bancă sătească, pentru două mii cinci sute de lei ?

Directorul vedea că Crețu avea dreptate. Și se neliniști și mai tare. Îi părea rău acum că nu oferise trei mii, așa cum se înțeleșese cu ceilalți membri din direcțiune. Nu ajunsese partizan al noii angajări pentru

că l-ar fi compătimit pe Crețu. Dar vedea acum că omul nu mai răzbea. Și nu-i mai ieșea din cap ceea ce-i spusese Crețu : o corespondență bătută la mașină ar ridica prestigiul, numele bun al băncii. Își închipuia mereu numele său pus sub o coală bătută la mașină.

În săptămîna a patra sosi o cerere. Cei doi slujbași o examinară amănunțit. Era o scrisoare de femeie, dar avea alăturate și diferite probe dactilografiate.

Directorul fu încîntat, dar nu-și trădă însuflețirea. Mai ales că oferta era însoțită de o condiție : «Sînt gata să mă angajez provizoriu, pe două luni, cu salariul din concurs. Dacă mă voi convinge că nu pot trăi din două mii cinci sute, institutul se obligă să mă elibereze sau să-mi mărească salariul cu cinci sute de lei.»

— Să așteptăm. Poate mai întră vro ofertă, zise directorul, încuind cererea cu anexele în biroul său.

Mai erau șapte zile pînă la termen.

Dar nu mai sosi nici-o cerere, nici la o săptămîină după termen.

Contabilul stăruia să-i scrie singurei candidate să se prezinte.

— Să mai așteptăm, răspundea domnul Vișan.

— Întrăm în ilegalitate, domnule director, zicea Crețu. În concurs scrie categoric că «cererile întrate după termen nu vor mai fi luate în considerare». Chiar de-ar mai intra vreo ofertă, n-o mai putem lua în samă.

— Ei, aș ! Parcă ne controlează cineva ! Mai așteaptă puțin.

— Dar dacă se răzgîndește și singura petiționară, și-și retrage cererea ?

Directorul tresări, dar se liniști în grabă.

— Nu cred, îi zise el. Dacă afla un loc mai bun, desigur că n-ar fi răspuns la concursul nostru.

Dar cînd se împliniră cincisprezece zile de la concurs, o scrisoare recomandată a domnișoarei Laura Pascu îi vestea că, dacă nu-i avizată telegrafic despre angajare, renunță la post, fiind gata să primească altui, cu trei mii lunar.

Peste un ceas porni telegrama despre primirea ofertei. Contabilul Crețu părea însă foarte trist.

— Ei, nu ești mulțămît nici acum? îl întrebă directorul.

— Aș fi mulțămît dacă aș fi sigur că vine. Mă gîndesc că dacă are-o ofertă cu trei mii de lei, nouă ne-a scris numai ca să aibă un motiv de-a se retrage. E o nimica toată să dovedească întîrzierea telegramei. Mai ales că și poate întîrzia. De la sat la sat legătura telegrafică e destul de șubredă.

Directorul se neliniști și-l privi întins.

— Ce crezi dumneata c-ar fi de făcut?

— Mi se pare hotărîtoare o singură soluție. Să-i dăm o nouă telegramă, în care să-i oferim trei mii de lei, atît cît spune că i se îmbie din altă parte.

— Trimite telegrama!

Servitorul, întorcîndu-se de la poștă, aduse textul primei telegramă.

— A spus derigenta că trimite numai pe-a doua, să nu se-ncurce cu amîndouă.

— N-a trimis-o nici pe cea dintîi?

— Nu.

— Ce spuneam eu! zise cu ciudă Crețu. O să mă răped eu pînă la poștă. Altfel, cine știe cînd o trimite și pe asta!

Nu mai așteaptă încuviințarea directorului. Își luă pălăria și ieși.

După un sfert de ceas se înapoie radios.

— Am dat-o cu răspuns plătit. Așa e mai sigur, zise el.

— N-o trimisese pînă-ai ajuns dumneata ?

— Nu. Nu căpătase legătura telefonică. Dumneata știi că telegramele noastre merg prin telefon pînă la oraș. Dar acum a pornit. Am fost de față.

— În sfîrșit, bine că am isprăvit odată, zise directorul, continuîndu-și slujba de casier la biroul lui.

A doua zi sosi răspunsul. Laura Pascu primea, și, peste două zile, avea să se prezinte la slujbă.

— O să vedem în curînd cum ne-am procopsit, zise directorul. Nu am eu încredere în munca bărbătească a femeii ! Rochia, în birou, e o scrînteală, ascultă-mă pe mine !

Dar Crețu nu-l mai asculta. Zîmbea visător, și condeiu-i neobosit zbura pe hîrtie.

Contabilul Crețu se îngriji de cameră pentru viitoarea colegă. Găsi una chiar la preotul din sat, ba convinse pe preoteasă să-i deie și mîncare. Pensiunea întregă — două mii de lei pe lună.

Domnișoara Laura Pascu sosi, după cum anunțase, și Crețu o conduse la casa parohială. Cînd veni la bancă, directorul îi găsi vorbind cu multă însuflețire.

Domnul Vișan rămase mirat în prag. Nu părea să fie o domnișoară de-acelea pe care le văzuse el bătînd la mașină în localurile băncilor de la oraș. Domnișoara

Laura Pascu nu făcea impresia unei fete părăsite, care aleargă după o bucată de pâine. Era îmbrăcată îngrijit, chiar cu mult gust. Dar ceea ce-l mira cu deosebire pe director era marea frumusețe a fetei și sănătatea ce radia din întreaga-i ființă. Ochiul ei negri scînteiau, obrații fragezi erau împurpurați. Nici urmă de rumeneală pusă cu mîna, nici pudră, nici păr tuns.

Cînd, prezentată de Crețu, fata-i strînse liber, bărbătește, mîna, domnul Vișan simți o înfiorare, și cel dintîi gînd ce-i veni fu acesta : «Nu-i prea mult trei mii de lei. Pare o fată cumsecade. Și foarte binecrescută. Dar sărăcia silește.» El păru mulțumit de noua funcționară, și începură să povestească, toți trei, despre împărțirea lucrului.

Deodată Laura privi cercetător prin odaie.

— Toate-s bune, dar unde e mașina mea ? Vreau să mă apuc de lucru.

Crețu începu a răsfoi repede în «Cartea cambiilor întrate» și păru că nu aude întrebarea dactilografei.

— Ce mașină, domnișoară ? Întrebă directorul, mirat.

— Mașina de scris, se-nțelege.

Domnul Vișan se uită la ea prostit.

— Dar dumneata n-ai adus-o ?

— Eu ? făcu mirată fata. Eu de unde era s-o aduc ?

Pe Crețu îl bufnea rîsul și se aplecase tare între foile registrului.

— Păi cum ?! Dumneata nu vii cu mașină cu tot ?!

Laura Pascu nu se mai putu stăpîni. Izbucni într-un rîs cristalin, plin de cascade. Capul îi căzu pe spate și se vedea acum, în toată strălucirea, grumazul alb și fraged.

— A, domnul director începe cu o glumă ! zise ea, abia stăpînindu-se. O să iau asta de bun început.

Dar directorul nu glumise deloc. Zăpăcit, speriat, rușinat chiar, se uita la Crețu, cerînd parcă ajutor.

— O să aducem și mașina, domnișoară, n-avea grijă. Nu eram siguri dacă vii ori ba, zise Crețu, dar fără să-și ridice ochii de pe filele registrului.

— Dar lasă odată-n pace volumul acela ! izbucni directorul. Ce tot cauți ?

Contabilul veni lîngă ei, și acum directorul simți că nu-l mai poate întreba nimic. Domnișoara Laura trecu la o măsută.

— Voi scrie, cîteva zile, și cu mîna, zise ea.

Directorul fierbea, și, pînă la amiază, cînd dactilografa plecă, greși multe cifre în jurnalul casieriei.

— Ei, bine-ți stă, n-am ce zice ! izbucni el, cît ce ieși fata, izbind condeiul deoparte.

— De ce, domnule director ?

— N-ai pomenit nimic de mașină.

— Era limpede, natural, că avem nevoie de una.

— Ba, la dracu ! Nu era nici limpede, nici natural ! Dacă se punea chestiunea de la-nceput așa, nu vedeai dumneata dactilografă în birou !

— Dar e absurd ce spui, domnule director ! Dă-mi voie ! Întrebați oriunde ! Mașina e proprietatea instituției care o folosește. Cum ai vrea ca o fată săracă să-și deie salariul pe un an pentru o mașină ?

— Cum ?! Salarul pe un an ?!

— D-apoi ce crezi ! Încă de-ar ajunge ! Sînt scumpe, dar, odată cumpărate, sînt o avere a băncii. Nu-s bani pierduți. În bilanț trece la avere. Nu se cunoaște nimic.

— Dar de ce nu mi-ai spus că-s așa de scumpe ? Trebuia să consult pe membrii din direcțiune. Ce crezi dumneata, că a sosit vremea să-mprăștiem banii cu amîndouă mînilor ? Banca asta a trăit din cruțare, domnule contabil !

— Să mă ierți, domnule director, dar nu mă simt deloc vinovat. Cine-ar fi putut crede că dumneata, ca și ceilalți membri din consiliu, nu știți că, angajînd o dactilografă, trebuie cumpărată și o mașină de scris ?! Pe onoarea mea ! Să nu mai vorbiți de asta ! V-ați face ridicoli, ar scădea îngrozitor prestigiul băncii.

Cei doi slujbași vorbiră multă vreme. Contabilul — tot mai indignat ; directorul — tot mai plouat. Se înțeleseră, în sfîrșit, să avizeze și pe ceilalți membri din consiliu și să cumpere, dacă vor găsi, o mașină veche.

Dar peste patru zile, în biroul băncii țacănea o mașină nouă-nouță. Oricît își dăduse silința Crețu, însoțit de-un membru al consiliului, nu găsi în oraș o mașină folosită, bună de lucru.

Cînd iscăli cele dintîi scrisori dactilografiate, directorul uită năcazul și simți o adîncă satisfacție. Le citi pe fiecare de două-trei ori. Era o plăcere să citești slova tipărită, clară, să-ți fugă ochii pe rîndurile drepte, fără pic de ștersătură, fără urmă de greșală. Se iscălea cu mare grijă, după ce făcea semne încîlcite cu condeiul în aer, deasupra hîrtiei, ca pentru exercițiu. Cînd văzu că Laura scrie la mașină și adresele de pe plicuri, ceea ce era de obicei treaba lui, și-i dădea destulă bătaie de cap, căci nu scria citeț, fu și mai încîntat.

— O să vezi dumneata, domnule director, mașina se plătește singură în mai puțin de-un an, îi zicea contabilul Crețu.

Lucrul mergea acum strună în biroul băncii. Crețu nu se mai plîngea, ci lucra cu-o hărnicie tot mai mare. Dactilografa umplea odaia cu țăcănitul plăcut al mașinii. Era harnică foc, și iute de mîna ca și de minte. Dintr-o vorbă a directorului pricepea propozițiunea întreagă pe care trebuia s-o scrie. Și, lucru minunat, scria mai limpede de cum îi dicta directorul. După cîteva zile era de ajuns să-i puie cîteva întrebări, după ce citea o scrisoare, pentru a putea face singură orice răspuns.

Cînd venea dimineața la birou, domnul Vișan se oprea la ușă și asculta. Mașina umplea cu larmă plăcută sala. De-afară ai fi putut crede că înlăuntru își are reședința o instituție importantă. Avuse dreptate contabilul ! Iată, chiar el, directorul, întră parcă mai respectuos în bancă de cînd s-a instalat aici dactilografa.

Laura Pascu era veșnic veselă. Dar știa cînd să vorbească. Nu-i oprea de la lucru pe cei doi slujbași, cu întrebări. Cînd terminau, cînd directorul arăta că ar fi bucuros să schimbe o vorbă, Laura umplea odaia cu rîsul ei cristalin, cu glasul ei argintiu, cu un parfum discret de tinerețe și de sănătate. Domnul Vișan simți din cele dintîi zile parfumul acesta nou, aromitor, dar trecu multă vreme pînă ce înțelese că el radia din ființa tinerei fete, ale cărei degete albe, subțiri, fugeau pe clapele mașinii. Și-i păru și atunci că mireasma aceasta era imaterială, că se desprinde mai mult din gând și din simțire decît din ființa și îmbrăcămintea Laurei, din gândul prezenței, aproape de el, a dactilografei. Mai presus de orice îndoială ! Era cu mult mai plăcut să lucrezi acum, în birou, decît înainte. Și domnul Vișan

rar cînd mai întîrzia, cum făcea mai demult. La opt jumătate era la post.

Laura Pascu muncea cu hărnicie, pricepea repede, dar, totuși, cîteodată, contabilul o lua din scurt, o înfrunta chiar, cînd greșea o lucrare sau nu înțelegea repede. Directorul, cînd îl auzi mai întîi făcîndu-i observații, simți un fel de spaimă, o neplăcere vădită, care, mai tîrziu, o arătă și-n vorbe, și-n purtări.

— Ei, ce vrei și dumneata, domnule Crețu ! Nu se poate pricepe omul la toate. Experiența e școala oricărei slujbe.

Directorul lua mereu partea Laurei și nu înțelegea pentru ce, oricît îl înfrunta pe contabil, acesta nu se supăra.

La vreo lună după venirea dactilografei, domnul Vișan fu scandalizat cînd înțelese că Vasile Crețu îi dădea Laurei și lucrări care țineau de slujba lui.

— De unde vrei să se priceapă la contabilitatea dumitale ? Nu ! Asta n-o permit !

Dar Laura voia însăși să-i ajute lui Crețu cînd își termina lucrul.

— Lasă, domnule director, ajut bucuros. Fac și eu praxă. Apoi, interesele băncii nu cer oare să fie totdeauna lucrările la punct ?

Domnul Vișan se mira auzind că o fată așa de tînră se gîndește la interesele băncii. «Îmi spuneam eu, de la-nceput, că trebuie să fie dintr-o familie cumsecade. Sărăcia la cîte încercări nu pune pe om !», își zicea dumnealui. Dar tocmai din cauza asta continua să o apere, cu tot mai multă ardoare, de înfruntările lui Crețu. În clipe de-acestea, Laura, deși nu se supăra pe contabil, arunca priviri recunoscătoare directorului. Ce

priviri ! Mari, mirate, pline de înduioşare, ca de căprioară !

Directorul se lăsa cu vădită plăcere mîngîiat astfel. O furnicare, apoi o negură plăcută îi inunda fiinţa. O vedea pe Laura ca-n mari depărtări.

Directorul şi contabilul lucrau în acelaşi rînd, la intrarea în bancă, la două birouri vecine. Dactilografa îşi avea măsuta în fund, lîngă fereastră. Cu faţa era întoarsă spre ei.

Uneori îi părea directorului că ochii dactilografei se aţintesc, în răstimpuri scurte, între două scrisori. Între două rînduri chiar, asupra lui. Dar nu cuteza să-i urmărească mai atent privirile. Îşi zicea : «Poate se uită la Creţu».

Într-o zi îşi aşază deasupra biroului un calendar de masă în aşa fel că, de după el, putea s-o privească mai pe nevăzute pe Laura. Şi imediat se putu încredinţa că dactilografa se uita la el. E adevărat că în aceeaşi direcţie trebuia să-şi arunce fulgerele ochilor şi dacă s-ar fi uitat la contabil. «Dar nu, îşi zise Vişan, ar trebui să privească puţin mai spre stînga. Ş-apoi, ce-ar îndemna-o să se uite la el ? Nu o ceartă destul ? Nu-s, de-atîtea ori, pe picior de război, chiar cînd nu o ceartă în birou ? Nu vin, cîteodată, amîndoi, bosumflaţi la bancă ?»

Din ziua aceea, directorul Vişan se trezi că pune mai mare preţ pe înfăţişarea, pe îmbrăcămintea sa. Se rădea mai des ; barbişonul sur, ca de ţap, îl tundea mai tare ; răteza mai scurt mustaţa ţepoasă. Începu să cumpere săpun mai fin, pastă de dinţi. Înaintea oglinzii rămînea mai mult timp decît pînă atunci, alegîndu-şi cărarea şi legîndu-şi cravata. Şi-şi peria veşmintele, de să

le destrame, nu alta. Iar în birou era tot mai mult ia pîndă să surprindă fulgerările din ochi ale Laurei către el.

Cînd fu pe deplin convins că el o interesa pe fată, directorul căzu într-o tulburare care se schimbă grabnic într-o visare dulce și amețitoare. O apără cu aceeași înflăcărare pe Laura de învinuirile ce i le aducea uneori Crețu, dar numai la-nceput. După primele cuvinte se emoționa, glasul i se umplea de tremur, și o mare timiditate îi copleșea sufletul.

Venea tot mai sclivisit la birou. Eleganța lui atrase atenția și Laurei, și lui Crețu. Dar, acasă, lustruirea asta îl puse pe picior de război cu nevasta.

— Ce te-a apucat?! Te speli un ceas?! Ai grijă că vei da de negru! Mi-ai umplut casa cu mirosurile tari de săpun! Ce te-a apucat?

Doamna Vișan era femeie de la țară; abia făcuse doi ani de carte la oraș, într-o școală profesională.

Directorul se făcea că n-aude. Îi era frică de ceartă în casă. Drept e că se certau foarte rar. Cum nu avuseseră copii, iar prindere destul de bună, nu-i prea îmbulziseră năcazurile. Duseseră o viață liniștită, chiar prea liniștită.

Uneori vorbele femeii cădeau mușcătoare, ca niște alice:

— Cravată deschisă, la vîrsta ta! Nu-i comédie?! Și atîta pieptănătură și perietură! O să-ți dai gata hainele, îți spun.

Vișan o auzea și răspundea, dar așa, ca numai el să se-audă:

— Haida-hai, drace !

Era o amenințare în vorbele astea, o amenințare de al cărei rost nici Vișan nu-și putu da sama multă vreme.

Zarva rămînea în casă ; directorul, cît ce ieșea, se simțea ușor și întinerit, și silea cu pași grăbiți spre bancă. Ajungea, dacă nevasta îl dăscălea mai mult, cînd cei doi erau în birou și se auzea picuratul mașinii. Vișan asculta la ușă. Îl gîdila plăcut în suflet. Dar de cele mai multe ori sosea înaintea lor. De după masa lui aștepta privirile Laurei, și sufletul i se îndulcea. Dactilografa era tot mai prietenoasă cu el, tot mai intimă. I se uita drept în ochi, deși, de obicei, Vișan nu putea suporta privirile ei de-aproape. Vorbea cu el liberă, glumea ; uneori începea să fredoneze un cîntec. «Ce femeie ! își zicea directorul în gînd. Și cum a schimbat toată atmosfera de-aici !»

Crețu păru că-i descoperă gîndurile. Într-o zi spuse :

— Îmi pare că-ncepi să-ți schimbi părerile, domnule director.

— Ce păreri ? întrebă el surprins, simțind despre ce are să vorbească Crețu.

— Despre rostul... rochiei în birou !

— Cum ai spus ? ciripi Laura, ridicîndu-se de la măsuța ei.

— Da, domnișoară ! Domnul director nu era de părere că și o femeie poate munci, poate fi folositoare într-un birou. A trebuit să lupt mult pînă să-l conving.

— Adevărat, domnule director ?

Laura puse întrebarea cu multă cochetărie în glas.

Domnul Vișan se roși pînă după urechi.

— Trebuia să mă conving întâi, domnișoară ! Cred că ești și dumneata de părerea mea, că multe fete își pierd vremea în birouri. Am văzut cu ochii mei.

Spuse cu greu, înecându-se, cuvintele astea. Reflecția, pe care o făcuse cu convingere înainte de venirea Laurei, i se păru ridicolă acum. Și, ciudat, i se părea că și atunci, fără să-și fi dat el sama, fusese la fel de ridicolă. «Ce-și va spune Laura ? Ce va gândi despre mine ? Că-s un urs din pădure, care nu știe ce-i în lumea asta.»

— Ai cu desăvârșire dreptate, domnule director. Nu toate femeile iau slujbe pentru a munci. Și dumneata, domnule Crețu, ai putea lua pildă de la domnul director. Când ești în slujba unei instituții, trebuie să alegi bine personalul, să fii cu ochii în patru. Nu se-aruncă banii pe fereastră, și mai ales în ziua de azi.

Directorul își înalță capul și-i trimise, nestingherit, o lungă privire de recunoștință. Cealaltă, de-un fel de adorare, o închise timid în inimă. Dar din ziua aceea fu și mai încredințat că dactilografa ține la el, că-l privește cu interes, ba chiar cu simpatie.

Dintr-un drum la oraș, domnul Vișan se întoarse cu o păreche de haine noi și cu informații precise asupra familiei Laurei. Era, într-adevăr, o familie respectabilă, dar care sărăcise în timpul din urmă. Mai avea trei frați și o soră.

Hainele, deși cumpărate gata, îi veneau de minune. Dar când îl văzu îmbrăcat cu ele, doamna Vișan își puse mâinile-n șolduri, clătină din cap și zise :

— Bine, omule ! Te faci de rîs, pe onoarea mea ! Ce te-a apucat ?

— De rîs ? Pentru ce ?

— Haine verzi, ca de vînător, la un om trecut de cincizeci de ani !

— Asta e ! Tu nu te miști din sat, și nu mai știi ce e în lumea asta.

Dumneaei, cînd auzi așa, se înfurie și-i făcu un tă-răboi, încît domnul Vișan nu-și mai dădu sama cum ieși din casă, tot zicînd, să se-audă numai el : «Haida-hai, drace !». Era o amenințare în vorbele astea, și directorul îi cunoscuse rostul cît ce ieși în drum. Își aminti numaidecît de ceea ce auzise la oraș. Trei domni, de cele mai bune condiții, divorțaseră. Pe doi îi cunoștea, erau ca de vîrsta lui, c-un an, doi mai tineri. Cel de-al treilea era cu mult mai bătrîn. Și doi din ei se recăsătoriseră chiar cu dactilografele lor.

— Și acelea ce fete vor fi fost ? Niște haihui, nu ca Laura !

Vorbise tare, se auzi și se uimi. Așadar, gîndul ăsta cocea de mult în el ? Stătu locului, se rușină întîi, dar cînd îi veni în minte cearta de-acasă și învierșunarea, din zi în zi tot mai turbată, a femeii, simți cum îi crește voința și hotărîrea.

— O să vezi tu pe dracu ! zise cu glas tare, apoi, mai liniștit, porni spre birou.

Avea o înfățișare mai tinerească în hainele cele verzi, și-i păru că privirile Laurei îl căutară în ziua aceea deosebit de des și de insistent.

La amiază, contabilul tuși de cîteva ori, în vreme ce Laura privea pe geam.

— Domnule director, începu Crețu. Domnișoara ar vrea să vă spuie o vorbă, dar nu îndrăznește. Știți, noi sîntem perfect îndestuliți cu munca dumisale. Dar, cu

păreră de rău, dumneaei trebuie să-și deie demisia pe întâi. Nu poate trăi cu ce câștigă aici. E-n toiul verii, și încă nu și-a putut cumpăra o pălărie.

Crețu vorbi cu multe argumente. În vreme ce vorbea, directorul își zicea : «Sărmana ! De-aceea se va fi uitat atât de des la hainele mele cele bune. Îmi reproșă, mititica ! Da' las', c-o să fie bine !»

Crețu propunea urcarea salariului dactilografei cu o mie, dându-i un titlu nou : «contabilă-dactilografă».

— Da' cum să-i zicem contabilă dacă nu are școala comercială ?

— O are, domnule director ! Crezi că altfel o puneam eu să facă și lucrări de contabilitate ? Am și eu simțul răspunderii, ce Dumnezeu !

Vorbeau în șoaptă, să n-audă Laura.

Încântat, luminat și însuflețit de-un gând nou, Vișan se uimi :

— Da' nu mi-ai spus niciodată !

— Fiindcă nu avea praxă ! Diploma o are de doi ani, dar praxă la bănci n-a făcut.

— Se primește, domnule Crețu ! Și consiliul va primi ! Domnișoară contabilă-dactilografă, adăogă zîmbind, cu vocea tare, directorul. Iar în gândul lui continuă : «Până vei putea să-ți zici doamnă directoare !».

Era o idee minunată ! El se hotărî repede, definitiv : Va divorța de muntele de-acasă și va lua-o pe Laura. Fata o să fie foarte surprinsă de-așa noroc. Iar noua lui nevastă va fi și contabilă ! Va fi tovarășă lui de birou ! Ce plăcere ! «Hei, nu-s prostii toate cîte se-ntîmplă în ziua de azi !»

Gîndurile astea-i trecură într-o fulgerare prin cap. Laura se apropie surîzătoare :

— De mine vorbești ?

— Da, domnișoară, am aranjat micul dumitale diferend cu conducerea institutului. Să ne trăiască noua contabilă ! zise directorul, cu multă galanterie în glas, cu vocea sigură.

Laura se înclină, îi mulțumi. Directorul îi strînse mîna, o felicită.

— Să mă scuzați. Sînt grăbită azi.

Ea își puse pălăria cea veche și ieși.

După ce rămaseră singuri, directorul începu să se plimbe grav prin sală. Din cînd în cînd se oprea, înălța capul, părea că vrea să-i spuie ceva lui Crețu, apoi se răsghîdea și pornea din nou.

În sfîrșit, se opri.

— Ești grăbit ? Îl întrebă pe contabil.

— Nu, domnule director.

— Ai auzit de divorțurile de la oraș ?

— Am auzit.

— Cum ? Știai ? Și nu te-ai mirat ? Nu mi-ai spus nimic !

— Ce să-ți spun, domnule director ! Divorțurile sînt azi la ordinea zilei. Nime nu le mai judecă, nime nu se mai miră.

— Dar ăștia sînt oameni în vîrstă !

— Apoi tocmai între ei bîntuie moda asta nouă. De altfel, poate au și ei dreptate.

— Cum să aibă dreptate, domnule Crețu ?!

— Se vede că de la o vreme se mai satură și bărbatul de-atîta cicălitură. Și, pe urmă, ce vrei ? Sînt oameni și ei ! Tineretea din jurul lor îi momeste. Dar azi nime

nu se mai miră de divorțuri. Mai mare e mirarea când un tânăr cutează să se căsătorească. E grea viața ! Sînt azi fete care mai bucuros se mărită cu cineva care-a prins chiag, chiar dacă e mai vîrstnic. Vremurile de după război, domnule director !...

Domnul Vișan îl asculta cu sete. Contabilul ăsta nu-i om prost ! Exact aceleași păreri le auzise la oraș în legătură cu divorțul și căsătoriile de azi. «E om care cunoaște lumea asta nouă», își zise directorul. Și-l făcu să vorbească încă mult asupra acestei chestiuni, și, mai ales, asupra împejurării dacă cei divorțați nu ajung a fi disprețuiți de societate. Îi fu atît de recunoscător, încît, în drum spre casă, vorbind despre scumpetea vieții, directorul îi dădu speranța că poate-i vor mai ridica și salariul lui.

Cînd femeia îl primi tot cu ceartă, domnul Vișan se opri în prag, o privi drept în față și, de data asta, spuse tare cuvintele :

— Haida-hai, drace !

Se răcise supa, și doamna Vișan nu putea înțelege în ruptul capului întîrziere de la masă.

— Multe nu-nțalegi tu ! Ai să vezi ! zise cu răutate domnul Vișan.

Din ziua aceea, directorul începu să adune cu înfrigurare vești despre divorțurile bărbaților de sama lui. Află destule ! Și divorțatul se căsătorea tot cu o persoană tînără. Contabilul avusese dreptate : nimeni nu se mai mira. Știrile erau povestite cu indiferență, ca niște întîmplări comune.

Directorul căpătă tot mai mult curaj. O sfida acum pe doamna Vișan, care nu înțelegea de unde-i venise să-și deie astfel de aere ; iar în birou arunca priviri cu

înțeles Laurei. E adevărat, fata nu-i răspundea, dar, își spunea domnul Vișan, «are mult de lucru acum».

Într-o sîmbătă dimineața se hotărî ca sara s-o ia la o parte pe Laura și să-i vorbească lămurit. Nu mai putea suferi hipopotamul de-acasă, și chiar cu o zi înainte primise încă o informație despre divorțul unui cunoscut și prieten. Dar sîmbătă la amiază, după ce Laura se strecură ușor pe ușă, contabilul îi spuse că avea să-i facă o rugămintă de foarte mare importanță.

Trecuseră cinci luni de cînd venise Laura.

— Te-ascult cu plăcere, zise Vișan.

— Domnule director, te rog de-o favoare. Mă căsătoresc.

Domnul Vișan îl privi mirat.

— Ei, nu mai spune ? !

— Da, e lucru hotărît ! Cununia va fi peste trei săptămîni. Mîne se încep strigările în biserică. Am vorbit cu părintele.

— Bravo, tinăre ! izbucni directorul. Vrai să fii, pentru ziua de azi, o excepție, cum însuși spuneai.

— Și v-aș ruga să ne cununați dumneavoastră.

— Cu cea mai mare plăcere, domnule Crețu, zise tot vesel directorul.

Dar în clipa următoare îl junghie un gînd, și se tulbură pînă-n adînc, presimțind ceva.

— Și cu... cine te-nsori ? întrebă sufocat.

— Cu Laura.

— Cu dactilografa noastră ? !

— Cu dactilografa-contabilă, domnule director.

Lui Vișan i se păru că se clatină. Se răzîmă de birou. Multă vreme numai putu spune nimic.

— Hm ! Cam greu, domnule Crețu... Nu știu dacă se va-nvoi nevastă-mea.

— Cu doamna am aranjat eu, domnule director. Dînsa s-a învoit. A primit cu plăcere.

Vișan tăcu îndelung. Fața-i deveni cenușie, privirile — fixe, moarte. Oftă din băierile inimii.

— Cum v-ați înțăles așa de în grabă ? Întrebă în sfîrșit.

— Ne cunoșteam de mult, domnule director. De un an sîntem logodiți, răspunse zîbind contabilul.

Directorul își ridică încet privirile și se uită îndelung la Crețu. Dar văzu că nici urmă de batjocură nu era pe fața lui. Oftă din nou și zise, convins că nimeni nu știa ce gînduri l-au muncit pe el :

— Dacă se-nvoiește nevastă-mea, nici vorbă că pri-mesc și eu cu plăcere. Să fie într-un ceas cu noroc !

Îi strînse cu putere mîna și părăsi repede biroul, împins de-un dureros simțămînt de stingherire și de rușine.

MOȘTENIREA

«Griji, dragul meu, să nu te lași. Cum ești tu moale de inimă, odată te-ntorc ăia pe dos, ș-ai să rămâi cu buzele umflate. Nu uita că norocul nu-ți iasă-n drum de două ori în viață !»

Îndemnul acesta, precum și conștiința că într-adevăr era slab de fire îl făcură pe Ion Grecu să nu se gândească, tot drumul, decît la planuri de viitor, așa că se înfierbîntă ca și cînd soția i-ar fi fost alături, și sfîrși prin a crede sincer că poate face lucruri mari cu moștenirea aceea.

Cu puțin înainte de-a ajunge, fantazia îl ridică pînă la un asemenea grad de iluminare, încît i se părea că fericirea lui e și a rudeniilor, care, mulțumite că va

scăpa, în sfârşit, şi el, de sărăcie, îl vor întâmpina la gară, să-l felicite din toată inima.

Se mai înflăcărase în el şi altă dată dorinţa de mai bine, dar dorinţa asta ieşise ciufulită rău din luptele şi greutăţile vieţii. În ultima vreme se ascundea undeva prin colţurile umbroase ale fiinţei lui, încât rar mai dădea de ea. Îi era aşa, ca un prieten uitat, după care nu-ţi mai pare rău, pentru că, nevăzându-l mult timp, nici nu-ţi mai aminteşti de faţa, de privirile lui, de nimic ce ţi-a fost drag în el. Dorinţa de mai bine se iscase acum aşa, dintr-odată, crescută gata, pregătită de luptă, credea el, deşi era plină de lumină şi dulceaţă, nu ca hotărîrea celui ce cutează să forţeze maibinele.

Cînd văzu că nu-l aşteaptă nimeni la gară, Ion Grecu îşi zise mai întîi că nu vor fi primit telegrama, dar curînd îl luminează alt gînd : «E absurd ce-aştept ! Pentru alţii, moştenirea mea desigur că nu-i un eveniment. De ce să m-aştepte la gară ?»

Şi, odată cu reflexiunea aceasta, simţi că nu mai e personajul important care i se păruse c-ar fi în tren. Şi se gîndi, întîia oară, că, în sfârşit, trei iugăre de pămînt, — atîta era moştenirea, — nu-i un cap de ţară ! Nepăsarea cu care-l lăsară să treacă printre ei călătorii gură-cască de pe peron avu pentru Ion Grecu efectul unui duş rece. «În sfârşit, dacă nu-mi vor ajuta rude-niile de-aici, dacă nu-mi vor fi binevoitoare, dacă nu vor voi să se îngrijească ele de pămînt, te pomeneşti că mă aleg cu pagubă, în loc de cîştig. Cum să supraveghezi, de la depărtare de două sute de kilometri, lucrarea celor trei iugăre de arătură ?»

Mergea singur pe sub teii înfloriţi, pe scurta alee care despărţea gara de oraş. Cerca să-şi aducă aminte

de vorbele nevestei, care-l sfătuisese cum să exploateze pământul acela. Înțelegea acum că erau planurile cuiva care habar n-avea de cum se lucrează pământul. «Nu, hotărât! Fără ajutorul rudeniilor, nu fac nici o ispravă!» Și dintr-odată începu să-i fie ciudă pe neamurile care nu veniseră să-l întâmpine. «Să știu că-l voi lucra cu pagubă, și tot nu li-l las!», își spuse, ca o concluzie, și se liniști îndată.

Se opri subț un tei încărcat de floare, în care albinele roiau îmbărate de mireasma dulce. «Uite cât de-nărcate cu polen li-s piciorușele!», își zise zîmbind, și surîsul de fericire nu-i mai părăsi colțul gurii pînă nu intra în casa principalei rudinii.

Șapte tăbăriră pe capul lui, în casa celui mai bogat, unde trăsesese. Se adunară în cîteva minute, deși locuiau zvîrliți la toate capetele orașului.

Din șapte, de trei Ion Grecu nu-și aducea aminte în ruptul capului. Veri de-al treilea să-i fi fost? Nu-i mai văzuse niciodată.

Au fost două ceasuri groaznice pentru tînărul profesor de filozofie. Din prima clipă simți pentru ce nu venise nimeni să-l întâmpine la gară. Oamenii aceștia îl urau, îl urau cu toții, îl urau c-un fel de neputință care privea rece din ochii lor iscoditori, din fețele palide, verzii. Părea că le încleștase Dumnezeu gurile, așa de greu scoteau cîte o vorbă. Și cuvintele rare, care se desprindeau de pe buzele lor, treceau prin cameră goale, reci, lipsite de viață. Ion Grecu avu o clipă senzația că se întunecă și că, prin întunec, trec, în răstimpuri liliesci Vorbele erau rare, dar șapte părechi de ochi, micșorați de pizmă, de teamă, de nesiguranță, îl așteau din toate colțurile odăii.

Simțind undele fluidului rău ce se desprindea din privirile lor, Ion Grecu își zise : «N-am să vă dau nimic, ticăloșilor ! Nu ! Să știu că voi veni să ar și să samăn eu !» Și privea în pământ, întins, fără grai.

Deodată, dintre cei șapte, o femeie începu să plângă pe-un glas răgușit, să se bocească în frânturi de vorbe :

— Și unchiul, Dumnezeu să-l ierte... s-ar fi putut gândi și la noi. Iată, eu, cu o droaie de copii...

Începutul tânguirilor a fost greu.

— De, dreptate unde să cauți în lumea asta ?

— Unii au de toate, alții n-au unde să-și plece capul.

— Învățătura-i avere destulă, spuse cizmarul, de lângă ușă, aflat și el între neamuri. Cine are învățătură,-i domn, ce-i mai trăbă lui pământ ? Iată, se spune, — toți proștii spun, — că meseria-i plug de aur. Și cum trăiesc eu ?

Vorbind, cizmarul înieptase pînă la Ion Grecu duh de butoi dospit. Tînărul profesor își întoarse cu scîrbă capul. Începu să-l ieie cu frig. Se făcu că nu înțelege. Îi lăsă să bombăne și să behăie mai departe, fiecare despre năcazurile lui, și își zicea : «N-o să vă dau nimic, scîrboșilor ! Oare ce-i va fi ticăloșit în așa măsură ? E vrun muritor de foame între ei ?»

Rudeniile întoarseră foaia. Cînd văzură că moștenitorul tace mereu și nici nu se uită la ei, începură să-i laude talentele, învățătura, nevasta, bunătatea lui de inimă. Mai ales asupra acestei noblețe stăruiră într-un cor de osanale care-l revoltară în așa măsură pe Ion Grecu, încît sări în picioare, izbi cu pumnul în masă și țipă :

— Destul ! Nu vă mai pot asculta ! Sînteți cu toții niște mincinoși. Nu sînteți neamurile mele ! Ar putea niște rudeni de sînge să se poarte așa de ticălos ca voi ? Să voiți să răpiți de la un om sărac și năcăjit, cum mă știți, o fărîmă de noroc ? Destul ! Nu mai lătrați ! Nu vă dau nimic ! S-a isprăvit ! Moștenirea o păstrez !

În odaie se făcu o tăcere de mormînt. Vremea trecea și nu se auzea nici un suspin, nici o șoptă, nici o mișcare. Ion Grecu crezu că tot ce s-a petrecut pînă atunci fusese o vedenie urîță, arătată de fantazia lui. După un răstimp își ridică ochii, sigur că nu va vedea pe nimeni. Dar șapte statui de lemn vechi ședeau frînte în scaune. Păreau încremenite aci, din vremuri imemorabile, opere de artă ale unui neam urgisit de zei și blăstămat de oameni. Ion Grecu îngheță de spaimă. «Așa de mare e puterea Mamonei?», se întrebă el. Se ridică din adîncurile lui o durere grea și amară, care într-o clipă îi inundă întreaga ființă. Și nu se mai gîndea la stanele acelea de lemn vechi, ci la viața lui întreagă.

Un glas îi șopti : «Cît de nenorociți sînt muritorii !». Era un glas cunoscut de Ion Grecu. Era nenorocitul sentiment de milă în care-nvăluia lumea-ntreagă și care veșnic l-a lăsat păgubaș în lupta cu viața și cu oamenii, dar căruia nu i-a putut rezista niciodată.

El șopti ca pentru sine :

— Nenorociți ce sînteți !

Se sculă, luă o foaie de hîrtie și scrise renunțarea la moștenire în folosul celor șapte.

Norocul tînărului profesor de filozofie fu că de la iscălire pînă la plecarea trenului nu mai era decît un

sfert de ceas. Se descărcă asupra lui un entuziasm zgomotos și dezarticulat, care-i păru lui Grecu și mai scîrbos decît pizma și ura de la început. Dar sentimentul acela nenorocit, de milă față de lumea întreagă, nu-l mai lăsă să se revolte, nu-l apără împotriva îmbrățișărilor și pupăciunilor, de care scăpă, gîfîind, abia după ce se urcă în tren. De la geamul compartimentului trebuia să mai răspundă la cîteva întrebări, să mulțumească urărilor de bună călătorie, să-și fluture batista, ca răspuns la batistele ce se agitau deasupra celor șapte rudenii rămase pe peron. În fine, trenul coti, și gara se pierdu după o pădurice de salcîmi în floare.

Ion Grecu răsufală ușurat. Stătu multă vreme în geam, să se răcorească. Soarele se apropia de asfințit, lunecînd pe un cer înflăcărat. Lumina orbitoare îl făcea pe Ion Grecu să închidă mereu ochii, și atunci îi părea că aduce în el o nemărginită mare aurie.

Soarele scăpătă, în sfîrșit, după munți, auriul se topi, nemărginitul albastru aduse răcoare în văzduh și pe cîmpii.

— Cîtă armonie, și cîtă monstruozitate! zise tare Ion Grecu, părăsind geamul.

— Cum, puteți împărechea aceste două cuvinte? întrebă o tînră doamnă, care-l contempla de mult pe profesor, de la un geam vecin.

Ion Grecu întoarse capul, o privi, nu-i răspunse și intra în compartiment.

Abia se așeză, și imaginea doamnei, — care-i intrase în ochi, dar nu-i ajunsese în suflet, — trezi aici, în adîncuri, alt chip de femeie, al soției.

Își adora soția. Eugenia lui era mai tânără decît el. Mai tânără și mai neobișnuită cu greutatea vieții. Și cîte planuri își făcuse în legătură cu moștenirea aceea ! Cum de renunțase așa de ușor la «mai bine», cînd acel «mai bine» era și al ei, al ei în primul rînd ? Ce-i va spune acasă ? Dar el renunțase ușor ? Îngrozit de răul pe care-l făcuse, și ei și lui, nu mai cuteză să se gîndească, ci se aruncă cu patimă asupra vrafului de ziare pe care le cumpărase în gară. Pe ultima pagină a celui de-al treilea ziar pe care-l frunzări, se opri cu ochii holbați. Cu litere mari se vestea moartea lui Vasile Pîrvan.

Încet-încet, brațele care țineau gazeta se lăsară domol pe genunchii tînărului profesor de filozofie. Privirea lui nu-și schimbă ținta, rămase nemișcată, numai groaza dispăru din ea. Ochii albaștri, întunecați mai nainte, priveau acum în nemărginire, prin perețele din față al compartimentului. Respirația abia-i ridica pieptul. O liniște de moarte îl cuprinse.

Îl cunoștea de mult pe Vasile Pîrvan. Îi audiasse mai multe lecții. Îi citise cărțile. Știa marea și dureroasa lui năzuință de-a pătrunde taina în care intra acum, rupîndu-i pecetele.

«Va fi știind acum ?», se întreba, din vreme în vreme, gîndul lui Ion Grecu. Se întreba în liniște, încet — o șoaptă, o adiere a sufletului. «Cînd ești muritor, ce preț mai pot avea toate patimile vieții ? Și, iată, muritori sîntem toți. Cum putem muri, nu știm, dar murim. Iată, a murit și Vasile Pîrvan. Moartea e moștenirea noastră.»

Își aduse aminte de pășania de dimineață, de josnicia rudeniilor, de nenorocirea lor, de soție, care-l aș-

tepta. Ce mai erau toate acestea în fața tainei în care întrase un prieten ? Le uitase pe toate, afară de soție, de durerea ei cînd va afla prostia pe care a făcut-o.

— Dar nu ! zise el cu voce tare. Ea mă va înțălege !

— Cine te va înțălege, domnule ? întrebă, de pe locul din față, tînăra doamnă din coridor.

Întrase de mult, dar Ion Grecu n-o văzuse.

El o privi lung și nu-i răspunse.

— Nu prea vorbești pe înțălesul oamenilor. Nu-i va fi ușor să te înțăleagă. De pildă, vorbele care le-ai spus în coridor...

— Ea mă va înțălege, șopti Ion Grecu.

— Dar eu de ce nu te înțăleg ?

— Dumneata... nu ești soția mea, îi răspunse tînărul profesor.

Ieși pe culoar și-și scoase capul pe geam. Nu rămase mult. Mireasma cîmpiei și a nopții, viața de-afară îi strînse într-o gheară dureroasă sufletul. Și se gîndi la frumosul dialog, care însă nu spune nimic liniștitor, pus de Vasile Pîrvan ca *motto* la închinarea împăratului Traian, — dialog între Agorastos și Eravileitos : «Ce sînt oamenii ?». — «Zei muritori.» — «Și ce sînt zeii ?» — «Oameni nemuritori.»

Se gîndea, visa, și trenul răia cîmpiile adormite, îmbătate de mireasma florilor sălbatece, sub licărul tainic al stelelor...

CORVOADA

— Nu mai rămîn, cucoană, ți-am spus ! Să mă cîntărești cu aur ! Ce, sînt de batjocura lumii ? Am și eu suflet, ce credeți dumneavoastră ? Ce crede dumnealui ? Dacă nu vă place, slavă Domnului ! Mă cheamă în zece locuri.

— Cine ți-a spus că nu sîntem mulțămîți cu tine ? Nu fi proastă ! Ai plată bună și lucru puțin. Sîntem doi bătrîni. Într-alt loc, cu simbrie mică, vei sluji pe opt, pe zece.

Doamna care vorbea așa era înaltă, uscățivă, adusă de spate ca o cîrjă popească. Și avea o voce ascuțită ! Slujnica o privi cu dușmănie.

— Îți bați și dumneata joc de mine ?

Era o fată grasă, cu fața mare, mîncată de vărsat, cu ochi de bivoliță, cu glas bărbătesc. Ducea sacul în spinare.

— Cum să-mi bat joc?! Nu te-am luat împotriva voinței dumnealui?

Fata se răsuci greoaie pe călcîie, ieși din bucătărie, se sui în pod, își coborî cufărul, gata de drum. Stăpîna auzi larmă și ieși după ea.

— Nu glumești?

— De glumit îmi arde mie? Dă-mi, te rog, simbria ce mai am.

— Ți-am spus că nu-ți dau un ban, zise cu răutate stăpîna.

— Nu-i nimic! O să plătești dumneata la poliție.

Umflă cu ușurință cufărul în spate și ieși fără să mai zică bună ziua.

Dar, cît ce-ajunse în drum, stăpîna alergă după ea.

— Stai, să-ți dau banii!

Și, după ce-i plăti, zise iar:

— Și zi, nu mai rămîi? Îți dau suta peste mie! Două îți dau, адаose îndată, văzînd refuzul hotărît în ochii tulburi, de bivoliță.

— Nu, cucoană! Cu aur să mă cîntărești! Cine-ar putea răbda batjocorile dumnealui! Cu dumneata n-am eu nimica! Da' pe domnu nu-l mai pot vedea în ochi.

Și slujnica porni, pășind larg și greu cu cizmele potcovite, pe asfaltul care răsuna în strada pustie la acel ceas de dimineață.

Stăpîna rămase la portiță, cu mîinile în șold, privind a pagubă la vale. Pe fața ei suptă, în ochii cenușii, i se citea suferința.

— Ei, poftim ! zise ea cu glasul înăsprit, întrînd în curte. M-a lăsat și asta ! A cincea de la-nceputul anului, și sîntem numai în mai. Ce să mă mai știu face cu porcul cel bătrîn ? Învățați-mă ce să mă mai știu face !

Și ea privi cu deznădejde împrejur. Dar nu era suflet de om în curtea strîmtă și umedă.

Cînd intră în bucătărie, ușa, deschisă cu mînie, se izbi în ceva solid și înalt. Bărbatul, numai în halat cafeniu, cu papuci în picioare, căuta ceva după ușă. Cu o cîrpă udă spăla coada măturii într-un lighean.

— Aci erai, drace ? Te-ai și sculat ? Ce faci acolo ?

— Am și eu de lucru, se auzi un glas plin de timbru încă.

Și omul nu se ridică de deasupra ligheanului.

— Ce, ești strigoi ? Speli mătura ? întrebă femeia, scîrbită, și-i smulse mătura din mîină.

Dar simți îndată cum i se-ncleie mîna pe coada de lemn. Se uită mai bine și văzu că era unsă cu un strat gros de miere.

— Spuneam eu că ești țîcnit !

— Ce să fac ! Nu era pregătită pentru tine ! Dacă nu te-astîmperi !

Și omul în halat, care se ridicase de după ușă, întorcîndu-se spre femeie, arătă un obraz roșu, plin, ras proaspăt, o mustață albă cumu-i colia și o chelie care pornea de la frunte și-i ajungea pînă după urechi, ca o căiță lucie. Urechile-i erau mari, depărtate de cap, ca și cum s-ar fi temut s-atingă globul acela lucitor. După față, mai ales după ochii verzi, mici, neastîmpărați, nu ai fi crezut că restul trupului e al lui. Se ținea pe niște picioare crăcănate, și pîntecele-i atîrna

moale, diform, ca un foi dezumflat. Era un boşorog bătrîn, care păsea cu grijă, pipăind.

— Pregătisem asta pentru scumpetea ta. Am vrut să-i arăt cît e de dulce. Bine că s-a dus ! Elisaveto, nu ştii cum respir de uşurat ! sfîrşi el, oprindu-se în dreptul femeii şi clipind din ochiul stîng.

— Ptii, neruşinatule ! Ai alungat-o şi pe asta ! Nu te-ar mai răbda Cel-de-Sus !

— Dar ce ? Îţi pare rău după ea ? N-are cine-ţi mai spune «cucoană». «Cucoană» ici, «cucoană» dincolo ! Atîta vorbă prinsese şi ea ! Vedeam eu că-ţi place să te cheme «cucoană» ! Am văzut de la-nceput că-i vacă-ncălţată. Nu ţi-am spus să nu te-ncurci cu ea ?

— Taci, păgînule ! Tu ai alungat-o, cum le-ai alungat şi pe celelalte. Era harnică şi de omenie, şi tare ca un bou. Crăpa butucii ca un bărbat.

— N-o mai plînge ! Bine că am scăpat de ea. Dacă ai mai putea avea copii mici, aş mai înţălege să-ţi pară rău. I-ai fi înţărcat uşor cu ea. E nevoie să respectăm şi estetica, Elisaveto ! Ce folos să aduci ciuma în casă ?

Doamna Elisaveta se năcăji multă vreme să spele coada măturii. O-ncleiasse bine domnu Puşcaşiu ! Era amărîtă şi bufnea mereu, fără să i se poată înţelege cuvintele.

— De ce să-ţi pară rău ? Ca ea, zece găseşti într-o zi. Groase, grele, potcovite, şi care au învăţat să spuie «cucoană». Ieşi pînă la poartă, şi te izbeşti de ele.

— Da' ce ? ţipă ascuţit Elisaveta, aruncînd mătura într-un colţ. Vrai să-ţi aduc una subţirică şi trandafirie ? Asta aştepti ? Poţi să te ştergi pe buze, porc bătrîn ce eşti ! Nu mai pupi !

Ochii mici, vioi ai boșorogului sclipiră.

— Ei, plătește ceva și simțul estetic, Elisaveto dragă !

— Plătește ! urlă femeia. Iată ce-ai făcut din mine cu simțul tău estetic ! Trebuie s-alerg în toată luna, și de două-trei ori pe lună, să găsesc slujnice. Și, pînă aflu, mă schimb în cal de poștă : în piață, la fîntînă, în bucătărie. Zile întregi nu mai am hodină ! Mă arată cu degetul cei de la birourile de plasare !

— Ți-am spus să mă lași să fac eu alegerea, să alerg eu în locul tău ! Iată, chiar acum ! Tu ai de lucru : laptele trebuie fiert, odăile dereticate, prînzul făcut. Las' s-alerg eu ! Pînă la amiazi, cel mult pînă desară, îți aduc alta.

— Știu eu ce-mi aduci ! O filfizoană sulemenită, una cu ghetе de lac și pălărie, care strîmbă din nas, mă disprețuiește și lasă pe mine tot greul. Ori una tinărică, rumeioară, durdulie, chiar dacă nu se pricepe la nimic, care-a ieșit pentru întâia oară din sat. La una ca asta nu te mai împiedeci de cizmele ei, grele, potcovite ! Nu-ți mai vatămă simțul estetic ! Las', că știu eu ce-nțălegi tu subt «estetică», porc bătrîn ce ești !

Doamna Elisaveta sufla greu, șuiera. Ar fi aruncat flacări pe nasul lung, vinețiu, să fi putut.

— Haida-hai ! Iar începi, făcu boșorogul, șezînd pe un scaun, lîngă masa din bucătărie. Iar ai gărgăuni, iar ți se năzărește !

Femeia îl privi cu deznădejde, cu suferință grea, cu ură.

— Doamne, ce să mă mai știu face cu putregaiul ăsta ! Învață-mă, sfîntă Maică Preceastă, ce să fac ! Cu

ce-s eu greșită înaintea ta, Doamne, să n-am o clipă de hodină la bătrînețe ? Nu vezi, păgînule, că nu mai pot ? Nu ți-i frică de păcat ? Voi cădea într-o zi pe-o dungă, ca un cal rupt de poveri, și să-mi spui tu, ce vei face fără mine ? Te vei duce la copii ? Parcă te poate suferi careva, te poate ținea la casă, cu patima ta scîrboasă ?! În loc să-ți pară bine că-mi găsesc o slujnică cu care să mă pot ajuta, harnică și de omenie, că mai am și eu zile de hodină, tu mi le alungi, stai de capul lor pînă trebuie să plece.

— Vechea litanie, Elisaveto ! spuse cu nevinovăție bătrînul. Și toate sînt închipuiri. De pildă, ce-am avut eu cu Sorica, asta care-a plecat acum ?

Și el clipi vesel, din ochiul stîng, neastîmpărat.

— Vai, păgînule, cum de te mai rabdă Dumnezeu să-ți bați joc de sufletul meu ! N-ai avut cu ea nimic ? Da' ce crezi tu, sînt eu oarbă și surdă ? Dacă te-ascunzi, dacă te ferești de mine, crezi că eu nu știu nimic ?

— Ce știi ? Întrebă omul, clipind cu bucurie din ochii mici, cu un larg surîs pe buzele dăbălate, unsuroase.

Elisaveta se ridică de lîngă plita în care ațîțase focul, îl privi cu dezgust, cu dușmănie.

— Vrai să-ți spun ? Da' nu-nțalegi că mi-i scîrbă ? Din prima zi ai început să-i lauzi cizmele. Nu te-auzeam cînd îi spuneai : «Ce mai ghete ! De-aceea umbli tu așa ușoară ca o căprioară !» ?

— Da' ție-ți plăcea cum bocănea prin casă ? Se cutremurau fereștile.

Fața bătrînului, mare, rasă proaspăt, se umplu de zîmbet.

— Ce-ți păsa ție, dacă fata era harnică și-și vedea de treabă ? Apoi ai început să-ți râzi de trupu-i mare, de fața ei mîncată de vărsat, de ochii ei tulburi. Să râzi în felul acela drăcesc, care te face nesuferit de toate slujnicele. Nu te-ai pus acum să-nceai cu miere coada măturii pentru a-i arăta fetei ce ființă dulce e ? Știu eu, diavole, de ce nu-ți plac fetele urîte ! Nu estetica-i de vină !

— Da' ce ? Întrebă obraznic bătrînul.

Elisaveta îi aruncă o privire de adînc dispreț.

— Nu mai ai pe cine pișca, păcătosule ! Pfui ! făcu ea, și scuipă cu dezgust într-o parte. M-am canonit o viață întregă, continuă Elisaveta. Cînd am putut ținea un an întreg o slujnică mai spălățică ? Dacă nu fugea ea, trebuia s-o alung eu. Nu mai îndrăzneam să iau fete din familii cunoscute. Cît a trebuit să îngrijesc să nu afle nimic copiii ? Cîtă spaimă n-am mîncat ? Îmi ziceam : va îmbătrîni și-i va trece ! Da' nu ! El are și acum «simț estetic» ! Pfui ! Bătrîn nerușinat ce ești !

Omul asculta cu deliciu. Chelia-i strălucea în bătaia soarelui, ce se uita, de la răsărit, prin fereastră. Un zîmbet larg îi stăruia pe față.

Elisaveta puse laptele la fiert, îi făcu cafeaua, bufnind mereu, dar fără să-i mai spuie o vorbă.

Boșorogul cel bătrîn, după ce-și sorbi cafeaua, ieși pășind pipăit, tîrîndu-și tălpile, și nu peste mult se arătă în ușa tinzii, îmbrăcat, gata de drum.

— De-acum plec, Elisaveto. Cred că-n două-trei ceasuri o să-ți aduc alta-n loc.

Elisavetei într-o clipă îi trecu prin minte : odăile trebuiesc grijite, prînzul făcut. Piața-i departe. Era

scîrbită, deznădăjduită, nu mai avea un strop de voință. Se lăsă pe un scaun, oftă și zise :

— Du-te ! Dar să nu te puie dracu să-mi aduci iar o fetișcană de-aia ! N-am s-o primesc, îți spun dinainte.

— M-am gîndit că poate ai dreptate, Elisaveto. O să-ți aduc, de data asta, două-trei, să-ți alegi tu.

Femeia ridică ochii stinși. Putea crede să-i vie lui Simion, moșneagului, mintea la cap ? Nu-i răspunse nimic. Bătrînul porni, tîrîndu-și pipăit picioarele.

Elisaveta, în supărarea ei, nici nu băgă de samă că Simion își îmbrăcase hainele de duminică. El ieși foarte mulțumit în stradă, și cîtva timp se auzi cum izbea tare cu bastonul în asfalt, înaintînd încet.

Rămasă singură, femeia mai șezu un răstimp încremenită pe scaun, apoi se ridică, și, oftînd, își văzu de treburi. Băgă de samă, dereticînd prin casă, cum lucrase de bine slujnica din urmă, cum ținuse la locul lor toate lucrurile, și părerea de rău după ea îi crescua.

Cufundată în munca migăloasă, nici nu-și dădu sama cîtă vreme trecuse de la plecarea bătrînului, cînd, din bucătărie, auzi afară, în curte, o izbucnire de rîsete vesele. «Ce să fie ?», se întrebă ea, cînd, nu peste mult, aceeași izbucnire se auzi în coridor. Deschise ușa și scoase capul. Coridorul era întunecos ; totuși, desluși bine pe bătrîn între patru fete tinere. El întră cu ele în bucătărie, radios, mîndru de alegerea lui.

În lumina din bucătărie, Elisavetei îi fu de-ajuns o privire ca să-nțeleagă bucuria bătrînului : toate patru erau frumușele. Simți un junghi la inimă și abia putu zice :

— Ptii ! Uci-gă-te crucea !

Boşorogul, cu ochii topiţi, începu să laude fetele.

— Dar unde le-ai putut găsi pe toate patru aşa de în grabă ? Întrebă, nenorocită, femeia.

— În grabă ?! Dar am plecat la opt, şi acum sînt ceasurile unsprezece ! Cît am alergat ! Numa' eu ştiu.

Ochii lui se plimbau sclipitori de la o fată la alta.

— Vezi-o pe asta, năltuţă, brunetă ? E numa de şaisprezece ani ! Da' harnică foc. Nu ştie decît puţin romîneşte. E unguroaică, ba, ce spun, e secuiancă ! Secuiențele sînt vestit de harnice. Vorbind, boşorogul nu-şi lua ochii de la sînul secuiencei, un sîn mic şi tare.

— Ori, dacă nu-ţi place, ia-o pe căprioara asta. E romîncă, e de pe Secaş, venită de curînd la oraş, dar pricepută la toate. A slujit şi acasă, la popa, la notarul. O cheamă Ileana Roşu. Hm ! Frumos nume. Şi i se potriveşte. Uite ce păr are.

Şi Simion, deşi vedea că Elisaveta îi urmăreşte toate mişcărilor, nu se putu stăpîni să nu mîngîie părul blond-roşcat al fetei.

Le recomandă şi pe celelalte două : o altă romîncă, pistruiată puţin pe faţă, cu ochii mari, verzi, înaltă şi vioaie, şi o sască bălană, albă, cu ochii ca floarea inului. Cît vorbi, nu-şi luă ochii de la fete. Zîmbetul larg nu-i mai dispăru de pe faţă.

— Destul, domnule ! zise, înecată femeia. Nu iau pe nici una ! Ți-am spus că mie-mi trebuie o femeie mai trecută, pricepută la toate. Nu mai sînt tinără nici eu, să fiu tot cu ochii după slujnică, să-i arăt mereu cum să facă un lucru ori altul.

Boșorogul cel bătrîn mai stăruia un răstimp ; știa că e-n zadar, că femeia lui nu va lua pe nici una, dar își zicea că e o plăcere să le poată privi cît mai mult.

Elisaveta le spusese fetelor că pot pleca, că nu-s potrivite pentru ei.

După ce rămaseră singuri, femeia zise :

— Cîtu-i lumea, din cîine nu faci slănină, și eu din tine om de omenie ! Credeam că poate-ncepi și tu să vezi că ești c-un picior în groapă. Să nu te mai amesteci în treburile mele ! Să nu-mi mai aduci pe nimeni ! O să-mi găsesc eu.

Dar trei zile în șir umblară amîndoi după slujnice. Elisaveta — de nevoie ; Simion — cu gîndul să profite, întrînd prin birourile de plasare. Știa el că nevasta iar îi va aduce o muma-pădurii.

Și, după trei zile, femeia reuși să afle o jupîneasă între două vîrste, cu nasul strîmb, uscată ca o scîndură, cam surdă.

«Asta o să-mi deie de lucru pînă voi alunga-o, își zise cu tristeță moșneagul, după ce își încercă întîile arme de atac. Unde dracu-a găsit-o ?»

De un lung șir de ani astfel de scene se petreceau aproape-n fiecare lună în casa lui Simion Pușcașiu, notar la pensie, retras la oraș, după ce-și așezase copiii — o fată și doi feciori. Cu greu s-a hotărît doamna Elisaveta să-și vîndă casa din sat și să se mute cu chirie la oraș. Dar n-a avut ce face. Simion, deși trecut de 60 de ani, nu se putea dezbăra de vechiul lui nărav. În sat nu mai găsea slujnică, și chiar dac-ar fi

aflat, bătrînei îi era rușine să mai ieie fete cunoscute. Și, vezi bine, toate-i erau cunoscute.

În tinerețe și ei îi plăcea să ție la casă o fată spălătică, și nici prin gând nu-i trecuse că bărbatul și-ar arunca ochii la slujnică. Dar la vreo cinci ani după căsătorie, în vremea lehuziei cu cel de-al doilea băiat, îl văzuse pe Simion pișcînd slujnica de-atunci. Notarul se jurase că-i o părere de-a ei, că să nu-i aibă grija. Dar femeia, cu ochii în patru, se convinsese repede că nu se înșelase.

De la o vreme, Simion, la dojenile nevestei, răspundea :

— Ce să-ți fac ! Ești prea geloasă ! Asta-i tot. E adevărat că eu am un dezvoltat simț estetic. Îmi place ce-i frumos. Dar de-aici pîn' la păcat, mai va !

Elisaveta îl iubea pe-atunci, era și geloasă, dar tot nu putea zice alb la ce era negru. Vedea cu ochii ! Adevărat că nu-l prinsese niciodată asupra faptei. Uneori se gîndea că poate se înșela. Nu-l văzuse decît pișcîndu-le, strîngîndu-le de sîn, dar cine putea să-i urmărească fiecare pas ? Nu-i vedea ochii sclipindu-i ca la cotoi ? N-au părăsit-o atîtea slujnice tinere, la mijlocul anului, la mijlocul lunii chiar ? Pe altele, obrăznicite fără nici un motiv, n-a fost silită să le alunge ea ?

De mult era încredințată de ticăloșia bărbatului ; iar după ce-i crescuseră copiii, nu mai lua în casă decît fete urîte, femei trecute, așa că îi era uneori rușine, cînd avea oaspeți, să le aducă în casă. Dar nu avea încotro. Se convinsese că de cele urîte Simion nu se atinge, nici nu le arunca ocheade.

Numai ea ştie ce-a înghiţit în treizeci de ani ! Avea o singură mîngîiere : va îmbătrîni el şi-i va trece patima.

Dar văzu cu spaimă că lui Simion, pe ce îmbătrînea, în loc să-i treacă, îi creştea slăbiciunea. Se întîmpla adeseori, — şi în sat, şi după ce se mutaseră la oraş, — să nu găsească urîţeniile pe care le căuta. Alteori, deşi Elisaveta credea c-a ales una în care bărbatul nu va putea descoperi nici un vino-ncoace, îl prindea ţinîndu-se după fată. Cine ştie ce găsisese la ea ! Se mai întîmpla uneori că n-avea încotro. Dacă nu voia să rămîie fără slujnică, trebuia să ieie una frumoasă. Era o comèdie întreagă : bătrînul nu se mai dezlipa de casă.

Şi dac-ar fi fost numai atîta ! Dar fetele, cît ce simţeau slăbiciunea bătrînului, se obrăzniceau, îşi luau, cum se zice, nasul la purtare, îi întorceau vorba Elisavetei, se făceau leneşe şi lăsau tot greul gospodăriei pe stăpîină.

După ce se mutaseră la oraş, Elisaveta, scîrbită, se gîndise adeseori să-l părăsească pe moşneag, să meargă la unul din băieţi. Era cu cincisprezece ani mai tînără ca el, şi trecuse şi ea de 50. Dar cum să lase casa pe mîna slujnicelor ? Ar fura de-ar stinge. Şi lucruşoarele din casă erau, toate, ale ei, şi voia să le lase, după moarte, fetei. Şi cum să se despartă la bătrîneţe ? La urma urmelor, copiii tot ar afla pricina cea adevărată. Ar fi de-ajuns ca moşneagul să vie la vreunul dintre copii, să rămîie cîteva zile, să se lege de slujnice, ca să iasă la iveală ceea ce ea le ascunsese o viaţă întreagă, cu atîta chin şi suferinţă.

Și, așa, a rămas să-și poarte crucea.

Cu cât treceau anii, pe Elisaveta o neliniștea tot mai greu și un alt gând. Dacă moare cu patima lui, talpa-iadului ajunge, asta-i sfânt ! Nu era datoria ei de soție să-l scape, dacă poate ? O chinuia gândul responsabilității. Dar cum putea să-l dezbrace de slăbiciunea lui ? Nu-ncercase în fel și chip ? Nu se torturase ca o mucenică, muncind adeseori zile, săptămâni întregi singură, spionînd pașii bărbatului, cînd aveau vreo slujnică mai frumușică, îndulcind cu vorbe bune revolta celor urîte, pe care moșneagul le batjocorea cît ce le prindea singure ?

În sat, Elisaveta se sfătuisese adeseori cu preotul, să vadă ce-i de făcut. Dar orice-a încercat, — rugăciuni, slujbe, spovedanii, postiri și ajunări, — a fost zadarnic. Într-o zi, preotul îi spusese :

— Nu cumva ești dumneata de vină ? Poate că dumnealui nu-i pățimaș, — așa cum și spune, — ci-l prea temi dumneata. Nu ești prea geloasă ? Poate că domnul notar e dus numai de plăcerea aceea estetică, de care vorbește.

— Plăcere estetică, părinte ! Dar aceea silește pe cineva să piște fetele frumoase ?

— Le pișcă ?! se mirase preotul.

— Da, le pișcă, părinte. Nu poate scăpa de năravul ăsta.

— Atunci e rău ! Știu eu ? Să mai încerci cu ajun...

Dar tot ce încercase, la sfatul preotului din sat, fusese zadarnic. Leacul cel mai bun rămăsese slujenia slujnicilor.

Într-un an, prin septembrie, Elisaveta, după ce dăduse drumul, la zece zile, unei secuience durdulii, pe care o primise numai de mare nevoie, neaflînd alta, alergă trei zile în şir pe la toate birourile de plasare. Era deznădăjduită. Nu găsisese femeie pe plac. A treia zi, spre sară, cum venea frîntă spre casă, văzu într-un colţ de stradă, şezînd pe-o piatră, o matahală. Era cu desagii în spate, îmbrobodită cu-o năframă neagră, în picioare cu cizme mari şi grele. Un obraz îi era roşu flacăra, celălalt — palid şi zbîrcit.

— Ce faci dumneata aici, în cap de sară ? o întrebă Elisaveta, oprindu-se lîngă femeie.

Văzînd-o mai de-aproape, o zgudui un fior. Era groaznică la vedere, cu obrazul acela opărit.

— Ce să fac ? Aştept pe muma dracului, îi răspunse un glas gros.

— Cum ai spus ?

— Am venit şi eu să-mi capăt de lucru, să mă bag slujnică, să car pietre. Nu găsesc nimic. Şi mi-am cheltuit toţi banii cu trinu şi cu traivanu. Cît am umblat prin oraş ! De trei zile alerg. Da' cine să mă ieie ? ! O ştiut ticălosu ce face !

— Care ticălos ?

— Omul care mi-o opărit obrazu !

— Bărbatul tău ?

— Da' nu mi-o fost bărbat, dă-l în călcătură ! S-o legat de mine. Zicea că mă ia de nevastă. Şi dacă l-am strîns să-şi ţie vorba, m-o nenorocit, ticălosu !

Vorbea cu glas gros şi greu. Elisaveta părea că-şi uitase pentru ce se oprise în drum.

— Cum l-ai silit ? Întrebă ea.

— Cum ? Cu toporu ! Am ridicat toporu, să dau. Eram în tindă, și fiertura — la foc. Da' tâlharu mi-a aruncat fiertura-n obraz !

Elisaveta o ascultă c-un fior de frică. Dar după un răstimp de gîndire, își birui simțămîntul de scîrbă, își învinse înfiorarea de spaimă, și vorbi :

— N-ai întra slujnică la mine ?

Matahala înălță deodată capul.

— Slujnică, la dumneata ?

— Am nevoie de una.

— Numa să mă ții ! Să nu vin în zadar la dumneata. Cine știe unde șăzi, și se-nnoptează. Mai bucuros înnoptez într-un pustiu decît în iadul ăsta ! Nu mai știu unde-i dugheana !

— Ce dugheană, femeie ?

— Dugheana unde-am durmit două nopți. Te rătăcești aici mai dihai ca-n mijloc de codru.

Elisaveta se gîndi : «Pare proastă rău, nu mă voi putea folosi cu ea». Dar cînd îi văzu obrazul, se înșenină și zise :

— N-avea grijă ! La mine poți sta cît de mult. Nu-i vorbă, domnul e rău de gură. Da' trebuie să știi că, la noi, eu poruncesc peste slujnice. Nime nu le poate băga, nime nu le poate da drumul decît eu. Și dacă ești cuminte și harnică, poți rămînea cu anii. Una-ți spun : de domnu să nu-ți pese, orice-ți va spune.

Femeia se ridică greoaie de jos, își tocmi desagii în spinare, și zise :

— Cu dumneata să mă-nțăleg cum se cade ! N-avea grijă dumneata ! De bărbați nu mi-i frică !

Doamna Elisaveta mergea ușor și repede, purtată de-o nădejde mare. «Poate cu asta-i dau de leac», își zicea mereu.

— Mai este ? Întrebă femeia, din urmă.

— De ce întrebî ? Te-ai ostenit ?

— Ostenit, la dracu ! Nu te ostenești plimbîndu-te ! Dar am numărat pînă acum șase uliți prin care-am trecut. Și vreau să văd, pot să le țin minte ?

— Și de ce să le ții ?

— Să știu pe unde să mă-ntorc, dacă te-i răzgîndi.

— Fii pe pace, nu mă răzgîndesc !

Deodată-i veni ceva în minte și se opri :

— Nici nu vorbirăm de plată.

— Apoi vezi, dacă m-ai luat cu iutele ; și eu mi-am uitat să te-ntreb cît îmi dai. Mi-i da șase sute ?

— Șase-ți dau. Și dacă vei fi harnică și de omenie, îți dau și opt.

— De harnică, vei vedea ! De omenie ? Hm ! Cine se mai uită la mine, cu obrazul ăsta ?

Porniră iar, și în curînd ajunseră.

Simion Pușcașiu, notarul la pensie, boșorogul cel bătrîn, tușea pe divan, în casă. Răcise, de cîteva zile, și se grija mai mult decît un tenor înaintea reprezentației. Cînd auzi pe coridor pas și glas străin, nu se putu înfrîna. Se ridică, înfășurat în cojocel, cu grumazul îmboldorogit în șaluri, și, tîrîndu-și pașii, se ivi în ușa bucătăriei.

Rămase cu ochii holbați la slujnica cea nouă, începu a tuși cu înec, și abia putu zice :

— Da' păsăroiul ăsta... ce caută la noi ?

— E slujnica noastră, și o cheamă...

Elisaveta uitase s-o întrebe pe femeie cum o cheamă.

— Vironica, domnule, răspunse glasul gros. Vironica dumneavoastră.

— Ba a dracului ! îngînă bătrînul, și se retrase încet, înecîndu-se în tusă, cu ochii zgîlți la obrazul opărit.

— Așa e domnul, dar să nu-ți pese. Și să nu te lași bătută de vorba lui, zise, cu satisfacție, Elisaveta.

Femeia îl simțea deznădăjduit și triumfa. «Numai de n-ar fugi și asta !», își zicea stăpîna. De harnică, n-avea ce vină-i băga Vironicăi. Doar că în primele zile, cînd mergea după cumpărături, se întorcea tîrziu și înjura : se rătăcea pe uliți.

— O să te obișnuiești, Vironico !

Și femeia se obișnuie, într-adevăr. Elisaveta era mulțumită cu ea.

Dar boșorogul cel bătrîn, după ce părăsi bucătăria, nu-și părăsi și năravul. Își începu vînătoarea. Mai amarnic decît oricînd. Și avea și de ce : niciodată nu-i adusese Elisaveta o astfel de slujenie în casă. Se îneca, n-o putea suferi. Trebuia să-i facă vînt cît mai repede. Altfel, l-ar putea lovi guta !

Își începu atacul. O zi, două, trei, batjocorile lui curseră gîrlă în urma slujnicei. Dar Vironica nu-l auzi.

— Te pomenești că asta-i surdă de tot, oftă el, într-o zi, văzînd că slujnica-i mereu nepăsătoare.

— Surdă nu-s, da-s cu minte ! auzi pe neașteptate bătrînul.

— Cu minte ?

— Vezi bine ! Să mă cert cu dumneata ? Nu dumneata m-ai băgat slujnică. Apoi, cine mai ia în samă vorbele unui boşorog bătrîn ?

Simion rămase încremenit. Nici o slujnică nu cutezase să-l batjocorească în faţă pînă-acum. Trecură zile, şi nu se mai legă de femeie.

— Bine i-ai făcut ! zise Elisaveta, care auzise schimbul de vorbe. Nu te lăsa !

— N-ai grijă, stăpîină ! De bărbaţi nu mi-i frică mie. Tinări sau bătrîni, sînt toţi nişte... Ştiu de ce nu mă poate vedea în ochi ! Ia să fiu întreagă ! Aşa-s toţi ! Nişte... Acuma, rabde dumnealui pentru ceea ce-a făcut tot o porodiţă bărbătească !

Bătrînul n-o mai batjocori o vreme şi de frică să nu-i revină tusa. Abia scăpase de ea. Dar, după cîteva zile, văzînd că-i sănătos tun, începu din nou.

Zdroabă amarnică şi primejdioasă. Cînd o vedea cum rămîne mereu liniştită la cele mai crunte batjocore, la cuvinte de ocară şi de ruşine, sau cînd auzea cumu-i întoarce vorba, se tulbura pînă-n adînc, şi maşinăria lui hodorogită fierbea cu clocot.

— Dă-i pace, omule ! Ce te legi mereu de ea ? Ce-ţi vîri nasul în lucrurile ei ? Îţi spun eu că e fată harnică şi pricepută. Iar de alungat, văd eu bine că pe asta n-o mai poţi alunga. În sfîrşit, ţi-ai găsit şi tu popa !

Aşa-i spunea de multe ori, cu satisfacţie, nevasta. Şi avea dreptate. Trecuseră trei luni, se apropia Crăciunul, şi Vironica nici gînd n-avea să se ducă.

«Asta mă bagă-n groapă, îşi zicea moşneagul. Vin sfintele sărbători, şi nu voi avea nici o bucurie de ele, cu ciuma-n casă !» Îi veni în minte că altădată, cînd

avea o frumușică în serviciu, îi cumpăra o năframă nouă, niște cercei, ori alt dar, și i-l strecura în mână, când nu vedea Elisaveta. Deodată se gândi să mai încerce ceva.

În ajunul Crăciunului cumpără un drăcușor cu coarne, îmbrăcat cu cîteva fișii de postav roșu, îl împachetă bine și veni acasă.

Sara, după cină, bătrînu! o chemă pe Vironica în odaie.

— Am crezut că trebuie să mă împac și eu cu tine. Vin sfintele sărbători. Ți-am cumpărat ceva care-ți va plăcea și te va veseli foarte mult. Toate să ne fie iertate !

Ochii lui clipeau șireți.

Elisaveta îl auzi și-și zise că moșneagul e ticălos și în ajunul Crăciunului. Întră să vadă ce i-a adus Vironicăi. El desfăcea pachețelul încet. Vironica era mișcată. Credea într-adevăr că bătrînu! se domolise și că i-a cumpărat un dar de Crăciun. Obrazul cel sănătos era mai palid ca de obicei, iar cel opărit mai pierduse din roșeață. I se aprindea doar de cîte ori o batjocorea bătrînu!, și Simion nu-l văzuse niciodată palid ca acum. Roșeața aceea îl îngrozea întotdeauna, dar acum abia aștepta să scape și de «plăcinta galbenă».

— Uite, ăsta-i logodnicul tău, Vironico ! zise el.

Femeia se uită prostită o clipă. Elisaveta țipă de indignare. Dar Vironica păru că se liniștește. Sîngele se scurse și mai mult din obrazul opărit.

— Da, ăsta-i dracu, zise ea. Da' nu l-ai scos din hîrtie. Te-ai făcut numai că-l cauți acolo. L-ai scos din dumneata.

Ea tăcu, palidă, ca moartă. Bătrînul nu mai zîmbea.

— Și dacă l-ai scos din dumneata, înșamnă că ți-i ficior, și eu ți-s noră. Trăbă să mă săruți ca pe-o noră, aici, pe obraz !

Și ea-și aplecă spre bătrîn obrazul opărit, care ardea acum din nou, ca arama în cuptor.

Moșneagul, cu ochii holbați, se feri, dar femeia, înaintea de-a o putea opri Elisaveta, își apăsă obrazul ars pe gura lui Simion. El dete un țipăt, și se răsturnă.

— Ți-am spus, stăpînă, că de-un bărbat nu mi-i frică mie ! N-ai teamă, nu plec eu nici acum !

Dar Elisaveta nu-i purta de grijă. Bătrînul nu mai mișca. Amîndouă abia îl putură pune în pat. Îi aduseră perini, plapomă, și Vironica trebui să alerge după doctor.

— Toată partea dreaptă e atinsă, spuse doctorul lor de casă. Nu-i de mirare, la vîrsta dumnealui ! Va fi beut mai mult în sara asta de ajun. De cînd îi spun eu să mînce mai puțin, să nu mai beie...

Peste trei zile bătrînul începu să vorbească, dar partea dreaptă nu și-o mai putea mișca.

Rugă pe Elisaveta să-l cheme pe preot.

— De-acum ai scăpat de corvoadă ! zise el Elisavetei.

După ce veni preotul, moșneagul făcu semn nevastei să rămîie în odaie.

— Vreau să mă spovedesc, părinte. Dar un lucru, cum l-oi spune subț patrafir, vreau să-l spun acum, s-audă și nevasta. Iată, l spun : N-am înșălat-o cît am trăit. Am mai pișcat fete, le-am mai strîns în brațe, nu zic ba. Da' numa pe cele frumoase. Și numa pentru că erau frumoase. Mi-a dat mie Dumnezeu o bucurie mare, să-mi placă ce-i frumos. Urîtul nu l-am

putut suferi. Am avut un simț estetic prea dezvoltat. Asta-i tot. Dumneaei nu m-a crezut niciodată, și de-a-
ceea mor înainte de vreme.

Preotul zîmbi cu înțeles la explicațiile bătrînului. Se vedea că nu-l crede, și zise :

— Cum să mori ? Ba te-i scula și-i trăi încă.

— Nu, părinte ! Așa legat de pat, de ce să mai trăiesc ? Și trupul amorțit pe jumătate nu mai învie ! Cunosc eu !

— Vei trăi cîte zile-ți va mai da Dumnezeu. Nici de murit nu moare omul cînd vrea.

— Hm ! făcu moșneagul, și-i făcu semn Elisavetei să iasă.

Femeia ieși scîrbită. Avea impresia hotărîită că moșneagul și-a mai bătut o dată joc de ea. După amiază fu liniștit. Dar noaptea nu putu dormi. Îi treceau prin cap amintirile trecutului : nevastă-sa în tinerețe, fetele frumoase ce se perindaseră prin casa lor. Fără să vrea, cu scîrbă, îi veneau în minte și cele urîte. Deodată închipuirea-i arătă ca un disc roșu de lună plină. Venea tot mai repede și tot mai aproape de el. Acum era ca un blid rotund de aramă, înroșit în foc. Flacăra parcă pătrundea prin el. Și venea tot mai aproape ! Sfinte Dumnezeule ! Era obrazul opărit al Vironicăi ! Iată-l ! Îi atinge buzele, i le-apasă !

Un țipăt. Cîteva horcăieli.

Pînă s-aprindă Elisaveta lumînarea și să vie lîngă pat, moșneagul nu mai sufla.

VIZITA

În sfîrșit, după multă zdroabă, alergare și cheltuială, domnul Ioniță Macavei își vedea visul cu ochii : guvernul dizolva vechea comisie interimară și numea alta, nouă, în frunte cu dumnealui. Triumfase greu, dar desăvîrșit. Dușmanul, cu botul pe labe, își lua catrafusele, și la primărie se instala noua comisie, numai din partizanii dumnealui, numai din oamenii dumnealui. Acum o să vadă partidul advers ce-nsamnă a gospodări un oraș !

— Bine că s-a isprăvit odată ! oftă doamna Macavei.

— Bine, da ! Însă dacă ascultam de tine, n-ajungeai, pînă-i porcu cu coadă, te rog frumos, primăreasă. Acuma te-ai încredințat și tu că lucrurile mari nu se cîștigă, te

rog frumos, decît cu răbdare și cu voință de fier. Trebuie un om ca mine...

— Da' cu cîți ai cheltuit pe drumuri, cu statul la București, cu cît ai păgubit nemaivăzîndu-ți de treburi, puteai face și dintr-un cal primar, răspunse doamna Marina Macavei, vestită realistă în judecarea celor ome-nești.

Doamna Marina Macavei îi făcuse multe zile fripte bărbatului, răstimp de-o jumătate de an, cît alergase dumnealui, fost notar sătesc, pentru dizolvarea vechiului consiliu... Banii, dumneai îi păstra ! Și oricine putea să vadă că domnul Ioniță Macavei pierduse kilograme multe în jumătatea aceea de an ! Pîntecelul se dezumflase binișor, se lăbărtase, jucînd moale sub vesta lărgită ; asemenea și obrajii ; nu mai erau întinși, lucitori, ci începuseră să se umple de zbîrcituri. Doamna Marina îi socotea toate cheltuielile, pînă-ntr-un ban, și nu-i dădea nici o para mai mult. Adevărat că și drumurile erau lungi, și cîteva kilograme vor fi rămas și în trenurile care-l duceau din fundul unui județ de miazănoapte pînă-n marginea Bărăganului și înapoi.

Domnul Ioniță Macavei fusese notar într-un sat din vecinătatea orașului. În revoluție crezuse că-i necesar să-și caute cît mai repede un adăpost. Venise aici, și nu se mai întorsese. Deși se lăuda la toată lumea : «O să vie, ticăloșii, să mă cheme», nimeni dintre săteni nu s-a mai arătat. Și, devenit orășan, întrase în tot felul de negoțuri, în tovărășie cu multă lume din partea locului. Nevastă-sa, Marina, îi dădea indicațiile și capitalul. Fugiseră din sat cu o avere frumușică. Nu furase,

se-nțelege, dar douăzeci de ani de notariat reprezintă un capital, mai ales cînd ai o nevastă cruțătoare și cu simțul realității, ca Marina...

Cumpărase, mai pe nimic, o casă cu cinci camere, cu grădină mare, de la fostul pretor, unul Damby, care nu putuse respira «aerul nou» și se expatriase.

Ce nu duraseră în curtea largă, în grădina mare «simțul realist» al doamnei Marina și «voința de fier» a fostului notar? Depozite de lemne de foc, de scînduri, magazie de bucate, îngrășătorie de porci, brutărie! Și prin curte, pe la magazii nu numai domnul Macavei își plimba pîntecele rotunjit și tare, ci fluturau mereu și bărbi negre, încîlcite, de negustori vestiți. Putea să aibă și mai multă marfă în magazii, și mai mulți porci de îngrășat, dacă doi dintre tovarășii de afaceri n-ar fi găsit cu cale să nu-și mai arate într-o bună zi bărbile în curtea fostului notar, și tocmai atunci cînd doamna Marina le încredințase o însemnată sumă de bani, pentru noi cumpărături. Of! Cum sărise dumneaei, ca mușcată de șarpe, cînd, după trei zile, văzînd că cei doi nu se mai arată, îi trecuse prin cap un gînd tragic. Pusese în picioare toată poliția, siguranța, grănicerii! Zadarnic! pasările trecuseră frontiera!

Aceasta se-ntîmplase la doi ani după ce familia Macavei se mutase la oraș. De-atunci, doamna Marina își luase măsuri de siguranță deosebite. Avîntul afacerilor mai scăzuse, dar soliditatea lor crescuse.

Și din alte motive mutarea lor la oraș fusese o binecuvîntare. Le intrau copiii la liceu. Printr-o taină a naturii, doamna Marina fusese stearpă cincisprezece ani. Într-al șaisprezecelea de la cununie, născuse un băiat,

într-al şaptesprezecelea — alt băiat, într-al optsprezecelea — o fată. Se părea că, odată pornită, notăriţa nu se poate opri. «Se vede că, la fel ca-n toate treburile, începutul a fost greu», îşi zicea domnul Macavei, bucuros de-ntâmplare şi de urmaşi. Dar după naşterea celui de-al patrulea copil, ori de câte ori nevastă-sa poftea să mănânce raţă cu măslina, notarul, în loc să se bucure, ca altă dată, de semnul pe care i-l trimitea Dumnezeu, dădea semne vădite de-ngrijorare. «În patru ani, doi feciori şi două fete nu-i puţin lucru !», îşi spunea dumealui, uimit de mistere şi gândindu-se cu teamă la neputinţa omului de-a le pricepe. Doamna Marina i-a înţeles, pare-se, îngrijorarea, căci, cum se pornise pe neaşteptate, aşa s-a şi oprit. Şi domnul Ioniţă se linişti despre partea copiilor. Doar o singură dată se mai turbură, dar târziu, după ce se mutaseră la oraş, când, într-o zi, se-ntîlni, în drumurile lui, cu subnotarul Iosif Perţa, care lucrase în cancelaria notarială din sat tocmai în răstimpul celor patru ani mănoşi. La drept vorbind nu se turburase, ci mai mult se mirase de-o asemănare. Copiii semănau toţi cu subnotarul... Dar se vede că n-a fost decît o părere a lui. Cum ? O femeie ca Marina să fi umblat cu mintea-n pruni ?! Ce prostie ! Când cineva avea în asemenea măsură simţul realităţii !... El, de... El a mai călcat cu stîngul... Dar asta-i altceva, el a fost totdeauna fantast, cu sufletul poetic, pe cînd Marina, cu simţul ei practic... Şi din clipa aceea nu s-a mai gândit la Perţa.

Avea, de altfel, la ce se gândi ! Erau afacerile, alergăturile lui. Şi, după un an, doi, veniseră şi alte gânduri. Frământările şi luptele politice pătrunseseră pînă-n oraşelul lor. Se organizau pînă şi aici partidele politice !

Și domnul Macavei întrase, cu toată greutatea lui, în luptă. Se trezise în el latura fantastă a sufletului, și aripele ambiției bătuseră cu atîta putere aerul din jur, încît îl ridicaseră pînă la candidatura de deputat.

Dar se vede că țărani din satul unde fusese notar, ca și alții, din satele vecine, care-l cunoscuseră, nu-l uitaseră. Huiduit în cîteva comune, avîntul lui s-a mai potolit. Nici nu și-a mai continuat turneul și a pierdut lupta. Era pe-atunci încă în vigoare vechea lege electorală pe circumscripții.

— La viitoarele alegeri o să candidez într-alt loc, spusese dumnealui, năcăjit, doamnei Marina. Știi tu vorba aia : Nici un prooroc în patria lui !

Fosta notăriță nu fusese supărată de cădere. Aveau ei ce face, aveau afaceri destule. Macavei nu putea lipsi cu săptămînile de-acasă. Se împăcase o vreme cu soarta, deși știa și ea, și-i spuneau și bărboșii cu care lucra, că deputăția deschide porțile multor afaceri în stil mare. Dumneaei însă, femeie cu simțul realității, mai ales de cînd cei doi o șterseseră peste graniță, își zicea : «Mai bine lucrăm în mic, dar solid».

Și acum, în jumătatea de an de care vorbirăm, nu i-ar fi dat bărbatului nici un ban să bată drumurile la București, dacă afacerile lor ar mai fi mers așa de bine ca înainte. Dar, de vreo trei ani, se împuținașeră simțitor. Macavei se jura că, la primărie, cei din partidul advers îi pun bețe-n roate. Și doamna Marina ar fi dorit, din pricina afacerilor neprospere, ca bărbatul ei să ajungă în fruntea orașului. Totuși, se cheltuiseră prea mulți bani cu drumurile fostului notar, iar negțul acasă, fără alergăturile lui, suferise și el.

Astfel, doamna Marina pe drept cuvânt a oftat din baierile sincerității spunînd : «Cu cît ai cheltuit ai fi făcut și dintr-un cal primar».

Noul președinte al comisiei interimare se simți ofensat de aceste cuvinte triviale.

— Așa ești tu, zise el, oftînd la rîndu-i. Niciodată nu ești mulțămită. Niciodată nu poți avea o bucurie deplină. Și nu-l lași nici pe altul să se bucure. Nu te lasă simțul tău prea realist. Un strop de fantazie, te rog frumos, nu ți-ar strica. Dacă l-ai avea, ai ști că triumful nostru îl pizmuiesc o sută, ai ști că nu oricine l-ar fi putut cîștiga, ai putea privi nițel în viitor. Și viitorul ăsta, te rog frumos, mi se pare că merită toate jertfele materiale pe care le-am adus. Nu e vorba numai de afacerile noastre, care vor lua avînt, ci și de cinste. Nu numai bunurile materiale, te rog frumos, au un preț în lumea asta. De pildă, cînd o veni vrun ministru pe la noi, cine crezi c-o să-l primească în gară ?

— Ce vorbești prostii, Ioniță ?! Ce ministru se va aventura în așa depărtări, pe drumurile de la noi ?

În fostul notar se trezi iute, ca un abur tare, ambiția de partid.

— Apoi da, ai dreptate, dacă judeci după miniștrii fostului regim ! Aceia n-au călcat pe-aici. Dar ei n-au fost slujitori ai poporului ! N-au respectat, te rog frumos, principiile democratice ! O să vezi că ai noștri au să vie ! Excelența-sa de la Interne mi-a și făgăduit.

Mințea. Nu vorbise niciodată cu ministrul de interne.

— Fugi, Ioniță, nu fi copil ! rîse Marina. Te-a-mbătut cu apă rece ! N-are altceva mai bun de făcut ! Iată ce-nsămnează să fii fantast, să n-ai simțu' realității ! Să lăsăm visurile, Ioniță, și să vedem din ce trăim ! Cum hotărîm cu brutăria ? O mărim ?

Și cei doi soți, a doua zi după instalare, vorbiră îndelung despre afacerile lor. Se uitară în registre, cercetară hîrtii, făcură socoteli. Pe însărate se strecurară în odaia lor tovarășii de afaceri și sfătuiră, în ungurește și-n romînește, pînă după miezul nopții.

Ioniță Macavei, în răstimpuri, ostenit de combinații, de socoteli, de hămăiala omenească, se gîndea la cîntea împreunată cu slujba lui, se gîndea că, după mulți ani, întrase iarăși în viața publică, ajunsese și el un factor, o autoritate. Și simțea aripa gloriei adiindu-i sufletul. Nu e puțin lucru să fii cineva în lume, cineva pe care alții să-l respecte, să se teamă de el, la care să vie cu jalbe ! Știe el, de pe cînd era notar ! Bine e să ai bani, să-ți meargă afacerile. Dar nimic nu te saltă de la pămînt ca poziția socială ! Mînișe, e adevărat. Ministrul de interne nu-i făgăduise nimic. Nu vorbise cu el. Nici nu-l cunoștea. Dar iată că Marina, nevasta lui, care e o femeie cu simțul realității, n-a găsit că-i cu neputință ca el să fi vorbit cu ministrul, numai nu crezuse în promisiunea făcută de-a cerceta și orașul ăsta !

Din vremea notariatului, în Ioniță Macavei crescuse respectul față de cei mari. În cei douăzeci de ani nu vorbise decît o singură dată cu prefectul. Miniștri nici n-a văzut. Of ! Dac-ar veni unul pe la ei, să-i facă ei o primire de să se ducă vestea, să-i ție un discurs de bun-venit cum nu s-a mai pomenit ! Gîndul acesta îl

încălzea și-l înflăcăra, și, în vreme ce negustorii torăiau în jurul lui, închipuirea-i fugea departe. I se părea că după fuga din sat, după huiduirea în propaganda electorală, nu se putea considera reabilitat în ochii altora decât dacă ar avea norocul să poată primi, oficial, pe un înalt demnitar al statului.

Noua comisie interimară își începu lucrările. Președintele ei, domnul Macavei, anunță un vast program de activitate și de revizuire. Dumnealui, nici vorbă, se pricepea la administrație, știa surprinde neregulile și puneă mîna pe delicvent cînd acela nici nu visa. Unii din membrii delegației dizolvate, care se știau cu musca pe căciulă, ar fi vrut să se puie bine cu noul primar. Și începură a-i atrage băgarea de samă asupra multor prilejuri de afaceri bune care se iveau în oraș și în jur.

Trecură mai multe luni de la întrarea dumnealui în slujbă, și doamna Macavei era tot mai nemulțumită. Primarul își lua slujba în serios, se înfunda pînă în grumaji în treburile orașului și nu mai conducea cu mîna de fier, cu destulă supraveghere afacerile proprii. Noroc că era dumneaei cu ochii în patru, noroc că tovarășii de afaceri se temeau să înșele o persoană oficială.

«Of ! Și cuibul ăsta răzlețit de lume ! Lua-l-ar dracu să-l ieie ! Într-alte orașe nu se mai curmă vizitele miniștrilor, ale prefecților, ale călătorilor străini, ale misiunilor care vin să ne cunoască țara. Aici, nimic ! Nime nu s-arată, parc-am fi niște ciumați.» Așa suspina în inima sa, de multe ori, domnul Ioniță.

Dar într-o sîmbătă după amiază, pe la orele 5, servitorul îi aduse o telegramă. Dumnealui, după ce o smulse cu lăcomie, cu minile tremurînde, deodată înlemni. Nu cuteza s-o deschidă. Avea o presimțire. De bună samă, telegrama-i vestea o vizită oficială ! «Ei, da' de cîte ori nu mi s-a părut așa, te rog frumos, își zise îmbărbătîndu-se, și m-am înșălat !» Și desfăcu telegrama. O citi o dată, de două ori, de zece ori, și-n vremea asta schimba fețe-fețe. Nu, nu se înșelase ! I se anunța trecerea prin gara lor a ministrului de război. Se ducea să inspecteze trupele de pe fruntaria din apropiere și, — zece minute, — se oprea și aici.

Domnul Ioniță suspină o dată adînc, — simțea că se-năbușă de emoție, — și, într-un suflet, îi spuse servitorului :

— Repede, Săndruț ! Într-un minut să fie aici toți domnii din comisia interimară. Vine ministrul !

Săndruț rămase cu ochii holbați, cu gura căscată.

— Ce mai aștepți, boue ?! Aleargă !

Și, după ce ieși servitorul, Ioniță mai citi o dată telegrama. Apoi, cu ea în mîină, începu să se plimbe prin birou, cu pași grei, cu fruntea încrețită.

— Cum, muma dracului, de s-a nimerit să vie chiar ministrul de război ?! N-a putut veni cel de interne, sau al instrucției, al cultelor ?! exclamă dumnealui, deodată.

De trei luni noul primar se gîndise la cîte-o vorbire de primire pentru fiecare ministru, afară de cel de război. Se gîndise numai ? Ba încă le și scrisese ! Și pe fiecare în zeci de redactări ! Numai la ministrul de

război nu se gîndise. Și acum tocmai ministrul de război venea, tocmai el îl lua așa, pe neașteptate !

Deodată se opri, cu-o rază de lumină în ochi. Îi venise în minte introducerea, într-o inspirație momentană. «Da, se-nțalege ! Așa va trebui să-ncep : armata, pavăza patriei, temeiul apărării naționale ! Da' ce muma dracului fac domnii consilieri de nu mai vin ? Eu am de lucru, și dumnealor...» Simțea că inspirația i se topește, și, fără lumina ei, nu mai vedea așa de frumos începutul.

În sfîrșit, membrii comisiei interimare sosiră, — cei mai sprinteni alergînd pe scări, — și cum domnul primar avea de mult în cap, organizat pînă în cele mai mici amănunte, planul primirii unui ministru, dădu, în scris, fiecăruia ce avea de făcut. Bineînțeles, muzica pompierilor, corpul polițienesc, școlile trebuiau să fie pe peron la ceasurile 9 de dimineață. La zece jumătate sosea trenul ministerial.

Acasă, primăreasa nu voi să-l creadă.

— Fugi de-acolo, Ioniță ! Își bate cineva joc de tine ! Cineva care știe cît dorești să primești oficial un ministru. Poate vrun ticălos din partida contrară. Ce să caute pe-aici ministrul de război ?

Domnul Ioniță se simți adînc jignit. În loc de orice răspuns, îi dădu telegrama.

— Neprecisă, spuse femeia, după ce o citi dintr-o aruncătură de ochi. Te-ai uitat de unde-i dată ?

— Din București, se-nțalege, răspunse primarul, de la o înălțime disprețuitoare.

— Da' de unde !

Și ea-i arătă colțul telegramei, unde era scris numele orașului :

— Oradea-Mare.

— Ce-are-a face ! E mai sigur așa ! E în armonie cu cuprinsul telegramei. Domnul ministru e în drum de inspectare a trupelor de frontieră. Nu-i Oradea oraș de frontieră ?

Argumentul fu hotărâtor și pentru doamna Marina. Ea simți o mare căldură lăuntrică, născută nu din flacăra, nu din lumină, ci dintr-o vatră de jăratec.

Domnul Ioniță se încuie în camera lui de lucru, după ce dădu poruncă strașnică să nu fie turburat de nimeni. Se așeză la masa de scris, scoase o testea de hîrtie albă și, odată cu ea, mulțime de concepte făcute pentru primirea altor miniștri.

Ah ! Dacă ar fi sosit oricare altul în locul celui de război ! Avea vorbirile gata, vorbiri lucrate cu grijă, pe-ndelete, pe unele le știa aproape pe de rost. N-ar mai fi avut decît să le copieze și să le-nvețe bine pe dinafară. Era ambiția lui să nu citească cuvîntarea. Celalalt președinte al comisiei nu putea lega liber două fraze.

Și se puse pe lucru. Începutul ce-i venise în minte la primărie nu-i mai plăcea. Iscodi altul și se trezi că intră în istoria antică, atît cît îl mai ajutau cunoștințele de istorie. Cînd o învățase ? Înainte cu douăzeci și șase, douăzeci și șapte de ani ! Apărarea granițelor o punea în legătură cu eroii din istoria Greciei antice. Adică de fapt cu unul, pe care-l mai ținea minte, cu Leonida, cu... nu-și mai amintea numele strămtorii celebre unde oprise Leonida armatele superioare la număr ale dușmanului. Și nu mai știa nici numele dușmanilor. Mezi, perși, sciți ? Parcă tot perși erau ! «Dracu să-i ieie ! — își zise domnul Ioniță, ștergîn-

du-și fruntea de sudoare, după ce se zbătu multă vreme să-și amintească. — Nu trebuie să mă cobor pînă-n antichitate. Trebuie să pilde de apărare a graniței din istoria mai nouă.»

Dar părăsind înțîia inspirație, simți un mare gol în cap. Nimic nu-i mai venea în minte. În răstimpuri îi treceau prin cap fraze din vorbirile pregătite pentru ceilalți miniștri. Erau din «domeniul» dumnealui, cum spunea, chestiuni la care se pricepea, avea o idee cel puțin. Dar despre război, despre apărarea patriei? N-avea nici o cunoștință tehnică, și o singură expresie greșită l-ar face ridicol. El fusese scutit de armată. În vremea războiului împărțise la primăria din sat ajutoare. Atît ! Dar asta ținea mai mult de ocrotirile sociale, — alt resort !

Cînd îi treceau prin cap fraze din vorbirile pregătite, domul Ioniță zîmbea trist și le lăsa să zboare ca pe niște pasări frumoase, pe care, era încredințat, nu putea pune mîna, nu-i era îngădui să le atingă.

Da ! Trebuia să ieie pilde din vremuri mai apropiate. Cu cît se statornicea în sufletul lui convingerea asta, cu atît își simțea capul mai gol. Din care veac ? Din istoria cărei țări ? Avea nevoie de pilde cu fortificarea granițelor. Firesc era să le ieie din istoria romînească, să pomenească nume de cetăți de graniță romînești. Dar le căută în zadar. Nu-și aminti nici unul. Nu cunoștea nimic din istoria voievodatelor. De cînd se pecetluiseră unirea, nu se gîndise o singură dată să citească o istorie a romînilor.

Primăreasa puse pe masă pentru cină. Copiii își luară locurile, abia așteptînd să se ivească tatăl. Doamna

Marina întârzie peste un ceas, tot nădăjduind că Ioniță va isprăvi și va veni nechemat. Dar când văzu că vremea trece, că-i stau copiii flămânzi, că bate ora lor de culcare și Ioniță tot nu se ivește, îngrijată că a doua zi vor întârzia de la școală, primăreasa bătu la ușă.

Nici un răspuns. Înăuntru — o liniște de moarte. Bătu din nou, strigă. O înjurătură răsună în odaia de lucru.

— V-am spus să nu mă turbure nimeni !

Marina nu luă în samă înjurătura, cum ar fi făcut în oricare altă împrejurare, nu se supăra de glasul mânios al lui Ioniță, ci, dimpotrivă, se-nduioșă mai mult ca oricând. Era lucru mare acela pentru care se pregătea bărbatu-său !

— Mai ai mult ? Întrebă ea de-afară, de la ușă.

O nouă înjurătură bufni dinăuntru.

— Nu te supăra, Ioniță ! Întreb pentru copii. Sînt zece fără un sfert, și li-e foame. Trăbă să se culce.

— Lasă-mă-n pace ! Mîncăți, dormiți, muriți ! Faceți ce voiți ! Lasă-mă dracului, și pleacă de-aci !

Domnul Ioniță avea fruntea îmbrobonată de sudoare. Se sculă de la masă și-ncepu să se plimbe cu pași grei. Nu-i venea în minte nici începutul, nici vreo pildă din istorie, nici încheierea. Îl lua amețeala.

«O să vezi că m-apucă dimineața, și n-am scris un sir ! Și chiar de-aș putea scrie textul, când mai am vreme să-l învăț ?» Întrebarea din urmă, ivită abia acum, îl deznădăjdui și mai mult. Era limpede că nu va mai avea vreme să învețe cuvîntarea, că va citi-o, întocmai cum făcea vechiul președinte al vechii comisii interimare.

Se așează din nou dinaintea filei albe de hîrtie, își luă capul în palme și se sili să puie pe hîrtie baremi introducerea. Dar nu-i veneau în minte decît introducerile vorbirilor pregătite. Și, — lucru ciudat ! — deși se forța să afle o frază de început, se gîndea mereu la același lucru : «Care dracu de domnitor român a întemeiat cetăți la frontieră ? Pildele trebuie să fie din istoria romînilor !»

Deodată se luminează. Cum de nu s-a gîndit pînă acum ? Trebuie să aibă copiii cărți de istoria romînilor, dacă învață în școală romînească ! Și sări de pe scaun, ca aruncat de un resort puternic. Dintr-un salt fu lîngă ușă, o descuie cu zgomot, o izbi cu putere în urma sa și năvăli în prînzitor.

Femeia îl privi mirată, dojenitor.

— Ce te-a apucat ? Umblă mai încet ! Copiii au adormit.

— N-am ce le face ! Trebuie să-i scol !

— Dar ce s-a-ntîmplat, pentru Dumnezeu ! Să-i scoli acum ? ! Nu vezi că-i trecut de unsprezece ? !

Ioniță n-o mai ascultă. Deșteptă pe cei doi copii de liceu. Cufundați în primul somn, abia deschiseră ochii, abia înțeleseseră despre ce era vorba. Se sculară, căutără cărțile de istorie, înțără cu ele în prînzitor și începură să le răsfoiască. Ioniță, Marina, cu capetele aplecate pe cărți, se uitau, cuprinși de friguri. Răsfoiră zadarnic amîndouă manualele. Nu era nimic. Cel mai mare, în clasa a doua de liceu, se opri deodată și zise triumfător :

— Căutăm în zadar ! Într-a-ntîia se-nvață istoria veche, într-a doua, a evului de mijloc.

— Dar istoria românilor, pîrlitule ? îl întrebă cu furie primarul.

— Se-nvață tocmai într-a patra !

Ioniță făcu un pas înapoi.

— Auzi comédie ! Auzi inconștiență ! În școală românească să se-nvețe istoria noastră numai într-a patra !

El tăcu, bufnind furios, făcu cîteva pași, privi cu dușmănie la nevastă-sa și ieși.

Izbucnirea-i fu cu folos. Cît ce se încuie în camera lui, îi și veni un gînd salvator : «Iau textul pregătit pentru primirea ministrului de interne și, într-un loc, undeva, adaog cîteva șiruri cu paza granițelor. Nu sînt toți miniștrii slujbași ai țării ? De ce nu li s-ar potrivi cuvîntările ?»

Răsfoi vraful de hîrtii și alese textul căutat, cel din ultima redactare. Îl citea ușor, îl știa aproape pe dinafară. Se opri către sfîrșit, unde avea să adaoge frazele cu apărarea granițelor.

Norocul îl păștea acum. Își aminti așa, fără nici un motiv, numele inginerului francez Vauban, care pusese temelia sistemului de apărare a granițelor franceze. Primarul își zise : «Nu-i nimic că-i francez ! E nație soră ! Poate va fi chiar mai de efect cînd voi spune : „Dumneavoastră, domnule ministru, veți fi al doilea Vauban, Vaubanul Romîniei întregite“.»

Fața i se luminează, fluieră vesel, își permise să-și aprindă o țigară. Luă o foaie albă de hîrtie, îi dete același număr ca al paginii unde trebuia făcut adaosul și, liniștit, începu să facă frazele de legătură între activitatea internă și apărarea granițelor. Dar cînd ajunse la pilda inginerului francez, îngheță de spaimă. Îl ui-

tase ! Fără el, întreg adaosul nu făcea două parale. Fără adaos, vorbirea nu se potrivea ! Se vedea cât de colo că era pregătită pentru ministrul de interne. Se gîndi, se răzgîndi, se chinui să-și amintească. Zadar-nic ! Numele îi dispăruse din memorie, tot atît de nemotivat pe cât îi apăruse. Se izbi cu pumnul în cap, îi veni să se deie cu capul de pereți. Să-nnebunească, nu alta !

— Cum de l-am uitat, ghiavole, spune-mi, cum de l-am uitat ?! scîncea din cînd în cînd.

După frămîntări de-un ceas, i se ivi o rază de speranță : trăise inginerul acela în evul de mijloc, ori în cel nou ? Dacă trăise în cel de mijloc, era salvat. În manualul de istorie al băiatului din clasa a doua trebuia să-l afle.

De data asta sculă toată casa. Marina, numai în cămașă de noapte, năvăli în dormitorul copiilor. De larma primarului se treziră și cei doi din clasele primare, și-ncepură să scîncească înfricoșați. Cei doi liceeni își luară din nou manualele.

— Las-o pe-a ta ! Ce vrei să cauți în ea, găgăuță ?! se răsti Ioniță la cel din clasa întâia. N-a fost grec, n-a fost roman, nici cartaghinet, știu eu !

Marina nu înțelegea nimic. Dar mînia-i creștea pe măsură ce vedea că primarul îi chinuie copiii și-i batjocorește.

După ce frunzăriră cartea de-a doua întreagă, băiatul, care nu putea ști despre ce inginer este vorba, zise deznădăjduit :

— Cartea asta merge numai pînă la Ludovic al patrusprezecelea. Iată, uite, e scris și pe scoarță.

Primarul rămase prost. Îi veni în minte că inginerul acela renumit trăise chiar pe vremea lui Ludovic al XIV-lea.

Făcu o sfortare peste fire să-și amintească. Dar nu-i veni în minte decât întâia consonantă a numelui.

— Începe cu vî, șopti el disperat.

Mai frunzări o dată foile de la sfîrșit. Copilul avea dreptate : cartea mergea pînă la Ludovic al XIV-lea, fără să ajungă însă la Ludovic al XIV-lea.

Se gîndi din nou. Zadarnic ! Afară de litera de la-nceput, nu-i mai venea nimic în minte. Și, deodată, din deznădejde cumplită, trecu într-o tîmpită izbucnire de furie.

— Dar în care manual se află Ludovic ?

— În cel de-a treia, de bună samă.

— Și nu-l aveți ?

Copiii îl priviră înfricați, prostiți. Niciînd nu-l văzuseră atît de vînat de mînie, uitîndu-se atît de dușmănos. N-avură vreme să-l privească mult. Două palme, arse la repezeală, răsunară în odaie, odată c-un țipăt al doamnei Marina.

— La culcare, neisprăviților ! urlă primarul.

Copiii plîngeau acum toți patru.

— Ai înnebunit ? țipă femeia, înfruntîndu-l.

Niciînd Ioniță nu se atinsese, pînă acum, de copii.

— Am înnebunit, da, am înnebunit, și tu ești de vină ! urlă furios fostul notar, abia răsufliînd.

— Eu ? ! Ești bun de legat !

— Da, tu ! De ce nu i-ai făcut mai devreme ? Băremi pe unul să-l fi făcut mai devreme !

Marina îl privea prostită.

— D-apoi cum ! strigă fostul notar. Cincisprezece ani ai fost o cetate închisă ! Ia gîndește-te ! Dacă aveam unul în clasa a patra de liceu, sau chiar într-a treia ! Se putea ajutora și părintele, într-o împrejurare grea. Am fi avut istoria romînilor, ori a evului nou. Da' nu ! Dumneai a stat închisă, ca o cetate, cincisprezece ani ! Acum, poftim ! La ce-s buni plozii ? Să-i ții în poală !

Și primarul, ieșindu-și mai rău din fire, se repezi să-i lovească din nou pe copii.

Dar Marina îi aținu calea, izbindu-l cu piciorul în pîntece. Era verde ca o furie.

— Să nu te-atingi de ei, păcătosule ! N-ai nici un drept să-i atingi !

— Așa ?! N-am nici un drept asupra copiilor mei ?!

— Dar nu-s...

Vorba îi îngheță în gît. Fusesse gata să-i arunce adevărul în față : «Nu-s ai tăi !».

— Ce ?! Cum ai spus ?! răcni bărbatul, cu ochii ieșiți din cap. Cum ?! Nu-s ai mei ?! Asta-i vrut s-o spui ?!

— ...Nu-s vinovați copiii... Ce-i lovești ? Ce-s ei de vină că nu-s mai mari ?

Marina spuse vorbele cu mare silă, înfricată de moarte.

— Nu-s ei vinovați, asta am vrut să spun, adaose ea, cu glasul mai sigur acum.

Văzu că dumnealui se mai potolise. Înțelese după buza de jos, care nu-i mai tremura. Simțul ei realist o mîntuise. Doamne, dacă nu se oprea ?! Dar prevăzuse, într-o fulgerare, toate urmările, și se biruise.

— Da' ce-s vinovați? Dacă au venit târziu, cine-i de vină? Numai eu, cetatea încuiată, cum spui tu? Nerușinatule! Nebunule! — Și, simțind că lui Ioniță îi trecuse furia dintâi: — Slăbănogule! Neisprăvitule! Să-ți bați copiii pentru că nu-ți vine-n minte un nume! De ce n-ai învățat? De ce nu ești un om cult?

Primarul tăcea. Își simțea capul greu și parcă plin cu cenușă. În gură simțea un gust scîrbos de leșie.

— Du-te și te culcă! Poate-ți vine-n minte peste noapte. Ce mai om! Stai ca un cîne plouat, pentru un ministru! Da' ce? Ministrul te ține? Ia, vei spune și tu cîteva vorbe. Poate nici nu se-oprește.

Primarul porni, înghițind cu scîrbă. Gura-i era plină de leșie. Și izvora mereu, nu numai din înfrîngerea pe care știa că o va suferi mîine, fără adaosul cu paza graniței, dar și din vorba pe care era s-o spuie femeia. Vezi bine, se-nșelase! Fusesse nebun de furie. Totuși, leșia continua să izvorască și din cuvîntul acela nerostit. Întră în camera de lucru și încuie ușa pe dinlăuntru.

La zece și jumătate, pe peronul gării, fanfara pom-pierilor irupse din toate alămurile și tobele, intonînd «salutul la general», copiii de școală, îmbrăcați în costume naționale, izbucniră în urale, polițiștii înlemniră cu mîna la chipiu, membrii comisiei interimare, înveșmîntați în haine de doliu, se descoperiră, iar domnul președinte Ioniță Macavei, cu pălăria în mîină, cu obrazii palizi și buhăiți de nesomn, făcu un pas înainte și scoase din buzunarul hainei un vraf de hîrtii mototolite. Dar trenul ministerial trecu în vi-

teză, învăluind în aburi și praf micul peron al gării și acoperind, cu un groaznic huruit de fierărie, și uralele școlarilor, și fanfara pompierilor.

— Tot dumneaei realistă ! oftă domnul Ioniță Macavei, privind aiurit în urma trenului ministerial ce se-ndepărta pentru totdeauna de el și de orașul lui.

OCHIUL DRACULUI

— Numai un cuvînt să-ți spun. Am o misiune specială. Trebuie să-ți comunic. Un cuvînt e mare lucru ? Azi am arzătoare nevoie de dumneata. Mîine poate nu mai am. Peste-o săptămîină, cu siguranță, n-o să-ți mai facă nime propuneri. Ei — așteaptă ! Oameni cumînți, recunosc și eu ! Știu ce trecere ai dumneata în județ. În plasa dumitale, mai ales. Da' te și apreciază, da, da, te apreciază, trebuie să-ți mărturisesc. Ai dumitale cum te-au judecat ? Au dat mereu în boul care trage. Ai alergat ca un cal de poștă, din sat în sat, ai răscolit masele, te-ai dus, ai vorbit, ai cheltuit, și-ai rămas veșnic pe dinafară. Asta-nsămnează apreciere ? Este-o vorbă din bătrîni : «Cum îți așterni, așa dormi».

Advocatul Ilie Stan, — om la vîrsta jumătate, puţinţel la trup, uscat, cu ochi iscoditori, de veveriţă, cu obraji plini de ţepe sure, dese, neraşi de-o săptămîină, — tăcu, scoase tabachera de nichel şi aprinse o ţigară.

În faţa lui, de cealaltă parte a biroului vechi, Ghiţă Mărgineanu, îngropat într-un fotoliu ros de vremi, tăcea, cu bărbia în piept, cu ochii pe jumătate închişi. Părea aţipit ; nimic nu te făcea să bănuieşti că în ascunzişurile lui sufleteşti s-ar fi mişcat ceva la cuvintele avocatului Stan.

În odaie stăpînea un aer de taină, de complot. Era o linişte de să auzi musca. Tot asemenea, în camerele vecine, pe coridoare, în curte, unde altădată, pe vremea asta de dimineaţă, se izbeau uşile, se auzeau poruncile doamnei Mărgineanu, se băteau covoarele. Larma aceasta obişnuită începuse cînd sunase la întrare Ilie Stan, dar, cît ce zbîrnîi soneria, totul întră într-o linişte grea. La poruncile doamnei Mărgineanu, slujnica se mistui în bucătărie, în fundul curţii. Lucrurile rămaseră răscolite prin odăi. Numai în birou nu se clintise nimic în dimineaţa aceea. Avocatul Ghiţă Mărgineanu fusese înştiinţat de vizita de azi, şi de la ceasurile 8 îl aştepta, cu fundat în fotoliul cel vechi, pe colegul său Stan.

Coleg, întrucît era şi acesta avocat, dar Ghiţă abia-l cunoştea. Nu profesa aici, ci în oraşul de reşedinţă al judeţului, şi nu vorbise cu el decît de vreo trei ori în viaţă.

Fusese surprins cînd i se spusese că-i va primi vizita, dar nu-i fu greu să bănuiască scopul acestei întrevederi ; era după o cădere de guvern şi în preajma

alegerilor generale. Cu astfel de prilejuri, pe Ghiță Mărgineanu îl cercetaseră, în cursul anilor, destui solicitanți din deosebite partide, oameni care dădeau năvală cu gura plină de făgăduieli și care insistau cu o însuflețire ca și când ar fi fost, din veci, prietenii lui cei mai buni. Totuși, cu toată prietenia arătată, cât ce treceau alegerile, nu-i mai vedea trecându-i pragul.

Advocatul știa ce-l aduce pe Ilie Stan, dar se mira de ce i-l vor fi trimis chiar pe asta pe cap, când în partidul la putere avea prietenii, cunoscuți buni, și chiar aici, în orașelul ăsta, sediu de plasă. De ce un străin și de ce cu «misiune specială»? După câte știa, Ilie Stan nu era un om cu prea mare trecere la guvernul de-acum.

— Dragă domnule, dumneata îmi ceri un singur cuvânt. Dar sînt cuvinte pe care nu le poți rosti. Dumneata știi că eu am urmat o linie dreaptă în activitatea mea politică, multă, puțină, însemnată, neînsemnată, nu importă.

— Ba, să mă ierți. O activitate foarte însemnată pentru cine vrea să aprecieze cu bună-credință ceea ce ai făcut dumneata.

— Să zicem! Dar ce te-a făcut pe dumneata să bănuiești că eu aș fi copt pentru trădare? Pe dumneata, sau pe cei care te-au trimis?

Ghiță Mărgineanu, punîndu-i întrebarea, își ridică pleoapele și-l privi întins, cu ochi limpezi, albaștri, în care abia se zărea o umbră de neliniște.

Advocatul Stan sări de pe scaun ca și când s-ar fi speriat de ceva nevăzut.

— Trădare ?! Dumneata vorbești de trădare ?! Dar unde vezi trădarea ?! Te-ndemn eu să te-nscrii la socialiști, la comuniști ?! Nu sîntem toți romîni ?! Nu voim și nu urmărim cu toții binele suprem al patriei și-al neamului ?! Cum ?! Dumneata ești un sectar politic, un om cu judecata mărginită, sau ești un om liber, un intelectual ? Nu pot să-ți aduc ofensă ! Te cunosc prea bine. Numai cei cu judecata strîmtă cred că nu există mîntuire decît în partidul lor. Aceștia nu sînt oameni convinși, ci niște credincioși fanatici, și reprezintă, totdeauna, o primejdie pentru țară. Dumneata ai un cap logic și-o judecată dreaptă. Spune un singur cuvînt, și mi-i de-ajuns. Dumneata poți s-ajungi un factor important al vieții publice, după cum și meriți.

Solicitorul vorbise agitat, plimbîndu-se prin odaie, gesticulînd. Acum șezu iar.

— Dar, în definitiv, ce cuvînt să spun ? Întrebă Ghiță, ridicîndu-și bărbia din piept și așezîndu-se mai bine în fotoliu.

— Ce primești, prefectura, sau deputăția ?

Luat în grabă, Ghiță clipi din ochi. Partidul lui nu-l pusese niciodată în situația de-a alege între asemenea distincții. Fusese o singură dată președinte al comisiei interimare, și ajunsese în consiliul de administrație al băncii din localitate.

— Trebuie să știi că noi voim să facem o strașnică selecție printre persoanele conducătoare. Sîntem convinși teoretic, și știm și din experiența trecutului, că zadarnice sînt legile, oricît de bune, dacă nu este omul care să le puie în aplicare. Noi, dragă pretine, sîntem conduși de principiul că omul sfîntește locul.

Da, da, omul sfințește locul! Dumneata ai la spate o viață de muncă și de cinste. Te-ai dovedit un bun organizator. De ce are nevoie țara asta de-atât de buni administratori? Sîntem cu toții încredințați că, prefect sau deputat, dumneata vei aduce un folos real țării.

Ghiță Mărgineanu îl asculta cu băgare de samă. Îl asculta tot mai intimidat. Se temea să nu fie abătut de la calea lui, de la «calea dreaptă». Mărturisind adevărul, el, cînd pomenise cuvîntul «trădare», îl spusese mai mult pentru sine decît pentru cel din fața lui. Îl spusese mai mult pentru a-l auzi el, cu urechile lui, pentru a-și da sama de toată grozăvia lui și pentru că-l frămînta de cîteva zile, aproape ca o posibilitate. Voise să-l concretizeze, ca să-și consolideze poziția lui de apărare. Voise să și-l scoată din suflet, unde se ascunsese, să-l poată vedea.

De cîteva zile, de la schimbarea guvernului, Ghiță Mărgineanu era într-o neconținută frămîntare. În familie se dezlănțuiseră discuții aprinse, în care argumentele cele mai tari, cele mai convingătoare nu erau ale sale. Despre vizita asta se știa în familie, și liniștea ce stăpînea în odăile vecine, pe coridoare, după ce sunase avocatul Stan, își avea tîlcul ei.

Ascultîndu-l pe solicitator, lui Ghiță îi veneau mereu în minte argumentele ce se ridicau împotriva atitudinii sale în discuțiile din familie. Ce discuții! Se aprinseseră certuri în toată legea. Se aprindea mai cu samă o soră a lui, domnișoară bătrînă, ascuțită și la minte, și la limbă, și foarte bine informată în politica romînească, și un băiat, cel mijlociu, student la

Drept, mare cuzist, care-i ținea adevărate discursuri, argumentînd împotriva politicii urmate de «bătrîn».

— Da, e adevărat, zise Ghiță Mărgineanu, cînd ajunse, întru tîrziu, la cuvînt. E nevoie de selecție, e trebuință de buni administratori. Dar dacă acestea sînt principiile guvernului de azi, de ce mă invită la colaborare toate partidele, de ce nu se fac numiri și nu se propun candidaturi indiferent de partid ? De ce se bate drumul urmat de toți pînă acum ? Vezi, dumneata n-ai spus adevărul. Întîiul cuvînt, singurul cuvînt pe care-l aștepți de la mine, nu este ce primesc eu, ci ce dau. Declarația de înscriere în partidul de la guvern. Nu se schimbă obiceiurile, nu se schimbă nimic în țara asta, crede-mă pe mine !

— Te-nșăli, răspunse solicitatorul, cu vioiciune. Nu-ți cerem nici o declarație. Ne mulțămim să primești prefectura, sau un loc pe lista deputaților. Dumneata îți oferi guvernului serviciile, ca un bun român ce ești, ca unui guvern românesc, al țării. Nu ieși din partidul în care ești, nu te-nscrii la noi. Ai dumitale, dac-ar fi adevărați patrioți, ar trebui să te sfătuiască singuri așa. Nu ți-au dat niciodată un rol de conducere, nu ești un nume cu suprafață politică, pentru a însămna o slăbire a partidului, dîndu-ne nouă concursul. Ești un bun gospodar, un bun administrator. Pentru ce ar fi împotriva partidului dumitale să ajuți la organizarea și la bunăstarea județului ? E și în interesul lor !

— Spune, dragul meu, că sînt mai ales un bun elector, și că am mare popularitate la sate. Dacă n-ar fi așa, sînt sigur că dumneata, cu toate calitățile pe care mi le-ai înșirat, nu te-ai fi ostenit pînă la mine.

Advocatul, vorbind așa, se simți întărit în convingerile lui. Dovezile potrivnice din discuțiile lui de familie se depărtară de el pe-o clipă, și se simți mai sigur. Se refugia într-o atitudine pe care, în intimitatea sufletului său, și-o hotărîse : să se dezintereseze pe viitor de toată viața politică. De pe urma ei nu se alesese decît cu alergătură, cheltuială, neplăceri, desconsiderare din partea mai-marilor. Și iarăși, a încerca în altă parte, cu alt partid, îi părea puțin cavaleresc. Simți un fel de scîrbă, gîndindu-se că totîi caută să-l exploateze pe temeiul popularității pe care și-o cîștigase.

Advocatul Ilie Stan își aprinse o țigară, sorbi fumul, tuși cu înec și zise liniștit :

— Desigur că apreciem și popularitatea dumitale. Dar știm că n-ai căutat-o anume, că n-ai făcut demagogie, ca alții, ci ai cîștigat încrederea oamenilor prin cinstea și hărnicia dumitale. O astfel de popularitate trebuie să fie prețuită. Ea cîntărește prețul omului. Pentru a reveni la obiect, eu cred că dumneata ai fi mai bun prefect decît deputat. Spune cuvîntul : primești ?

Omul tăcu puțin, căzut pe gînduri.

— Nu, răspunse el, nici prefect, nici deputat. Dar iată cuvîntul meu : nici cu alții. Nu mai fac politică. O să-mi văd de năcazurile mele. Dumneata ai dreptate : ai mei nu m-au prețuit. M-am saturat să lucrez mereu pentru alții. Sînt om cu familie grea. Trebuie să muncesc. Trebuie să-mi văd mai bine de cancelaria de avocat. În sfîrșit, un om cinstit ce poate cîștiga dintr-o slujbă ? Atît cît să nu moară de foame. Atîta, mulțămită lui Dumnezeu, cîștig și fără ea. Dar sînt

alte greutăți, alte încurcături, pe care cu greu le mai desfaci dacă rămâi om cinstit.

Solicitorul zîmbi abia perceptibil.

— Știi că te-nșăli singur ? Oricît ți-ai vedea de birou, de clientelă, advocatura nu mai aduce azi ca odinioară. Cine nu-și are, în ziua de azi, încurcăturile lui financiare ? S-au abătut vremuri grele peste generația de după război. Au ajuns datori și oamenii cei mai harnici. Toată lumea trebuie să alerge după cîștiguri laterale. Făr-a voi să te supăr, știu că și dumneata ai nădăjduit ceva de la politică. Pe sfînta dreptate, se cuvine un cîștig lateral, curat, cinstit, nu spun altfel. Cu o casă ipotecată atît de greu ca a dumitale, cu noul împrumut pe care a trebuit să-l ridici cînd ți-ai măritat fata, cu cheltuielile ce le ai mereu cu băieții la Universitate, e greu să te mărginești azi la advocatură.

Ghiță Mărgineanu se tulbură adînc. De unde cunoștea Ilie Stan situația lui financiară ? Și cum de îndrăznea, un străin, să i-o amintească ? Deodată îl năpădiră argumentele potrivnice, pe care le auzise în discuțiile și certurile din familie. Din aceste greutăți porniseră și certurile, ce nu mai conteneau de cîteva zile.

Se mișcă greoi în fotoliul vechi, și bărbia-i căzu din nou în piept.

— După socoteala noastră, dumneata ai absolută nevoie de șase sute de mii de lei pentru a ieși din impas. Licitarea fixată pentru 15 mai trebuie să se ție. Un om ca dumneata trebuie să fie ajutat. Ei bine, noi sîntem gata. Așteptăm un singur cuvînt de la dumneata.

Advocatul Stan se ridică și începu să se plimbe foarte liniștit, cu pași largi, prin odaie. Ghiță Mărgineanu ră-

mase multă vreme tăcut, cu capul în piept, cu ochii pe jumătate închiși. Licitarea aceea-i scosese și pîn-acum peri albi. Și-i mai scotea încă, iată, și-n clipa asta. Îi era greu și scîrbă de impertinența acestui om, de atacul lui direct. Dar se gîndea că toți din familie vor fi împotriva lui, mai înverșunați decît pîn-acum, dacă va refuza tîrgul.

— Ascultă, domnule, cum înțelegi acest ajutor ? Întrebă el cu glasul stins, fără să-l privească pe avocat.

— O, poți fi cel mai liniștit om din lume. Nu defraudăm, nu păgubim pe nimeni ! Cîte lucruri bune nu pot pune la cale oamenii înțelepți, prelinii adevărați între ei ! E o afacere curată, dragul meu coleg. Dacă nu voiești să profiți dumneata, va profita altul. Iată despre ce este vorba. Primești prefectura ?

— Să zicem...

— Dumneata, prefect al județului, vei conduce alegerile, lucru evident. Pentru județul nostru, guvernul, sub titlul de cheltuieli electorale, varsă din fondurile secrete opt sute de mii de lei. E județ mare, șapte candidați la deputăție, trei senatori !

— Dar ăștia sînt bani ai statului ! Nu e hoție ?

— Toate guvernele fac așa alegerile. Drept, nedrept, este un uz. Da' noi ne-am gîndit la susceptibilitatea dumatăle. Ca prefect, ți se vor vărsa acești bani. Dacă vrei, nu te-atingi de ei. Faci o fundație pentru județ, dregi drumuri, într-un cuvînt, faci ce vrei. Dar avem trei candidați, oameni cu dare de mîină, care, de bună voia lor, oferă, pentru cheltuielile electorale, cîte patru sute de mii de lei. Aceștia vor fi de-asemena la dispoziția dumatăle. Cu popularitatea dumatăle, nu poți cheltui nici

jumătate din ce dau cei trei. E adevărat că nu-i cunoaște nimeni în județ, dar dacă te pui dumneata pe lucru, se vor alege, sîntem siguri. Guvernul ține mult ca ei să între-n Parlament. Sînt niște personalități cunoscute în politică. Apoi, ei au și vărsat sumele. Sînt oameni bogați.

Advocatul duse mîna la buzunar și scoase un pachet de bilete de cîte-o mie.

— Iată, aici sînt șase sute de mii, deocamdată, de cît ai nevoie dumneata pentru a ieși din impas. Dacă primești, mașina ne-așteaptă la poartă. Adio licitație ! Nu trebuie să ai scrupule ! Bani sînt de la cei trei. Dumneata le faci un serviciu, îți fac și ei dumitale unu.

Ghiță Mărgineanu albi ca păretele. Nu-și mai putea lua ochii de la bani. Se silea să se convingă că solicitatorul avea dreptate. Nu fura pe nimeni. Nu erau bani din vistieria statului. Și totuși... Ce sentiment de descurajare îl copleșea ! Se porni în el un fel de vîrtej care-l amețea, simțea că-i vine leșin. I se părea că stă în fața unei lumi noi, necunoscute, în care nu cuteza să facă primul pas.

În liniștea ce stăpînea în odaie, se deschise deodată ușa și se ivi soră-sa, domnișoara bătrînă și ascuțită la minte, aducîndu-i paltonul și căciula. Ea făcu o mică închinăciune din cap către Ilie Stan, se apropie de fotoliu și zise :

— Îți aduc imediat și țolica. Am dat s-o scuture puțin. E mijlocul lui april, și soarele-i încă tot cu dinți.

Advocatul o privi cu ochi bolnavi un răstimp, apoi se ridică, îmbracă paltonul, își luă căciula și, întorcîndu-se către solicitator :

— Mergem, domnule !

Numaidecât bubui, afară, motorul. Și se auzi glasul ascuțit al surorii celei inteligente :

— Înfășură-te bine cu țolice, bădiță !

Ghiță Mărgineanu surîse amar. De douăzeci de ani nu-i mai spusese soru-sa «bădiță»...

1 9 2 9

PE DRUMURI

Prin august, într-o după-amiază senină și limpede, apărură pe ulița bisericii din satul Vălișoara doi săteni : un bătrîn și o bătrînă. Pășeau încet, tîrîndu-și picioarele grele ; din cînd în cînd se opreau și priveau cu ochii lor stînși casele. Îți spuneau cîte o vorbă, fără să se privească, porneau mai departe, și iar se opreau să se uite la ceas. Bătrînul era gîrbov, dar chiar dacă ar fi stat drept, n-ar fi ajuns pînă la umerii femeii. Amîndoi erau cărunți, și fețele lor — brăzdate de pîrîiașe adînci. Vorba lor era ostenită, părea că le vine foarte greu să-și spuie cuvintele rare, pe care le schimbau din cînd în cînd.

După îmbrăcămintă n-ar fi părut să fie oameni săraci, și totuși erau priviți cu milă de săteni.

— Zice că umblă după cortel. Vreau să se mute la noi.

— Ce să facă ei aici ?

— Știe-i Dumnezeu sfântul. Poate vreau să moară în satul nostru.

— Vorbesc nemțește. Oare de unde să fie ?

— Cine știe ?! Da' par niște bătrâni foarte năcăjiți.

— Da, însă eu cred că sînt oameni de omenie.

— Numai de și-ar afla o casă pe plac.

Ei mai cutreierară, într-adevăr, încă două uliți, afară de ulița bisericii, pînă ce, în sfîrșit, închiriară o casă. Nu că n-ar fi fost frumoase locuințele, — erau tot case de piatră, — ci, după cum spuseră femeile pe la care întrebaseră de prețul chiriilor, erau foarte scumpe. În Vălișoara se aflau destule locuințe de dat cu chirie, pentru că, sat de munte, cu aerul curat și sănătos, era socotit ca un loc bun de cură, și, mai ales vara, îl căutau destui străini.

Mutarea celor doi bătrâni în Vălișoara nu stîrnise vîlvă mare, și astfel, cînd, la trei săptămîni, se arătă în sat alt neamț, care încă umbla după cvartire, nime nu se putea gîndi că între cel de acum și cei doi bătrâni ar fi vreo legătură. Acesta era un om mijlociu de statură și de vîrstă, c-un obraz foarte roșu și buhăit de băutură, cu-o păreche de mustăți stufoase, roșcate, ca două coade de veveriță. El făcu repede tîrgul ; cît i se ceru, pe cea dintîi casă în care intra, atîta dădu.

— Ăsta-i om cu mîna largă, spuse proprietarul oamenilor care se interesară ce fel de neamț va mai

fi și ăsta. Zurnăie banii în buzunar, dar știe-l dracu : miroase ca o bute. Trăbă să fie mare bețiv.

— Vine singur ?

— Aș ! De unde ! Muiere și șase copii.

Și, peste-o săptămână, cei trei birtași din sat făcură, într-adevăr, cunoștință, în aceeași zi, cu neamțul cel cu mustățile stufoase. Și nu numai birtașii, ci și vecinii și toți cei care treceau pe lângă birturi. Cîntecul răgușit al străinului, răcnetele lui se auzeau pînă departe.

De aici încolo neamțul fu cunoscut repede de întregul sat ; de multe ori, ieșind din birt, se oprea în mijlocul uliții, și prin strigătele sale aduna ziua-n amiaza mare lumea în jurul său, iar de era noapte, tărăboiul ce-l făcea se-amesteca în urletul și lătratul cînilor de prin curți.

Bea cu nemiluita, bea cu un fel de turbare, vin, rachiu, bere, orice i-ar fi pus birtașul dinainte. Dacă în birt nu era decît un țigan, pe acela-l aducea cu puterea la masa lui, să-i ție tovărășie : singur nu-i plăcea să-și petreacă. Și dacă erau de față zece oameni, pe toți îi grămădea în jurul mesei lui și le plătea băutura. Dar, în schimb, cu ce trebuiau să-i plătească bieții oameni ! Îi puneă în șiruri ca pe militari, și-i muștruluia de mama focului. Își scotea pieptul, se înfură, devenea aproape nebun, și ochii i se holbau să-i sară din cap. Comenzile, pe nemțește, răsunau pînă departe. Avea plămîni de taur parcă. Și cînd îl apuca, atunci trebuiau să sară toți de pe scaune, să se alinieze. Trebuia pe rînd să vie fiecare să-i facă raport, ca unui general, și adeseori ridica palma, dacă nu-i plăcea cum i se înfățișază închipuitul soldat. Dar cînd să izbească, brațul îi cădea neputincios.

Tot satul începu să vorbească despre străin.

Cei doi bătrâni, de cînd se pripășiseră în Vălișoara, trăiau retrași. Nime nu-i vedea, cu ziua de cap. Numai spre sară, după ce se liniștea satul, ieșeau să-și tîrîie, vreo jumătate de ceas, picioarele grele, pe drum. Dar din ziua în care sosi neamțul cel roșcat, pe bătrâni nu-i mai văzu nime, nu mai ieșeau nicăieri, așa că gazda se apropia adeseori tiptil de ușă, să vadă dacă mai trăiesc.

Într-o dimineață de septembrie, gazda casei unde locuiau cei doi bătrâni văzu cu mirare că întră pe poartă bețivul. Părea foarte nenorocit, totul părea că atîrnă greu pe el : hainele, mînile, buza de jos, pleoapele. Fără să se uite la romîn, se îndreptă spre locuința bătrînilor. Omul rămase nedumerit : de trei zile îi porunciseră bătrînii că oricine va întreba de ei, să spuie că nu-s acasă.

— Oho, domnule, zise el, domnii nu-s acasă, și i se puse în cale.

— Ba acas', ba acas' ! răspunse străinul, cercînd să-l ferească pe romîn din cale-i.

— Dacă-ți spun eu că nu-s !

— Ba zo, ala acas' ! Las' la mine, ști io că tata și mama al meu acas' !

Străinul vorbise cu vocea muiată, părea că abia-și poate stăpîni plînsul.

— Părinții dumitale ? întrebă omul, cu mirare, lăsîndu-l să apuce pe scări.

— No ie, ala parinții mei.

În odaia unde erau bătrînii stăpînea o liniște atît de adîncă, încît romînul chiar crezu pe-o clipă că nu-s acasă domnii, și, repede, temîndu-se să nu-l mintă roș-

catul și să șterpească ceva de prin casă, îi apucă înainte și deschise ușa.

Dar chiriașii lui erau înăuntru. Ședeau lângă masă, pe două scaune, cu capul în piept, și se țineau de mână. Părea că dorm, ori poate că au murit în poziția aceea. Romînul se retrase repede și-l lăsă pe roșcovan să între.

Abia se închise ușa, și se auzi un plîns înfiorător. Erau mai mult gemete și răcnete decît hohote. Se cunoștea foarte bine că plînge cel tînăr. Multă vreme nu se auzi decît plînsul acestuia. Apoi, întru tîrziu, se auzi glasul stins, ca de pe altă lume, al bătrînului.

— Așadar, iar ne-ai aflat, Friț, iar ne-ai aflat !

— Să mergem în fundul iadului, și chiar acolo va da peste noi, oftă femeia.

Roșcovanul nu mai plîngea, dar nu răspunse.

— Ce gîndești tu, să rămînem muritori de foame, acum, la bătrînețe ? Nu ți-i milă de noi ? Nu știi că abia mai avem din ce trăi ? se auzi din nou glasul bătrînului.

Dar Friț iar nu răspunse.

Urmă un lung răstimp de tăcere, în care iarăși fu o liniște de moarte în odaie. Întru tîrziu se auzi glasul bătrînei :

— Nu-ți mai putem da nimic. Tot ne-ai beut. Să nu te mai vedem în ochi ! Ieși numaidecît ! Nu vezi că-l omori pe tată-tău ?

La cuvintele acestea, se auzi un schelălăit prelung, ca al unui cîne care vrea să urle și nu poate. Apoi plînsul de mai nainte izbucni din nou. Din cînd în cînd se auzea cîte un cuvînt distinct : «copiii», «nevasta», «cel mai mic e bolnav». Deodată se liniști totul. Se auzi cum zurăie niște chei. Și, repede după asta, roșco-

vanul, fără să mai zică un cuvînt, ieși cu fața încruntată, strîngînd ceva în palma dreaptă, ieși cu pași largi, și trecu prin curte aproape alergînd.

În noaptea următoare, cei doi bătrîni dispărură din sat. Tot bagajul ce biet aveau îl lăsaseră să li-l trimită gazda casei în urma lor, pe adresa ce va primi-o. Dar l-au pus să jure : nu care cumva să-i spuie lui Friț unde trimite bagajul.

Bețivul, cînd a aflat de fuga părinților, a devenit aproape nebun. Cinci ceasuri au trebuit să-l ție legat.

— Așa-i vine de-o vreme-ncoace, de cîte ori se duc bătrînii, spuse nevastă-sa, o femeie palidă ca o moartă și slabă de să-i numeri oasele.

— Și ce va fi acum ? o întrebă un țăran.

— Îi află el iar, că-i trece nebunia. Și ne ducem și noi unde sînt ei. De șase ani, tot așa sîntem : pe drumuri.

CHEFURILE LUI MARTINI

Pe vremea aceea trăia în orașul nostru un mare chefliu, Isidor Martini cu numele. Era om trecut de vîrsta jumătate, scurt, gros, cu obrazul mare, veșnic aprins ca de pojar. Avea ochii mici, rotunzi și plini de veselie, avea trei rînduri de bărbii, și o ceafă ce se ridica în valuri de grăsime, înecîndu-i capul. Se purta ras proaspăt, ca un popă catolic. — Pe vremea aceea bărbații purtau cu toții mustață, dacă nu și barbă. — Învîrtea, peste zi, tot felul de negoțuri și era un fel de arhitect, mai cu samă. Clădea case, construia drumuri, poduri, pardosea străzi. Se mira lumea cînd îl vedea alergînd cu ziua de cap și-n arșița cea mai dogorîtoare,

deși se știa că nu se culca pînă la ceasurile 2—3 din noapte.

Isidor Martini trăia de mult în oraș, burlac răsuflat. Nimeni nu știa de unde venise, nici ce neam de om era. La biserică nu-l văzuse nimeni, niciodată. Vorbea bine și romînește, și nemțește, ba, în vremea din urmă, o rupea și pe ungurește. Cele două localuri cercetate de el zilnic erau frizeria «Herman» și restaurantul-cafenea «Coroana». La ceasurile 6 dimineața îl aflai regulat la frizerie, la 8 sara, cel târziu la 9 — la restaurant.

Isidor Martini era cunoscut în întreg orașul din pricina chefurilor lui răsunătoare, care se isprăveau adeseori cu bătaie și scandal. Dar era cunoscut și pentru inima lui bună : împărțea băutura din belșug cu oricine i se așeza la masă. Și nu era darnic numai la băutură, ci ajuta și școlari săraci, spitale, ba pînă și pentru biserici împărțea ajutoare.

De două ori pe săptămînă, joia și sîmbăta, oaspele lui la masă, la «Coroana», era frizerul Herman. Neamțul — uscat, înalt, cu capul plecat într-un unghi aproape ascuțit, din pricina grumazului prea lung — sămăna cu cifra 1. Era cărunt, se purta cu pieptănătura linsă și cu barbișonul ascuțit.

Frizerul era om subțire. În sările cînd venea la «Coroana» nu-l mai cunoșteai ; părea scos din cutie. Punea jacheta cea neagră și cravata albă, se purta țapăn, ca și cînd nu numai pantalonii, ci întregul ins i-ar fi fost călcat cu fierul, și dădea pe scocul lung din grumazul său deșirat întîile păhărele. Era ceremonios nevoie mare, și parul pe care-l înghițise încă din stradă abia-l lăsa să se servească din mîncările de pe masă.

Atitudinea asta îl încânta pe Isidor Martini, și de aceea, în conversația cu frizerul, folosea un limbaj special ; îl trata mai de la egal la egal decît pe ceilalți, ba uneori părea că-i arată un deosebit respect. Altfel se purta cu el în frizerie, unde, adeseori, pentru cea mai ușoară încreștere de brici, se mînia, îl făcea măgar și stupid și se jura că nu-i mai calcă pragul. Dar Herman era om cu minte și cu îndelungă răbdare. Se făcea că nu aude sudalmele, își înghițea năcazul, și-n urmă tot izbutea să-i arate lui Martini, în oglindă, cei mai sclipitori obraji roșii din oraș, încît un surîs larg se ivea regulat pe buzele antreprenorului. La masă, însă, se schimba situația. Deși îl vedea pe frizer, de ani de zile, de două ori pe săptămînă, în aceeași ținută ceremonioasă, lui Martini îi părea mereu, de fiecare dată, că primește vizita unui om străin, cu care nu se putea purta intim de la început. De era singur, ori cu alții la masă, în clipa cînd își făcea Herman apariția, Martini se grăbea să-și puie șervetul alb subt bărbie, îndată ce-i strîngea mîna. Și neamțul nu era un tovarăș de masă plăcut. Tăcea mereu și asculta cu grumazul și urechile întinse. Bea tot atît de întins, bea pe îndelete, paharul întreg, și-l așeza cu o deosebită grijă pe masă, privindu-l adînc numai cînd era gol. După două-trei ceasuri, în vreme ce sticle goale se înșirau pe podea, de-a lungul păretelei, și Martini cu ceilalți tovarăși vorbeau tare și gesticulau de să-și scoată ochii, frizerul, treaz, se ferea să nu-l atingă brațele care se-aruncau în vînt, și-și păstra ținuta ceremonioasă. Numai cînd vinul era prea tare, se avînta și Herman la vrun cîntec. Dar avea un glas plîngător, aspru, uscat, plin de scîrțîituri, care-i făcea rău lui Martini. Și atunci Martini își uita de respectul ce-l avea

față de omul acesta, care îi povestise odată, demult, că se trage dintr-o familie nobilă, dar scăpătată, și-i porunca să tacă. Dar neamțul, după ce lua la cap, nu mai înțelegea să-l asculte. Chema pe țigan lângă el și-i fluiera, încet, dracu știe ce valsuri ori ce romanțe vechi, pe care țiganul abia le putea prinde, și pe care nici unul dintre oaspeți nu le putea cânta, afară de frizer. Martini izbea cu pumnul în masă, chema pe chelnări să-l scoată pe neamț din birt. Nu putea suporta vocea lui Herman. Dar neamțul rămânea impasibil, nu auzea nimic. Înfuriat, Martini dădea semnalul : se scula cu ceilalți de la masă, îl umflau pe Herman și-l puneau în stradă, pe la ceasurile 2—3 după miezul nopții. Adeseori venea poliția, și se făcea bătaie. Isidor Martini se dădea amenințator la oamenii stăpînirii, bețivanii ceilalți ridicau pumnii, și, în vremea asta, neamțul se strecura în restaurant și continua să-și cânte psalmodiile lui răgușite. Era încăpățînat ca un catîr, și de aceea Isidor Martini, cînd îl avea la masă, porunca chelnărului să nu aducă vinuri tari. Frizerul se îmbăta greu, și din pricina asta Martini îl și pizmuia, dar îl ținea și de om superior.

Într-un an, stăpînul «Coroanei» nu aduse în pivnițele sale decît vinuri tari. După două-trei sări, în care frizerul cîntă regulat, Martini îl amenință pe patron că nu va mai călca în localul lui. Omul se dezvinovăți : nu era el de vină că-n anul acela toate vinurile erau tari. Cele pe care le servea la masa lor erau dintre cele mai slabe ; avea altele, «catran», nu altceva.

Într-o sîmbătă sara, Martini, de cum intră în crîsmă, porunci :

— În sara asta bem catran !

Erau vro șase la masa lui. În curînd veni și frizerul, în aceeași ținută ceremonioasă. Ordinea de zi era stabilită din vreme : trebuiau să-l îmbete pe Herman în așa măsură, încît să nu mai poată cînta. Și chiar de la început, ca să nu-și poată petrece în pace.

Era prin ianuarie, și afară — un pui de ger, de trozneau castanii de pe stradă. Li se serviră cîrnați proaspeți cu varză acră. Se dădu comanda :

— Paharul — *ex*, fiecare, iar Herman — două pahare.

Frizerul fu măgulit : îi recunoșteau pe față superioritatea.

— Nu, zise el, nu două pähare mici, ci unul mare. Să-mi deie un pähar de bere, voi bea cu acela.

Martini clipi din ochii lui mici, și chelnărul îi umplu lui Herman paharul cerut.

După al treilea, frizerul începu să cînte, cum îi era felul. Martini zorea cu paharele. Li se îngreuiară și lor capetele. După un ceas, frizerul amuți, spre marea bucurie a lui Martini. El, cu ceilalți, crezînd că abia de-acum vor începe petrecania, hotărîră că vinul nu-i prea tare. Nu-l mai schimbă și băură înainte, în vreme ce frizerul, răzimat de speteaza scaunului, horcăia cu capul căzut pe spate, cu gura larg deschisă. Era palid și pierdut ; în haina neagră părea gătit pentru drumul cel din urmă.

Martini cu tovarășii săi băură înainte. într-o larmă clocotitoare. Divina putere a beției îi stăpînea de mult, deși ei credeau că abia de-aci încolo au să-și petreacă.

Martini privea cu satisfacție la frizer. Începură să ște cuvîntări. Toți se simțeau mai mari, mai plini de spirit în sara aceea.

Deodată Martini se izbi cu palma peste frunte.

— Domnilor, glăsui el, am o idee genială ! Cîrpaciul ăsta, — și arătă spre frizer, — și-a bătut mereu joc de noi cu rezistența lui la beătură. Domnilor, uitîndu-mă la el, mi-a venit o idee genială : cît i-ar sta de bine călugăr ! Închipuți-vă : ras, uscat cum e, cu brazdele acelea pe obraji și pe frunte, îmbrăcat într-o rasă de călugăr, de franciscan ! Dacă s-ar vedea-n oglindă, nici el n-ar crede că nu-i călugăr. Ei, iată ! Trăbă să-l facem călugăr, altfel nu se poate !

Ceilalți aplaudară.

Martini păru că se trezește din beție.

— Domnilor, zise el, unul dintre dumneavoastră s-aducă aici un bărbier, iar altul, cu biletul ce-l voi scrie, să meargă la mînăstirea franciscanilor. Le-am făcut destule danii ; nu se poate să nu-mi trimită o rasă, pentru cîteva ceasuri. O să le scriu că au nevoie de ea la teatru.

După ce solii plecară, bețivanii începură să-i toarne încet-încet lui Herman vin în gura deschisă. La început neamțul se înecă, tuși, holbă din ochi, dar în curînd se obișnuie și începu să înghită tacticos, deschizînd din cînd în cînd ochii. Sosi mai întîi bărbierul, și, după indicațiile lui Martini, îi rase lui Herman barba și mustățile, în vreme ce tovarășii de băutură făceau o larmă drăcească și se tăvăleau de rîs.

Ras pînă la piele, Herman era de nerecunoscut. Martini, mîndru de ideea lui, porunci calfei de frizer să-i

taie și tonsura călugărească. Sosi și trimisul de-al doilea, cu rasa.

Toată lumea aplauda.

Herman fu îmbrăcat în sutana aspră, roșiatică, și încins cu funia. În răstimpuri deschidea în silă pleoapele, ce i se lipeau grele, și se uita prostit în jur. Nu mai pricepea nimic din ce se petrecea cu el. Dar tovarășii nu voiau să-l lase să se trezească și-i duceau mereu paharul la gură. Și, cu mari eforturi, frizerul mai înghițea un păhăruț.

Urmă o beție din care nimeni nu se trezi pînă către dimineată. Martini se pomeni în stradă, într-o trăsură. Lîngă el — Herman; în față — unul dintre oaspeți.

Birjarul îi întrebă a suta oară :

— Unde mergem ?

Martini se uita mirat la călugărul de lîngă el și-l întrebă pe cel ce-i ședea în față :

— Cine-i pă-pă-părintele ?

Acela înălță din umeri.

— Dracu știe ! Da' tlebu' să-l du-ducem la mînăs'ire.

— Așa, da ! La mînăs'ire ! Se vede că-i beteag ! Și-i și înghețat de frig. Da' cum dracu-a ajuns în t'ășură cu noi ?

— Se vede că l-am 'tîlnit pe drum, și ne-a fos' milă de el, răspunse tovarășul, convins.

Și adormi îndată.

— La mînăs'ire ! strigă Martini birjarului.

Birjarul bătu mult în poarta mînăstirii. Încă nu se luminase bine. Portarul întrebă, de după ușă, deschizînd o ferestruică :

— Ce voiți ?

— Avem pe-unul de-al vostru, un frate. L-am găsit pe drum, aproape înghețat. E bolnav rău.

— Nu ne lipsește nimeni, zise portarul.

— E străin, spuse Martini. Să vie doi să-l ducă. Singur nu se poate mișca.

Portarul deschise, se apropie de trăsură, se uită la frate și păru că se cutremură :

— Nū-i mort ? întrebă el.

— Mort ?! Da' ce sîntem noi ? Car mortuar ? Du-l la căldură, că-ngheață, zise Martini.

Din gang ieșiră două umbre, se apropiară, îl pipăiră, îl întrebă. Frizerul — ca lemnul. Îl duseră de sub-suori, mai mult pe sus. Nu-l slujeau picioarele, erau moi, ca de mămăligă.

Herman nu se trezi douăzeci și patru de ceasuri. Călugării veneau din ceas în ceas, îi ascultau respirația, care abia se auzea. Îl scuturau, îi strigau la ureche. Nici un folos.

Starețul ceru prin telegrame urgente răspuns de la mînăstirile de franciscani dacă a plecat de la ei vrun călugăr așa și așa, și dacă a plecat, să-i deie numele.

Nu lipsea, din nici o mînăstire, nimenea.

Cum străinul nu dăduse nici un semn de cunoștință atîta vreme, starețul porunci ca, pentru orice întîmplare, să-i deie sfîntul maslu, să nu moară ca un păgîn.

Herman nu deschise ochii nici cît ținură rugăciunile și ungerea cu ulei sfînțit.

În fine, luni dimineață, frizerul se trezi. Deschise ochii, privi aiurit prin cameră și-i închise iar.

— Ești la noi, ești în mănăstire, la loc bun, spuse fratele care veghea lângă el. Nu trăbă să te temi. Ai fost bolnav. Acum, mulțămită lui Dumnezeu, văd că ești mai bine.

Străinul nu răspunse, nu mai deschise ochii, pînă întru tîrziu. Când îi deschise, se uită prostit la franciscan.

— Nici dezbrăca nu te-am putut. Erai bolnav rău, nu te puteai ține pe picioare, zise fratele, vesel. De-acum răul a trecut. Dar de unde ești? De unde vii cuvioșia-ta?

Neamțul încă nu înțelegea nimic. Pe creieri îl apăsa o greutate de plumb.

— Cum te cheamă? întrebă din nou fratele.

— Nu... nu pot... nu știu...

— O să-ți treacă îndată oboseala. Nu-i de mirare! O să-ți aduc un ceai cald.

Dar cît ce ieși călugărul, frizerul sări înspăimîntat din pat. Se-mpiedecă în rasă, căzu, se ridică, și abia acum văzu că-i îmbrăcat în haină de călugăr. O senzație de leșin îi copleși inima. Își pierdu iar licărirea de cunoștință care-l făcuse să sară din pat. Ce caută el aici, în locul ăsta străin și în haină străină?

Fratele îl află întins pe pat.

— Să bei ceaiul acum îndată. Ieri, toată ziua, n-ai pus nimic în gură.

Neamțul ascultă și, cu pauze îndelungate, sorbi ceaiul, tot privind speriat cînd la haina de pe el, cînd prin odaie și la călugăr.

— Ei, acuma să-mi spui cum te cheamă pe frăția-ta și de unde ai venit. Starețul nostru vrea să știe numai-decît.

Neamțul, cît ce sorbi din ceai, se încredință din nou că el era proprietarul frizeriei «Herman». Dar mai departe nu putea gîndi.

— Eu... eu sînt Herman, frizerul Herman, bolborosi el cu teamă, privind rătăcit prin odaie.

Călugărul clătină din cap, nu mai zise nimic și raportă starețului.

— Se vede că-i stricat la minte ; bate cîmpii, sărmanul de el, zise starețul. Pe frizerul Herman cine nu-l cunoaște ? Tu nu-l cunoști ?

— Îl cunosc, cum nu ?! răspunse fratele. Dar veniți și cuvioșia-voastră să vedeți.

Starețul intră în odaie, se apropie de pat :

— Tot rău, iubite frate ? Ai călduri și-acum ? Nu s-ar zice, răspunse tot el, după ce-i pipăi pulsul. Ai putea să ne spui cine ești, de unde vii ? La mînaștirile noastre am întreat, dar n-a plecat nimeni din nici una.

— Eu... eu sînt frizerul Herman, șopti neamțul, cu teamă.

— Ei, da ! O să rămîi la noi pînă te faci bine. Odihnește-te. Ești încă slăbit de boală.

Ieșind, starețul îi șopti călugărului care-l însoțea :

— Așa se explică cum de s-a rătăcit. Cine știe de la ce mînaștere străină va fi plecat, pierzîndu-se în lume !

Rămas singur, Herman zări într-un colț, deasupra spălătorului, un ciob de oglindă. Îl atrase ca un lucru familiar, cu o putere magnetică. Va ști îndată dacă e el frizerul, sau nu. Fiindcă în fața călugărilor îi pieria siguranța. Dar cînd se văzu în oglindă, dete un țipăt. Ochii i se împăinjeniră, și abia se putu tîrî pînă

la pat. Aşadar, haina şi călugării nu minţiseră ! Era călugăr franciscan, nu era frizerul Herman !

Se trânti pe pat, îşi acoperi capul cu perina şi rămase nemişcat, în ghearele unei spaime ce-l îngheţa. Gîndurile i se amestecară greoaie, şi nu mai văzu nimic limpede. Nu mîncă nimic toată ziua. În noaptea următoare mintea i se limpezi. Era acum sigur că el e frizerul Herman, că are atelierul în Piaţa Mare, nr. 4, că pe calfa lui din prăvălie îl cheamă Hanţ. Dar nu-şi putea aduce aminte cînd s-a îmbrăcat în sutană, nici cum a ajuns în mînăstire, nici cînd şi-a ras barba şi mustaţa.

Se plimba prin odaie, cînd veni fratele îngrijitor. De oglindă nu se mai apropia, o înconjura cu spaimă, să nu-i piară iar siguranţa de sine.

— Părinte, zise el, eu acum sînt sănătos, restabilit cu desăvîrşire. Dar încă nu-nţăleg multe : nu ştiu cum de sînt ras, cum de port haina asta. Nu-mi amintesc de nimic. Dar un lucru ştiu : eu sînt frizerul Herman, proprietarul frizeriei «Herman» din Piaţa Mare, nr. 4.

— Hm ! făcu fratele. Aiurezi încă şi-acum ! N-ai face bine să te pui în pat ?

— Nu, părinte, nu aiurez ! Nu-s călugăr, cum nu eşti dumneata fată. Sînt proprietar, frizer, şi am o calfă pe care-l cheamă Hanţ.

— Dar în ce oraş, ai putea să-mi spui ?

Neamţul îl privi prostit. Cum în ce oraş ? ! Dar nu era acasă, în oraşul lui ?

— Aici ! Unde vrei să-mi am frizeria ? !

— Eu îţi spun, iubite frate, să stai liniştit în pat. Eşti bolnav încă.

Dar Herman fu cuprins de furie. Începu să țipe, să gesticuleze.

— Dar ce ? Sînt prizonierul vostru ? Cine rade în locul meu ? Cine tunde ? Cine-mi plătește paguba dacă mai rămîn aici ? Da' cum crezi să fiu eu călugăr franciscan dacă-s evanghelic, luteran ?

Fratele, înfricat, se strecură în coridor și se înapoie cu starețul și cu mai mulți călugări.

— Cer, în numele legii, să-mi dați drumul. Eu nu sînt călugăr, ci frizerul Herman ! Trimiteți după calfa mea, în Piața Mare, nr. 4, după Hanț, să vie aici să adeverească. Spuneți-i să încuie prăvălia și să alerge aici, unde stăpînu-său e luat drept nebun.

Starețul trimise pe un servitor al mînăstirii la adresa dată. Și, nu peste mult, calfa, — un băiețoi, un lungan albineț, — intră în odaia unde călugării și starețul îl înconjurau pe Herman, care se străduia să le demonstreze că el este el, adică frizerul Herman, și nu altul, nu călugărul franciscan cu care vorbeau.

— Dragul meu ! Iată-l ! Bine c-ai venit ! strigă el cînd îl văzu pe Hanț și se repezi cu brațele întinse la calfă.

Dar Hanț se feri îngrozit, la spatele călugărilor, zicînd înspăimîntat :

— Nu te cunosc, părinte ! Nu știu cine ești dumneata !

— Nu mă cunoști ? ! Da' ce, ești tîmpit și tu ? Sînt Herman, stăpînul tău, sînt proprietarul frizeriei din Piața Mare, nr. 4.

Calfa căscă ochii mari.

— Domnilor, zise el, nu știu ce să cred. După glas, parc-ar fi stăpînul meu, care-a dispărut de sîmbătă sara.

— Sînt chiar eu, Hanț ! Vîno și mă pipăie !

— Dumneata... nu știu. Stăpînul meu a plecat la un restaurant, cu niște pretini. Nu-i lucru nou că nu vine două zile acasă după cîte-o petrecanie. Dar ăsta-i călugăr în toată legea ! Are și tonsură ! La glas samănă, da' cîte glasuri nu samănă !

— Nu știu cum s-a făcut ! Nu știu cine m-a ras și cine m-a tuns ! Atîta știu, că eu sînt frizerul Herman, și că tu ești calfa mea, Hanț, și că domnii ăștia trăbă să-mi deie drumul ! urlă neamțul.

— Am o idee, zise calfa. Știu cu ce haine a plecat stăpînul meu de-acasă. I le cunosc ca și pe-ale mele. În buzunarul dinlăuntru are totdeauna fișe cu datornicii prăvăliei. Să-l dezbrăcăm de sutană, să vedem.

— Cum să-l dezbrăcăm pe-un călugăr aici ?! se miră starețul. Asta nu se poate !

— Ba da, se poate, urlă Herman, și încep să-și deie poalele peste cap.

Călugării se cruciră. Hanț îi ajută să se dezbrace pînă ce rămase în haina lui de ceremonie.

— E stăpînul meu, cinstiți părinți... oftă calfa.

— Eu sînt, eu ! Acum știu, de bună samă, că sînt eu ! striga frizerul. Doamne-Dumnezeule ! Ce minune !

Hanț îi căută în buzunare și scoase portofelul cu fișele frizeriei.

— El este ! izbucni iarăși, cu veselie, Hanț.

— Eu sînt ! strigă iarăși frizerul, uitîndu-se cu lăcomie la fișe.

Și, printre călugării mirați, stăpîn și calfă porniră la braț...

De întîmplarea asta a mers vestea ca de cea mai strașnică dintre poznele puse la cale de Martini cel chefliu și de prietenii lui de băutură. Adevărul era că Martini și tovarășii lui fură două zile îngrijorați de soarta frizerului : nu știau unde-l pierduseră. Nu-și mai aduceau aminte nici de împrumutarea sutanei de la franciscani. Și le trebuiră multe sări de chefuri ca să reconstituie totul.

Cît despre sutana de franciscan, rămasă în mînăstire, nimeni nu știa să limpezească lucrurile ; numai fratele care o împrumutase sîmbătă sara, fără știrea superiorilor, pentru un preț bun, ar fi putut spune ceva. Dar el, cunoscînd-o, tăcu pînă-i veni la îndemînă, și-atunci o duse în chilia lui. Și nimeni n-a știut niciodată unde a dispărut sutana cu care fusese îmbrăcat neamțul...

ÎNTR-O ZI DE PRIMĂVARĂ

În văzduh tremura și se scălda în lumină cristalul argintiu al primăverii, ca un giulgiu abia văzut. Musculițe de aur pluteau în aer, amețite de soare, legănate ușor de boarea ce adia de la miazăzi. În adâncimi vinete, sus în cer, palpitau aripi de ciocîrlii, și în prunii grădinilor cântau cucii. Pe uliți părea că arde : ieșiseră copiii la joc, desculți și în cămășuțe, așa cum iernaseră după cuptor.

Toată lumea părea mai ușoară, cum umbla după trebi. Ceva greu ca plumbul se topise în ființe, iar lucrurile neînsuflețite păreau reînnoite, întinerite.

Părintele Costan grebla printre pruni, în grădină, fluierînd, abia auzit, o doină. Cu capul gol, cu pletele

negre în vînt, cu vesta descheiată, arunca departe grebla și aduna vîrtos ogrinjii rămași din turiștea de peste iarnă a oilor. I se luminase sufletul de cînd începuseră a se topi zăpezile. Și murmurul sau șuierul unui cîntec nu-l mai părăsea. Părea că-i stă lipit de vîrfurile limbii. Deodată auzi din spate :

— Bună dimineața și săru' mîna !

Părintele Costan se răsuci.

— Bună să-ți fie inima, femeie !

O privi. Nu o cunoștea. Era o străină.

— Inimă bună nu mai am eu cît îi vacul, părinte, se auzi glasul întunecat, de pe altă lume, al femeii. Da' dumneata ești părintele Costan ?

Străina rămase înțepenită în cizmele ei mari și grele. Era slabă, bătrînă și pierită. Părea aiurită, cum se uita împrăștiat, înfricată.

Părintele Costan se întunecă în grabă. Simțea cum îl pătrunde un aer greu, ca un fluid amar, care părea că se desface din ființa aceea amărîtă ce-i stătea aproape. În toiul luminii de primăvară adiau din străină umbrele morții. Părintelui îi păru că în marea lumină ce-l înconjura se răspîndește o mare pată de umbră, de întunec, care-l înghițea și pe el. Ca și cînd s-ar fi ascuns dintr-odată soarele în nouri, drept deasupra capului său. Nu era numai umbră, ci și frig.

— Dacă ești dumneata părintele Costan, apoi cu dumneata am o treabă, zise iar străina. A căzut peste noi o nenorocire.

În biruința primăverii, femeia cu fața suptă și întunecată, cu radierea de suferință adîncă ce-l învăluia în unde nevăzute pe preot, părea o batjocoră : o trupină putredă care n-a fost aruncată încă în vrafurile

ogrinji și de uscături pe care el, Costan, le grebla în dimineața aceea. Inima i se strînse. O senzație de neplăcere, de strîmtorare, de regret adînc îl luă în stăpînire. Cine i-a trimis acest nour să-i alunge primăvara din suflet? Avea senzația că femeia poartă în ea o lume cu totul străină de tot ce era azi viață — în cer și pe pămînt. De unde izvorîse? Cum putea exista un ochi de glod negru într-o mare de lumină? Simți mînie și ură împotriva străinei.

— Am o treabă. M-a trimis la sfinția-ta pascălierul Nicodim.

— Nu știu, nu cunosc! răspunse răstit preotul.

— Mirare că nu-l cunoști! El te cunoaște. Și m-a trimis să faci niște slujbe pentru alungarea pe pustii locuri a duhului necurat.

Din glasul ei părea că trec curenți de îngheț în primăvara biruitoare. Da, Costan nu se mai putea înșela. Privea cu ură la femeia aceasta care adusese o lume și o viață veche, să păteze, să profaneze parcă bucuria înnoitoare a primăverii.

— Ești bolnavă? o întrebă cu silă și cu dezgust.

— Dac-aș fi eu! Și-ar face Dumnezeu milă și po-mană dacă m-ar lua! da' mi-i bolnav un ficior. Și mi-i frică să nu-l ia Dumnezeu pe el. Și să rămîie pe capul meu copiii lui, trei, numa cît ulcelele.

Se părea că gîndul acesta o tortura de mult: o privire de groază și deznădejde îi învie în ochii de glod, cînd pomeni de cei trei copii.

— Dacă-i bolnav, trăbă să-l arăți doftorilor. Rugăciunea e bună, dar Dumnezeu nu face minuni decît numa cînd voiește sfinția-sa.

— Am fost pe la doftori, părinte. L-am dus și la casele nebunilor. Nime nu știe ce are-n cap. N-au vrut să-l ție nici la casele nebunilor. Zice că dacă nu sparge și nu face rău la nime, n-avem de ce să-l lăsăm acolo.

— Zici că-l doare capul ?

În loc de răspuns, femeia își prinse capul între mâini și-l clătină de câteva ori la stînga și la dreapta.

— Ce-i pe el să nu fie nici pe puii de șarpe !

— Are vro rană ? A fost în război ?

— E limpede ca lacrăma. N-are nici bubă, nici pălitură. În bătaie ? Cum să fie, că-i numa de trei pe douăzeci. În bătai era de unsprezece ani.

— Da' spui că are trei copii. Așa de tinăr ?

— S-a-nsurat, să ierți, cînd a fost de optsprezece.

— Mare prostie !

— Mare ! Am văzut eu îndată, cînd am rămas cu nora și cu doi copilași, pînă și-a făcut armata. Da' n-a făcut-o întreagă : l-au trimis acasă beteag.

— Cu durere de cap ?

— Cu nenorocire în trup. S-a dus om și-a venit neom.

— Și el nu știe din ce i-a venit durerea asta ?

— Poate că nu știe, ori nu crede. Multă vreme nu mi-a spus. Pe urmă, într-o dimineată, după ce l-au lăsat chinurile, a zis : «Poate din bătaia aceea».

— L-au bătut ?

— Într-o noapte, nu se știe pentru ce, un plutonier a-nceput să-l bată în somn. Copilul era și de la firea lui fricos. Și, cum s-a trezit în bătaie soră cu moartea, a leșinat. Vîntățile de pe trup i s-au cunoscut luni în-

tregi. Acuma, el spune că poate din bătaia aceea i s-a tras răul din cap.

— Și-l doare deseori?

— Tot a doua, mult a treia zi. În somn îl apucă. De cătră ziuă. Toți sărim din pat, cu sufletul la gură, de două-trei ori pînă dimineța. Și el strigă să-l junghiem, că nu mai poate răbda. Ne pică sufletul de chinurile lui, și nu-l putem ajuta. Cu nimic nu l-am putut. Nici doftorii nu știu ce are-n cap. Nici cei de la casele ne-bunilor. Așa, mi-am pus în gînd să mă duc unde merg și alți năpăstuiți de soarte. Și m-am dus la pascălierul Nicodim, care te cunoaște pe dumneata. A deschis cartea cea mare și ne-a spus: «E spaimă cu întîmpinare de duh rău!». A scris apoi răvaș pe-o hîrtie și mi-a zis: «Să-l duci la popa Costan din vale, să-i citească slujbele ce am însemnat eu aici».

Bătrîna scoase din sîn hîrtia și i-o întinse preotului.

— Hm! făcu el. Slujbe multe! Asta o să te coste bani, nu glumă! Te văd femeie săracă.

— Nu sîntem chiar așa săraci, părinte, dar deznădejdea te-mbracă și în sărăcie. Sînt așa pierită nu de foame, ci de inimă rea. Om plăti ce se cade...

— Eu îți spun o vorbă mai cuminte, mătușă. Du ficiorul la oraș, la un doftor bun. Cu banii ăștia de pe slujbe poți să-l tămăduiești, dacă mai poate fi tămăduit. Spui că nu știe nimeni ce-i în capul lui. Este acolo un doftor de are oglinzi cu care vede în om, în cap, cum poate vedea și inima, și toate măruntaiele dinlăuntru.

Femeia nu păru mirată, ci răspunse:

— Da' duhul nu se poate vedea, părinte, și pascălierul ne-a spus că e spaimă cu întîmpinare de duh rău.

Asta nu se poate vedea cu nici o oglindă din lume. Numai cu puterea crucii și cu harul rugăciunii se poate alunga. De-aceea te-aș ruga să faci slujbele. Plătim. Cât e de plată ?

Și ea scoase o năframă din buzunar și începu s-o despăture.

— Două sute bune ! răspunse cu mînie preotul.

— Două sute ?! Fie și-atîta.

Și începu să numere banii. Preotul se uită mirat la biletele ce i le punea în mînă : erau noi-nouțe. Dar nu erau bani. Erau niște hîrtii tipărite, ca cele de lozuri.

Bătrîna numără zece.

— Două sute fac, nu ? Sînt de cîte douăzeci de lei.

— Cine ți-a dat banii ăștia, mătușă ?

— Am vîndut în tîrg o vacă, alaltăieri, că n-aveam bani de slujbe. Spunea negustorul că-s bani de cei noi, ieșiți acum.

— Și ai mulți ?

— Trei mii de lei. Da' cu mine n-am adus decît cinci sute.

Preotul se întristă adînc.

— Ai dat vaca pe nimic ! ăștia nu sînt bani, muiere !
E hîrtie tipărită în culori !

Bătrîna se holbă.

— Bani mincinoși ?

— Hîrtie goală !

Femeia-și reveni repede. Își făcu cruce și zise :

— Acuma știu că n-a mințit pascălierul, și-i duh rău la mijloc. El m-a făcut și pe mine să nu cunosc banii cu care voiam să-l scot. Sîntem pe urmă bună, părinte !
O să-ți aduc banii buni. Și cînd a ieși duhul cel rău

din capul băiatului, când n-a mai avea putere asupra noastră, o să vie negustorul cel blăstămat să-mi schimbe banii cei răi în bani buni. Satana nu va mai avea putere nici asupra negustorului, și el va vedea că a-nșălat o femeie năcăjită. Sîntem pe urmă bună, părinte ! În trei zile îți aduc bani buni.

Și, după ce sărută mîna preotului, porni grăbită. Părea întinerită, și un punct de lumină sticlea în ochii ei de glod.

Părintele Costan rămase multă vreme nemișcat, răzimat de un prun, cu grebla în mînă. Apoi, în silă, începu să grebleze iar. Dar în ziua aceea nu mai șuieră nici o doină. Simți frig între spete, și în curînd lăasă lucrul și se duse în casă. Se simțea bolnav și-i era ciudă pe femeia aceea, care-i întunecase o zi de primăvară. Un gînd groaznic îl tortura : iată, în vreme ce el și altul se bucurau de primăvară, când lui îi venea să zboare, când i se părea că și lucrurile din lume tresaltă, scăldate în lumină, există și întunerec pe pămînt ! Cîți vor privi cu ochi înnoptați în strălucirea de-afară, fără s-o vadă, orbiți de întunerecul din ei ? Pentru ce, Doamne, pentru ce ?

Pata de umbră, pe care o simțise în grădină, creștea mereu. Frigul dintre spete i se schimbă în febră.

— Așa ți se cade ! zise preoteasa, cu ciudă. Ești ca un copil ! Te-ai apucat să lucrezi aproape dezbrăcat ! Și Dochia încă nu și-a lepădat toate cojoacele...

SLĂBICIUNEA PĂRINTELUI GRIGORE

Din satul în care poposise peste noapte, popa Grigore porni la drum dis-de-dimineată. Plecase de-acasă de patru zile, cu desagi în spate și cu popasuri din sat în sat, peste noapte. Nu trăgea la preot, ci la casa ce-i ieșea mai întâi în drum. Nu-i trebuia mîncarea nimănui : avea în desagi. Și nu voia să deie față cu tagma lui. Plecase de-acasă plin de îngrijorare și se temea să nu-l zgîndărească cineva cu întrebările. Orice popă, dacă ar fi tras la casă de popă, l-ar fi descusut să-i afle pricinile pentru care trebuia să meargă acum, în toiul iernii, la vlădicie. Creștinii la care lua sălaș de noapte îl întrebau și ei, dar se mulțumeau cu răspunsul părintelui :

— Am o treabă grabnică la vlădicie.

Care popă nu putea să aibă o treabă grabnică la vlădicie ?

Îngrijorarea cu care plecase de-acasă îi mai crescuse pe drum, și frământarea gândului nu-l părăsea decît odată cu somnul ce-l copleșea, cum era frînt de oboseală, îndată ce punea capul pe căpătîi. Cînd ieși din ultima casă în care poposisese mai nainte de-a ajunge la oraș, se opri o clipă în prag și zise tare :

— Cum mi-o ajuta Dumnezeu, așa va fi !

Își făcu o cruce largă și porni cu pași iuți.

Părintele Grigore din Măhaci era un om cît un munte, în puterea bărbăției, și dacă n-ar fi purtat barbă, nimeni nu l-ar fi luat drept față bisericească, ci mai degrabă l-ar fi crezut haiduc. Învățase slovă puțină, și se încurca în citanii, dar biruia cu glasul : avea un glas, Doamne ! — dulce și puternic, care împlinea cu prisosință lipsurile.

Cînd ajunse în vîrful dealului de unde se vedea, răs-firat pe vale, orășelul de scaun, se opri să răsufle, își scoase căciula miștoasă și se închină spre răsărit. Aburi grei se ridicau din pletele sale negre, bogate.

— Ce-o fi, om vedea ! spuse el din nou, și porni pe coastă la vale.

Îi trecu prin cap un gând de copil : «Tii, dac-aș avea o săniuță !». Și simți o căldură la inimă. Era un drum de sanie ! Zăpada înghețată, cu netezimi de os și străluciri de gheață, verzie-albastră, îl ademeni să-și ia avînt să lunece ca pe săniuș. Desagii vărğați cu albastru îi săltară în spinare. Lunecînd, își întinse brațele în laturi, ca două prăjini. Și cînd se opri, își luă un nou avînt.

— Vezi, așa, măi băiete, măi ! Ajungem mai în grabă la vlădicie !

La poalele dealului se întâlnește cu un domn uscățiv, cu barba rară, sură, un om mijlociu de statură, care se plimba agale, în mână cu un toiag ciudat. Domnul se opri de mult, privind mirat la cel ce luneca pe săniuș cu brațele răsfirate, cu desagii săltându-i în spate.

— Bună dimineața ! zise cu glas puternic părintele Grigore.

— Bună dimineața ! răspunse străinul. Parc-ai fi popă dumneata ! адаose, măsurându-l pe părintele Grigore din cap pînă-n tălpi.

— Popă, da ! Da-mi pare că și dumneata.

— Și eu !

— Rău sămăn să te-ntîlnești cu popă la drum, zise cu năcaz Grigore. Și tocmai cînd să întru-n oraș ! De dimineață te-ai sculat !

— De dimineață, că am treabă, cum vād că ai și dumneata.

Grigore oftă.

— Am, da ! M-a chemat cu pecetie Bobiță ăsta ! Știu eu ce are cu mine ?

— Care Bobiță ?

— D-apoi vlădica, ăsta, vlădica Bob, cum s-ar zice.

— Da' de unde ești dumneata ?

— Din Măhaci, din munte ! De patru zile vin pe gerul ăsta ! Mare canon pe mine ! Va trăbui să merg în fața lui.

— Te vei duce dacă te-a chemat. Da' nu vei putea merge așa. Să ceri de la cineva o reverendă. Să te-mbraci preotește. Așa se cade !

— Am auzit eu că așa-i legea. Da' nu știi dumneata cînd mă pot înfățișa ? Mi-i degrabă, că am acasă trei capete de vită în grajd și niște oi în turiște, și slugă n-am.

— Ai putea merge și azi, da' vei fi ostenit de atîta cale. Stai și mai răsuflă pînă mîne, iar mîne pe la unsprezece, după ce te vei fi îmbrăcat în reverendă, poți merge.

— Ostenit nu-s, da' cum nu cunosc față popească aici, o să-mi trăbuiască vreme pînă voi găsi haina de care spui. Voi face cum zici. Voi merge mîne. Văd că dumneata cunoști cîte ceva din obiceiurile de pe la vladicie. Mulțămesc pentru sfat, și mai bună ziua.

— Mergi sănătos !

Popa Grigore o porni spre oraș. Străinul își continuă plimbarea.

În ziua următoare popa Grigore se înfățișă la vladicie într-o reverendă prea scurtă — i se vedeau jumătate din turecii ciobotelor potcovite, și-i era și prea strîmtă, — la piept abia o puteau cuprinde cei cîteva nasturi.

Un flăcăiaș îl întrebă de nume, întră pe o ușă înaltă, și, nu peste mult, reveni.

— E ședință în consistoriu, părinte, da' cînd ți-a auzit numele, măria-sa a spus să întri. Se vede treaba că-ți știe pricina.

— O știe, că măria-sa mi-a trimis pecetia.

Părintele își trecu mîna prin părul mișos, își netezi barba mare și, după ce ciocăni în ușă, întră.

Înaintea lui — o sală mare, goală. Cîteva scaune pe lîngă pereți. Privi întrebător la flăcăiaș : Nu-și bătuse joc de el ? Tînărul îi făcu semn arătînd spre o altă ușă,

în față. Părintele Grigore, în vârful ciobotelor, se apropie și ciocăni rar în ușă.

— Poftim ! se auzi dinlăuntru.

În jurul unei mese lungi, acoperită cu postav verde, ședeau vreo opt popi bătrâni, iar în frunte, — să nu-și creadă ochilor ! — Grigore văzu pe străinul cu care se-ntîlnise ieri dimineață, când să între-n oraș.

Pe popa din Măhaci îl trecură sudorile.

— Iartă-mă, măria-ta, nu te-am cunoscut ieri dimineață, și am vorbit ca un prost ce sînt.

Vlădica Bob povestise oamenilor întîlnirea cu popa Grigore. Își făcea plimbarea de dimineață pe drumul către gropile cu bucate, unde adunase, de ani, cereale din belșug. Vlădica zîmbi subțire când văzu surprinderea părintelui Grigore. Zîmbiră și sfetnicii lui și-și întoarseră fețele bărboase către preot.

— Ești pîrît de parohienii tăi, începu vlădica, luînd dintre scrisori una și ridicînd-o subt nas. Va trebui să răspunzi și să te aperi. Pîra e grea !

— Nu știu nimic rău la sufletul meu, măria-ta ! oftă popa Grigore, legănîndu-se în ciobotele uriașe.

— Te pîrăsc oamenii că ai jucat de mai multe ori în sfînta biserică, în sfîntul altar. Pîra e adevărată cu multe nume de creștini, care sînt gata să jure pe sfînta cruce. După cum vezi, acuza e grea. Ai fost beat, pesămne. Și ți-ai uitat de cîntea pe care-o datorești casei Domnului. Dacă ai făcut blăstămăția la beție, greu te vei apăra, căci unui popă beat, în biserică, dacă e dovedit, i se ia darul. Dacă n-ai fost beat, lucrul ne pune pe gînduri, pe mine și pe cînstitul consistoriu. Ar trebui să ne gîndim că-ți lipsește o doagă, și scrie la canoane că popa scrîntit la minte nu mai poate sluji. Însă mie, după cîte

văd, îmi pare că nu-ți lipsește nici o doagă. Ar mai putea fi o pricină de tîlc : poate n-ai învățatură poească defel și ai luat darul cu nevrednicie.

Ochii tuturor erau ațintiți către el. Și în odaia cea largă nu se-auzea decît răsuflatul greu al popii Grigore. Scoase dintr-un buzunar adînc o batistă mare, sură, și începu să-și șteargă fața și fruntea. Apoi, scuturîndu-și capul, să-și aducă în ordine pletele, zise cu glas de mare umilintă :

— Măria-ta și cinstite fețe ale consistoriului ! Iată că sînt popă cu dreptate și cu omenie, și nu voi minți apărîndu-mă. Carte multă nu știu, dar îmi știu face slujba, și o fac cu frică și cutremur. Știu că-s nevrednic și de cinstea preotească, și mă tem de Dumnezeu și de Maica Preceastă. Da' după ce am darul, și oamenii răi cer să fac slujba, o fac, că n-am încătrău. De beutor, nu-s beutor, măria-ta, și n-a fost neam de neamul meu. Nici după muierile altora nu umblu. Am muierea mea și mi-i destul. Eu sînt popă cu credință, măria-ta, și nici un rău nu simt la inima mea. Nu sudui, nu mă cert, nu mă bat cu oamenii prin crîșme. Sînt un popă de omenie. Da' nu voi să las pe diavol să-mi între în suflet și să mint. E adevărată pîra, măria-ta. Am jucat în sfîntul altar. Am săvîrșit, ticălosul de mine, această nelegiuire.

El tăcu, oftă din greu și privi în pămînt.

Vlădica Bob schimba fețe și priviri cu canonicii.

— Și cum te aperi de-o asemenea faptă ? Cum se poate ca un preot, îmbrăcat în odăjdii, să joace în biserică ? E un lucru nemaiauzit !

— Adevărat, măria-ta, că e nemaiauzit, începu, cu greutate, popa din Măhaci. Cu ce să mă apăr, păcătosul

de mine ? Iată ce este, sfințiile-voastre. Eu, popa Grigore din Măhaci, sînt un popă de omenie. Nime nu se poate lega de mine cu nici o vorbă slabă. Da' cînd aud fluierînd, mă stropșăște dacă nu fac un pont, oriunde mă voi afla. Mă apucă cu o căldură în tot trupu, mă ia ca un vînt năpraznic, picioarele-mi încep să tropăie fără voie și, mort-copt, trăbă să fac un pont, să mă răzbun. Altfel, aș muri pe loc. Va fi un blăstăm, măria-ta, dar e mai tare decît mine. Iată, nu tăgăduiesc, îmi mărturisesc vinovăția.

Vlădica Bob zîmbi din nou cînd auzi așa. Era limpede că preotul spunea adevărul. Cîțiva canonici începură a rîde în barbă. Și toți priveau zîmbitori, cu voie bună, la popa Grigore.

— Asta-i mare minune, fiule ! zise vlădica, cu bunăvoință. Zici că te ia ca un vînt năpraznic... Nu te-ai rugat lui Dumnezeu să te apere de-așa primejdie ?

— Ba m-am rugat, măria-ta, și am stat în coate și în genunche, ș-am ajunat zile de-a lungul și de-a rîndul, am bătut mătani. Totul — în zadar ! Cînd aud fluierul, mă apucă.

— Și cum auzi fluierul în vremea liturghiei ?

— Pe la noi sînt mulți păcurari, măria-ta, că ținem oi multe. Și mereu se-ntîmplă să treacă pe drum cio-banii. Am vorbit cu unii să-ncunjure biserica, duminica și-n sărbători, în vremea liturghiei, da' parcă ei țin minte !...

Canonicii rîdeau acum fără să se mai ascundă. Rîdea și vlădica. Iar pe popa Grigore îl treceau sudorile morții.

— Fiule, zise vlădica, se vede că ești un mare jucăuș, și patima ți-i în sînge. Nu vine din vînt, ci din tine.

Dacă ești așa de mare jucăuș, fă-ne și nouă un pont, să te vedem cât ești de vrednic.

Părintele Grigore se întristă. «Vlădica își bate joc de mine», își zise el. Dar după ce-și ridică ochii din pământ și văzu numai seninătate și voie la cei ce-l priveau cu un fel de încântare, simți că-i vine inima la loc.

— Fă-ne și nouă un pont, să te vedem ce plătești, zise cel mai bătrîn dintre canonici, care ședea la dreapta vlădicului.

— Dar cum să joc, măriile-voastre, dacă nu cîntă nime din fluier ? Să chemați o slugă din curte, să zică aici, în gang. Nu trăbă să între înlăuntru, zise Grigore, prinzînd putere.

— Fluieraș n-am printre argați, părinte, zise vlădica. Joacă acum și fără cîntec de fluier.

Părintele Grigore, cînd auzi așa și simți că nici unul nu-l lua în bătaie de joc, se legănă o vreme din șale, începu să șuiere o învîrtită, și deodată se porni ca o furtună, sărind pînă-n grindă, îndoindu-se pînă la pământ, bătînd cu palmele turecii ciobotelor și făcînd niște ponturi și niște forme strașnice, iuți și frumos undulate. Bătea podelele cu călcîile și se frămînta într-un ritm pe care numai el îl auzea, învîrtindu-se, ca un vîrtej, în răstimpuri. Nu mai vedea pe nimeni, nu mai auzea hohotele de rîs ale canonicilor, care se înecau, și unii se ridicaseră în picioare, dînd din brațe și azvîrlindu-le peste cap. Privirile i se schimbaseră : întîi tulburi, apoi tot mai aprinse, pe urmă limpezi.

— Destul, părinte Grigore ! strigă vlădica Bob, care rîdea încovoiindu-se peste masă. Destul, că se betegesc măriile-lor !

Dar popa Grigore nu-l auzi, și numai într-un târziu se potoli. Nasturii-i săriseră de la reverendă ; o ridicase subsuori, cu un fel de scîrbă. Cînd se liniști, păru iar rușinat.

— Mergi în pace acasă, părinte Grigore, zise vlădica Bob. Văd că ești om și preot de omenie. Dacă pentru slăbiciunea asta te-or mai pîrî oamenii, să fii liniștit. Nime nu se va atinge de sfinția-ta pentru atîta treabă. Și David a jucat de bucurie, în casa Domnului ! Mergi în pace la ale tale !

Popa Grigore sărută mîna vlădicului, de la care luă blagoslovenie, sărută mîna canonicilor și, aiurit încă, ieși cu mare sfială.

Episcopul se ținu de cuvînt ; molcomi pe parohienii din Măhaci cu o scrisoare frumoasă, spunîndu-le să treacă cu vederea slăbiciunea părintelui Grigore, care altminteri e popă cu credință și cinstit. Și le mai scrise să deie veste la toți păcurarii să nu mai treacă cu oile și cu fluierul pe lîngă biserică în vremea liturghiei, să ducă în ispită pe un preot de omenie. De frica blăstămului vlădicesc, păcurarii ținură porunca, iar popa Grigore nu mai căzu în ispită în sfînta biserică.

NEDUMERIRI

Grigore Popovici, deși trăia de cinci ani la oraș, rămăsese în obiceiurile lui de la țară, unde fusese notar. Își bea, între 6 și 7 sara, jumătatea lui de litru de vin, — în timpul din urmă o reducea adeseori la un sfert, din pricina economiilor ; mânca dimineața și sara pită cu slănină, — rar se atingea de cafea, de ceai, ori de vreo mâncare caldă pregătită de dume-neaei ; muncea intens în biroul lui de la administrația financiară ; nu simțea nevoia nici unei distracții artistice, — din partea lui se puteau închide și teatrul, și cinematografele din oraș ; avea doi-trei prieteni cu care se-ntâlnea sara, la vin, într-un restaurant de-a treia

mîna ; și, cînd se mînia, înjura ca un surugiu și era gata de bătaie.

Omul se purta îmbrăcat în vechea lui piele, și nici un îndemn lăuntric nu-i venea s-o schimbe. Se simțea bine așa, și nu rîvnea la felul de viață al altora de categoria sa, care, după ce-și aflaseră slujbe la oraș, se dădeau în vînt «să guste viața», «să trăiască și ei o dată» în lumea asta. Drept este că aceștia ajungeau de multe ori să tragă pe dracu de coadă, fără nici o lescaie în buzunar, nevoiți să cerșească împrumuturi. Ba unii se treziseră și fără slujbă, în vreme ce Grigore Popovici, după ce-și dădu definitivatul, începu să avanseze.

Om cuminte și așezat, se știa asigurat în cariera lui. Îi rămînea ceva peste cheltuiala zilnică, deși nu era zgîrcit, ci numai cruțător. Avea un libret de depuneri, cu o sumă frumușică, pe care-l păstra într-un loc cunoscut numai de el.

Îndemnul lăuntric nu-i da ghes să-și schimbe viața, poate nu numai din motivul că e greu să-ți părăsești obiceiurile, ci și pentru că fostul notar se apropia de anul al cincizecilea. Ba chiar întrase bine în el. Viața, se pare, nu-l mai ispitea cu farmecele sale, chiar noi fiind. Erau toate semnele că Grigore Popovici se pregătește pentru viața de pensionar.

Dar felul lui de viață, de cînd s-au mutat la oraș, o deznădăjduia pe soția dumnisale, pe doamna Victoria, născută Popa. Asaltul ei pentru a-l «moderniza» era zilnic, dar se izbea de-o stîncă neclintită. Nu erau numai stăruințe, ci lacrimi, adeseori amenințări și tăvăliri pe jos, ba uneori doamna Victoria leșina în toată legea. Numai în astfel de cazuri intervenea bărbatul și-i da cu oțet. Încolo, în toiul asaltului ei, rămînea

neclintit, mormăind uneori câte un cuvînt, în vreme ce-și citea gazeta.

Doamna Victoria, născută Popa, — fiică de porțarel, crescută într-o suburbie a orașului, — s-a dus numai cu mare scîrbă la țară, după un notar. Și cît a trăit în tinele Alunișului și-a blăstămat și zilele, și pe domnul Grigore Popovici. Ea întinerise cu mulți ani de cînd se mutaseră la oraș. Și numaidecît începuse să se cioplească, să-și lepede scoarța de la țară, — ceea ce nu-i fu prea greu, fiind încă tînără, cu vreo doisprezece ani mai tînără ca dumnealui. În două săptămîni ajunsese și la vopsitul unghiilor. Se prinsese cu vreo trei-patru doamne de sama ei, se-mbrăca la fel ca ele, — cu decolteuri, cu rochie scurtă, cu pantofi cu tocuri de-un cot, — și bătea cu un fel de furie trotuarele și cinematografele.

Cum nu aveau copii, și cum bărbatul, dacă avea la masă pită și slănină, nu zicea nimic, doamna Victoria, în lunile cele dintîi după mutarea la oraș, așa de mult se cufundase în viața cea nouă, încît și uitase că are soț. Deodată însă băgă de samă că nu-i șade bine să alerge mereu singură, sau cu prietenele acelea. Și-atunci începu asaltul împotriva bărbatului. Mai întîi îi spuse că nu-i frumos să mai poarte mustăți și barbă.

— Cine dracu se mai poartă așa, acum, după război? Cînd vom ieși împreună, toată lumea va crede că am de bărbat un popă. Zău, Grigoraș, fă-mi și tu atîta pe voie și modernizează-te un pic. N-ai idee cît de bine ți-ar sta! Așa sobru și serios cum ești tu, ar crede lumea că ești un englez.

— Da' dacă nu voi fi definitivat în slujbă, dacă voi fi pus în drum, și englezul va trebui să meargă iar la sat ?

Doamna Victoria se gîndi și află că bărbatu-său are dreptate. Începu din nou asaltul numai după definitivat.

— Nu-mi place să mă rad, femeie, și nu-ți mai răci gura degeaba. Tu poți merge unde voiești singură, ca și pîn-acum. N-o să te fac eu de rușine, cu barba și mustățile mele.

— Da ! Însă ce vor gîndi oamenii ? Că sînt una de-aia, o haimana, cum se spune acum !

— Apoi, eu, și ras, știi tu bine că nu ies nicăiri, decît la crîsmă. Iar acolo nu vîi tu. Ce-ți pasă ție de gura lumii dacă ești femeie cinstită ?

— Dar, omule, nu poți trăi tot în bîrlog ! Trebuie să te mai cultivi și tu, ce Dumnezeu ! Pentru ce trăim în România Mare, cu tot confortul ? Avem teatru, avem operă, avem strălucite cinematografe...

Grigore ridică brațul în semn de protest.

— Și e nevoie să cunoaștem și noi lumea... O s-avem și noi invitații noștri... Vom da o masă, două, trei... Nu putem trăi fără relații !...

Bărbatul nu mai răspunse. Își citi mai departe, în tihnă, gazeta, apoi se-ntinse pe divan și adormi. Începu degrabă să sforăie atît de cumplit, încît doamna Victoria trebui să iasă.

Scena aceasta se repeta, cu neîndurare, aproape în fiecare zi, fie că era vorba de ras, de cinema, de societate, de o invitație la masă, de un costum nou, de un frac sau un smoc pentru dumnealui. Cu cît treceau anii, situația se agrava. Asaltul doamnei Victoria era

tot mai furios, ajunsese pînă la leșin. Dar Grigore rămînea împietrit în obiceiurile sale, spre deznădejdea soției, pe care, acum, trotuarul și cinematograful, chiar cofetăria zilnică nu o mai satisfăceau.

De la o vreme bărbatul băgă de samă că nevasta lui s-a făcut mai gospodină, în înțelesul că lipsea mai puțin de-acasă. Voi să afle motivul, și-l descoperi îndată. Masa din odăița pe care Victoria o schimbase în odaia ei de toaletă era plină de cărți. Le privi, le cercetă. Erau numai romane. Volumele erau frunzărite, uzate mult, semn că trecuseră prin multe mîni. Citi titlurile și numele de autori. Titlurile erau piperate, aproape toate vizînd viața sexuală. Autorii erau necunoscuți lui Grigore Popovici. Aproape toate erau traduceri din limbi străine. Bărbatul mai băgă de samă că Victoria, de cînd apăruseră cărțile acelea, încetase asaltul împotriva lui. Numai din cînd în cînd îi arunca priviri disprețuitoare.

Doamna Victoria citi cîteva săptămîni pe furiș, pe urmă citea și în fața lui, ba și sările, pînă noaptea tîrziu. Se făcuse tăcută, palidă, cu cearcăne vinete în jurul ochilor. Era parcă mai frumoasă, mai zveltă. Adică mai subțire, căci, de cînd se pusese pe citit, doamna Victoria se apucase și de-o cruntă cură de slăbire.

Grigore Popovici nu avu curiozitatea să vadă ce citește soția lui. Era mulțumit că-i dădea lui pace, că nu mai încerca să-l modernizeze.

După vreo trei luni de citire continuă, într-o duminică, doamna Victoria se prezentă foarte solemnă în fața bărbatului.

— Ascultă, Grigore, eu nu mai pot trăi cu tine. Trebuie să ne despărțim.

— Ce să facem ?! Întrebă omul, neînțelegînd.

— Trebuie să divorțăm.

— Ei, iacă ! Ce te-a apucat ? Întrebă el, îngrozit puțin.

— Nimic nu m-a apucat, da' tu nu ești bărbat. Și eu am trăit o viață nenorocită. Acum văd limpede.

— Din cărțile acelea ?

— Din ele și din simțirea mea. Copii nu avem, ne despărțim ușor. Tu porți mai departe barbă și mustăți, mînci pită și slănină, dormi și sforăi. Eu vreau să trăiesc. Vorba e, ce apanaj îmi dai.

— Ce-i aia ? Întrebă bărbatul.

— Apoi da, ce plată lunară îmi dai, din care să pot trăi. Din opt mii, cît ai, cred că tu te poți mulțami cu trei, și cinci să mi le dai mie.

— Ce ? Ești nebună ?

— Ba nu sînt nebună deloc. Așa se face la despărțanie între oameni bine. Apoi ai și o inimă bună, păcat numa că nu ești bărbat.

Vorba asta, repetată, îl înfurie pe Grigore, ca năframa roșie pe bivoli.

— Nu sînt bărbat ? Da' ce sînt, mă rog ? urlă el, ridicîndu-se de pe scaun și repezindu-se ca un turbat.

Doamna Victoria leșină și zăcu o săptămînă în pat. Veni și doctorul. Pe urmă, viața reveni la normal, cu o oarecare schimbare. Victoria îi spuse prietenei sale care-i împrumuta cărțile :

— Dragă, ce-am pățit ! Al meu nu vrea divorț, vrea coarne !

Și, din ziua aceea, Victoria îi puse o păreche, apoi alta, și iar, întrutoate după rețetele din romanele pe care le citise și le citea încă. Ea știa că cinstea conjugală e o prostie, și că nu toți oamenii sînt bărbați. Întrase, ca femeie modernă, în tovărășia prietenelor sale. Numai un regret avea : Ce păcat că nu începuse mai devreme ! Ce oameni scumpi, scriitorii ăștia de romane ! Ce de viață nouă au descoperit !

Iar Grigore Popovici mîncă acum și la amiază pită și slănină, și purta părechile de coarne, tot mai multe, cu o ușurință nemaipomenită...

Numai într-o sară, la un pahar de vin cu prietenii, îl întrebă pe unul :

— Ascultă, Petre, tu cetești romane de-acestea nouă, traduse din limbi străine ?

— Aș !

— Nu știu ce dracu pot scrie, că toate femeile înnebunesc cetindu-le !

— Ei, zise altul, ce să scrie ! Toate pornesc dintr-o doctrină nouă, a unui doctor.

— Ce vorbești ?! se miră Grigore.

— Pe legea mea ! Am auzit undeva o conferință despre învățătura asta. Cum să-ți spun ? Zice că toată viața omului se reduce la... cum dracu-i zice... la sexualitate, adică la viața rușinoasă a omului. Și, în romane, acum, se zice că numa despre viața asta se scrie. Apoi femeii ce-i trăbă altă pentru a-nnebuni ?

— Hm ! făcu Grigore. Poate-ai dreptate. Le strică la cap pe muieri !

— Ei, la cap ! Vorbești și tu prostii ! se miră prietenul, care auzise conferința.

Dar Grigore Popovici rămase mulțumit cu explicația asta și-și văzu mai departe de obiceiurile sale, mărginîndu-se să spuie uneori, cu mîndrie :

— Aș vrea să văd o carte care să mă strice și pe mine la cap, care m-ar face și pe mine să-mi schimb viața !

1 9 3 2

PROTECTORUL

— Mai caută, dragul meu, mai interesează-te !
Întreabă în dreapta, în stînga. Adulmecă ! Desigur, ai
nimerit aici în vremuri grele. Apoi, ți-am spus de la-n-
ceput : ai greșit metoda. Întîi trebuia să-ți găsești un
post, și numai pe urmă să te muți, cu cățel, cu purcel.

— Nădăjduiam în protecția dumitale...

— Da, protecția mea, ai dreptate. Asta înșămnează
ceva, dar numai în cazul cînd există o slujbă slobodă.
Eu azi nu sînt la putere, nu pot crea una din nimica.
Trebuie să mai cauți. Încerc și eu, după informațiile
ce le am, după legăturile mele. Ticăloșii care sînt
la putere, care se hrănesc fără conștiință din sîngele
cetățeanului și duc țara la prăpastie, țin totul în taină,

pentru ai lor. N-am putut afla nici un loc vacant, nici unul pe cale de a fi, cu toată zdroaba mea de pînă azi. Ei, dac-aş fi aflat ! Crezi că nu alergam numai-decît la dumneata ? Unde spuneai că stai ?

— În strada Laboratorilor, 15.

— Da, da ! În strada aceea desfundată, după deal, unde şi-a-nţărcat dracu copiii. Aşa-ţi trebuie dacă nu te-ai gîndit, n-ai întreat, n-ai cerut un sfat, ci ai dat buzna la oraş, crezînd copilăreşte că aici slujbele sînt pe garduri. Mai ales fiind noi în opoziţie.

— N-am avut răgaz, domnule deputat. Cînd m-a suspendat din notariat, pentru ingerinţe electorale, cel ce mă înlocuia s-a şi prezentat în sat să-şi ia locul. Dacă nu evacuum cele două camere de la primărie în trei zile, mă puneau în drum, cu nevastă, cu copil, cu tot ce-aveam. Dumneata ştii cruzimea şi neomenia celor ce stăpînesc acum. Ş-apoi, vorbind între noi, am făcut ce-am putut, şi nu-mi pare rău. Eu, înainte de orice, am fost omul partidului, omul dumneavoastră, domnule deputat. Urna din Răstoci...

— Ştiu, ştiu ! Nu-i nevoie să-mi mai aminteşti. Da' ce-i de făcut dacă nu găsim un loc pentru dumneata ? Mai caută, dragul meu, mă interesez şi eu, să vedem ! Eu îmi pun carul în pietre pentru dumneata. Aşa să ştii. Şi cu toate că sînt deputat din opoziţie, am încă trecere. Da', cum ţi-am spus, cei de la putere ţin totul în taină, pentru ai lor. De unde voieşti să ştiu eu ce post e sau ajunge liber ? Aici sînt sute de servicii risipite. N-am nici vreme să ştiricesc pe la toate. Aleargă dumneata. Şi aşa n-ai acum altceva de făcut.

— De, o să mai caut. Da' sînt trei săptămîni de cînd alerg şi adu-mec. Şi dacă nu mi-ar fi stăruit mereu, nu în urechi, ci în inimă, asigurarea dumatăle, n-aş fi venit eu aici. Da' în toiul activităţii electorale dumeata mi-ai zis : «Să nu-ţi pese, Bucure, dă-i nainte ! Orice s-ar întîmpla, îţi rămîne sprijinul meu necondiţionat.»

— Ei, şi nu-l ai întreg ?

— Hm ! Eu văd că alerg pe drumuri de trei săptămîni...

— Protecţia ţi-am promis-o, Bucure, dar nu te-am autorizat să fii obraznic cu mine...

— Obraznic ?! Păcatele mele, domnule deputat ! Îmi arde mie să fiu obraznic ? Sînt un nenorocit, şi atîta tot ! Iată, v-am adus la cunoştinţă, sînt acum două săptămîni, de un post la administraţia financiară. A fost numit un oarecare Niculae Pancu. Azi e săptămîna, v-am vestit de două locuri la primărie, unul la serviciul economatului, altul la apaduct, şi le-am scăpat şi pe-acelea. Vedeţi, locuri au fost ele...

— Dar eu ce-am făcut ? N-am alergat, n-am intervenit ? N-ai fost tu cu mine pretutindenea ? N-ai auzit cu urechile tale făgăduielile ? Nu i-ai văzut strîngîndu-mi mîna şi ploconindu-se înaintea mea ?

— Nu spun că n-aţi alergat şi n-aţi intervenit. Toţi, alţii au fost numiţi.

— Ticăloşia oamenilor acestui regim, care nu se țin de cuvînt ! Pot eu să-i schimb, pot eu să-i reformez ? Sînt o nenorocire pentru toţi, e adevărat, da' ce pot

eu să fac dacă alegătorii i-au adus la putere?! Mai caută, îți spun! Voi interveni din nou. Și cred că voi fi mai norocos.

Notarul Bucur ieși plouat din biroul avocatului și deputatului Constantin Pop. Unde să mai caute? Pe cine să mai întrebe? Regimul cel nou stăpînea cu furie. Protectorul său a stăruit, nici vorbă! Dar unde se făcea un loc liber, era numaidecît ocupat de un om al regimului. Așa se întîmplase, desigur, și cu cele trei posturi aflate pînă acum.

Notarul Bucur mai avea și o cercetare disciplinară în spate: schimbarea urnei din Răstoci, care dăduse majoritate protectorului său.

Vreme de-o săptămînă n-a mai dat pe la deputatul Constantin Pop. Căuta cu deznădejde un post în care să se plaseze. Alerga pretutindenea. La administrația financiară întîlni un vechi coleg de școală, unul Dumitru Neagu, om simplu, bun și muncitor. Era un fel de subșef la un birou. Ascultă povestea lui Bucur și i se făcu milă de el. Mai ales se revoltă cînd auzi că deputatul Constantin Pop nu i-a putut fi de ajutor.

— Cum să nu poată! strigă el înfuriat. Are mare trecere și la cei ce guvernează azi. Dar e mare potlogar! Are aici în oraș o clientelă electorală suspectă. Cine știe pe cine a recomandat în locul tău.

— Dragă, pe mine m-a recomandat. Am auzit cu urechile mele!

— Ești un naiv, ești un prost! Nu-l cunoști. Și acum, trăbă să lucrăm repede!

— Ce să facem ? întrebă mirat notarul.

— În trei zile pleacă de la noi un student să-și facă armata. E nevoie de un suplinitor pe un an. Nu-i cine știe ce post, dar decît nimic... Eu stau bine cu administratorul financiar. Fă-ți cererea. Dar să nu mai mergi pe la deputat !

A treia zi notarul Bucur avea numirea în buzunar. Sara, trecu pe la protectorul său.

— În sfîrșit, am aflat ! zise el cu bucurie.

— Fie Domnul lăudat ! Unde ?

— La administrația financiară !

— La administrația financiară ?

— Da !

— Mîne la opt o să vorbesc cu administratorul. Mi-e prețin bun. De-acum cred c-ajungi în pită.

Notarul, de bucurie, voi să-i spuie că are numirea în buzunar. Dar își aduse aminte de vorbele prietenului și tăcu.

Dimineața, cînd sosi deputatul, Dumitru Neagu era în cabinetul administratorului. Îl luă pe-administrator deoparte și începu a-i șopti. Ultimele cuvinte le auzi și Neagu.

— Dragă, spunea administratorul, nu mai pot face nimic. Am numit pe altul. De altfel, e tot unul de-ai voștri.

— Cine ?

— Notarul Bucur.

Deputatul plecă îngîndurat : de cînd umbla să plaseze undeva pe un vechi agent electoral de-aici din oraș ?

Neagu dădu buzna în biroul unde lucra Bucur :

— Ți-am spus eu că deputatul tău e o canalie ? Iată ce s-a întâmplat !

Și, cu mâinile în șold, mirat și revoltat, îi povesti cele întâmplate. Și, dezgustat, sfârși :

— Țsta-i protector ?! Pfui ! Asta-i politică ?! Pfui !

1 9 3 2

CURA DE SLĂBIRE

Au fost oameni norocoși în viață. Se apropiau de pragul anului al cincizecilea și aveau trei case cu etaj la oraș, depozit de un milion, împărțit la trei bănci, dintre cele mai solide. La slujbă dumnealui renunțase încă înainte cu zece ani. Gurile rele spuneau că a fost dat afară, prins cu afaceri nepermise, dar această opinie nu împiedeca pe nimeni să le caute prietenia, nici să le ofere prezidenția diferitelor societăți de caritate. Dădeau invitațiilor mese îmbelșugate, la care se serveau vinuri tari și lichioruri străine, iar în fruntea societăților nu stăteau degeaba ! Făceau donații în fiecare an și strângeau un mare număr de membri.

Acum dumnealui se lăsase de afaceri. Știuse să le-nvîrtă cu multă măiestrie în cei zece ani dintîi ai «României Mari», și trăia din veniturile caselor și din dobînda banilor. Copii nu aveau, și nici rudenii apropiate.

Vorba e că numai domnul Costea se apropia de anul al cincizecilea ; dumneai trecuse puțin de acest prag de rezistență al vieții. Din complezență, însă, bărbatul nu dăduse a-nțelege niciodată, nimănui, că doamna Viorica ar fi mai vîrstnică decît el, deși îi cunoștea actul de naștere. Dumnealui era un om recunoscător și nu-și uita că banii cu care începuse afacerile norocoase au fost ai nevestei. Și, bucuros, i-ar fi dat doamnei Viorica și zece ani mai puțin decît avea, dacă dumneai i-ar fi cerut o astfel de contrafacere a adevărului. Dar Viorica i-a spus hotărît :

— Nu am putut să mă-mpac cu contrabanda în viața mea ! Să nu te-aud !

Ar fi fost și greu să se împace cu «contrabanda» asta, căci dumneai, încă de la 35 de ani, începuse să ieie proporții, iar acum era cît o... bute. Umbla cu mîinile depărtate de trup, semn că purta sub haine pături de slănini grele, avea trei rînduri de bărbii, și obraji, fiecare cît o lună plină. De ani de zile o descălța și o-ncălța slujnica. Era și astmatică de-atîta po-vară. Ce folos că părul îi era încă negru, dacă ochii, mici, abia se mai vedeau din grăsimi ? De ce s-o mai întinerească dumnealui cu cîtiva ani ?

Domnul Costea începuse să se-ngrășe numai după ce se lăsase de afaceri. Nu-i vorbă, și mai nainte, de pe la 30 de ani, purta subt vestă o rotunjime ca de butoiăș, dar de-ngreuiat se-ngreuiase pe la 40. Totuși, și

acum era în urma soției cu vreo douăzeci de kilograme. Poate de-aceea dumnealui mai reușea încă s-ajungă cu mâinile la ghetе, ca să și le puie și să și le scoată. Adevărat e însă că și avea brațe lungi : îi treceau de genunchi.

Doctorii, — nu unul, ori doi, dar toți pe cîți îi consultaseră, — i-au sfătuit să-și mai tragă de la gură, că alt mijloc de slăbire nu există. La început au încercat ei și altfel de metodă, — s-au dus, veri de-a rîndul, la Karlsbad, — dar zadarnic ! Cele opt-zece kilograme pe care le lăsau acolo în decursul curei, le puneau la loc într-o lună de mîncare acasă.

— Nu ajută la nimic Karlsbadul ! Faceți și acasă o cură de slăbire !

— Ușor de zis, doctore !... suspina doamna Costea, pe cînd bărbatul pufăia.

— E ușor și de ținut. Numai începutul e greu.

— Hm ! Începutul și continuarea, rîdea domnul Costea.

— O ! Cunosc multă lume care face azi cură de slăbire. Și tot lume bună, doamne și domni. Și nu se plîng de nimic. Unde mai puneți că e și la modă.

— De pe partea modei, să fie ea sănătoasă ! Peste noi a trecut, zicea, fără nici un regret, doamna Costea.

Erau mari mîncăcioși amîndoi. Va fi de-ajuns să spunem că în fiecare an, de Crăciun, tăiau cîte patru porci mari, de cîte o sută optzeci kilograme unul ! Și nu țineau decît o slugă și o slujnică, iar în casa lor, oaspeților nu li se servea niciodată carne de porc ! Mureau amîndoi după așa bunătate !

Vreo cinci ani nu luaseră în samă sfaturile doctorilor. Dar de la o vreme începuseră să aibă amețeli. Inima ! Mai ales doamna Costea suferea. Crize mai dese și mai îndelungate.

Consultară un medic, profesor universitar, mare internist. Savantul, fără multă vorbă, le recomandă un regim vegetarian strict, numai bun să hrănești pe zi un pui de găină. Nici pomeneală de carne de porc !

— Glumești, domnule profesor ? Întrebă domnul Costea, cercînd să zîmbească.

În loc de răspuns, profesorul le arată cîte un clișeu : radiografia inimii. Dar nu văzură două inimi, ci doi bulgări de slănină.

Doamnei Costea i se făcu rău. Nu că ar fi înțeles ceva din ce-i arăta și-i explica doctorul, ci pentru simplul motiv că-și vedea inima. Ce barbarie !

Profesorul le expuse toată gravitatea stării lor, și la urmă declară, aproape mînios, că nu răspunde de nimic dacă nu-i urmează întocmai sfaturile.

Soții Costea se-ntoarseră acasă foarte supărați. Nu mai aveau de trăit decît cel mult un an dacă nu respectau regimul recomandat, așa le spusese profesorul.

Mai consultară vreo trei doctori din capitală, pe cei mai renumiți. Ce folos ! Parcă erau înțeleși ! Aceleași și aceleași clișee ! Același și același regim !

În fine, deznădăjduiți, într-o luni de dimineață hotărîră să-nceapă cura de slăbire. Își făcură cîte-o cruce, — dumneai mai mică, dumnealui mai mare, — își ziseră fiecare rugăciunile știute și-ncepură.

— Încă e bine că sîntem amîndoi în aceeași osîndă, zise bărbatul. Ce m-aș face eu acum să te văd pe tine

bîndu-ți cafeaua cu colac și-nghițind șuncă și cîrnat rece ?

— Dar eu, dacă tu ai începe cu păhărelul de rachiu, cu slănina și cu ceapa ?

Încercau să glumească, dar privirile lor cătau speriate, triste. Mai nainte stăteau la masă de cinci ori pe zi. Sluga nici nu avea altă treabă decît să servească, pe cînd fata se-nvîrtea veșnic în jurul focului. Afară de aceste cinci mese, mai îmbucau cîte ceva cînd și cînd, la repezeală, de mai multe ori pe zi.

După o săptămînă, în care n-au făcut altceva decît să drăcuiască servitorii și să se tîrîie nervoși de colo pînă colo prin casă, se simțeau tare slăbiți din puteri. Poate și în urma faptului că umblau mereu, că n-aveau o clipă de pace. Și cum ar fi avut, cînd în adîncurile lor părea că s-au încuibat, ca într-o baltă, broaștele ? Nici noaptea nu puteau dormi de orăcăitul lor ! La început doamna Costea se și speriasse și aprinsese lumina să vadă ce se-aude, de unde se-aude. Se ivi și ceva cu totul nou în viața lor conjugală : cearta. Certuri aprinse izbucniră chiar în prima zi. După a patra zi simțiră că se dușmănesc. Ce vorbe urîte își mai spuneau ! Și dumnealui ajunsese să suduie de cele sfinte, cum nu mai făcuse de pe vremea cînd era în toiul afacerilor.

În ziua a șasea începură să se spioneze reciproc : nu cumva se atinge careva de mîncarea oprită ? Mai ales de șunci și de cîrnați, de slăninile din cămară. Și, văzînd că se spionează, se dușmăniră și mai rău.

La sfîrșitul primei săptămîni locuiau, îmbufnați și livizi, în două camere deosebite, ce nu comunicau între ele.

Începu a doua săptămînă de cură. Acum începu să li se schimbe cu totul și caracterul. Doamna Costea trînti ușa în nasul unei doamne care veni s-o invite la o ședință a comitetului unei reuniuni pe care-o prezida ; domnul Costea își dădu demisia din două societăți care chiar atunci adunau cotizațiile, și pe un slujbaş de la prefectură, care veni cu o invitație la cină, la prefect, îl anunță că sloboade cînele pe el dacă nu-i dă pace. Și avea un cîne care rupea ! Împreună, soț și soție, nu mai vorbeau decît monosilabic și se priveau cu dușmănie.

Și baremi dac-ar fi stat mai bine cu sănătatea, cu inima ! Dar abia acum simțiră și ei cum sînt adevăratele ameteți.

Domnul Costea filozofa toată ziua. Regreta că trăiește, că a făcut avere, că s-a însurat cu dumneaei («dacă nu nimeream una așa de mîncăcioasă, poate nu ajungeam nici eu»). Doamna Costea blăstăma carnea de porc, al cărei gust îl prinsese din cauza lăcomiei bărbatului, copil de crescător de porci («toți doctorii au spus că asta ne-a făcut mai mult rău»).

Dar joi, în săptămîna a doua, Doamna Costea, nemaiputînd răbda, întră în cămară. «Numai o feli-oară de șuncă !», oftă dumneaei. Pe dumnealui îl știa prin grădină. Cu un sfert de ceas înainte îl auzise drăcuind pe slugă, și nu-l văzuse întrînd. În cămară însă dădu peste bărbat, care chiar atunci tăia din slănină. Întîi se ocărîră reciproc, apoi, dîndu-și sama că aceeași patimă îi făcuse să se-ntîlnească, lăcrămară și se îmbrățișară cu multă tandreță, ca pe vremea cînd erau

tineri. A doua zi zăcură amîndoi la pat, dar nu mai chemară nici un doctor. Iar de-atunci a trecut un an, și moartea încă nu i-a cercetat.

— S-o ia dracu de hîrcă, spune dumnealui, glumind despre moarte, încai să aibă ce duce în spinare cînd va veni după noi !

UN OM EXACT

— Înțelegerea e făcută. Dumneata îmi dai lucrarea gata pînă la 20 ale lunii, și-ți ai suma. Ai optsprezece zile de lucru. Din nemțește traduci ușor ?

— Mă joc !

— Ei bine, asta înșămnează că iei banii pe nimica. Dar să bagi de samă că în text sînt subtilități.

— Puteți fi sigur ! Sînt un om încercat !

— Înainte de toate să fii gata la termen. Eu sînt foarte exact. Dacă pînă la 20 nu-mi aduci traducerea, ai lucrat în zadar.

— Răspund. Dar, v-aș ruga, un mic scont...

— A, nu, asta nu ! Eu plătesc la termen, integral. Niculae Crețu, ieșind cu manuscrisul nemțesc în geantă,

se simți puțin abătut. Nădărduse într-un avans. Dar repede își întări inima. În contul celor zece mii, de la o firmă așa de mare, va avea credit la brutar, la măcelar, la frizer, peste tot. Va fi de-ajuns să arate angajamentul scris.

Și se puse pe lucru. Erau peste o sută de pagini bătute la mașină. Un proiect de nouă organizare a unei uzini, făcut de un inginer neamț.

Cu introducerea și expunerea de motive merse ușor. Dar de la pagina a zecea începu să ploaie cu termeni tehnici. Se oprea la mijlocul frazei și căuta cu înfrigurare în dicționar. Avea unul vechi, și multe cuvinte nu le afla. Încercă să le deducă sensul din context, dar rareori reușea. Fu nevoit să împrumute de la un librar cunoscut cel mai nou dicționar. Dar ce muncă ! Lucra numai în cămașă, deși afară era toamnă târzie, și în casă nu avea foc. Îl treceau nădușelile, și slăbea din zi în zi, ca și când ar fi tras la jug. Făcu exces de tutun și nu-l mai părăsea durerea de cap.

«Trebuia să mă fi uitat mai întâi la text, să văd ce cuprind blăstămatele astea de pagini. Ori nu m-aș fi angajat, ori ceream un onorar dublu !» Gîndul acesta-i trecea mereu prin cap, repede alungat de altul : «Cum să nu fi primit, când nu mai aveam credit de-un leu ? Și cine știe cîtă vreme aș fi rămas fără de lucru ? Ba aș fi primit și cu prețul jumătate !»

Cu două zile înainte de termen, isprăvi traducerea. Nu-ncerca nici o satisfacție. Se sculă de la mașina de scris înjurînd. Era vlăguit, și în suflet i se grămădise o ură grea împotriva tuturor inginerilor din lume.

Se îmbracă în fugă, dădu cu un pieptene știrb prin părul încîlcit, și ieși cu manuscrisul în geantă. Îl ardea

și lipsa paralelor, — mîncase trei sferturi din ce avea de încasat, — dar voia să scape și de traducere. Într-o furie ar fi putut s-o arunce. Avea asemenea accese.

Secretarul întreprinderii îl primi îndată, luă traducerea și o citi din doască în doască. Niculae Crețu nu mai avea răbdare. Se răsucea pe scaun și schimba fețe-fețe. Se temea că va fi făcut vreo greșală, și urmărea cu îngrijorare figura secretarului. Acesta, de trei ori, controlează originalul. Dar păru mulțumit și citi mai departe. În sfîrșit, isprăvi. Niculae Crețu oftă din adînc.

— E bine. Sînt mulțumit cu dumneata. Traduci exact. Mulțămesc. Ș-acum, te salut și la revedere ! Sînt foarte grăbit.

Își îmbrăca pardesiul.

— Dar onorariul meu, domnule secretar ?

— Ce ? Onorariul ?! Azi avem numai în 18 ! La 20 ale lunii am să-ți plătesc. Eu sînt un om exact.

— Dar ce te-mpiedecă, avînd lucrarea ? Pentru dumneata e tot atît : ori azi, ori peste două zile.

— Nu ! Te-nșăli ! Noi facem plăți la termene fixe. Cu lipsa asta de numerar, n-am putea răzbi altfel.

Traducătorul văzu că orice insistență ar fi fost zadarnică.

În sfîrșit, două zile sînt numai două zile ! Va mai împrumuta, în contul onorariului.

La 20 ale lunii, la ceasurile 8 dimineața, se prezentă. Secretarul nu venise încă.

Așteptă pînă la 10.

Nimic.

La 11, un contabil îl lămuri că secretarul lucrase de dimineață cu directorul și că plecase din oraș într-o afacere urgentă.

— Nu se poate ! izbucni Crețu.

— Cum să nu se poată ?! Eu i-am comandat automobilul. Nu l-am văzut plecînd ?!

— Atunci trebuie să-l văd pe director.

— Da' ce treabă ai dumneata cu secretarul ?

— Am făcut, domnule, o traducere din nemțește. I-am predat-o la 18. Azi e ziua cînd trebuie să-mi deie onorariul. Mi-a spus că-i un om foarte exact.

— Cine ?

— Domnul secretar.

Contabilul izbucni în rîs.

— Exact, dumnealui ? Domnule, e omul cel mai zăpăcit din lume. Dracu știe cum se poate folosi directorul de el.

Traducătorul se învineți.

— Îți bați joc de mine ?

— De dumneata ? Da' n-am nici un motiv. Întreabă și pe cel din urmă servitor.

Atunci, te rog, du-mă la director. Eu n-am timp s-aștept. Lucrarea am dat-o înainte de termen. Eu sînt om sărac, domnule ! Nime nu-și poate permite să-și bată joc de mine !

— Insistența dumitale e zadarnică. Directorul nu se-amestecă în treburile secretarului. Asta o știe toată lumea, zise contabilul.

Niculae Crețu scoase din buzunar convenția și i-o puse sub nas.

— Dumneata crezi că eu glumesc ? Poftim !

— Înțalege, domnule. Vei fi plătit, da' numai de secretar. E iscălitura lui, și directorul nu se-amestecă.

După ce contabilul dispăru pe ușă, traducătorul porni furios pe coridoare, să afle biroul directorului.

După vreun ceas, fu primit.

— Da, mi-a vorbit secretarul de dumneata. Spune că ai făcut o traducere bună. Dar trebuie să-l aștepți. Numa el face plățile de felul acesta. Eu nu m-amestec.

— Domnule director...

— Te rog, nu insista ! E zadarnic !

— Dar când vine domnul secretar ?

— Mîne, poimîne... Atîrnă de împrejurări.

Niculae Crețu se învenină.

— Și dumneavoastră credeți că eu pot aștepta ? Eu dintr-asta trăiesc, domnule director.

— Se poate, da' n-am ce-ți face !

Era gata să-l apuce un acces de furie. Îl simțea răscolindu-i-se în adîncuri și se grăbi să iasă.

Ce să facă ? Să aștepte ! Dar cum să aștepte ? Imbecilii ăștia nu știu că sînt în lume oameni care nu pot aștepta ?! Da ! A fost nebun că a lăsat traducerea. Trebuia să nu-o deie din mîna pînă nu vedea paralele. Dar nu i se mai întîmplase niciodată să nu fie plătit la termen. Și lucrase pentru particulari de tot felul, bogați și săraci. Și tocmai o instituție ca asta ?!

Timp de două zile trecu de-o sută de ori pe la întreprindere. Secretarul nu venise. A treia zi i se spuse că sosise, dar că plecase, cu treburi, în oraș. Alergă la un telefon public, și trei ceasuri îl căută în tot orașul, pe unde-i spusese funcționarii că poate avea de lucru. Nu-l află.

De la 12 la 2 îl așteaptă în poarta întreprinderii. Nu se arată !

— A uitat desigur că are ceva de aranjat cu dumneata, îi spuse portarul, plin de milă.

— Dar se poate uita așa ceva ?! Mi-a cerut să fiu exact, că dumnealui e omul cel mai exact din lume. Portarul rîse.

— Da, dumnealui vrea, însă-i cam uituc. Are multe-n cap.

— Unde ?! întrebă cu disperare Crețu.

— În cap, domnule !

Două săptămîni traducătorul luă urma secretarului. De trei ori reuși să-l afle. De trei ori l-a lăsat s-aștepte în biroul lui : se ducea să-i aducă banii. Dar nu mai revenea.

A treia oară, Crețu năvăli în cabinetul directorului, fără să se mai anunțe.

— Domnule, vă bateți joc de mine ?! Nu vrea să-mi plătească ?

— E cam zăpăcit domnul secretar. Desigur că a uitat ce v-a promis. — Directorul era galben : se speriasse de omul acela turbat, care-i năvălise-n birou. — O să-i dau ordin să nu mai uite, zise el, dîndu-și seama că spune o prostie.

Alte patru zile de goană, de urmărire. Băgase în sperieți pe telefoniste, pe funcționarii întreprinderii.

— Bine, frate, cin' te-a pus să faci o înțălegere cu secretarul ?! îi zise un funcționar mai bătrîn. Toată lumea știe că-i un zăpăcit. Are noroc că-l susține directorul, altfel...

Traducătorul îi scrisese mai multe recomandate, îi telegrafiasse, fixînd ziua și ora cînd va veni după parale.

Secretarul îi lăsa vorbă unde să-l caute, la ce oră. Zădarnic. Nu-l găsea.

— Nu-i om rău. Dimpotrivă, e foarte bun la inimă. Da-i grozav de uituc, îi spuse o dactilografă.

De două zile Niculae Crețu se plimba prin fața casei în care locuia secretarul. Din zori pînă-n noapte. Noroc că-l cunoștea polițaiul. Altfel, ar fi speriat pe oricine și ar fi dat de bănuț oricui, așa ajunsese de pierit : o umbră. Îi crescuse barba, ochii i se afundaseră în cap.

În sfîrșit ! Iată-l ! Ieșea încet pe poartă.

Traducătorul scoase repede un revolver din buzunar și trase. Detunătura umplu ulița pustie. Secretarul duse mîna la ureche. Năvăli polițaiul. Se deschiseră cîteva geamuri.

Secretarul se întoarse, zări pe Crețu și-i făcu semn să se apropie. Dar cum să se-apropie ? Polițaiul îl și umflase.

Secretarul, cu mîna la ureche, veni lîngă cei doi.

— Ce vrei, domnule polițai ? zise el. Lasă-l în pace pe omul ăsta. N-ai văzut c-a tras după o cioară ? Bine că te-ntîlnii, domnule Crețu. De două săptămîni port banii-n buzunar, și-am uitat complet că-s la mine. Ia, poftim ! Da' știi, îți dau cu două mii mai mult, pentru așteptare. Te rog să mă ierți. Eu sînt un om foarte exact, da', cum să-ți spun, cam uituc.

Polițaiul încă nu-i dăduse drumul traducătorului.

— Dă-i pace, omule ! îi porunci secretarul. În grădina mea are dreptul să tragă după ciori cît vrea. Eu l-am pus, anume, să mi le stîrpească.

Polițaiul îl eliberă mirat. Îi cunoștea pe amîndoi, de secretar se și cam temea.

— Adecă de-aceea tot umbla dumnealui în jurul casei dumitale ! L-ai pus să stîrpească ciorile din grădină ! Da' cum de v-a sfîrtecat urechea ?

Secretarul îi numără banii, — cu două mii mai mult, — îi strînse mîna și, cu batista la urechea în-sîngerată, se urcă într-o trăsură și strigă :

— Domnule Crețu, întră, te rog, în grădină. O să nimerești mai bine de-acolo.

Stîmpărîndu-i-se furia și dîndu-și sama de ce era să facă, traducătorul își cheltui, pînă la amiază, toate gloanțele, împușcînd ciorile din grădina secretarului. După amiază căzu la pat, și trei zile nu-l mai părăsiră frigurile.

CAPCANA

Niciodată nu i-a părut doamnei Aurora Neagu așa de strîmtă și-năbușitoare locuința ca în sara aceea. Nu-i vorbă, o cameră de patru pe cinci, o bucătărie jumătate, și o sală în care putea să-ncapă un cuier pentru două paltoane, nu era mare lucru. Dar dumneaei, cum nu avea copii, făcuse o împărțire potrivită, ținea bună rînduială, și astfel locuința părea mai încăpătoare decît alta la fel, dar în care lucrurile sînt aruncate alandala, ori le răvășesc mereu copiii neastîmpărați.

În sara aceea, însă, deși anul se-aplecaseră binișor în toamnă, dumneaei deschisese de peste un ceas toate ferestrele, și la odaie și la bucătărie, și ușa de la sală, și totuși abia mai respira. Se învinețise la față, și piep-

tul, prea mare, părea că-i mai crescuse. Se ivea când într-o fereastră, când într-alta, aplecându-și bustul în afară și făcându-și mereu vînt cu un șervet tivit cu arnici vînat.

Nu se mai mărginea la oftatul ce-o apucase, greu și-năbușitor, încă pîn-a nu deschide ferestrele, și care o făcuse să treacă neastîmpărată din cameră în bucătărie, de-acolo în sală, și iar roată. Acuma drăcuia în gura mare. Și, din clipă în clipă, se-nfuria tot mai tare, pentru că nu era pui de om în casă, în jur, căruia să-i mărturisească nenorocirea. Căscioara în care locuia era într-un cartier nou, răzlețită de altele, ca și celelalte, de altfel. Domnul Neagu le scornise o asemănare locuințelor acestora noi, zidite din cărămidă în dungă, care împestrițau cîmpul de la marginea orașului, pe străzi care încă nu se conturaseră și nu aveau nici nume, ci numai numere, «după pilda New Yorkului», cum se lăudaseră cei de la primărie. Domnul Neagu le asemănase cu «niște oi răzuite de lup», dar dumnealui venise proaspăt de la țară și nu cunoștea decît viața ciobanilor.

Așa, doamna Aurora, singură cuc, în tăcerea apăsătoare din jur, nu avea cui să se jeluiască, nici pe cine să-și verse năcazul. Cîteodată, când se întorcea din fereastră, bătea cu putere din picior. Ah, de-ar fi avut acum o mîță ! Dar nici o mîță nu-i ieșea în cale, deoarece doamna Aurora nu iubea neamul leneș și miorlăitor. Dumneaei era o femeie realistă, nu o visătoare. De-aceia l-a și adus pe Neagu de la sat la oraș. «Ce dracu, să putrezim aici, când la oraș toată lumea huzu-rește de bine și orice tont se face milioner ?!»

Doamna Aurora se lăsă pe un scaun, gîfîind, cu suflul la gură. Cînd respira, părea că suflă cu foiul în foc, să-l aprindă. Și abia îndruga vorbele :

— Nu mai pot ! Doamne sfinte, nu mai pot ! Ticălosul ! Ticălosul !

Și nu simțea că toamna tîrzie își îndesa în odaie și-n bucătărie burnița rece.

«Ticălosul» era domnul Neagu, bărbatul dumneai. Îl trimisese, pe la 3, să-i aducă un sfert de chil de cafea și un kilogram de zahăr. De unsprezece luni, dumnealui, domnul Neagu, era fără slujbă : îl «tăiaseră», pentru economii, de la administrația unde lucrase cu salariu de patru mii lunar. După o așteptare de alte patru luni, îi veniseră niște bani de la țară. La amiază sosiseră, și doamna Aurora pusese numaidecît mîna pe ei. Erau trei hîrtii de cîte o mie. De cînd nu mai avea slujbă, domnul Neagu nu trăia în zadar. Dumnealui făcea toate cumpărăturile din oraș. Aurora nu mai avea obraz să iasă în lume, crezînd că toți oamenii o cunosc și știu că bărbatul ei a fost «tăiat».

— Las' să ți se belească ție nasul, netrebnice, că pe tine te-au ținut din slujbă, nu pe mine ! se răstea la el doamna Aurora, uitînd cu desăvîrșire, în astfel de prilejuri, să-și aleagă cuvintele «după regătenie», cum voia dumneai, și folosind vorbele urîte cu care crescuse din pruncie.

O singură dată a încercat domnul Neagu s-o convingă că nu din vina lui a fost «tăiat», ci pentru economii bugetare. Doamne, ce-a fost ! Era gata-gata să rămîie dumnealui fără un ochi.

— Ce buget ? Da' Petrișor nu-i buget, da' Circa nu-i buget, da' Măruntu nu-i buget ? Ei de ce au rămas ?

Și, tot ținând așa, degetele scurte, dar bine înarmate cu unghii, ale doamnei Aurora înaintau amenințător spre obrajii bărbatului.

Vorba e că azi, la 3, domnul Neagu a pornit după târguieli, cu o mie bună în buzunar, că nu aveau mărunței deloc. A plecat. Acum e nouă și un sfert, și încă nu s-a întors !

Doamna Aurora, după ce s-a învîrtit ca o leoaică în cușcă, aștepta acum s-o lovească damblaua, așa cum stătea, pironită pe un scaun. Dar în vreme ce se gîndea cu satisfacție la chinurile și la traiul rău al bărbatului după ce dumneai va fi trecut în lumea ceea-laltă, auzi nu numai pași, ci și glasuri deslușite apropiindu-se. Glasul lui Neagu îl cunoscuseră numaidecît. După răsunetul lui, după felul cum vorbea, se convinsese repede că bărbatul ei nu băuse, cum s-a temut toată după-amiaza. Dar glasul celalalt nu-l cunoștea, nu-l mai auzise.

Năduful începu să i se risipească, mai ales că, după vorbă, străinul părea un om distins. Dar va veni cu bărbatul ei, ori are drum într-altă parte ? Gîndul o ridică de pe scaun, ca și cînd ar fi umflat-o un vînt năpraznic. În clipa aceea porțița se deschise, și amîndoi bărbații intrară.

Aurora năvăli la ferestre, le închise cu forță mare, își netezi cu palmele părul și se repezi la ușă.

— Pofțiți, vă rog, pofțiți !

Neagu îi prezentă pe domnul Anton Petricaș-Pop, mare întreprinzător din Bihor, proprietarul unei mari fabrici de cherestea.

Doamna Aurora se simți deodată mică în fața acestui străin, domn din creștet pînă-n tălpi, cu-o blană, — o avere ! — cu niște mănuși, cu niște șoșoni, și cu o căciulă de astrahan, de să tot spui : «Așa viață mai înțăleg și eu !».

Și acest domn îi sărută ei, cu adînc respect, mîna...

— Iată despre ce este vorba, doamnă, începu cu solemnitate străinul. Eu, întîmplător, am avut de lucru în orașul dumneavoastră. Și, într-o prăvălie, l-am întîlnit pe soțul dumneavoastră. Atunci, mi-am adus aminte că am nevoie de un om inteligent, cu carte, fără școală multă, la întreprinderea mea. Și fiindcă întrînd în vorbă cu dumnealui mi s-a părut și deștept și cinstit, i-am propus să vie la mine. Vorbind cu domnia-sa, am înțales la ce se pricepe, și-l angajez cu șapte mii lunar. Domnul Neagu însă mi-a declarat, după lungi capacitări, că nu poate primi fără asentimentul dumneavoastră.

— Cum ?! Fiind vorba de șapte mii, a mai stat pe gînduri, cînd nu mai are slujbă de-atîta vreme, și trage pe dracu de coadă ?!

Doamna Aurora, spunînd cuvintele din urmă, se roși toată : iar folosise o expresie de la țară, și încă dinaintea unui asemenea domn !

— Da, însă vezi, mai este ceva, îndrăzni domnul Neagu.

— Da, mai este ceva, zise străinul. Pun și eu o condiție. Cum eu, peste zece zile, aștept ca dumnealui să fie la post, și cum s-ar putea ca să nu fie, pentru asigurarea mea cer să-mi deie acum o garanție de una

mie lei. La prezentare îi va fi restituită, precum și, anticipat, salariul pe o lună. În total, peste zece zile, aveți în mînă opt mii de lei. Dumnealui a lăsat totul la hotărîrea dumatăle.

— Bărbatul meu e greoi la hotărîri, zise doamna Aurora. Se primește, stimat domn. Dar pe cîtă vreme? Căci n-aș vrea să-mi car bulendrele (doamna Aurora iar roși) pentru o lună, două. Vrem un protector, dar un protector statornic, nu cum e statul, care azi te ia în slujbă, și mîne îți dă cu piciorul.

— Eu am vorbit cu domnul Neagu de un contract pe cinci ani. Dacă vreți dumneavoastră, fie și zece. Contractul e gata, numai să-l iscălim. Cred că n-am să mă-nșăl. E om de credință.

— Nici cînele nu-l întrece, stimat domn. Ai de la administrație nici nu știu ce-au pierdut în el.

— De, cine-i credincios nevastei, e credincios și stăpînului, zîmbi străinul. Harnic încă pare.

— Trage ca un bou de povară! Din partea asta, n-aveți a vă teme.

Aurora se lovi, în gînd, peste gură: cu cît voia să spuie cuvinte mai alese, cu atît aluneca alături de ele.

Se făcu tăcere. Străinul își luă căciula de astrahan.

— Sînt grăbit, zise el. Hotărîți!

— Dar eu tot nu-nțăleg, domnule Petricaș-Pop, pentru ce-i de lipsă garanția asta de o mie. Mai ajung oamenii în slujbe, da' de așa ceva nu se pomenește. Toată dup-amiaza m-ai lămurit, și tot nu-nțăleg.

— Las', Nicule, nu mai insista! Bine e așa cum spune domnul. Iscălește contractul!

— Bine... dar 'o să ne trăbuiască bani cu mutatul, zise domnul Neagu. Ce facem cu cele două mii, și nici atît, ce ne-au rămas ?

— Din partea asta, să nu vă faceți griji. Vă trimit eu un camion de la fabrică. Am vreo douăsprezece. Ce să mai cheltuiți pe tren ?!

— Ei, așa-i bine ! E frumos și vă mulțămesc, domnule, zise Aurora, înduioșată. Iscălește, Nicule ! Tu ai schimbat mia ? O să-i dau eu, drept garanție, domnului una din cele două.

Niculae Neagu iscăli, și domnul Anton Petricaș-Pop, punînd într-un voluminos portofel un exemplar al contractului, salută ceremonios și dispăru foarte repede, după ce fixară ziua cînd să vie camionul.

În ziua de 16 noiembrie, — data fixată pentru mutare, — doamna Aurora aștepta cu toate lucrurile împachetate. Odăița era pustie, bucătăria își arăta rănilile rămase după scoaterea vaselor din cuie. Toată ziua se învîrtise ca o leoaică, înfrigurată, prin casă și ieșise în toată clipa la porțiță. Pe înserate îl trimise pe domnul Neagu să telefoneze de la poștă la Tileagd, unde era fabrica de cherestea, să vadă de ce nu vine camionul. Căpătă cu greu legătura cu primăria. De fabrica domnului Anton Petricaș-Pop nu știa nimeni...

În drum spre casă, vînzătorii de ziare țipau pe bulevard : «Arestarea unui escroc !» «Războiul chino-japonez !» «Reducerea salariilor !». Domnul Niculae Neagu, cu un ghimpe-n inimă, care i se-implîntase acolo de cînd străinul acela îi ceruse garanția de o mie de lei, și care acum, după telefon. îl durea, cumpără un

ziar. La lumina unei vitrine se opri și căută știrea cu escrocul. Era scurtă, amănuntele se făgăduiau pentru numărul următor. Era vorba de un anume Anton Petricaș-Pop, zis Simion Pop-Căruntu, zis Alexandru Petrică-Popovici, care inventase un nou fel de-a escroca, luînd garanții de la șomerii intelectuali pentru plasarea lor în slujbe. Fusesse și hoț de buzunare. Asupra lui nu s-a găsit însă nici un ban...

Domnul Niculae Neagu împătură încet gazeta, o puse în buzunar și oftă :

— Tot eu cu minte ! Bine că m-a silit dumneaei să întru în slujbă !

BĂRBAT DE ÎNCREDERE

În biroul avocatului Munteanu, întră, de dimineață, un român bine îmbrăcat, voinic încă, deși părul și mustățile îi erau cărunte. Purta cizme vâcsuite și o căciulă neagră, din blană creață, cu luciu frumos, deși era de miel de țară. Avea baston lustruit, în mână, cumpărat din prăvălie, pe care nu-l răzică după ușă, cum fac de obicei țărani care întră într-un birou de avocat.

— Bună dimineața, domnule Munteanu ! Devreme la lucru ! Așa e bine ! Ziua bună se cunoaște de dimineață !

Țăranul se uita deschis, drept în ochi, și privirea lui era voioasă și limpede.

Advocatului i se păru că l-a mai văzut undeva, că-l cunoaște, dar de unde, nu-și putu aduce aminte.

— Bună să-ți fie inima, bădicule ! Harnic om și dumneata ! De dimineață te-ai sculat. Șăzi, te rog !

— De șăzut oi șădea eu, da' nu prea mult, că-s grăbit. Cine nu-i grăbit în ziua de azi ? Am venit cu căruța, că, oricît m-aș ținea încă, din Brusturi pîn-aici tot e un drum.

— Din Brusturi ești dumneata ?

Omul se miră, păru jignit :

— Cum se poate, domnule avocat ? ! Nu mă mai cunoști ? !

— Te cunosc, da' ți-am uitat numele și satul.

— Hei ! oftă românul, așa pățim noi... Ne țin domnii în minte pînă trec alegerile, și pe urmă... Dar acum iar va trebui să v-aduceți aminte. Nu stăm iar în fața alegerilor ? Eu sînt Visalon Scurtu, din Brusturi, domnule avocat, bărbatul dumneavoastră de încredere de la alegerile trecute.

— A ! dumneata ești ! Să nu te miri ! La alegeri cunoști lume multă. Apoi, Parlamentul, dizolvat acum, a stat patru ani, iar eu, cum n-am fost deputat, n-am mai umblat cu propaganda decît prin satele din apropiere.

— N-au prea fost nici domnii deputați în cei patru ani. Dar noi nu le-am luat-o-n nume de rău. Știm că au și dumnealor treburi, la București.

— Și cum e azi situația în Brusturi ? Oamenii își mai aduc aminte de noi ? Îmi pare bine c-ai venit, căci iată, deși n-am voit să candidez nici în rîndul acesta, partidul mă silește. Și, vezi bine, sîntem în opoziție.

— De, ce să spun, domnule avocat, oamenii încă nu sînt dumiriți. Știi dumneata cum e rumînu, se socotește mult și se hotărăște în clipa din urmă. Totu-atîrnă să ai un om bun în sat, un om cu trecere, de cuvîntu căruia ascultă mulțimea. Unul care să fie mereu între ei, de-acuma și pînă la alegeri. Știți și dumneavoastră, din trecut.

— De ! la alegerile trecute a fost ușor. Partidul nostru era la putere, și el făcea alegerile. De rîndul ăsta va fi mai greu. Nici nu cred, de altfel, să reușească vrîndul de pe lista noastră.

— Asta să n-o spui, domnule avocat ! Totu-atîrnă de bărbatu de încredere pe care-l ai în sat.

— Da' dumneata mai ești de-ai noștri ?

— Hm ! Frumoasă întrebare ! Ce-aș căta eu altfel la dumneata ?! Am auzit că-ți pui candidatura.

— Ai auzit ? Cînd ai și auzit ? Abia de trei zile s-au întocmit listele.

— Cum să n-aud dacă-mi zace la inimă partidul nostru ? Ce crezi dumneata, că eu sînt unu de-ăla care mă clatin după vînt ? Eu sînt fruntaș în satu meu, și stau bun pentru o sută douăzeci de voturi din una și cincizeci. Dar, știi dumneata, pe oameni trăbă să-i frămînti, să-i mai cinstești. La alegerile trecute am avut pentru treaba asta zece mii bune.

— Acuma nu știi de unde vom lua și jumătate.

Începu un tîrg în toată legea, și Visalon Scurtu se ținu bine : ieși din biroul avocatului cu trei mii și jumătate și cu un pachet de tipărituri pentru propagandă.

— Las' pe mine, domnule avocat ! Să vezi cum ți-i frămînt ! Să vezi ce adunare facem ! Pagubă că nu-s mijloace și pentru o poartă de triumf.

— Ei, de poartă de triumf ne arde nouă acum ! oftă avocatul.

Visalon Scurtu, țăran fruntaș din Brusturi, coti pe-o stradă îngustă, întră în curtea unui birt, unde-și lăsase căruța, aruncă în căruță pachetul cu tipărituri, îl acoperi cu fîn, apoi își răsuci și-și aprinse o țigară. Ieși iar în stradă și, după ce umblă un răstimp cu capul răsturnat pe spate, tot căutînd o firmă, se apropie de-un polițist.

— Dragu meu, n-ai putea să-mi spui unde locuiește avocatul Marinovici ?

Slujbașul îi dăde adresa. Nu era departe.

În birou se auzeau glasuri, și Visalon Scurtu trase cu urechea, chiar lîngă ușa. Nu era nici un glas cunoscut, și se liniști. Așteptă pînă ce ieșiră cei dinlăuntru, patru țărani care duceau pachete cu tipărituri.

Bătu și întră cu îndrăzneală, nemaiașteptînd răspuns.

Cînd îl văzu avocatul, se mînie :

— Ce cauți dumneata la mine ? Ticălosule ! Ți-ai uitat că, cu oamenii dumitale, mi-ai stricat mașina la alegerile trecute ?

— Nu-i frumos, domnule Marinovici, ca în loc de bună ziua să mă primești așa ! Cine știe dacă de rîndul acesta nu vom strica mașina domnului Muntean. Vremuri schimbate, domnule avocat ! Cei patru ani de guvernare i-au cumîntit pe oameni. Apoi, unde mai pui că azi dumneavoastră sînteți la putere ! Azi nime nu va cuteza să vă strice mașina. Azi, dacă vrai dumneata și crezi în mine, tot satu e cu guvernul. S-au săturat de ceilalți, da' totuși e de lipsă s-aveți un om de încredere în Brusturi. Eu, dacă nu mă credeți, mă-nscriu chiar azi în partid. Mă gîndesc să vă facem, la adunare, o poartă triumfală cum nu s-a mai văzut în jur ! Dumneata m-ai cunoscut

de rău ; acum o să mă cunoști de bun. Doar știi că am trecut în sat, și ce vreau, aceea fac.

Omul fu scris în registre. Se-ncepu și aici târgul. Cu poartă cu tot, Visalon Scurtu nu se angajă fără opt mii de lei, cu obligația de-a aduce la adunare și trei sate vecine.

Luă și de-aici un pachet cu tipărituri și-l duse la căruță.

Erau abia ceasurile 10. Pînă la amiază mai trebuia să ia contact și cu șefii locali ai altor trei partide.

Aici tocmeala fu mai ușoară, fiindcă acești șefi nu-l cunoșteau pe Visalon : erau organizații politice noi, născute în vremea guvernării de patru ani a «tiranilor».

Visalon Scurtu abjură cele două partide vechi, de care «lumea s-a săturat pînă-n gît, cunoscîndu-le toate minciunile și fărădelegile», și se declară aderent înfocat al celor trei organizații noi.

— Așa ceva ne trăbă, domnule ! Oameni noi și curați. Partid nou și neîntinat. Cine să mai ție cu răbădelele celea vechi ? Mare rușine ne-au adus pe țară, domnule ! Da' dumneavoastră nu aveți organizații. Trăbă-ncepută lupta devreme. E nevoie de tipărituri cu programa partidului, și de altele, în care să izbească-n ciocoi. Nici un vierș n-ar strica, în care să fie luați în rîs ceialanți.

Omul mai încasă trei mii de lei, cîte o mie de organizație, arătîndu-se cu totul încîntat :

— Pentru dumneavoastră muncim în cinste, că sînteți vrednici. Dumnezeu să v-ajute și să ne-ajute !

Și mai duse la căruță trei pachete cu tipărituri. Adevărat că acestea erau mai ușurele decît cele două dintîi.

La amiază bău o cupă de vin, înhărmă caii și porni cu voie bună către casă.

Sara, după cină, nevasta-i spuse :

— De, n-am ce zice, aduce ceva și politica asta, da' tu să nu te mai bagi în foc, ca rîndul trecut.

— Cum în foc, femeie ?! Parc-atunci n-am ținut cu stăpînirea ?! Că pentru ce-i țară rumînească și Rumînia Mare, dacă nu vom ținea cu guvernul ? Focu, — dacă va fi foc, — l-or simți cei din opoziție, care nu-și cunosc datoria către Rumînia Mare...

1 9 3 2

«BOLNAVUL»

— Ascultă-mă. Tu nu ești om prost, dar ai o slăbiciune mare : prea te emoționezi. Nu știu cui sa-
meni ! Am cunoscut pe părinții tăi. Aceia erau oameni
dintr-o bucată. Nu tremurau înaintea nimănui. Nici
nu-și plecau capul. Eu nu te cred lipsit de curaj, dar te
nenorocește sensibilitatea asta bolnăvicioasă. Trebuie s-o
birui, altfel nu poți răzbate în viață.

— Și ce mă sfătuiești să încerc ?

— Da' te-am sfătuit de-o lună și mai bine ! Ce mai
om ! Unde vrei s-ajungi ? Ești vrednic de postul acela,
ai pregătirea necesară, muncitor ești, cinstit ești. De ce
să nu-ncerci ?

— M-am gîndit mult, și nu pot să mă hotărăsc.

— Apoi tocmai asta-i boala ta ! Te gîndești cu lunile, cu anii, și scapi toate trenurile.

— Mi-e frică de refuz. Nu de cerere mi-e frică, ci de soarta ei. N-aș putea suporta un refuz. Aș intra în pămînt de rușine.

— Iată vorbe de om bolnav, de om hipersensibil ! Nu poți suporta un refuz ! Da' ce ? Tu nu ești om ? Nu ești din duh și trup, ca noi toți ? Și cine se poate lăuda că-i succede orice încercă ? Cele mai multe lucruri și planuri nu ne succed. Sau te ții mai mult decît semenii tăi ?

— Nu mă țin, dimpotrivă ! Uneori îmi pare că nu plătesc două parale.

— Cine te pune pe tine, om sărac și năcăjit, să te introspectezi, să-ți cîntărești valoarea ? Cine te îndeamnă la luxul unei vieți interioare ?

— Nervii sînt de vină. Emoția de care pomenеști tu. Crezi că eu nu-mi cunosc această slăbiciune ? Dar nu sînt stăpîn pe ea, și aici e tragedia vieții mele. Am voit, de cîte ori am voit ! Am încercat ! Am o fantazie blăstămată. Abia încep să examinez un lucru, o situație, și o iau razna. Prin ce lumi nu mă poartă ! Dacă e vorba să aflu argumente pentru biruință, le găsesc cu o înlesnire uimitoare. Totul pare posibil, nici un obstacol de neînlăturat. Trăiesc ceasuri întregi ca un mare comandant care-și conduce armata din victorie în victorie. Sînt mai strălucit în posibilitățile mele decît un împărat. Trăiesc ceasuri de glorie și mă aprind ca de-un foc sacru ce mă consumă. Cînd privesc în jurul meu, abia mai pricep ceva din realitate. Dar, după unda de înălțare, vine regulat alta, de coborîre.

Caut cu aceeași înfrigurare motive pentru insucces, pentru înfrîngere. Le caut ? Nu. Îmi vin ele, fără voia mea. Se îmbulzesc și mă înfricoșează. Sînt leghion. Convingătoare ? Pînă la completa anihilare a voinții ! Și totul nu e decît fantazie. Dar din zbuciumul acesta interior ies pîrjolit, fără vlagă, fără nici o voință. Asta e nenorocirea mea : creez lumi inexistente, duc o viață ireală. Desigur, ai dreptate, e o boală. Dar cum să mă eliberez din mrejele ei ?

— Să nu te mai gîndești la nimic ! Ți-am spus că tu nu-ți poți permite luxul unei vieți interioare.

— Dar nu pot, n-ai auzit ?

— Poți ! Iată, chiar acum ! Vii cu mine !

— De, asta e ușor. Dar unde ?

— Nu-ntreba ! Urmează-mă !

— A, vrei să mă hipnotizezi ! Dar nu se prinde. Am fost la un om de meserie și n-a avut ce-mi face !

Ieșiră în stradă.

«Bolnavul» abia se ținea de Andrei Roșu. Afară era toamnă tîrzie. Frig. Bura din cer întunecat. Erau ceasurile 11 dimineața.

În fața unei bodegi, Andrei Roșu se opri.

— Ce-ai spune să luăm un vinișor, o țuică ?

— La vremea asta ? Mulțămesc. Nu obișnuiesc.

— Parcă eu obișnuiesc ! Dar m-a pătruns umezeala asta.

Și, fără să-l mai asculte, îl luă de braț și intrară.

Andrei ceru coniac.

Băură două, trei, patru rînduri.

— Să plecăm ! zise prietenul, amețit de cap.

— Nu ! Mai luăm ! Să vezi că ne face bine la amîndoi. E o umezeală primejdioasă afară.

«Bolnavul», după al optulea păhărel, prinse limbă. Dar ce limbă ! Nu-l mai lăsa pe Andrei la cuvînt. Și vorbea cu imagini strălucitoare.

«Ei, dar e al dracului de rezistent», se gîndi Andrei, care nu fusese niciodată cu el la un pahar de băutură.

Prietenul perora. Vorbea cu emfază de puterea sa de muncă. Andrei înțelese că izbucneau la suprafață frigurile interioare de care se plîngea. «Delirează. E mai bolnav decît credeam eu. Bietul băiat !»

Îi fu greu să-l urnească din bodegă. În drum spre casă, «bolnavul» se opri deodată.

— Unde mergem ?

— La tine.

— Dar nu mi-ai spus că trebuie să încerc ? Vino la direcțiune.

— Ascultă, Petre ! În halul ăsta nu poți merge.

— Care hal ?

— D-apoi nu vezi că abia te mai ții pe picioare ?

— Ei, nu-s beat pe cît mă îmbată acasă frigurile fantaziei. E mai rău atunci ! Du-mă pînă la direcțiune !

— Dar înțălege, nu se poate acum !

— Atunci, mă duc singur !

Și se desfăcu de brațul de care se răzima, și porni la repezeală. Andrei nu-l mai putu prinde din urmă. Ajungînd în fața direcțiunii, nu-l mai văzu.

Peste o jumătate de ceas îl zări în curte. Ședea pe-o bancă.

— Ai făcut bine că n-ai intrat acum.

— Ba am făcut rău !

— Atunci, întră acum. Văd că ți-a sărit beția.

— Apoi, tocmai aici e pricina. Cînd am intrat pe poartă, m-am trezit. Aici e nenorocirea ! Iar m-a du-

prins beția aceea interioară a fantaziei. Și n-am mai avut curaj. M-am temut iar de un refuz. Dar bine că i-am aflat leacul ! O s-o potrivesc eu odată așa că să nu mă mai trezesc decît după ce voi fi vorbit cu directorul. Vezi, aș putea fi numit. Am toate îndreptățirile...

Și, pînă acasă, «bolnavul», cuprins de frigurile imaginației, îi argumentă lui Andrei cu atîta putere și convingere, încît acesta rămase zăpăcit. «Bolnavul» era un adevărat creator de viață ! Da ! Nu se mai putea îndoi ! Putea fi un mare scriitor, un mare avocat ! «Da' ce folos că nu-i bun de nimic ! Și nime nu-l va putea vindeca !», își zise Andrei cu tristeță.

ÎN MISIUNE

Ion Albu se întorcea fericit acasă. Niciodată drumul de la București la granița de vest nu i se păruse mai lung, deși călătorea cu rapidul, deși îi telegrafiasse, încă din capitală, nevestei marele eveniment.

Din instinct și din obicei, îndată ce își ocupă, în compartiment, locul lui, sub claia de bagaje, aruncă o ochire în portofel, să vadă ce bani i-au mai rămas. Erau puțini, vreo două-trei mii de lei, deși numai cu patru zile înainte luase avans jumătate din diurna de deputat. Simți o strângere de inimă și un fel de gust amărui în cerul gurii. «Ce mai risipă de bani!» Dar numaidecât începu să se justifice în fața conștiinței sale de om scump: «De, am cheltuit, n-am ce zice! Dar când era

să-mi mai uit și eu de-a strînge băierile pungii dacă nu acum ?»

Recapitulă repede, în memorie, târguielile făcute : cinci părechi de ciorapi de mătase și două părechi de pantofi pentru nevastă-sa. O pălărie de paie, la modă, — o purtau toate cucoanele pe Calea Victoriei, — și o jachetică de primăvară, dintr-o stofă sură, cu picățele, tot pentru nevastă-sa. Tot pentru ea, pudră fină — o marcă pe care și-o notase de trei luni, și nu se putuse hotărî s-o cumpere pîn-acum. Zece batiste de mătăasă — cinci lui, cinci nevestei. O pălărie cu borduri largi, ca pentru țările sudice, pentru el. O păreche de pantofi galbeni, lui.

Recapitulînd, se judeca totuși. Putea să fie mai econom ! Era de ajuns și o păreche de pantofi pentru Virginia ! Erau de ajuns cîte două batiste ! El putea rămîne fără pălărie nouă, dar mai ales fără ghete. Avea încă două părechi. «Hm ! prea am fost risipitor, își zicea, dar nu știu ce m-a apucat, ieșind de la minister.»

Avea dreptate omul ! Îl apucase ceva. Nu era o scrin-teală, cum i-ar fi plăcut să creadă acum, ci așa, ca o bucurie, o satisfacție cum încă nu mai încercase în viață.

Cînd ieșise din cabinetul ministrului, îi venise să bage mîna în buzunar și să împartă bacșișuri la toată lumea. Ușierul a rămas trăznit cînd a simțit în palmă doi poli. Niciodată Ion Albu nu s-a înjosit să-i deie un leu, ba se părea că nici nu-l vede pe ușier, deși acesta îl ajuta să-și îmbrace paltonul și-i dădea pălăria.

Ion Albu simte și acum senzația pe care-a încercat-o scoborînd treptele ministerului, prin mulțime, și mergînd pînă la poșta centrală. Toată lumea îl privea cu încîn-

tare și c-un fel de pizmă. Pe el, pe care nimeni, niodată, nu l-a luat în samă pe străzile capitalei ! E adevărat că se și simțea săltat de la pământ, deși era greu de autoritate și de distincție.

Recapitulînd cheltuielile făcute, înconjura mereu o situație la care nu se gîndea bucuros. Dar, după ce văzu că n-are cu ce acoperi vreo patru mii de lei, fu silit să recunoască că i-a tocat la «Alhambra», cu femeiuștile îndrăcite de-acolo. Dracu l-a pus să-și înșele nevasta chiar acum ! Și cu cine ! Alaltăieri sara îi păruseră femei distinse, dar acum știa cu cine băuse șampanie la bar... «Desigur, m-a apucat ceva», își spuse el din nou. Și abia se putu mîngîia pe jumătate cu gîndul : «Ei, în sfîrșit, trebuia să întru și eu într-un bar. Aveam nevoie de puțină experiență, acum, în fața marelui eveniment. Să nu se întîmple vreodată să rămîn ca vițelul la poarta nouă. Ce-ar spune nevastă-mea dacă n-aș cuteza s-o duc la un bar ? Las', că-i bine să se priceapă omul la toate cînd se află în fața unui drum, ca mine !»

Dar simți că justificarea e cam trasă de păr și privi cu jale la biletele ce-i rămăseseră. Gustul amar îi stăruia încă în cerul gurii.

Tot din instinct și din obicei își luă apoi în samă bagajele. Ce noroc că adusese cele două geamandane mari ! Ce cuminte că o ascultase pe nevastă-sa ! În ce-ar fi transportat târguielile cele multe ? Cuminte femeie, Virginia, și prevăzătoare ! «Să-ți duci amîndouă geamandanele. Ți-am pus tot ce-ți trăbă ca să poți rămînea în capitală două-trei săptămîni. Să nu vii fără ispravă ! Stai de capul lor pînă-ți dau și ție delegație să pleci într-o misiune. Mi-e indiferent : în Franța,

în Germania, în Italia. Poate fi și în America. Să ai răbdare și să stăruie ! Nu e rușine că trimit în misiuni pe toți nepricopsiții, chiar pe băieții cu caș la gură ? Și un om ca tine, care ai un doctorat în științele agro-nomice, care știi franțuzește și nemțește, n-ai mai călcat peste graniță de când te-ai întors de la studii ! Ești specialist, și trăbă să-i înveți să te prețuiască !»

Astfel de argumente îi aducea Virginia de vreo doi ani încoace, de când le ajunsese partidul la putere, dar acum, înainte de ultima lui plecare la Parlament, argumentarea ei fusese convingătoare.

Cum nimeni nu mai intră în compartimentul de trei locuri, pe ușa căruia era lipit avizul : «Rezervat pentru domnii parlamentari», Ion Albu se gândi că nici n-avea nevoie de vreun îndemn din partea soției. El însuși ardea de dorința de a pleca odată în misiune peste graniță. Visa de mult ! În sfârșit, trebuia să se distingă și el prin ceva. Dacă rămâi simplu parlamentar, un rînd întreg de sesiuni, ajungi o piesă incoloră, învechită, și nu mai interesezi pe nimeni. Ajungi un număr, un vot. Mai ales dacă nu ți se dă prilejul să ții discursuri de la tribuna parlamentară. Și el, deși era specialist în materie economică, n-a fost însărcinat niciodată de către partid să vorbească de la tribună. Erau alții, tot specialiști în materie, care i-o luau înainte. Pe el îl utiliza partidul mai ales în propaganda electorală, în adunările populare. Lumea zicea că-i un bun orator pentru mase, cu deosebite aptitudini demagogice, dar că nu e de crezut să poată ține un discurs parlamentar.

Cunoscînd destul de bine situația din partid, legăturile, interesele, el, — destul de izolat, — își dădea

sama că alții sînt destinați misiunilor în străinătate. A bătut el șaua și pînă acum, și de cîte ori ! Dar cei mari se făceau că nu înțeleg. Pusese și pe alții să stăruie pentru el, dar fără izbîndă. Nu se mai isprăveau cei cu protecții mari, rudeniile sau cu cei din neam mai mare decît el. Calitatea lui de specialist, pe care se bîzua nevastă-sa, nu trăgea în cumpăna misiunilor nici cît umbra.

A, și cît rîvnise el la o astfel de delegație în străinătate ! Nu atît pentru a vedea lumea, cît mai ales pentru diurnele mari pe care le-ar fi încasat. De cîte ori nu-și făcuse socoteala cît ar putea pune deoparte, chiar dacă ar fi luat-o și pe Virginia cu el. Și acum, iată că i-a ieșit norocul în cale, cînd nu mai avea nici o nădejde ! Cele trei săptămîni pentru care îl pregătise Virginia să rămîină în București trecuseră în alergări și intervenții zadarnice. Dar, iată întîmplarea ! Moare subit un deputat dintr-o circumscripție electorală în care Ion Albu era tare, și ministrul agriculturii vroia să-și plaseze acolo un cumnat, care nu călcase în viața lui în județ. Toată lumea l-a asigurat că ajutorul lui Albu ar fi neprețuit.

— Albu ? Ion Albu ? zise ministrul, neplăcut surprins. Omului ăstuia i-am refuzat de multe ori cererea de a fi trimis într-o misiune în străinătate.

— Îl trimiți acum ! Chiar pleacă o comisie de cinci. O vei face de șase. Justificarea e ușoară ; între cei cinci nu este nici un specialist. Iar alegerea va fi abia la toamnă. Misiunea e de două luni. Acum e iunie.

Și așa, n-a adus anul ce-a adus ceasul, și pentru Ion Albu ! A, de alegere nu-l durea capul ! Scosese el de-

putat în circumscripția aceea și pe cînd era în opoziție, dar acum, că-i la guvern !

Pîn-acasă abia l-a prins somnul, în răstimpuri. Aflase de la membrii comisiei obiectul tratativelor pe care trebuia să le ducă în străinătate, la Roma, și, gîndindu-se la problemele ce urmau să fie discutate, constată cu satisfacție că nu e străin de materie și că va putea avea un rol activ. Știa și diurna pe care urma s-o primească și, cu creionul în mînă, făcuse o nesfîrșită serie de socoteli. Va lua-o și pe nevastă-sa, fiindcă plecarea în misiune peste graniță era, în parte, și meritul ei. Da, calculase din fir în păr, afară de cîteva cheltuieli neprevăzute. Aveau să-i rămîie bani, nu glumă !

Comisia trebuia să plece peste două săptămîni. În acest răstimp, Ion Albu mai călători de două ori la București. Trebuiau multe lucruri pentru o călătorie în străinătate ! Ceilalți membri ai misiunii erau toți oameni subțiri, care își vor lua și ei nevestele. Și familia Albu trebuia să țină sama de societatea cu care avea să călătorească și să petreacă împreună. Erau în perspectivă, la Roma, recepții, vizite oficiale, banchete.

O sută de mii de lei se topiră cu pregătirile. Dar lui Albu nu-i părea rău. Avea să-i puie la loc, îndoit, la întoarcere. În sfîrșit, e nevoie și de jertfe dacă vrei să întri în lumea mare și să ieși din obscuritatea deputatului de duzină !

În presara plecării, Albu primi o telegramă.

— Te trezești că au schimbat în ultima clipă itinerarul ! zise el, arătînd Virginiei depeșa.

Telegrama vestea demisia guvernului.

Deputatul îngălbeni.

Doamna Virginia nu voia să creadă.

— Gluma unui idiot, zise ea. Cum să cadă tocmai acum, în presara plecării misiunii ?!

— E adevărat că nu s-a vorbit nimic despre o astfel de posibilitate. Pare absurd, răspunse Albu, mai prinzînd inimă. Trăbă să trec pe la prefectură, să văd.

— Apoi, da, mai fă-te și de rîs acum !

Și doamna rupse în bucățele telegrama, și continuă să împacheteze.

Ion Albu o privi un răstimp, apoi, deodată, simți că i se face rău. Junghiul ce i se pusese la citirea telegramei îl săgetă iar, mai tare. Își făcu de lucru în odaia vecină, își luă pardesiul, pălăria și porni, șovăind, spre prefectură.

Știrea era adevărată. Și, ca o confirmare oficială, noul guvern convocase telegrafic tot Parlamentul, ca să i se prezinte și să-i ceară votul de încredere.

— Mofturi ! O formalitate ! zise prefectul. Parcă majoritățile o să susție un guvern în afară de partid ! Și, ai să vezi, dacă nu o să obție votul de încredere, guvernul o să dizolve Parlamentul.

Acasă, Virginia blăstămă un răstimp, apoi se agăță de o rază de nădejde.

— Votați-l, fir-ar al dracului de guvern ! Nu primiți dizolvarea ! Pune-te în fruntea tuturor și dați-i vot de încredere ! Vei fi luat în samă și, poate, tot plecăm. Ce sîntem noi de vină că a căzut guvernul ?

Ion Albu plecă la București cu acceleratul de sară. Dar nu mai avea nici o nădejde. Știa că urmează dizolvarea.

Și, discutînd cu parlamentarii pe care îi întîlni în tren despre «criza actuală», se gîndea la suta de mii cheltuită în pregătirile pentru misiune. Din cînd în cînd ofta, spunînd colegilor din vagon :

— Nu se plătește, domnule, să trăiești într-o țară în care nu există nici o continuitate !...

1 9 3 3

URMĂRILE UNUI ANUNT

Ion Faur, directorul unei întreprinderi care ieşise pînă acum biruitoare, om trecut de 50 de ani, cu o chelie lucitoare, căptuşit cu grăsimi, cu ochelarii călăriţi pe-un nas robust, desfăcea cu înfrigurare poşta în biroul său. De un ceas sublinia cu creionul roşu, făcea note pe margini, în capul adresei. Țigara de foi i se stinsese.

Uşa se deschise încet, şi servitorul se opri în prag, mut, privind fix la chelia stăpînului, ca şi cum de la ea ar fi putut afla dacă poate vorbi. Examinarea cheliei îl făcu să conchidă că e mai bine să se retragă. Ieşi mut, închizînd uşa, fără nici un zgomot.

Peste o jumătate de ceas întră iarăși, și iarăși examinează chelia stăpînului. De astă dată înțelese că poate vorbi.

— Domnule director, așteaptă lume, zise el cu un glas plîngător.

— Ce lume ? Știi că azi nu e zi de primire.

— E vorba de anunțul acela. Azi e termenul. În anunț se spunea să se înfățișeze azi la zece la biroul dumneavoastră.

— Da. Adevărat. Am și uitat. Să mai aștepte. Îi voi primi îndată. Sînt mulți ?

Omul se scărpină după ureche.

— Vro douăzeci pîn-acum.

— Ce spui ?! Da' se poate una ca asta ?!

Și directorul se sculă greoi de pe scaun, privind nemulțumit la slugă.

— Nu eu i-am adunat, domnule director. Năcazul lor i-a adus. Au cetit anunțul dat de dumneavoastră. Sînt oameni de toate vîrstele, bărbați și femei, și fete.

Directorul făcu un semn cu mîna, că pot intra.

— Toți deodată, domnule director ? Nu vor încăpea.

— Ei, toți ! Trebuie să vorbesc cu fiecare. Da' cine dracu a adunat atîția ?!

— Poate vor mai fi venit și alții de cînd am intrat eu. De azi-dimineață sosesc mereu.

Ion Faur era om bun la inimă, milos mai ales, cum sînt de obicei oamenii grași. Isprăvisese cu poșta și se simți liniștit. Va termina repede. Cu experiența pe care-o are va recunoaște dintr-o ochire omul de care avea nevoie.

Întră un bărbat înalt, uscat, între două vârste, îmbrăcat curat. Se închină de la ușa și se opri respectuos.

— Am venit, domnule director...

— Da, știu. Vă rog, hîrțile dumneavoastră. Luați loc.

Străinul urmărea cu ochi tulburi expresia feței directorului cînd îi citea hîrțile.

— Da, ai studii frumoase. Numa că eu am anunțat că am nevoie de un om care se pricepe la contabilitate. Dumneata ești profesor.

— Am fost, domnule director.

— Da. Nu cercetez de ce nu mai ești. Regret, însă nu te pot angaja. Dumneata n-ai cetit anunțul?

— Ba da. Cred însă că în scurtă vreme aș învăța. Sînt de doi ani fără post, domnule director. Vă rog!

Lui Ion Faur nu-i dispăcea. Îl bănuia om energic, harnic. Dar dacă nu se pricepe la contabilitate!

— Ascultă-mă, dumneata să reîntri în învățămînt. Acolo ți-i locul. Nici n-ai avea ce face cu salariul de la mine. Ai familie?

— Trei băieți.

— Apoi vezi! Cum să trăiești cu două mii de lei? Străinul avea ochii de gheață.

— Dar fără nimic? Apoi, în învățămînt nu mai pot intra.

Privirea aceea îl mișcă adînc pe director. Simți că e în fața unei tragedii.

— Ascultă, nu-ți spun cuvîntul definitiv. Mai sînt și alții. Voi vedea la urmă.

Întră o doamnă de vîrstă mijlocie, în rochie sură uzată, c-un fel de pălărie pe cap. Ochii-i negri erau în-

conjurați de cearcăne alămii, vineții. Era nervoasă, abia-și putu prezenta hârtiile.

— Școala normală, pe vremuri. Da, frumos atestat.

— Am lucrat și la o bancă, chiar la contabilitate. Am fost suprimată. N-aș putea să lucrez decât după masă. Înainte, am cursuri.

— A, dumneata ai slujbă ?

— Am. Dar sînt văduvă, domnule director, și am șase băieți de crescut. Trebuie să muncesc suplimentar.

Directorul o privi. Nici o zare de lumină pe fața, în ochii ei. Părea că e truda întrupată, că toată ființa ei e robită muncii și gîndului să lucreze, să cîștige, să-și întrețină familia. Parcă nici un alt gînd nu-i mai trecea prin minte. Își pledă cauza cu o înflăcărare bolnavă. Părea că o sapă lăcomia cîștigului.

Ion Faur se înfioră. «Nenorocită trebuie să fie ! își zise el. O femeie care nu mai e decât o unealtă de lucru, care se va toci sau se va arde în trudă continuă !»

— Să mai vedem, doamnă, mai sînt și alții. Eu aș avea nevoie de cineva care să lucreze și înainte de masă.

Femeia ieși mai uscată și mai verde de cum intrase.

Întră un om în vîrstă, cu părul alb, adus de spate, cu priviri neliniștite, cu pasul nesigur.

— Am practică îndelungată. Calculez și acum repede. Am fost prim-contabil. De zece ani sînt la pensie. Am crescut doi feciori și două fete. Feciorii mi-au murit în război. O fată-i blonavă, de doi ani. Cresc șapte nepoți. Pensia n-ajunge. Sînt om spornic la muncă.

Directorul, din hîrtii, controla și vedea că tot ce spune e adevărat.

— Cîți ani ai dumneata ?

— Șaizeci și opt. N-am de ce să mint. Atîția am. Dar pot încă munci. Să mă puneți întîi la probă, și dacă nu voi fi la locul meu, să mă demiteți.

Cum se uita la el, lui Ion Faur i se făcu deodată rău. Avu limpede senzația că bătrînul acela e flămînd. O jale nesfîrșită se infiltră în sufletul directorului. Simți grea, apăsătoare, în juru-i, nedreptatea lumii și a vieții.

— Vom vedea, dragul meu... Mai sînt și alții... Vom vedea la urmă...

Întră o fată despre care directorul nu-și putu da sama dacă e o intelectuală sau o slujnică din oraș. După îmbrăcăminte, după mîinile aspre și roșii, după ghetetele scîlciate, după fața înăsprită de suferință, părea mai mult o fată din lumea muncitoare. Dar ceva inapreciabil, care se desprindea din ochii, de pe fruntea ei, din ținuta trupului, te făcea să te gîndești la o ră-mășiță dintr-o stofă prețioasă.

— Cum ? Dumneata, bacalaureată ?!

Fata privi în pămînt. Directorul simți că o rănise fără să voiască.

— Da, desigur, adaose îndată. Aceasta e diploma de bacalaureat. Eu nu le cunosc decît pe cele vechi, de-a- ceea m-am mirat.

— De patru ani, domnule director. Sînt acum de douăzeci și cinci de ani. Am mers tîrziu la școală. M-am susținut mai mult singură. Am îndrăznit prea mult, și-acum iată ce-am ajuns !

— Dar de ce ai schimbat atîtea locuri ?

— Am lucrat în vro cinci cancelarii notariale, la sate. În satul meu întâi. Apoi în altele. Credeam să pot aduna bani, să fac universitatea. Literele. Dar degeaba. Cu toată dragostea mea de carte. Am lucrat și la contabilitate.

— De ce ai schimbat atâtea locuri ?

Fata îngălbeni toată. Nu trebuia să spuie asta !

— Nu din vina mea, domnule director !

— Da, da ! Nu cercetez. Sînt oameni răi în ziua de azi.

O nesfîrșită milă îl copleşi. Ar mai putea să aprindă el o flacăra aproape stinsă ?

— Să vedem, pînă la urmă, domnișoară... Aș vrea să te ajut...

Pînă la ceasurile 2 se perindară prin fața lui concurenți de tot soiul : bătrîni și bătrîne care pierduseră acea demnitate proprie vîrstei respectabile ; oameni în toată firea și tineri — biete ființe săcătuite de amar și de mizerie, înfățișînd o batjocoră a vieții. Insistau că pot munci, că se pricep, să nu-i judece directorul după înfățișare. Au vlagă în ei... Din toți se împrăstia o tristeță grea. Ion Faur se gîndi la un ogor bătut de gheață, pe care au rămas numai cotoare. Veniseră bărbați și femei cu priviri întunecate, la spatele cărora mocnea parcă deznădejdea și din care țîșnea uneori dușmănia împotriva vieții. Se înfățișase și o femeie cu ochii tulburi, cu priviri fixe, care, auzind că directorul nu-i dă un răspuns definitiv, fusese cuprinsă de un rîs isteric. Între toți solicitanții, al căror număr se ridicase la patruzeci, vreo șase fete veniseră cu aere de

cochete, sulemenite, binișor îmbrăcate, aruncînd priviri seducătoare. Ion Faur le concediasse repede, fără a le lăsa nici o nădejde. Așa pățiseră și cîțiva bărbați care aduseseră cu ei un aer de crîsmă și de viciu, și doi tineri foarte eleganți, care, din ce spuneau, lăsau să se înțeleagă că ei ar aduce un serviciu întreprinderii dacă ar fi angajați, că ar face cinste directorului. Unii erau din oraș, alții veniseră dintr-alte localități...

La masă, directorul nu se atinse de mîncări. Îl durea groaznic capul. Lumina orbitoare, ce năvălea prin geamuri, parcă-i rănea ochii. Trase roletele. Voi să doarmă, dar turburarea-i era prea adîncă, și nu putu nici ațipi.

Înțelese că anunțul său a fost o nebunie, regreta că l-a publicat, dar era prea tîrziu. Pe care să-l aleagă dintr-atîția ? Alt-ar fi fost dacă le-ar fi citit numai cererile și hîrțiile ! Dar așa... Știa el că sînt mari mizerii, le vedea la tot pasul, dar, mai de-aproape, nimeni nu-și dezvăluisse sufletul înaintea lui. Se gîndi că în timpul din urmă și el a concediat pe unii dintre slujbașii întreprinderii. Vor fi ajuns și aceștia la fel ?

Se gîndi și se zvîrcoli toată după-amiaza, toată noaptea. Ațipi abia în zori. Și, în vis, i se înfățișă un nou rînd de nenorociți.

Toată viața lui fusese un om milos. Nu avea familie. Trăsese în ham, așa, prosteste. Și acum simțea deșertăciunea tuturor strădaniilor sale și-l încercau remușcări amare. Ce bine-a făcut el de cînd e în lume ? Pe cîți nenorociți îi va fi întîlnit și a trecut nepăsător pe lîngă ei ? Se revoltă împotriva rînduielilor lumii. Cum era cu putință ca subț același soare să trăiască oameni

atît de năcăjiți, și alții îndestulați și chiar preaîndestulați ? Nu era obișnuit cu astfel de gînduri și-l cuprinsese-o oboseală de moarte.

La ceasurile 12 porni mașinal la berăria unde se întîlnea zilnic cu doi amici. Pășea în silă. Îl durea tot trupul. Parcă îl bătuse cineva. Pînă la grădina berăriei se uită de cîteva ori înapoi. Îi trecu prin minte că poate-a fost vis ziua de ieri. Și privea peste umăr, ca și cînd în chipul acesta s-ar fi putut încredința.

— Prozit !

Cei trei prieteni ciocniră paharele încununat cu spumă albă, groasă, și doi băură cu sete.

Ion Faur lăsă paharul pe masă ; era cu gîndul dus, și întristarea se așternu pe fața lui, ca o negură sură.

— E păcat să nu-o bei proaspătă, pînă-i aburit paharul, spuse Petru Albu. La ce te gîndești ?

Ior Faur tăcu un răstimp, privind departe.

— Mi-a venit în minte ziua de ieri și m-a umplut gustul amar al remușcării. Mă simt vinovat, în fața acestui pahar cu bere.

— Ei, parcă tu faci excese cu băutura !

— Excese nu, dar totuși îmi satisfac zilnic o plăcere. Și sînt atîția care-n viața lor întregă nu au nici o bucurie. Cred că noi toți sîntem vinovați !

— Da' parcă noi zburdăm prin viață ?! zise Petru Albu oftînd. După cît ne frămîntîm și ne trudim, să nu avem nici dreptul să ne răcorim la un pahar cu bere ?

— Alții se frămîntă și se trudesesc și mai mult decît noi ! Da' ce stau să spun ! Nici nu se poate compara

nenorocirea lor cu a noastră. Și aceștia sînt cei mulți. Numa ieri mi-am dat bine sama.

— Dar ce s-a-ntîmplat ieri ? întrebă al doilea prieten, care privea deziluzionat la paharul lui, golit prea repede.

— După cum știți, am dat un anunț în ziare că am, în biroul meu, nevoie de un ajutor, că-l plătesc cu două mii lunar și că e nevoie să aibă școala secundară. Ei bine, știți cîți mi s-au înfățișat ieri, în ziua fixată de mine ?

— Destui, desigur ! răspunse unul.

— Vro duzină, zise celălalt.

— Patruzeci în cap, tinări și bătrîni, oameni în puterea vrîstei, femei, fete ! A fost o nebunie ! A, ce spun ! A fost o zi nenorocită. Și-acum nu știu ce să fac. Nu mă pot hotărî pe cine să aleg.

— Așa ești tu : moale de suflet. Dacă toți sînt nenorociți, alege pe oricare, tot atîta e.

— Nu. Nu pot ! Dacă nu i-aș fi văzut, aș putea. Cu îndemnuri stăruitoare îl convinseseră să guste berea. Cînd veni un rînd nou de pahare, cel de-al doilea prieten, care tăcuse mereu, după ce-și șterse mustățile, zise :

— Trage-i la sorți. Atunci nu mai ai nici o responsabilitate. Și viața e o tragere la sorți. Cine-i responsabil de ce iese din pălărie ?

Directorul deschise ochii mari. Îl privi, un răstimp, mirat. Apoi se însenină.

— Ai dreptate, zise el. Iată ce nu mi-a venit mie în gînd ! Da' nu eu, pe tine te rog.

Prietenul zîmbi trist.

— De ce nu ? Primesc. Parcă pe noi ne-a întrebat cineva cînd ni s-a scos din urnă soarta ! Îți spun că te înduioșezi degeaba. Mîine la zece sînt la tine.

Directorul oftă așurat. Porunci mîncare și băutură.

— Azi sînteți oaspeții mei, zise el. Ce zi nenorocită ! Da' bine c-a trecut...

1 9 3 3

SÎMBĂȚĂ SARA

Umbre mici, îmbibate de răcoarea umedă a primăverii, îmbracă pînă la piept, ca o mătăasă fină, cenușie, pădurile de fag și de brad de pe munții dinspre răsărit. E abia la ojină, dar soarele a și scăpătat după șirul munților de la apus : are drum puțin de străbătut pe orizontul îngustat de crestele cetinoase ale munților. Din pădurile verzi adie răcoarea însărării, plină de mi-reasma rășinii, a frunzelor tinere de fag și a pămîntului reavăn. Aerul e tare, amețitor, ca o băătură stifoasă, jos, în valea strîmtă a Jiului.

De la brîul de umbră în sus, pădurile strălucesc metalic, — sulițe neclintite de oțel întunecat. Brîul se ridică însă mereu, deși imperceptibil, și stinge lucirile

de oțel. Jos, în vale, răcoarea însărării crește, și, din desimea codrilor, liniștea se revarsă tot mai stăpînitoare. Murmurul Jiului e acum vîjîit de vînt. Șuvoiul aprig, străveziu, tînăr, vînjos și grăbit își frînge în bolovanii din albie cristalul, zdrobindu-l în spumă de zăpadă, care se-nvîrte la cotituri, la ochiuri, și-aleargă în creste albe, odată cu volbura rîului.

Din tainițele pămîntului, de pe cărări înfundate în munți, de după colțuri de stînci încep să răsară grupuri de mineri. Întîi mai puțini, apoi tot mai mulți, luînd, tăcuți, cu pași osteniți, drumul spre ghișeurile din vale, unde li se face plata în toată sîmbăta după masa. Văzuți de departe, par cete de haiduci care se strecoară, nesimțit, la pîndă. Cu fețele și mîinile negre de cărbune, cu bărbile nerase, cu hainele întinate, soioase, răspîndind miasme acre, adunate din umezeala măruntaielor pămîntului, aduși de spate, pășind larg pe picioare nesigure, văzuți de-aproape, par mai degrabă grupuri de nenorociți. Din cînd în cînd se aude cîte o tusă hîrîitoare, din adîncul pieptului, și cîte-o înjurătură amarnică, într-una din limbile țării, cînd vreunul se împiedică de-o piatră.

Cei mai mulți trag adînc din țigări, tăcuți, gînditori, epuizați. Cei cu pipe scuiță, în răstimpuri, printre dinți, pînă departe, — adaosul lor la decorul primăverii de-afară, pe care nu-l învrednicesc cu nici o privire.

Se grupează în fața ghișeurilor de plăți. Fum înecăcios, de tutun rău, se ridică în pale deasupra capetelor. Încep să se îmbulzească, să se-nghiontească, să-njure.

Pe ulițele așezării miniere se ivesc mici grupuri de femei în haine mohorîte. Cîte una-una se amestecă prin-

tre bărbații din fața ghișeurilor, fiecare căutîndu-l pe al său.

Larma crește, înjurăturile curg. Bărbații nu sînt bucu-roși de prezența femeilor, care vor să le controleze în-casările, deși acasă, după sfezi cumplite, acesta le va fi, cum le-a mai fost, prețul împăcării.

Aproape toți se-ndepărtează de ghișeuri, înjurînd cu strășnicie pentru reținerile făcute : avansuri, alimente... Protestele curg în toate limbile țării ; muții de mai nainte capătă glas ; ochii lor goi și fețele lor supte, uscate, ca de lemn tăciunit, încep să învie, să se uma-nizeze.

Crîșmele, murdarele birturi și restaurante se popu-lează pe măsură ce se fac plățile. Într-o clipă înfloresc becurile electrice prin magazine, barăci, ospătării, bir-turi, pe străzile lungi și întortocheate, și pînă departe, spre uzine, deasupra cărora plutește o negură de lumină rece.

Pe dinaintea birturilor se aprind din cînd în cînd certuri, se iscă păruieli, și toate în mijlocul unor su-dălmi îngrozitoare. Minerii își cinstesc femeile, care vor să-i ducă acasă. Dar nimeni nu dă vreo atenție acestor treburi de familie. Cei mai mulți, venind și trăind sin-guri aici, trec c-un aer de superioritate pe lîngă cei care se ceartă ori se bat. Ei sînt stăpîni pe banul și pe voința lor.

În cele din urmă, cîteva femei izbutesc să-și convingă oamenii să meargă acasă. Și, cum se depărtează de mulțime și merg alături de bărbați, înfuriați încă, în-viind în ele biata cochetărie ce le-a mai rămas, își

aranjează, din cîteva mișcări zmucite, hainele răvășite, își netezesc părul sub năfrămi.

În birturi nu se mai găsește un loc. Oamenii mănîncă la început în silă, abia descleștîndu-și fălcile, dar gustă, cu plăcere, pe inima goală, rachiul. Pe fețele celor ce mănîncă singurateci, în tăcere, se conturează linii tragice, care par că îndeamnă și desfid, în același timp, să cunoască cineva rostul omului în lume, linii de expresie care strecoară în suflet o deprimare cotropitoare.

Dar cu cît se deșartă sticla de vin sau de rachiu, cu atît pofta de mîncare și mai ales setea cresc. Rînd pe rînd, toate fețele de lemn tăciunit învie, ochii, stinși, se aprind, sentimente, porniri și patimi dau năvală în cuvinte, în priviri, în expresia feței. Schimbarea pare întîi nefirească. E ceva straniu în trezirea acestor inși, care păreau mai mult scule decît oameni. Și aștepți ca vorba lor să sune a lemn, a fier... Sînt aspre glasurile, dar sînt glasuri omenești, și vorbesc despre dureri și bucurii omenești. Povestesc. La toate mesele, în toate restaurantele. Și larma crește, fumul de țigară și de pipă se îngroașă, aerul dinlăuntru devine greu de mirosul acru al hainelor soioase, al trupurilor încinse de căldură.

«Restaurantul nr. 3», care vine cam în centru, are sala cea mai spațioasă. Restauratorul, Werner, pare a fi un intelectual declasat. Are fața prelungă, ochii vii, părul cărunț, tuns scurt, ca la robii, se poartă ras de tot. Fața i-i plină de dungi ce curg de-a lungul, lăsînd impresia unui cap de cal. E foarte prevenitor față de oaspeți. Are mișcări curtenitoare, servește cu însuflețire, se strecoară ușor printre mese, deși pare om trecut de

60 de ani. După felul cum își cunoaște meseria, ai putea crede că toată viața a fost chelnăr. E discret, nu se amestecă în vorba altora cînd nu trebuie. De mesele celor ce vorbesc în șoaptă se-apropie numai în vîrfurile picioarelor, pentru a-i servi. Dar e cu ochii pretutindeni și știe totdeauna unde e binevenit un cuvînt de-al lui, o aprobare, o negare, sau unde trebuie să rîdă cu cei de la masă. Vorbește bine nemțește și ungurește, știe destul de bine și romînește, deși se crede c-ar fi de origine polonez. Pregătește mîncări mai alese, deși poate îmbia oricui și prînzul cel mai simplu și mai ieftin.

Restaurantul lui Werner e cel mai cercetat și se pare că aici se adună cei mai de samă dintre muncitori. Vin mai ales oameni care nu mai pot fi socotiți între populația flotantă a așezării miniere, care s-au născut aici, sau care, de ani îndelungați, și-au părăsit vechile vetre. Mulți dintre ei sînt muncitori în minele de cărbuni, sau supraveghetori, hocmani, șefi de echipe. Unii sînt mecanici la ateliere, alții au diverse ocupații la Căile Ferate. Aproape toți au gospodării, familii, — părinții sau moșii celor mai mulți fiind veniți din alte regiuni ale țării, de cînd s-a început exploatarea sistematică, în stil mare, a minelor. Prin ținuta și purtarea lor se deosebesc de populația flotantă. Sînt mai curați, mai bine îmbrăcați, au o demnitate a lor, care nu-i mai lasă, decît cu prilejuri rare, să-și zvîrle pe fereastră agoniseala unei săptămîni. S-a cernut multă lume prin această stațiune minieră pînă cînd s-a ales și a rămas la fund populația aceasta statornică, băstinașă. Și se cerne încă și acum, în fiecare an. Alți muncitori sosesc și pleacă în fiecare lună. Și, din cînd în cînd, cîte unul rămîne să sporească numărul populației stabile. Totuși,

sîmbătă sara, localnicii vin și ei pentru un ceas, două la crîsmă, să schimbe o vorbă, să beie un pahar de vin sau de rachiu, să mai audă noutăți, — vechi obicei, moștenire de la părinții și moșii care și-au petrecut, pe vremuri, sările, ca și populația flotantă de-acum.

Oaspeții povestesc cu vorbe tari, răzimați cu coatele pe masă, cu băutura dinainte. Cei mai mulți au isprăvit de mîncat. Dar întră mereu mineri întîrziați, și domnul Werner le face loc la mesele ocupate, fiecărui unde știe că are un cunoscut.

La o masă de lîngă o fereastră aburită, plină de resturi de mîncare și de sticle goale, șase mineri, de vîrste și de neamuri diferite, își apleacă mereu capetele, cu ochii ațintiți spre mîna unuia care numără bani. I-au numărat pe rînd fiecare, și cum mereu ieșea altă sumă, rîdeau cu hohote, afară de unul cu mustața dată a oală, cu o frunte îngustă și mîncată de pîrîiașe orizontale, care privește posomorît.

— Măi, banii ăștia-s vrăjiți ! strigă cel care-i numărase în urmă, un bărbat în puterea vîrstei, osos, cu o gură largă, ca de pește. De unde-i ai, Petre ? Aici nu-i lucru curat...

— De unde să-i am ? răspunde domol cel cu mustața a oală. De la casierie, ca și voi.

— Cum ?! Vrei să ne prostesti ?! Atîta e plata ta săptămînală ?!

Petre ridică în silă brațul.

— Ei, săptămînală ! N-ați văzut că i-am scos, pe cei mai mulți, din șerpar ? Pe cei de azi i-am adus în mînă. Am tot adunat ș-am pus deoparte. Să-i trimit acasă. Ș-acum, iată, nu știu cîți trimit. Mă pot înșăla la poștă.

Ceilalți se uită cu ochi tulburi la Petre. Sînt amețiți de băutură și parc-au și uitat de numărătoarea banilor. Numai cel cu gura ca de pește se ține mai bine.

— Ce, nenorocitele ? Să-i trimiți acasă ? Da' pentru asta îți macini tu oasele în măruntaiele pămîntului ? Să-i trimiți acasă ? Cui ? Bestiei ? Tu crezi că nevas-tă-ta-i o femeie vrednică să-i trimiți agoniseala cîștigată cu sudoarea neagră a frunții de miner ? Dar care femeie e vrednică să ne sugă sîngele ! Toate sînt la fel, toate sînt niște bestii, ca și fosta mea nevestă. În vreme ce noi ne scuipăm viața în praful de cărbune, ele se libovesc acasă, în dezmierdările flăcăilor, ale jandarmilor, ale văduvilor și ale tuturor ticăloșilor, ca niște baronese. Pfui ! Să nu te mai aud, Petre, că spui prostii ! Am să mă mîinii !

Ceilalți moțăie din cap în semn de aprobare, dar lui Petre îi sare țandăra. Ridică de sub masă o mîna lungă, cu pumnul strîns ca o măciucă, și-l privește cu dușmă-nie pe cel ce-i vorbise.

— Măi spurcăciune, măi ghiavole, de mai spui un cuvînt, eu te trăznesc în numele Tatălui, rumînește, cu glaja asta de bere ! Înțalesu-m-ai ? D-apoi tu crezi că noi sîntem cu toții porci, ca tine, și că toate femeile sînt lepădături, sînt cățele, cum a fost a ta ?

— Nu te-aprinde, tovarășe Petre, că n-ai pentru ce ! Am zis o vorbă, credința mea. Pe mine nu mă mai înșală muierea ! N-au vrut să se-agățe și aici vro trei de mine ? Le-am dat cu piciorul, le-am scuipat ! Eu banul meu îl beau ! Eu îl muncesc, eu îl folosesc !

Izbește în masă și cere băutură.

— Eu nu mai beau ! zice Petre. Am apucat cu voi și am trecut măsura. Să facem socoteala.

— Ce socoteală ? Întreabă cel cu gura largă, de pește.

— Socoteala mîncării și a beuturii, să vedem cît vine de fiecare, zice Petre, cu ochii la sticle și la farfurii, simțind cum i se strînge inima. Nu vedeți că ne-am ametit cu toții, încît nu mai putem număra niște bani ?

— Eu v-am chemat, eu plătesc ! Pe voi să vă ia dracu, cu neveste cu tot ! Trimiteți-le banii ! Eu pe-ai mei îi beau ! Îi beau cu preținii, nu cu dușmanii. Ce-mi sînteți voi în sara asta ? Pretini, ori dușmani ?

— Pretini buni ! sughițară cei patru.

Se îmblînzește și Petre, auzind cine plătește. Nu-l lăsase pe domnul Werner să ducă farfuriile și sticlele goale, pentru a putea face socoata, cît vine de fiecare, și pentru a nu-i înșela. De cînd stătea la masă, calculase în gînd, și de douăzeci de ori, dar nu-i ieșea aceeași sumă. Era greu la socotit, și-l mai încurca și băutura.

Birtașul vine surîzător, ia comanda, aduce vinul. Petre zice :

— Domnule Werner, te rog să mai numeri și dumneata o dată banii ăștia.

— Să-i număr ? Cu plăcere ! Dar este ceva care te-ncurcă pe dumneata ?

— Sîntem cam afumați, domnule Werner, și ne iasă fiecăruia altă sumă.

— Ei, afumați ! De-un strop de beătură !... zîmbește Werner, și, tot vorbind, numără banii de pe masă : zloții grei de argint, băncuțe subțirele de douăzeci și de zece bani, dar mai ales creițari ruginiți, între care cîteva pitace de aramă, mari cît zloții, dar care nu valorează, fiecare, decît patru creițari.

— Opt zloți buni și douăzeci și patru de bani, zice Werner, după ce sortează banii.

Omul își încrețește fruntea, ca și cînd ar încerca să-și imprime în memorie suma.

— Crețarii o să-i țin, zloții o să-i trimit acasă. Șase sînt, nu-i așa ?

— Da, șase. De cînd ești dumneata aci, bade Petre ? De două luni ?

— Așa este ! Și iată ce-am putut pune deoparte, zice el cu amărăciune.

— Ai cruțat mult, ascultă-mă pe mine. Alții risipesc tot.

— De, facem fiecare cum avem poftă, rînjește cel ce comandase băutura. Și tu, mai ales, n-ai pentru ce te plînge. Noi, care cheltuim tot, te îngrășăm.

Werner rîde cu voie bună.

— Da, sînt gras și eu, vorbă să fie ! și se deșiră cîtu-i de lung, rîzînd iar.

— O să intri în curînd în rîndul capitaliștilor. De exploatat, știu că te-ai priceput și pîn-acum.

— Pretine Kriszan, zice Werner, devenind deodată serios, capitalul meu o să-l împart bucuros cu tine și cu alții. Azi, mîne, peste zece ani, de vom trăi, în orice clipă.

— Dacă-ți bați în pîteni cîștigul ! Dacă joci și pierzi la cărți, eu nu stric nimic ! Adevărul e că ești un exploatator al muncitorilor. Știu eu ! — Soarbe din pahar, fără a ciocni cu ceilalți, se strîmbă și zice : Poftim și gustă și tu ! Ăsta-i vin ? E oțet, domnule ! Și pe oțetul ăsta ne iai bani !

Werner gustă. Vinul e acru, dar nu mai acru ca altădată.

— Am și calitate mai bună, da-i mai scump. Poruncești ?

— Desigur că poruncesc ! În astă-sară îmi omenesc pretinii !

În vremea asta, Petre își mai numără o dată banii. Îi iese aceeași sumă ca și crîșmarului. Își adună comoara, o strecoară în șerpar, neamestecîndu-i. S-a hotărît să trimită nu șase, ci șapte zloți acasă.

La o masă lungă, lîngă păretele de la apus, șed, îmbulziți pe două lavițe, vreo douăzeci de mineri și ascultă întins vorbele unui tovarăș mai bine îmbrăcat, cu o frunte înaltă, de pleșuv, cu grumajii subțiri, cu barba ascuțită.

— V-am arătat motivele pentru care și voi trebuie să intrați în organizație. Chiar dacă nu aveți de gînd să stați multă vreme aici. Tot muncitori o să rămîneți, oriunde veți merge. E nevoie să vi se deschidă mintea, să înțalegeți că robia noastră nu e osînda nimănui, ci ea izvorăște din prostia noastră. Nu ne cunoaștem puterile. Nu știm cît sîntem de mulți, aici, în țară, și în toată lumea. Nime nu i-a făcut pe oameni stăpîni și slugi. Ci, după cum ne naștem și murim la fel, așa trebuie să și trăim, în egalitate, în dreptate.

Străinul vorbește cu glas ascuțit, își aruncă brațele ca și cînd ar vrea să și le smulgă. La masa cea lungă nu se bea decît rachiu. Par cu toții mineri veniți de curînd aici, hainele sînt încă destul de bune pe ei, și fețele, mai sănătoase decît ale altora. Par neîndemînatoci, stîngaci. Ascultă cu nedumerire vorbele aceluia care se-agită.

— Dreptatea o mîncat-o lupul de mult, domnule ! rîde un țăran voinic, de la mijlocul mesei. Ce vor-

bești dumneata de egalitate și că nu trăbă să fie stăpîn și slugă?! Da' ce? Să ne facem cu toții domni și să ne plimbăm cu țigara în gură pe uliță? Cine-ți va da de mîncare?

Rîd cu toții și vorbesc, un răstimp, voioși, între ei.

— Aveți nevoie de o nouă educație, începe oratorul. Sînteți crescuți pentru a fi slugi, pentru supunere și ascultare, pentru respectarea autorității...

— Ce părere o mai fi și asta?! glumește un vlăjgan de la capătul mesei.

— Apoi da, așa sînteți crescuți, în întunec și-n frică. Să vă temeți de primar, de pretor, de prefect, de notar, de popa. Vă împușcă și vă bat jandarmii, și nu deschideți gura. Ei bine, toți aceștia vă învață că fiecare e stăpîn pe averea lui, că poate face cu ea ce-i place, că unii au dreptul să poruncească, iar alții, cei mulți, datoria să asculte. Iar biserica, cu popii ei umflați de mîncare și de beutură, întărește toată învățătura asta de robie, spunînd că așa a lăsat Dumnezeu.

— Dar se-ntîmplă ceva în lumea asta fără știrea și voia lui Dumnezeu? Apoi stăpîni și slugi au fost de cînd e lumea, și vor fi pînă la capătul veacurilor... spune un român din părțile Maramureșului, un om înalt, cam palid la față, cu ochi vii.

Oamenii iar își înclină capetele unul spre altul și vorbesc între ei, gustînd din păhărelele cu rachiu. Din cînd în cînd, privesc spre cel care le cuvîntează.

— Ăsta are ce are cu noi!

— Mă mir cum de dă așa, buzna, între oameni pe care nici nu-i cunoaște. Abia sîntem de cîteva săptămîni aici.

— Ei, acum, de organizație am mai auzit eu vorbindu-se și-n alte părți. Nu-i lucru rău.

— Da, însă sînt plăți de făcut. Îți cere dare. Zice că trebuie pentru organizație și pentru partid, pentru gazetă.

La un semn al oratorului, de la mesele vecine se ridică vreo patru și se îmbulzesc pe laviți, între cei douăzeci.

— Tovarășe Klintok, zice unul dintre noii-veniți, ai putea să ne spui ce beneficiu curat dăm noi societății într-o săptămînă ?

— Pînă la douăzeci de mii de zloți, răspunde repede vorbitorul de mai nainte. La an, peste un milion de zloți buni.

— Și pe aceștia-i bagă în buzunar oameni care n-au pus o singură dată mîna pe ciocan, n-au aprins o patroană de dinamită, nu s-au scoborît o singură dată în mină ! Ba poate nici nu știu în care parte de lume se află. Iau banii de-a gata, sudoarea noastră, sîngele nostru !...

— Da' bine, mă vericule, nu-i averea lor și nu sîntem noi plătiți pentru munca noastră ? Întreabă maramureșanul.

— Averea lor ? Ei au sămănat cărbunele în pămînt ? E averea celor ce fac bani din el, a celor ce-l muncesc ! Fără brațele noastre, cărbunele ar putea sta mult și bine-n pămînt, cum a și stat mii de ani...

Tovarășul Klintok, din fruntea mesei, începe să se însenineze. Vede că oamenii ascultă mai încordați.

— Plata ce ne-o dau e o batjocoră, pe lîngă cîștigul lor, începe al treilea dintre noii-veniți. Ei trebuie întîi

să ne mărească plățile. Ori nu sînteți de această părere ?

— Ba sîntem, răspund în cor vreo douăzeci de glăsuri.

— Sînteți ! Dar ei de bunăvoie nu adaogă nici un ban la plata săptămînală ! Trebuie să-i silim !

— Ușor de zis... zice un țăran de la mijlocul mesei.

— Și de făcut e ușor, dacă sîntem organizați, dacă ținem toți laolaltă și ascultăm de-o singură poruncă ! Întrăm în grevă și le primejduim cîștigul. Iată pentru ce datoria oricărui muncitor e să între în organizație !

Oamenii se frămîntă un răstimp, vorbind vecin cu vecin. Larma crește.

— De, nu-i așa de ușor de făcut o grevă, cum vă pare... zice un român uscat, cu ochii visători. Eu am luat parte la o grevă. Trei săptămîni n-au mai izbit ciocanele. Și după trei săptămîni au venit muncitori din altă parte, și pe noi ne-au scos din sat cu jandarmii.

— Da, se-nțelege ! Se-ntîmplă ! Dar tot din vina noastră, zice Klintok. Aceia n-au fost muncitori organizați, n-au ascultat de-o poruncă unită. Dar cînd vom fi cu toții organizați, de-aici și din toată lumea, biruința e a noastră. Noi vom fi stăpîni pe rodul muncii noastre.

Vreo cinci de la masă declară că se înscriu în organizație. Alții șovăie. Cei mai mulți vociferează.

— Vă știm noi ! Aveți nevoie de cotizațiile noastre ! Parcă de douăzeci de ani nu aud același cîntec, pe la toate minele și fabricile, și tot nu mai văd ca

muncitorii s-ajungă în locul stăpînilor ! Vorbe de clacă, asta e, ca să ne şterpelească banul din pungă !...

— Nu vă ştim şi nu vă cunoaştem ! Ce încredere putem pune în voi ?

— Parcă lumea se poate schimba !

— Cîta vreme veţi asculta de popii voştri, care vă țin în întunerec, de bună samă că nu se va schimba, şi voi tot slugi veţi rămînea, zice unul din cei patru. De-accea, cine întră la noi trebuie să se lepede de popi şi de biserică.

— Şi de părintele Ilarie Mogoş ? întreabă cineva de la o masă vecină.

Cei patru tac. Tace şi Klintok. Oamenii de la masa cea lungă întorc capetele spre vorbitor. E un miner bătrîn.

— Bagi pe toţi popii într-o singură căldare ? întreabă acelaşi glas. Cine dintre căpeteniile muncitoareşti de-aici are ceva de spus împotriva părintelui Ilarie ?

— Un corb alb, îndrăzneşte unul din cei patru nou veniţi.

— Nu un corb alb, ci un preot adevărat. Şi iată că şi el, împotriva căruia nu puteţi spune nimic, învaţă la supunere, la respectarea averii altuia, şi el propovăduieşte împăcarea cu rînduiala lui Dumnezeu, ca şi alţi preoţi de care vă bateţi joc, zice bătrînul.

— Buni sau răi, sînt nişte şarlatani ! strigă cineva de la o masă depărtată. Hristos n-a lăsat să fie popi. Oricine e preot pentru el, dacă are darul duhului sfînt, care-l luminează.

Încep discuţii aprinse între oaspeţii de la mese. Cei în fruntea cărora e Klintok povestesc, grupuri-gru-

puri. Unii vorbesc despre năcazurile lor, despre satele din care-au venit, despre familiile lăsate acasă. Alții îi critică pe socialiști. Unii sînt pentru întrarea în organizație, alții, împotriva întovărășirii. Bătrînul de la masa vecină s-a strecurat într-un grup și povestește despre viața și faptele creștinești ale părintelui Ilarie Mogoș. Minerul care pomenise numele lui Hristos e înconjurat de vreo șase, cărora le vorbește de multă vreme. Îl cheamă Maier și face propagandă sectară. El încă nu s-a botezat a doua oară, pentru a intra între aleșii Domnului, dar e hotărît și se pregătește pentru marele act din viața lui. Acum bea rachiu și fumează în rînd cu ceilalți, neîncetînd să le arate ce păcate mari sînt băutul și fumatul, de care el se va lăsa cu desăvîrșire îndată ce se va boteza. Știe de pe-acum o mulțime de citate din Scriptură, din amîndouă legile, și-i uimește pe ascultători cu știința lui. Dar aceștia nu sînt pentru prima oară subț focal propagandei sectare.

— Multe nu le pot primi din cîte spui, tovarășe Maier, dar un lucru nu-l pot înțalege deloc. Cum puteți spune dumneavoastră că, dacă te pocăiești o dată și te botezi a doua oară, nu mai poți greși, nu mai poți păcătui? Cine e fără de păcat în lume?

— Cei ce întră, prin pocăință și prin botezul Domnului, în rîndul fraților sfinți, în biserica cea adevărată a Domnului. Nu vezi că frații nu beu și nu fumează?

— Dar pentru asta nu e nevoie de un nou botez, ci numai de voință. Cine vrea, din toată vîrtutea lui, se ferește de aceste două lucruri. Da' numa ele sînt păcate înaintea voastră? Puteți pune mîna pe inimă, să jurați că nu aveți gînduri, dorinți rele?

— Eu nu-nțăleg ce au ei cu sfînta cruce, zice altul. Ea, care întărește și ne ajută în toate năcazurile... De ce voiți s-o izgoniți din lume ?

— Pentru că sînt în slujba Diavolului, care nu poate suferi crucea, rîde al treilea.

Maier începe din nou să-și arate știința și să facă citații din Scriptură, din diferite cărți, capitole și versete.

— Cu noi e ușor să te-ntreci dumneata, zice altul. Noi sîntem oameni fără carte. Credem cum ne-am pomenit și înțălegem că nu facem nici o prostie, cum spui dumneata. Da' de ce nu te iai odată la întrecere cu părintele Ilarie Mogoș, de-aici ? El e popă și cunoaște carte sfîntă. Arată-i lui că-i rătăcit în credință.

— Nu poate fi rătăcit în credință cine nu rătăcește în viață, zice altul de la o masă.

Se apropie de miezul nopții. În «Restaurantul nr. 3», unde domnul Werner moșăie după tarabă, întră primarul, Martin Székely. Vine de la oraș ; căruța a lăsat-o în drum, dinaintea restaurantului. Se așează la o masă la care stau cîțiva locuitori băștinași și cîțiva funcționari inferiori de la uzine.

— Condamnat la trei luni temniță, restituirea celor 500 de zloți din casa bisericii și cheltuielile de proces, zice el. Domnule Werner ! O jumătate de vin !

— Cine ? întreabă mirați ceilalți.

— Cum ?! Voi nu știți că azi a fost procesul lui Gli-gor Noadă, episcopul bisericii rumînești ?!

— Adevărat ! Și nu l-a iertat părintele Ilarie ?

— El poate că l-ar fi iertat, da' nu l-a mai putut ierta legea. N-a voit să recunoască pînă în clipa din urmă, și punea vina pe părintele. Zicea că popa a mîncat banii bisericii. I-au luat jurămînt, și ticălosul a jurat că banii i-a cheltuit popa. Atunci, părintele Ilarie s-a ridicat de pe scaun, s-a apropiat de el, ținînd în mînă crucea de la șiragul de mătănii, și i-a zis : «Fătul meu, fiule Gligore, poate să fi greșit eu. Ci tu mai spune o dată jurămîntul și în fața mea, pe crucea asta. Mă voi da platnic !» Dar Gligor, primul episcop, n-a cutezat să jure pe crucea popii. Și, mai mult mort decît viu, a mărturisit hoția. Așa, a fost pedepsit și pentru jurămînt strîmb. Nu știu cu ce gînd a mărturisit. Poate aștepta ca părintele să se roage de iertare pentru el. Dar popa era ostenit și scîrbit, și cînd a ieșit, nici n-a mai băgat de samă că cel condamnat s-a aruncat ca o fiară asupra lui. Noroc că era departe și doi gardieni au pus mîna pe nebun...

Cei de la masă rămîn multă vreme în tăcere. Primarul deșartă două pahare, unul după altul, își aprinde o țigară și zice :

— Nime nu l-a putut bănuî pe Ilarie Mogoș să fi cheltuit el banii bisericii. Dar cînd l-am auzit pe episcop jurînd, am început să mă clatin în credință.

Vestea e prinsă și de celelalte mese. Un răstimp se vorbește de judecata asta. Apoi conversația lîncezește. Pare că s-a coborît asupra capetelor tuturor o atmosferă apăsătoare. O îngrijorare nedeslușită s-a furișat în suflete. Rînd pe rînd, oaspeții întîrziați părăsesc

«Restaurantul nr. 3». Domnul Werner, albăstrui de osteneală, închide obloanele, pune zăvorul.

Afară e răcoare pătrunzătoare. Minerii își strîng hainele pe trup și se grăbesc spre adăposturi. Scăpați de cocleala restaurantului, plămădită din aer stricat, din fum de tutun, din miros greu, de băutură și de mîncare, și intrați în apa limpede a nopții înstelate, le e frig. Umerii se ridică, trupurile se zgribulesc. Unii înjură răcoarea.

Ulițele rămîn în grabă pustii. Vîjîitul Jiului se aude ca o fierbere necurmată în pădurile de pe coastă. Pîlcuri de neguri se ivesc și dispar, ca niște arătări ce nu se pot întrupa, deasupra pădurilor de brad și de fag. Lumina lunii crește, și, odată cu ea, singurătatea și taina, care învăluie și pătrund lucrurile lumii îndată ce zgomotul vieții se stinge, și ochiul omului nu le mai privește.

ÎN DELEGAȚIE

— Cine tropotă în antecameră și nu mai întră ?
Vezi, frate, cine dracu vine pe vremea asta ? N-am nervi de bou să-i mai aud ! Or fi niște golani, de bună samă, că oamenii cu cheag la pungă și cu scaun la cap nu se-apropie acum de birourile advocațiale. Da' sărîntocilor nu le pasă ! Intră-n proces pentr-un fleac, și nu mai scoți de la ei cheltuielile pînă-i lumea ! Așteaptă să le pui și timbrele pe banii tăi !

Advocatul Muntean își îngropă din nou obrazii pămîntii, stropiți de țepi aspri, suri, ca de perie, în dosarele vechi de pe masă. Cancelistul, notarul pensionat Dionisie, se ridică, — deșirîndu-se și parcă nemaiisprăvindu-se, — de după un fel de birou vechi, care sămăna

mai mult a pianină, și, pornind spre ușă, se strecură neauzit.

Afară ploua din două cu zăpadă. Era pe la sfârșitul lui noiembrie, și, de zile în șir, un cer mohorât apăsa pe lume și pe nervii gata să irumpă ai avocatului Muntean.

În birou, focul ardea mocnit în cămin. În săliță nu era foc. Cancelistul Dionisie văzu acolo cinci români cu pălăriile plouate, în mână ; neguri dese se ridicau din capetele lor. Veniseră de departe, prin zloată.

— Ce vreți dumneavoastră ?

Îndată se rupse din grup unul mărunțel, care se apropie hotărât, cu mâna întinsă, de Dionisie.

— Bună ziua, domnule avocat.

Și îndată se întinseră spre cancelist alte patru mâni, uscate, păroase, lemnoase ca niște unelte de lucru.

— Domnul avocat e înlăuntru, zise Dionisie, după ce strânse pe rînd cele cinci mâni. Puteți să-mi spuneți însă și mie de ce e vorba.

— Hm ! făcu mărunțelul. Nu ți-om spune dumitale. Că noi la avocat am venit.

— Dacă-i așa, mai așteptați puțin.

Și cancelistul îi raportă avocatului Muntean.

— Să între, zise el într-un târziu, împingînd cu scîrbă dosarele vechi într-un colț al biroului.

Cei cinci își lăsară pălăriile în săliță. Nu mai abureau din plete. Dar, cu hainele groase, de pănură, pline de apă, cu cizmele înglodate, miroseau a peșteră. Păreau niște oameni străvechi, cu fețele lor supte, cu frunțile înguste, dar cu priviri cutezătoare.

«Ce mai chipuri de bandiți ! își zise avocatul Muntean, privindu-i pe furiș. De la ăștia știu că nu scot nici un ban !»

— Ei, ce vreți dumneavoastră ?

Mărunțelul ieși din rînd și întinse spre avocat unealta aceea de lemn. Dar Muntean nici nu se uită la mîna lui.

Intimidat puțin, omul care vorbea în numele celorlalți zise :

— Domnule avocat, vrem să scăpăm satul de popa Miron. Ni l-au dat cu puterea, și nu-l mai vrem nici morți !

— Nici morți ! întăriră cei patru.

— Da, știam că sînteți bandiți, de cînd v-am văzut ! izbucni avocatul. Acum nu vă mai trebuie nici popă ! De lege nu mai ascultați ! Vă lepădați și de Dumnezeu ! Nu vă mai trebuie autoritate ! Asta e ! Că nu sînt eu ministru de interne și mai mare peste jandarmi, numai o lună !

Și avocatul oftă greu, privind crunt la cei cinci.

— Nu, noi pe popa, nu pe... voi să continue starostele delegației.

Dar avocatul, întăritat, îi tăie vorba :

— Da' ce sînt eu, protopop ? Vlădică ? Ce am eu cu popa vost' ? Mergeți la cei ce vi l-au dat să vi-l ieie de pe cap ! Ce-mi bateți mie capul ? ! Eu nu vă cunosc, pot pierde cu voi patru ceasuri, și nu vă recunoașteți datori cu nimica !

— Ba, ne-am gîndit noi să dăm, luă vorba cel mai bătrîn din grup, cu fața cioplită strîmb, cu mustața răzeată scurt.

— Plătim, cum de nu, că vrem să facem proces, întăriră și ceilalți.

Starostele, drept orice răspuns, se scotoci în șerpar și puse pe birou trei sute de lei.

— Măi, oameni buni, luați-vă banii și plecați. Eu nu mă pun să vă scot pe popa din sat. Nu-i treaba mea. Mergeți la protopopul, mergeți la vlădica.

— Am fost, domnule avocat. Ei spun că nu sînt dovezi împotriva lui, și nu au ce-i face. Dacă avem dovezi, spun, să-l dăm pe mîna judecății, și atunci vor vedea. Acuma, dovezi noi avem. Da' vezi dumneata că corb la corb nu-și scoate ochii.

Advocatul Muntean era raționalist din tinerețe. În popi nu vedea decît pe trîntorii satelor. Dar dumnealui mai spunea și altceva... Pe-o clipă îi sclipiră ochii.

— Ce dovezi aveți împotriva lui? Întrebă el, mai prietenos.

— Întîi și mai întîi, începu starostele, cu glasul deodată ascuțit, ne face satul de rușine. Noi sîntem oameni de la munte, domnule avocat, și avem bisericuță mică, de lemn. Sîntem săraci, și alta nu ne putem face. Ei bine, popa Miron într-o zi ne va răsturna biserica...

— Doar nu-i Samson din Biblie, și voi nu sînteți păgîni, zise avocatul.

Romîinii nu auziseră de Samson.

— Nu-i Samson, că-l cheamă Miron, răspunse mărunțelul. Da' dac-am lega bisericuța cu funii, popa nost' ar duce-o-n spate, ca pe-un coteț. Așa-i de tare! S-a cîntărit în fața noastră, în tîrgul fînului, pe cîntarul carălor, și trage aproape două măgi. În altar nu poate intra decît pe ușa împărătească, și, chiar pe

aici, numai în dungă. I-am spus protopopului, de cînd ni l-a adus, că ne răstoarnă biserica. Pe la noi sînt tot popi uscați, și rîd satele din jur de-așa dihanie. Trăbă că a crescut undeva în ținuturi de baltă, și va fi fluierat în biserică. Am înțales că de pedeapsă l-au adus pe capul nostru.

Advocatul clipi vesel din ochi.

— Măi, oameni buni, are dreptate vlădica : pentru că e așa de greu și gros, încă nu-nsămnează că-l poate scoate din popie.

— Nu, vezi bine ! Da' dacă-ntr-o duminică ne răstoarnă altarul, cine ne face biserică ? Dar avem și alte dovezi împotriva lui, domnule avocat ! Nu mai cu-tează oamenii să puie pomeni. Zvîntă oalele cu fiertură și sticlele cu rachiu, de rămîn cei săraci flămînzi pe la mese. Sîntem de batjocora satelor vecine.

— Nici asta nu-i pricină să-l scoți din sat. De cînd e lumea lume, popii au întîietate la mîncare și la beutură.

— Dar avem dovezi că se-agață și de nevestele creștinilor, Dumnezeu știe dacă are preuteasă ori ba, că la noi a venit singur. Da' se leagă de femei, și le face de țiță pe uliță, așa le pișcă. Se face de rușine, cu toate că n-am putea jura că săvîrșește și altă nelegiuire. Cîtu-i de gros, nu se mai poate pleca nici să se-ncalețe, nici să se descalțe. Destul e însă că pișcă femeile în văzul oamenilor — pe neveste în fața bărbaților, pe fete în fața părinților. Și dacă cineva îl înfruntă, se-nfurie pe loc și-l bate pe creștin pînă-l face vînat. E mare bătauș, domnule avocat, și nime nu se poate prinde cu el. Cheamă pe oricine la trîntă dreaptă, da' cine-l poate cuprinde ? Dacă nu-i plătim

birul, ne bate ; dacă nu-i dăm taxele la înmormântări și cununii, ne bate. E blăstămul lui Dumnezeu pe capul nost' !

Ceilalți întăreau mereu, cu fețele lor de lemn cioplit strîmb. Numai ochii le erau vii și se încruntau tot mai tare.

— Vă bate ai spus ?

— Și cu pumnul, și cu bîta, că are o bîta de corn !...

— Și-i plătiți ?

— Cum să nu-i plătim dacă ne stîlcește-n bătăi ?!

— Și vreți să scăpați de el ? Hm ! hm ! Eu, unul, nu-o să vă dau ajutor. Cuminte protopop, cuminte vlădică aveți ! De unde sînteți ? că nici nu v-am întreat.

— Din Curmătura, răspunseră oamenii.

Advocatul se gîndi, zîmbi, se uită în niște dosare vechi vreme îndelungată, apoi zise :

— Am douăzeci de datornici în Curmătura, oameni de nimic, bandiți, cum sînteți de altfel și voi, toți, de-o vreme încoace ! O să-i dau pe mîna popii Miron, să-mi scoată banii. Jumătate va fi partea lui. Iată, aici sînt cele trei sute. Luați-le ! Și să nu vă mai văd ! Auzi dumneata, să cuteze ei să se plîngă împotriva unuia care, în ziua de azi, îi poate sili pe oameni să-și plătească datoria !

Zăpăciți, neînțelegînd nimic, oamenii se strecurară pe ușă, mai plouați decît intraseră.

DĂSCALIȚA

I

Vara întreagă, în fiecare sară, după cina târzie, Dumitru Varga și nevastă-sa, Nastasia, au ținut sfaturi lungi. Cînd l-au trimis pe Ion la liceu, s-au descurcat și s-au hotărît în două zile. Dar acum era vorba de fetița lor, de Veronica. Uneori îl chemau la sfat și pe Ion, elev în clasa a șasea de liceu. Cînd argumentele potrivnice erau așa de tari, și de-o parte și de alta, încît părinții simțeau cum se ridică în ei fiorii în-dușmănirii, Ion îi potolea, dînd dreptate și tatălui și mamei, dar totdeauna, la sfîrșit, lăsa deschisă o cărare pe care tată-său putea merge mai departe. Ion ținea, în sinea lui, parte tatălui, dar nu voia să-și supere mama. Nastasia se răzima și ea pe argumente puternice,

și, uneori, liceanului îi părea că mamă-sa vede lucrurile mai limpede și că judecă mai drept.

În capul lui Dumitru Varga gândul înflorise de mult. Cel mai avut flăcău din sat părea că are gânduri bune și hotărâte cu fata lor cea mai mare, cu Nastasia. Și-ar fi voit, cu mândrie, să-i deie o zestre bună fetei. Dar el nu avea decât zece iugăre de pământ, jumătate arător, jumătate fînaț. Ar fi dorit să-i deie întreg pământul zestre Nastasiei. Iată din ce pricină ar fi fost bine ca Veronica să învețe școala normală. Apoi, vedea pildele din jur. Fata preotului era liceană. Din satele vecine, trei-patru familii își duseseră copilele la școala normală. Or s-ajungă dăscălițe !

Copila lui, Veronica, minunase cu istețimea și cunoștințele ei pe părintele protopop, care fusese de față la examen. Școala i-ar fi ușoară, ba chiar o plăcere, socotea el, căci o știa de mică lacomă la citit. Numai când se gîndea ce va fi după aceea, când și-o închipuia singură cuc într-un sat străin, i se muia inima. «Ei, dar mai sînt și altele, și, pesemne, vor fi tot mai multe», se mîngîia el.

Toate aceste împrejurări, și altele încă, le frămîntase mereu, în sările de vară, cu soția sa, Nastasia.

Dar nu o putuse îndupleca ! Ea ținea morțiș că-i mare păcat să-și înstrăineze fata, s-o ieie de la furcă și de la război, și s-o facă dăscăliță. Cine-a mai stîrnit și asta n-a avut scaun la cap ! Cine-a mai auzit de dăscăliță, în loc de dascăl ? Credea cu tărie că toată treaba asta cu dăscălia fetelor e pusă la cale cu înșelăciune, să le înstrăineze fetele, te miri pentru ce

gînd ascuns. Dar nu vor ieși din ele dăscălițe cîtu-i lumea și pămîntul ! Nici nu s-ar putea ! Vorba ceea :

Cine-n lume a văzut
Iepure vara cosînd,
Iepuroaica adunînd ?
Ciocîrlie cu rochie,
Șoarece cu pălărie ?

Fata lor are să meargă pe urmele soru-sei ! Parcă Nastasia n-a-nvățat bine ? Veronica va crește subț paza și povața mamei sale, va pune acuză catrință, că-i trecută de 13 ani, și va fi vrednică să-și cîștige și ea un bărbat, ca și Nastasia. Iar dacă bărbatul ei va voi s-o dezmoștenească, îl va împiedeca ea, mama. Jumătate din avere e a ei !

— Da' cum te și poți gîndi, Dumitre, la așa fără-delege ?

Ce-i pasă ei că fata popii e la școli mari ? Sau că din alte sate au plecat vreo cîteva copile de țaran la școala normală ? Fiecare, cum își sară, așa mănîncă. Iar ce spune bărbatul, — că-i bine să ai o plată, în toată luna, de la împărăție, — o fi bine pentru bărbați, și pentru domni, da' nu pentru o fată de plugar ! Așa ceva nu-i putea intra în cap Nastasiei, și o îndemna să vadă șarlatanie în școala aceea normală. Că-i bine să nu mai lucrezi la cîmp, în rînd cu bărbații, nu poate spune. Ea nu s-a ferit de nici o muncă, și-i sănătoasă, și în puteri. «Da' cum să poată trăi o fată de-ale noastre fără furcă și fără război ?!», se-ntreba Nastasia. Și-apoi, era așa de mare scofală dăscălia ? E domnie ? Nu vedea ea cu ochii cît de greu o duce

și dascălul din sat ? «Mai greu decît noi, omule ! Că el trăbă să fie și domn, și vrea să-și facă și copiii domni... Nu ! Nouă ni-i destul cu băiatul. Lui să-i ajute Dumnezeu să se aleagă om, că-nvață bine și are purtări bune. Fetele să rămîie acasă !»

Acestea și altele le aducea Nastasia împotriva argumentelor lui Dumitru.

Iar liceanul Ion cuteza uneori să zică :

— S-au schimbat vremile, mamă. Acum nu e rău să-nvețe și fetele. Învăță multe. Ne trăbă mulți învățători romîni. Și e slujbă de cinste.

Dar Nastasia-i răspundea :

— Slujbele sînt pentru bărbați, Ionică, nu pentru un cap de muiere !

Așa urmă sfatul vara întreagă.

Dumitru Varga nu era bărbatul căruia-i putea sta împotrivă nevasta. În gînd, el trecuse de mult la hotărîre. Și adunase niște bani, de care auzise că va avea lipsă în septembrie. Dar era om cu minte, și nu voia să săvîrșească un lucru mai însemnat fără învoirea femeii, pentru pacea și liniștea casei.

Copila, Veronica, auzise de la frățior despre ce-ar fi vorba. Nu cuteza să aducă vorba cu părinții, dar îi tremura inima subțirea albă, înflorită, ca pentru copilele de vîrsta ei, cu un strîmbuț roșu.

Cum mai dorea să biruie tată-său ! Cîte cărți frumoase avea să citească ! Cele aduse de Ion, vara, le citise pe toate. Și el îi spusese că la școlile din oraș sînt biblioteci cu sute și mii de cărți. Era lacomă după citit, cum bine văzuse tată-său.

Cu cît se apropia vremea școlii, Dumitru mai scotea de pe undeva cîte-un argument nou în sprijinul părerii

lui. Puse pe preot, pe învățător, pe notar să-i vorbească Nastasiei. Dar femeia rămase neînduplecată pînă la sfîrșitul lui august.

Atunci, într-o sară, la cină, Ion aduse o veste nouă :

— Vasile Roșu își duce copila, pe Mărioara, la școala normală.

Toți din jurul mesei rămaseră cu lingurile în blid.

— Da. E sigur. Mi-au arătat și scrisoarea de la direcțiune, cum că e primită !

Vasile Roșu era puțin mai înstărit decît Dumitru Varga. Dar Nastasia nu s-a dat niciodată pe nevasta lui Roșu, pe Doichița. În orice împrejurare a tras degetul cu ea. Și au ajuns amîndouă, de multe ori în viață, pe-o multe de cuțit.

— Poate s-o ducă, zise ea, cu glasul sugrumat. Pe Veronica noastră nu va întrece-o. Tot a noastră va fi cea dintîi și în școala normală. Va învăța, dar nu-i musai să fie dăscăliță.

Și așa s-a luminat în casa lui Dumitru Varga, cînd acesta pierduse orice nădejde și era gata să lucreze fără voia femeii.

În anul dintîi, bădicul Dumitru a plătit taxa căminului, numărînd toți banii cu mîndrie. Roșu ceruse o reducere pentru Mărioara lui. Știa tot satul. Nastasia s-a ținut de capul bărbatului să deie toți banii deodată, deși putea să-i plătească în două rate.

Dar din anul al doilea Veronica nu mai plăti nimic. Era bursieră. Era cea mai bună în clasa ei. Și așa a

rămas pînă la sfîrșit. Știa tot satul. Întrebată, nici Mărioara nu putu spune altfel.

Singura vină ce-i aduceau directoarea și profesoarele era că citea prea mult. De pe la 16 ani chipu-i părea puțin obosit. Cere de citit cărți despre care superioarele credeau că nu-s pentru înțelegerea ei : de științe naturale, de istorie universală, de drept, de sociologie, de filozofie.

Cum unele i se refuzau, le citea pe furiș. Era la-comă să știe tot. Nuvele și romane, versuri, nu citea numai ce i se recomanda în școală, sau care erau obligatorii. Îi plăceau toate și se bucura sau se întrista cu personajele povestirilor.

Cei trei ani din urmă, mai ales, au fost grei pentru Veronica. Nu din cauza obiectelor din programa analitică, ci pentru că începu să observe, să gîndească, să judece.

Cît de curat era căminul, și cît de bună directoarea, superioarele, profesoarele !

Căminul cu cele două etaje, ziua întregă în bătaia soarelui, în inima ei trăia așa cum l-a văzut întîia oară, cînd a venit din sat : un palat fermecat, din povești. Ce ordine, ce curățenie pe coridoarele largi și luminoase, în sălile de cursuri ! Iar dormitoarele, cu rîndurile de paturi albe, acoperite cu păaturi ca de zăpadă, o fac și acum să-i tremure inima de gingășie de cîte ori le vede, în fiecare sară ! Elevele ajută toate, sprintene, harnice, vesele, la menținerea acestei albe curățenii. A, la-nceput nu-i venea să calce pe nimic. Mozaicul coridoarelor, ce sclipca ca oglinda, scările de piatră, albe ca și cînd le-ar fi spălat veșnic o apă ne-

văzută, podeaua vopsită din dormitoare — toate erau ca-n vis.

Cu anii, s-a obișnuit cu toate, dar nu era zi să nu simtă un regret, ce creștea cu cît se apropia de sfîrșitul studiilor, gîndindu-se că va trebui să părăseascăraiul de-aici.

Și, odată cu regretul, începu să simtă și povara viitoare sale vicți. Unde și cînd va mai trăi așa de fericită ca aici? Nu era mai bine să nu fi cunoscut niciodată toate frumusețile acestea?

În vacanțe, se simțea foarte fericită, în sat, în casa părintească. Îi părea că n-a părăsit niciodată ograda lor, îndată ce-și schimba costumul de la școală cu hainele de-acasă, îndată ce adulmeca cu nări lacome mireasma pămîntului, a grădinii, a cîmpului. Nastasia o voia, acasă, îmbrăcată în portul satului, și purta grijă ca fata ei să aibă de toate. Apoi, în casa lor totdeauna lucrurile au sclipit de curate, și casa — largă.

Mamă-sa o voia așa : țărancă ! Domnișoara rămînea la garderobă. Și ce bine îi stătea în portul ei ! Și era mai mare, mai voinică, mai împlinită parcă decît în costumul acela cenușiu, strîns pe trupul zvelt.

Veronica se punea, harnică, la treabă, cît ce sosca acasă. Nu simțea nici o greutate, nici o neplăcere, de orice treabă s-ar fi apucat. Și se pricepea la toate.

Această senzație de fericire și de mulțumire o făcea să gîndească : «Iată, nu e nici o nenorocire că învăț, că am trăit la oraș, în cămin. Nu e nici o nenorocire că am cunoscut binele de-acolo. Pot trăi tot așa de mulțămită și în sat.»

Dar în adîncul sufletului simțea că nu era atît de ușor. În vacanțe nu mai citea nimic, se depărta, se rupea de mediul în care trăia la școală. Cu vreo doi ani înainte de a termina, ea descoperi, prin intuiție și sentiment, că școala, și mai ales cititul, deschide sufletului orizonturi largi, pe care nu ar voi să le părăsească, ci, dimpotrivă, să le lărgască tot mai mult; și că traiul de-acasă, din sat, e cu neputință fără a uita voit toate acele luminișuri largi, care se robesc unei vieți închinată studiului. Simțea instinctiv că poarta fermecată, odată deschisă, drumul nu mai are sfîrșit, și că, pentru a-l urma, e nevoie arzătoare de tot mai mari posibilități de cultură și de civilizație.

Numai în această perspectivă se putea vedea fericită pe drumul pe care apucase. Sau, cercînd să uite tot, să ajungă iar țărancă, așa cum voia să fie în toate vacanțele. Și, în subconștient, această ultimă ipoteză o neliniștea încă înainte de a i se fi lămurit.

Pentru spiritul sensibil și judecata dreaptă a Veronicăi se limpezi curînd că nu sînt decît două drumuri drepte și adevărate în viață, pe care, mergînd, poți fi tot așa de mulțumit și de fericit : sau rămîi cu duhul lămurit numai în cîteva probleme mari ale vieții, și rămîi la munca mărunță de fiecă zi, sau deschizi zăgazurile culturii, dar atunci nici o piedică să nu ți se mai puie în drum.

Era dintre firile duse de-o năzuință spre absolutul din lozinca : tot sau nimic ! Poate o determina și tinerețea, cu visurile vîrstei, să simplifice viața.

Și începu să se gîndească la menirea ei. A fi dăscăliță într-un sat i se părea ceva hibrid.

Cînd directoarea și profesoarele au început a înțelege ce gînduri o bat pe Veronica, încercară să o lumineze că există și un drum mijlociu în viață, pe care merge majoritatea oamenilor, și anume chiar a celor mulțumiți. Stăruiră îndecosebi asupra misiunii naționale a învățămîntului primar. Dar rămaseră zăpăcite cînd Veronica le răspunse :

— Nu cred să învețe cineva pentru altul, necum pentru alții. Fiecare învață cu gîndul la sine, pentru sine. Altfel, nici n-ar putea învăța !

— Hm ! Curioasă fată ! zise directoarea.

— Cred că a cetit prea mult, și multe lucruri n-au fost pentru mintea ei. E în stare să susție teorii, să-și apere cu aprindere credința ei, zise profesoara de clasă.

— E puțin cam exaltată, ceea ce-i de mirare la o țarancă din familie sănătoasă, dar de multe ori face observații adînci, adaoase profesoara de pedagogie.

— Hei ! Pe toți ne corectează viața ! încheie c-un suspin directoarea, uscată, cu fața severă, dar cu ochii buni.

Cădea însărarea sură de noiembrie și se pornise o jelniță de la miazănoapte, care pătrundea în trup ca acele. Moș Dănuț, paracliserul bisericii, râteza în curte, la butuc, lemnele crude, de curînd aduse din pădurea satului, din delnița ce-i dăduse soarta. Lemnele nu erau mai groase ca mîna, erau bune de pari, căci erau numai stejar. Dar moșul trebuia să le taie pentru foc, cu părere de rău cînd se gîndea că și pari i-or trebui

la primăvară. Înfiripă vreo două-trei brațe bune și se obli să mai răsuflă și să-și dreagă șalele.

Vîrfurile grămezii de lemne erau spre gard, și multe mai păstrau o parte din frunzișul roșcat, de veve-riță, al toamnei. Mirat, văzu că frunzișul se mișcă, mai apoi îl și auzi sunînd, deși era cam greu de ureche. Cum fusese adîncit în lucru, nu băgase de samă că începuse a izvorî o ață subțire de vînt.

— Dă-l, Doamne, suspină moșneagul, ridicîndu-și căciula și făcîndu-și cruce.

Aruncă, c-un fel de plăcere, de satisfacție, privirea peste glodul din curte.

— În sfîrșit, o să-ți vie popa ! zise cu glas tare, și, cu rîvna întinerită, începu să taie iar lemnele, care, pline de mîzgă încă, miroseau a pădure, a viață.

Ață subțire de jelniță se întărea mereu, și în cîrînd începu să țiuie prin streășini.

Portița se deschise, se izbi apoi cu tărie, luată de vînt. Moș Dănuț întoarse capul.

— Bună sara, moșule, se auzi, din însărare, graiul limpede și vesel al unci fete.

— Bună să-ți fie inima, fata moșului. Da' așa de tîrziu ?

— Am avut ceva de scris după ce-am slobozit copiii. Da' și tina asta-și face de cap. Parcă-i tot mai adînc glodul. Abia am răzbit. De două ori mi-a smuls cizma din picior.

— De-acum aruncă cizmele-n tindă, fata mea. De-acum s-a isprăvit. Pînă dimineață dușmanul va îngheta tun și nu s-a mai trezi pînă la primăvară. Las',

că de șase săptămîni ne-ajunge ! sfîrși cu scîrbă bătrînul, privind la tina din curte, care nu era mai puțină decît cea din drum. Drept punți, moșul aruncase bolovani grei, și peste ei — scînduri. Și oamenii și vitele or să răsufle ușurați de-acum, adăogă el.

Cu mireasma lemnelor verzi în suflet, Veronica, dăscălița, intră în tindă, descălță ciobotele mari, ale mătușii Iova, și rămase numai în ghete. Începu să tropote, căci vîntul năvălise după ea și în tindă, pătrunzînd-o prin haina subțire, prin pardesiul cenușiu cu care plecase, după prînz, la școală.

De cum simțise vîntul rece și văzuse cerul greu și posomorît, nădăjduise și ea că va îngheța. Asigurările moșului o îmbucurară și mai mult. Va scăpa, în sfîrșit, de chinul drumului de-o jumătate de ceas, de patru ori la zi, de-acasă pînă la școală.

Veronica se-aplecă în tindă, luă de pe vatră o așchie și începu să curețe cizmele, ștergîndu-le cu un petec de sac. Erau înglodate cu tureac cu tot.

Bătrîna auzi din casă că cineva se mișcă în tindă și crăpă ușa.

— Dumneata erai ? — Apoi, văzînd ce lucrează dăscălița, bătrîna adaose : Da' dă-le-n boală, că doar nu-s cele de duminica, și vino-n casă.

— Ba nu, mătușo, că de-acuma nu s-or mai întina, pînă la primăvară.

— Poate să-nghețe la noapte, zise Iova, privind în curte și ascultînd șuierul vîntului. Bine că are cineva putere și peste Necuratul ! Da' tină ca-n toamna asta, rar îmi aduc aminte să fi fost. Lasă-le zmeilor, că le-a spăla Dănuț la fîntînă, și vino la căldură !

Dar Veronica n-o ascultă. Cînd intră în odaie, focul pîlpîia în vatră, și un abur plăcut, de fiertură, adia în casă. Șezu pe vatră și se încălzi. Flacăra lumina cînd un părete, cînd un unghet, cînd podeaua, cînd lavița. Ar fi stat așa cu ceasurile, privind flăcările jucăuse și visînd, după o zi plină de muncă. La ei acasă aveau cuptoare de tuci. Numai vara făceau focul pe vatra din tindă. De multe ori se gîndea dăscălița că unele lucruri vechi erau mai bune decît cele noi.

Mătușa Iova se cucuie, în întunec, pe un scaun, și aprinse lampa atîrnată sus la grindă. Intră în curînd și moș Dănuț, care mai dase o tîrcoală și pe la poiată, să vadă de vite.

— Și mirosul fînului s-a schimbat. E mai proaspăt și mai tare. A și-nceput să-nțepencască mamonul ! Te-ai încălzit, fata moșului ?

— De-acum am trecut peste năcaz, moș Dănuț, și mulțănesc dumitale și mătușii că mi-ați dat cizmele. Altfel, ce m-aș fi făcut cu în drum, pînă la școală ?

— Păi da, vedeam noi că nu se poate ! Nu te puteai sui pe catarigi, și dumneata, ca școlarii !

— Da' dă-le-n boală de cizme, ce mai mulțămești ! icni Iova. Au făcut și ele o treabă, în loc să zacă în cămară. Au venit în ajutorul unui suflet de creștin.

Bătrîna aduse, la masa așternută de Veronica, o ciorbă de cartofi, și pîne, și, după ce se închină, s-apucară toți trei de cină. Iova mai scoase apoi din spuză cîteva ouă coapte.

Dănuț, ștergîndu-și mustățile, află pe-ndelete, dar parcă și cu sfială, pipa, și-o îndesă cu tutun.

Cînd o luaseră în gazdă pe Veronica, se sfiise s-o afume în casă cu pipa. Fuma în tindă sau prin curte. Îi păruse lui, deși știa că-i fată de țăran și-l cunoștea pe Dumitru Varga, tatăl fetei, că nu se cădea s-o piște pe la ochi tămîia dracului. Prea era plăpîndă și frumușică la obraz, prea era mîngîioasă la priviri ca să-i facă vreo neplăcere. Și sfiala-i rămase pînă acum, deși dăscălița îl rugase să fumeze în voie, că-i place fumul de tutun. Dar de cînd îi vorbise așa, moșul ținea și mai mult la Veronica.

După cină bătrînii se culcară devreme, iar Veronica își făcu patul, ca de obicei, pe păcelul din fund, înalt și plin de perne, deasupra căruia, în cuiul din grindă, atîrna lampa care fusese deasupra mesei, și începu să citească...

Cei doi bătrîni adormiră îndată, iar dăscălița își uitase de ea, sus, în vîrfurile pernelor, la lumina slabă a lămpii mici. Citea, de trei sări, un mare roman tradus din rusește, *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski.

De trei ani, de cînd isprăvisese școala normală, venise în satul acesta și se opoșise la paracliserul bisericii.

Directoarea și profesoarele puseseră vorbă bună pentru ea, să ajungă într-un orașel, ori cel puțin într-un sat mai fruntaș, aproape de calea ferată. Au fost însă altele mai norocoase, cu protecții mai mari, care ajunseseră în locurile cele mai bune.

În sat, Veronica se gîndi să-și găsească pensiune la preot. Acesta se arătă foarte bucuros, dar precoteasa,

cînd o văzu cîtu-i de frumoasă, strîmbă din gură și se scuză că nu poate. Că sînt departe de oraș, că nu se pot aproviziona cum se cade... Preoteasa era și ea tînără, numai de doi ani cununată cu părintele...

Preotul o duse, atunci, la paracliser. Avea una din cele mai bune case din sat, erau bătrîni și n-aveau copii.

— De rîndul mîncării, va fi mai greu. Mătușa Iova nu se va fi pricepînd la mare lucru, zisese el.

— O să-i mai ajut eu, răspunsese dăscălița, căreia îi plăcuseră, dintr-o ochire, și locuința, și bătrîna, și bătrînul.

În sara aceea preoteasa avusese o discuție aprinsă cu popa asupra trimiterii dăscăliței într-un sat în care nu mai era altă putere didactică. Ce va face aici o copilă abia ieșită din școală?! Dar chiar să fie mai bătrînă de cum arată, e o mare prostie să fie ea capul școlii.

Veronica se bucurase cînd văzuse că mătușa Iova se lăsa învățată în ale bucătăriei, ba chiar că-i cerea sfaturi, cu tot mai mare rîvnă. Motivul era, poate, nu atît plăcerea de-a găti bucate noi, cît simțul de răspundere: fata-i plătea, deci trebuia s-o hrănească cu mîncări după pofta ei. Veronica bănuia așa ceva cînd văzu cu cîtă poftă mînceau amîndoi bătrînii cînd erau feluri de bucate obișnuite și mai nainte în casa lor.

Trei ani !

Veronica nici nu și-a dat sama cum s-au scurs. Satul era sărac, tînos, dar cu peste o sută de copii de școală. Trebuia să ție cursuri și după-amiaza. Primăria cerea

de zece ani o putere didactică. O mai așteptau și acum.

Munca intensă, ca de cal de poștă, îi alungă toate gândurile și temerile de la cămin. Nu mai avea timp să se frămînte. Abia răzbea să-și pregătească lecțiile, și să mai citească, sara, cîte o carte, sub lampa atîrnată în grindă.

Cei trei ani au fost pentru ea ca un iureș. Părea c-a luat viața în piept, și, veselă, o biruia. Era voinică, sănătoasă, numai fața-i era palidă, și cearcăne largi sub ochi arătau uneori osteneala.

Trăia în slujba ei, și numai după vreo carte mai deosebită se apropiau de ea gândurile vechi. Ciudat! Ca învățătoare la țară nu se simțea, cum își închipuise în cămin, o ființă hibridă.

Dar ea nici nu-și dădea sama că nu se mai gîndea la sine, că era adîncită cu totul în munca ei. Pe sine se uitase. Muncea cu aceeași hărnicie cu care, rămasă acasă, ar fi țesut la război.

În realitate, ea rămăsese credincioasă convingerilor din cămin: nu-i lumina pe elevi pentru o țintă bine precizată, pentru un ideal anume, pentru a face o operă culturală sau națională. Lozincile acestea n-o însuflețiseră niciodată, poate nici nu le pricepea. Muncea din instinct, din necesitatea firii sale, în primul rînd pentru a fi mulțumită ea însăși. De aceea, cînd, la sfîrșitul anului al treilea de dăscălie, o izbi întîia nenorocire mare din viață, — moartea fulgerătoare a mamei sale, — Veronica Varga rămase luni întregi cu sufletul pustiu. Satul, școala, elevii, chiar

bunele ei gazde nu mai însemnară nimic pentru ea. Își putea face slujba numai cu mari eforturi, cu dezgust și pustiu în suflet, ca pe-un lucru neînțeles, ba chiar absurd. Oboseala-i era acum căpătii de toate zilele, de toate nopțile.

Revolta surdă împotriva destinului ce-i luase pe mamă-sa se desemnă mai târziu ca revoltă împotriva vieții, și se preciză la sfârșit ca nemulțumire usturătoare de soarta sa, de viața sa.

Începu să urască satul, școala, copiii. Începu să dorească o altă viață. Un gând de groază nu o mai părăsea : «Aici am să îmbătrânesc !».

Moș Dănuț o mângâia uneori, cutezînd să-i puie mîna pe cap, pe părul ei moale, negru-vinețiu.

— Hei, copila moșului, n-avem ce face ! Trăbă să răbdăm, dar să nu ne lăsăm înfrînți. Viața e grea și plină de încercări, pentru orice suflet.

Mătușa Iova îi umbla mereu în voie, cu mișcări line, cu vorbe domoale. Îi părea un lucru gingaș, gata să se fărîme în bucăți la orice atingere. Iar cînd o vedea slăbită, palidă, cufundată în gînduri, lăcrăma pe furiș, și adeseori ieșea în curte să plîngă în voie.

Încă de la sfârșitul anului al doilea de dăscălie, gazele Veronicăi, cum nu aveau nici o rudenie, se hotărîseră să-i lase ei casa și toată averea. O îndrăgiseră mai mult ca pe-un copil al lor. Prezența ei îi mângâia pînă-n adîncul sufletului. Vorba ei, purtările ei ajunseseră, pentru bătrîni, o alinare negrăită. Deși îi cunoșteau părinții, ei nu o puteau socoti decît ca pe-o orfană, venită să trăiască singură, într-un sat străin.

Cînd luaseră hotărîrea, ei nu se puteau gîndi că Veronica ar mai putea pleca vreodată din satul lor, de lîngă ei.

Paracliserul, mereu în preajma preotului, știa că odată și odată tot va trebui să le trimită stăpînirea și un dascăl. Și, în sfaturile lui cu Iova, el vedea o căsătorie a Veronicăi cu dascălul care va veni. Se cădea deci s-o înzestreze pe-aceea care le întrase așa de adînc în suflet.

După moartea Nastasiei, bătrînii simțeau că trebuie să-i spună Veronicăi hotărîrea lor. Nu îndrăzneau însă, și tot amîneau de la o zi la alta. Supărarea fetei o legau numai de moartea mamei sale.

Trei ani în șir Veronica Varga fusese calificată, la toate inspecțiile, cu nota cea mai mare. Aproape nu trecuse revizor pe la școala ei să nu-i spuie că-i păcat să rămîie într-un sat și să nu-i promită că va stăruie să fie mutată la o școală în oraș.

Dar nici unul nu s-a ținut de cuvînt.

În toamna anului al patrulea de dăscălie veni în inspecție un domn mare, unul de la centru, pentru a se convinge la fața locului dacă e nevoie de încă o putere didactică, cum cerea, de atîția ani, satul. Era un om în puterea vîrstei, între 40 și 50 de ani.

Veronica Varga, la ascultarea elevilor, dădu și acum dovadă de o aleasă pregătire. Inspectorul general rămase impresionat și de dăscăliță, și de metoda de predare, și de răspunsurile elevilor.

— Vom mai numi o putere didactică, domnișoară. Dar locul dumitale nu e aici ! Te vom numi în capitala județului. E păcat să rămâi aici mai departe.

Veronica surîse trist.

— Așa mi s-a spus la fiecare inspecție, dar tot aici am rămas !

— N-ai voit dumneata să fii mutată ?

— A, nu ! Au uitat, ori n-au putut domnii revizori.

— Revizori ! Dar când îți spun eu ?

— V-aș fi foarte recunoscătoare, domnule inspector general. Mai ales în starea sufletească în care sînt azi. Mi-a murit de curînd mama. Și sînt așa de singură și de părăsită aici !

Inspectorul general mai avea de văzut cîteva școli din jur.

— Sîmbăta viitoare te rog să fii la inspectorat, domnișoară. O să aranjăm chestiunea, să te poți muta după Crăciun.

Mutare acum, în cursul anului, cînd, de mult, sînt ocupate toate locurile ? «Trăbă să fie om cu greutate», se gîndi Veronica.

Și, pentru întîia oară, se uită la inspector ca la un om, cercetător. Nici nu-l văzuse bine pînă acum.

Vocea aspră, ce bătea în răgușeală, îi displăcuse de la început. Dar acum, dintr-o ochire, îl simți întreg antipatic. Era un om pătrat, cu obraji mari, cărunți la tîmple, ras proaspăt pe întreaga față neagră, cu un nas butucănos, răsfrînt puțin. În ochii-i mici ardea mocnit o flacără. Cînd o zări, Veronica simți fiori

de frig. Îi fu frică de el. Asemenea priviri nu mai văzuse. Era ceva de deochi, care aduce durere de cap și greață.

— Raportul meu la minister o să-l trimit cu poșta încă azi, domnișoară. Cred că-ntr-o săptămână o să vie o nouă putere didactică. În locul dumitale, am eu pe cine transfera aici.

Inspectorul general îi strînse mîna, salută și plecă.

Ce avusese în mîna? Veronica Varga deschise palma cu degetele strivite și o privi cercetător. Părea că i se lipise de mîna ceva moale, umed, groaznic de scîrbos. Trecu în colț, unde ținea un lavoar, și se spală vreme îndelungată.

Împlinise, în septembrie, 22 de ani...

Răsuflă ușurată cînd, peste trei zile, primi un aviz să nu se ducă sîmbătă în capitala județului. Inspectorul general îi scria că va înștiința-o mai tîrziu cînd să se prezinte. «Desigur, n-o să facă nici dînsul nimic pentru mine, ca și domnii revizori», își zise Veronica, cu un fel de regret.

Mătușa Iova simțise noua tulburare din sufletul dăscăliței, după ce plecase inspectorul. Poate nu va fi aflat ceva pe plac? Poate a înfruntat-o?

— Cei mari totdeauna pot afla o vină celor mai mici, fata mea. Da' nu trăbă să iai pe suflet, dacă știi că-ți faci treaba bine. Ei vin și pleacă, și omul rămîne cu sufletul lui.

— Nu, n-a fost nemulțămît inspectorul, o liniști Veronica. Vor trimite încă un învățător în sat, pentru că-s mulți copii.

Moș Dănuț, paracliserul, tocmai se întorsese de la biserică, unde-i ajutase preotului la o liturghie, și mirosea încă a fum de tămâie. Auzi cuvintele dăscăliței, și, înviorat, îi făcu semn babei, ca și când ar fi voit să-i spuie : «Acum e ceasul potrivit !».

Dar mătușa Iova-i făcu alt semn, care spunea : «E treaba bărbatului, asta !».

Și moș Dănuț tuși, își luă inima în dinți și zise :

— Tare ne mai bucurăm noi, copila mea, de vestea asta ! Avem și noi un gând, pe care nu mai trăbă să ni-l ascundem. — Glasul i se muie și adaoase : Iată, de peste trei ani ne ești ca și copilă. Noi n-am avut copil. Și nici rudenii apropiate n-avem. Așa, ce ne-am socotit eu și baba ? Să-ți lășăm dumitale ce avem : casa, moșioara, o vie. Tot ne-ai mîngîiat dumneata bătrînețele noastre.

Paracliserul tăcu, cu ochii-n pămînt, iar mătușa Iova înlemni cu ochii la bătrîn.

Dăscălița simți năvălindu-i în inimă un val de căldură atît de puternic, încît izbucni în plîns și începu să-i sărute și să-i îmbrățișeze pe cei doi bătrîni. Nu bucuria darului îi covîrșise sufletul, ci a dragostei pentru dragostea pe care i-o arătau cei doi bătrîni, pentru dragostea lor caldă, adevărată, părintească. De la moartea mamei sale, sufletul ei sîngera mereu, și nicăiri nu aflase leac pentru rănile lui. Și iată cum le-nchid, cu dragostea lor, acești doi bătrîni, simpli și buni ! De la moartea mamei sale, părea că abia acum se trezise la realitate, se regăsise pe sine, aceea de mai nainte. Sufletul ei se îmbună și se liniști ca o apă mare și adîncă.

Mulțumi gazdelor, părinților săi de-acum, dar le zise :

— Să nu grăbiți nimic. Este vreme de toate.

— Este și nu prea este, spuse paracliserul.

— Dacă într-o săptămână vine învățătorul... se scăpă să spuie mătușa Iova.

Veronica, într-o fulgerare de gând, înțelese planul bătrînilor și fu din nou mișcată de dragostea și de grija ce i-o purtau gazdele.

— Ei comédie ! Adecă asta e ! Da' dacă dascălul ce va veni va fi cu nevastă și cu copii ? Întrebă, veselă, și-i îmbrățișă din nou.

Bătrînii rămaseră uluiți la gândul ăsta.

— Și, iarăși, poate veni unul urît ca muma-pădurii ! Ce ne facem atunci, moșule ?

— Bine zici, fata moșului ! Este vreme de toate.

«Mai ales că s-ar putea să fiu mutată și eu la o școală în oraș», mai voi să adauge Veronica, dar tăcu, simțind cît i-ar supăra pe bătrîni o asemenea știre.

Trecură zile și săptămîni, și nu sosi nici a doua putere didactică în sat, nici aviz de la inspector ca să se înfățișeze la serviciul local al învățămîntului.

Cu toată dragostea pe care i-o arătau gazdele, Veronica începu din nou să se neliniștească. Cel puțin să se știe odată într-o parte ! Să se poată apuca din nou de muncă ! De aceea, nu stătu la îndoială unde să plece, cu două zile înainte de Crăciun : la tatăl său, ori la oraș, unde o chema de urgență inspectorul general...

Revizorul o felicită pentru avansare. Decretul era ! la inspectorul general, mai lipsea iscălitura lui pe un act.

Fusesse numit și al doilea învățător în sat. Pe urmă, în anul viitor, în locul Veronicăi va fi numită acolo o suplinitoare de aici din oraș.

Inspectorul general era grăbit. Dorea s-o primească numaidecât, să-i deie personal decretul.

— Cum ?! Nu-i la serviciul local al învățămîntului ?! La hotel «Europa» ?

Veronica nici nu știa unde era hotelul «Europa».

— O să vă dăm un funcționar să vă arate. Nu e de parte.

Veronica Varga avu o presimțire rea. Dar, instinctiv, privi cutezătoare, drept în față, pe cei din jur, — erau pe lîngă revizor mai mulți funcționari, — și porni cu tînarul care avea s-o conducă la hotel «Europa». Simțea că procedeul e cu totul neobișnuit, dar nu mai cu-teza să întrebe nimic, simțind ceva infamant pentru ea în orice întrebare ar fi pus-o.

Pe drum se mai liniști. Își zicea : «Mă pot înșăla, ca și mai nainte. Nu credeam că o să se ție de cuvînt. Poate și-acum e într-adevăr grăbit, și vrea să aibă satisfacția să-mi deie personal decretul.»

La o ușoară bătaie, ușa se deschise repede. Pe coridor, în odăile vecine, era mișcare, erau oameni. Nu-i mai era frică.

Inspectorul general o salută respectuos, îi sărută mîna, și, luînd cu o mîna decretul, îl întinse dăscăliței, în vreme ce, cu dreapta, îi cuprinse mijlocul.

— Am o bucurie, am o satisfacție, domnișoară, că te-am putut servi. O fată ca dumneata să rămîie necunoscută, într-un sat prăpădit ? Ar fi fost un păcat !

Și el o înlănțui și cu brațul stîng, în care ținea decretul. Și începu a sufla greu.

Veronica Varga înlemni, ochii îi deveniră oțelii, fosforescenți. Se întepeni ca un par, și în clipa următoare degetele ei puternice se înfipseră ca niște gheare în obrajii inspectorului general. Brațele acestuia căzură, pe-o clipă își duse mînila la ochi, dar în clipa următoare sări asupra dăscăliței, care și ajunsese la ușă. O strivi la pămînt, dar fata reuși să se ridice și, mlădioasă ca o coardă de oțel, reuși să-i scape din mînă și să se arunce a doua oară asupra lui, gherîndu-l. Acum nimeri ochiul stîng al inspectorului, însîngerîndu-i-l. Inspectorul scoase un geamăt surd și se lăsă pe-un scaun, în vreme ce Veronica, ca o vijelie, se aruncă la masă, rupse decretul și, pornind spre ușă, zise :

— Să-ți fie rușine ! Aceasta ți-e cultura ?

Dar odată cu vorbele o năpădiră și lacrămile. Trecu prin coridor cu batista la ochi. Oamenii care o văzuseră întrînd și ieșind așa de repede își ziseră șoptind :

— Săraca ! Cine știe ce cerere refuzată !

Dar un servitor, care sluja de mult la hotel, zise :

— Dacă-i proastă ! Altele au ieșit vesele și rîzînd de la domnul inspector general.

Cu toată graba anunțată, domnul inspector general a trebuit să-și petreacă sărbătorile Crăciunului în hotelul «Europa». O săptămînă ochiul stîng i-a fost în mare primejdie. L-a îngrijit, discret, un docent de la oculistică. Acasă telegrafiasă să nu-l aștepte, că-i gripat și mai are și de lucru.

Pe Veronica toată noaptea n-au putut-o mîngîia cei doi bătrîni. Sărea din pat și striga că se spînzură, încît gazdele încremeneau. Nu le spusese de ce plecase la oraș, nu le spusese nimic la întoarcere, ci repeta întruna, cu ochii duși :

— Doamne, ce bine-ar fi să mor !

Mătușa Iova stîNSE de zece ori cărbuni în noaptea aceea, și tot a deochi tare se arăta.

— Nu-i mirare, tu femeie, zicea moșul, cînd dăscălița se mai liniștea și ațipea. E frumoasă tare și gingașă fata noastră. Cîți ochi lacomi nu vor fi ațintit-o în Sodoma aceea ! Că acolo bărbații se uită cu nerușinare la muieri, nu ca la noi.

Vorba asta bătu un cui în inima bătrînei.

— Doamne ferește ! Să nu fi pățit alte celea !

— Dumnezeu să ne apere ! răspunse și moșul, înfricat de gîndul babei.

Veronica Varga adormi în zori și dormi, apoi, liniștită pînă la amiază.

Cînd se trezi, sări din pat și, privind cînd la bătrînă, cînd la bătrîn, începu să rîdă cu hohote.

Altă spaimă pe bieteLe gazde !

— Ticălosul ! Porcul ! izbucni ea rîzînd. Ăla-i domn ? Ăla-i inspector general ? Dar las', că l-am însămnat eu !

Și ea istorisi din fir-a-păr pățania cu inspectorul, fericită c-a ieșit biruitoare.

— Măi-măi ! Biata mielușea ! Cum era să între ea în gura lupului !

— Cred că i-am scos un ochi, zise fata.

— Dacă i-ai fi scos pe amîndoi, îți făceai pomană cu sufletele nevinovate, fata mea, zise, tristă de moarte, tușa Iova.

Ceva neprecis, cîteva aluzii despre un înalt funcționar care era să orbească în urma unui accident apărură într-o gazetă de tiraj, făgăduind corespondentul să revie cu amănunte picante. Dar s-a rămas la această informație, care nu lămurea nimic.

ÎNȚIIA CEARTĂ

Vasile Albu s-a însurat din dragoste. Cînd le-a spus mai întîi părinților pe cine are de gînd să le aducă noră în casă, ei au rămas uimiți :

— Care Nastasia Drăgan ?

— Care Drăgan ?

Și cum ei nu-și aduceau aminte de nici o familie cu numele acesta, Vasile nu mai insistă.

— Las', că o s-o vedeți dumneavoastră...

Și, într-o însărare de mai, veni cu ea la braț și o prezentă părinților. Fata era înaltă, subțirică, cu ochi negri mari sub fruntea albă, luminoasă. Avea obrazii fini, nepudrați. Radia din întreaga ei ființă liniște, pace, mai ales o suavă modestie, care făcu bună im-

presie părinților. Iar ceea ce-i împăca cu desăvîrșire fu că fata era foarte bine îmbrăcată, și că știa să-și poarte cu eleganță rochia. Ghetele erau mici de tot, și după ultima modă.

— Trebuie să fie dintr-o familie bună, zise mama, după ce tinerii ieșiră să-și continue plimbarea.

— Că e binecrescută, se vede dintr-o aruncătură de ochi, de la întîia vorbă ce-o spune, zise bărbatul.

— Trebuie să fie și bogată. Nu se-mbracă cineva așa, cînd n-are mijloace.

Dar, în ziua cununiei, au aflat că Nastasia nu aduce nici o zestre, că e o simplă funcționară pripășită aici dintr-un sat din apropiere.

Bătrînul s-a mîniat.

— Cine dracu, om cu situație fiind, cum ești tu, se mai însoară azi cu o golană ? Altă căsătorie ai fi putut face !

Dar mama, emoționată de modestia și frumusețea miresei, încercă să-l îmbuneze :

— Da' slujba ei nu-i zestre ? O să cîștige și ea.

— N-o să cîștige nimic, mamă ; am lăsat-o să-și deie demisia. Eu m-am însurat din dragoste. Și voi fi harnic să-mi țin familia.

Într-adevăr, Nastasia își dăduse demisia înainte cu trei luni. Vasile Albu se îngrijise, în tot timpul acesta, de întreținerea ei. Fata, pe care o cunoștea de vreun an, i se plînsese că un șef de birou încercase să fie obraznic cu ea.

După nuntă se mută și el în locuința Nastasiei.

Părinții lui Vasile rămaseră la părerea lor : așa pățesc toți copiii neascultători și nerecunoscători. Și se

gîndeau cu amărăciune : cîte partide bune ar fi putut face băiatul lor, cu situația pe care-o avea !

Dar Vasile Albu își continua netulburat visul său.

Nu se înșelase. Nastasia era curată ca o floare, gîngășă, modestă, bună și harnică. Se strînse în jurul ființei lui ca iedera în jurul stejarului.

Adevărat că viața, traiul erau din zi în zi mai grele. Întraseră în anul cînd se scărițau pe capete salariile și creșteau prețurile lucrurilor.

El muncea intens la birou, ea — acasă. Nu țineau slujnică, ci o femeie din vecini îi ajuta două ceasuri pe zi. Dar camerele trebuiră să fie mobilate, și ratele le îngreuiuau mult socotelile zilnice.

Uneori, după ceasurile de vis, realitatea-i izbea parcă prea brutal, zdruncinîndu-le liniștea. Uneori li se părea că un orizont negru e pe cale să se apropie de ei, ori că se adună în ființa lor, fără să-și deie sama cum, ca o baltă neagră. Dar clipele acestea erau trecătoare. Iubirea, tinerețea împrăștiau repede nourii ce păreau că se îngrămădesc cînd în zări, departe, cînd în ei înșiși.

Trăiau de un an împreună, și încă nu-și spusese un cuvînt aspru. Dar brutalitatea realității așezase, pe ne-simțite, un strat gros de asprime peste simțirea lor delicată.

În definitiv, din ce pricină s-a certat cu nevastă-sa ? Vasile abia își mai aduce aminte cum s-a iscat focul ce-l mistuia de patru ceasuri...

Venise ostenit de la birou, cu întîrziere. Îi dăduse directorul ceva de isprăvit grabnic... Apoi, nu adusese nici leafa, — avea s-o ridice numai peste două-trei zile.

La zi întâi n-o mai ridicase, de altfel, de luni în șir. Criză pretutindeni, și la instituțiile particulare... Și când nu aduci leafa la termen, te simți micșorat, neputincios, și în grabă te înveninezi.

...Dar leafa era, oricum, sigură : dacă nu azi, — mâine !... Epuizare în muncă ? Dar se mai întâmplase și altă dată să-i deie directorul lucru suplimentar, și să vie târziu și ostenit acasă.

Totuși, cum s-a întâmplat, cum a izbucnit cearta ? A fost azi din cale-afară de nervos ? Nevastă-sa-i reproșase că s-a răcit supa... Aceasta să fi fost scînteia ? Dacă a fost asta, apoi a căzut în suflet ca pe vreascuri uscate. Așa a-nceput să se încingă focul, și-n el, și-n Nastasia, schimbîndu-i, pe amîndoi, în cîteva clipe, în vîlvătaie...

Fiecare răspundea cu ciudă, cu sete, cu ură, uitîndu-și amîndoi de prînz.

Cu nervii încordați, cu ochii încruntați, cu glasurile stridente, schimbate, își trimiteau reciproc săgeți veninoase.

Simțeau amîndoi că fac rău că nu se înțelegeau, că se condamnau. Se mirau de ce-i apucase... Dar nu se mai puteau opri. Ceva amețitor li se rostogolea în cap. Cuvintele brutale țîșneau ca niște pietre din praștii... Ce nebunie îi apucase ? De unde li se iscase ?

El simțise deodată că se înăbușe, își smulsese pălăria din cuier și năvălise pe scări, în curte, în stradă, la aer. Transpirase. Nu-și dă sama cîtă vreme a umblat, cu bărbia în piept, ca un bivol împungaci, pe ulițele orașului. Când s-a trezit, era la bariera dinspre miazăzi, ieșise în cîmp.

Se pare că umblase mult și repede. Se trezise respirînd des și greu, ca scăpat de sub o piatră de moară.

Își simțea încă ochii încruntați, mușchii încordați, ca în toiul luptei. Balta cea putredă, ce-i ținea loc de suflet, începuse să răsufle în el : își simțea gura cleioasă, amară.

După ce se oprise o clipă, o luase razna peste cîmpul deschis, pufnind pe nări, ca o sălbăticiune gonită de cîinii vînătorului. Toate se-nvîrtejau în el. Cînd se blăstăma pe sine, cînd o blăstăma pe Nastasia. Cînd în unul, cînd în celălalt simțea dușmanul, și-l încolțea cu patimă. Avea senzația că distilează venin, și că veninul se scurge în balta neagră din el. Cuvinte grele, pe care nu le rostise niciodată în viață, cădeau mute ca niște lilioci scîrboși, în aceeași baltă putredă.

Cine sau ce-l înverșunase cu atîta strășnicie ?

Trecuse, aproape în neștire, peste arături, prin lanuri de porumb, peste miriști aspre, și deodată se-ncurcă în niște spini.

— Ce ? Sînt nebun ? Unde dracu mă duc ? zise el tare, oprindu-se și uitîndu-se împrejur.

Nu recunoscua locurile. Nu-și aducea aminte să mai fi umblat pe aici. Orașul rămăsese departe în urmă. Turnul bisericii strălucea, ca un fus înalt de argint, în bătaia soarelui. În fața lui, în vîrfurile unei costișe, trei copii stăteau răzimați în bîte, cu pălării prea mari în cap. Și, pe-o clipă, uită de el, uită unde se afla : furtuna se potoli în sufletul lui ca luată de o undă de vînt. Văzu seninul înalt deasupra, cîmpul verde, întins la poalele costișei, văzu rîndunelele desenînd în văzduh fulgere negre.

Dar, în clipa următoare, începu să fiarbă iar. Se descurcă cu furie dintre spini, zgîrîindu-se pe mîni ; un petec de haină îi rămase în tufiș. Și porni mai de-

parte, spre culme. Copiii, văzînd că străinul vine piep-tiș la ei, o luară la picior, dispărînd după costiș.

Gîfîind, ajunse unde stătuseră înainte copiii. După costiș pășteau vitele albe, pîlcuri-pîlcuri. Și cete de copii, în port alb, furnicau în jocuri de-a mingea.

Priveliștea ce se desfășura înaintea lui îl hotărî să șadă pe pajiște și să privească.

Cît ce se lăsă în iarba moale, simți o destindere în toate măduarele. Ca și cînd ar fi intrat într-o apă călduță. Simți mai întîi că ochii nu-l mai înțeapă, nu-l mai ustură. Parc-ar vedea chiar mai bine, mai limpede. Începea să-i dispară și cocleala amară din gură.

Multă vreme încercă să numere oițele din vale și copiii care se jucau, părăindu-i-se că face un lucru de mare însemnătate. Nu-i reuși, căci și oile și copiii se țeseau mereu, în neastîmpărul lor. Totuși, satisfăcut de străduință, se lungi pe spate, în pajiștea verde.

Prin tufele de spini începură să cînte presurile. Ciri-pitul lor cădea ca picuri răcoritori pe nervii lui. Nemișcat, ca și cînd ar fi înțepenit pe spate, privea albastrul înălțimilor, făcîndu-se parcă una cu pămîntul, inspirînd în neștire răcoarea pură a văzduhului...

Încet-încet, larma copiilor se stinse. Plecaseră, după vite, mai departe. Liniștea creștea din cer și din pămînt și se prelingea în el, potolindu-i cu încetul nervii și simțirea. Respira ușurat, deși se simți, un răstimp, deșert, pustiit, — o umbră. Era el acela care clocotise patru ceasuri? Și de ce își stricase ziua de azi?

Închise ochii. O tristeță grea îl cuprinse. O grea părere de rău. O scîrbă față de sine însuși. Cum de nu s-a putut stăpîni? Femeia, da, e mai slabă. Are nervi mai sensibili. Dar el? Om în toată firea? Din ce i s-a

iscat ? Din ce i-a venit ? Of ! Of ! Desigur, din nimica toată ! Niciodată nu s-a supărat pe Nastasia ! Și iată-l alergînd pe cîmp, ca nebunii ! A speriat copiii. A ajuns de batjocora lor. «Prostie ! N-a fost nimica tragic ! O ceartă din nimic ! Poate c-am fost prea flămînd... Desigur, trebuie să mă-ntorc acasă. N-o să fie nimic !»

Înghetea de spaimă cînd și-aduse aminte de hotărîrea cu care pornise, ca o furtună, pe trepte, străbătuse ulițele orașului și ajunsese aici : să fugă departe, să nu se mai întoarcă niciodată acasă, la Nastasia.

...În văzduh se ridică o ciocîrlie. Se roti ciripindu-și aria scurtă, — ca o bucurie care-ți ia răsufletul, — și, în vârtej, se înălță tot mai sus. Un picur, — apoi nu se mai văzu.

Vasile rămase uimit. Cum a-nghițit-o seninul !... Ce imensitate a păcii e deasupra lui !... Oare pînă unde se boltește cerul ?

Însărarea începu să crească în jur, și, odată cu ea, liniștea și taina pămîntului. Își simțea sufletul tot mai plin de pace. Părea că se face una cu văzduhul, una cu pămîntul. Liniștit, curat, ușor, ușor, împrăștiat... Nu mai era nimic... nimic... Și-i era atît de bine !...

...«Și înainte cu cîteva ceasuri credeam că eu sînt lumea întreagă, că supărarea mea umple viața, încît poți tăia în ea cu cuțitul, că, de mă prăpădesc eu, se prăpădește universul !»

Cum de și-a putut pierde mințile, cum de nu s-a putut stăpîni ? Ce rușine ! Și ce umilință ! Și ce nemernicie mai este și viața omului !

Iată ! Răsare luna de după măgura împădurită, și el încă nu s-a mișcat din iarbă !... A, n-a mai văzut-o răsărind așa, — proaspătă, feciorelnică, plină, din de-

simea codrului, — de cînd era băiat cu vitele la păscut, ca aceia pe care-i văzuse azi... Dar unde erau băieții ? Nu se mai zărea nici o vită pe hotar.

«S-au dus acasă ! E tîrziu !»

Se ridică și porni spre oraș. Cearta lor a fost o nebunie neatîrnătoare de voința nici unuia. În suflet o are tot atît de curată și de caldă pe Nastasia, ca și mai nainte... Totuși, apropiindu-se de casă, se-ntristă : «De unde se ridicase vîrtejul acela de nebunie ?... Și n-ar fi cu putință să mai pornească și altă dată ? Și oare Nastasia va putea șterge, ca și el, cu buretele, ziua de azi ?»

Și se ruga de noapte, și de lună, și de pacea adîncă din văzduh să se milostivească și de Nastasia.

Și-i părea că tăcerea și văzduhul îl înțeleg.

NĂRAVURI

— A... nu ! E absurd ! Dar ceea ce e și mai grav : e o încercare foarte primejdioasă. De data asta, hotărît, nu vei avea colaborarea mea. Pretinia merge numai pînă la un loc.

— Dar nu e vorba de pretinie, dragul meu. E vorba de interes. Parcă pînă azi pretinia ne-a unit cărările ! Ce tresari ? Ești, poate, jignit ? N-ai pentru ce fi : temeiul cel mai puternic al colaborărilor e interesul comun, nu pretinia ! Și cel mai cinstit. E o socoteală limpede ! Pe cînd pretinia, ca sentiment, e ceva foarte neguros. De unde știu eu din care straturi ale inconștientului se ridică ?...

— Lasă prostiile, amice ! Nu mai începe cu teoriile tale nesfîrșite. Te previn, dragă : te afli în fața unei primejdii, trebuie să-mi fii mulțămitor, iar nu să te refugiezi în teorii absurde.

— Dar nu e nici o primejdie. Sîntem, dimpotrivă, în pragul celei mai mari biruințe pe care am cîștigat-o împreună. Ascultă, măi tîmpitulule...

Și Petre Ivănescu își apropie, zîmbind, scaunul de acela al prietenului său, Vasile Munteanu.

Ședeau de un ceas la măsuta de marmură pătată, din colțul cel mai dosnic al cafenelei. Ceștile din care sorbiseră turceasca se uscaseră de mult, și cu liniile, dungile, părăiașele lor puneau întregi probleme de dezlegat celor ce știau citi în cafea. Dar cei doi prieteni se uitau disprețuitori la semnele viitorului. Nu se încurcau nici odată în fantazii care să-i depărteze de pămînt. Cînd Ivănescu părea să deie astfel de semne, Vasile Munteanu îl aducea repede la realitate.

Atingîndu-și umărul de umărul amicului său, Ivănescu începu să șoptească.

De patru ani erau prieteni nedespărțiți. Viața li se izbise aproape de aceleași greutateți : amîndoi căzuseră deodată la bacalaureat : de cîte două ori fiecare ; amîndoi răzbisera cu înscrierile pînă în anul al treilea al Facultății de drept. Doar că Munteanu dăduse două examene, pe cînd Ivănescu, numai unul. Și alte deosebiri : Munteanu fusese doi ani într-un cămin, Ivănescu — mereu extern. Amîndoi jucaseră cîte un rol în adunările studentești : Ivănescu — rol de orator, Munteanu — rol de organizator. Amîndoi — tineri de viitor într-un partid politic, dar în partide adverse. Amîndoi au naufragiat din universitate în reportajul ga-

zetăresc, la două ziare de culori opuse, se-nțelege, și începuseră a naviga cu succes în critica literară. Acum erau în mare ascensiune. De vreo doi ani se numărau în rîndul celor cîțiva recenzenți literari și cronicari artistici «rafinăți».

Nu-și dădeau sama cum au făcut trecerea de la reportajul gazetăresc la recenzia literară și artistică. Nici o lectură deosebită nu-i pregătise pentru meseria asta. Nici un îmbold lăuntric. Doar cîte-o întîmplare...

Acum, în plină ascensiune a carierei, rîdeau de multe ori, gîndindu-se la începuturile lor de cronicari literari. Și Ivănescu spunea cu plăcere :

— Eu cred că rugămintea lui Dan, cînd i-a apărut primul volum, m-a făcut cronicar. E adevărat că mă invitase la o cină cu șampanie. El mi-a spus : «Tu ești gazetar. Fă-mi o recenzie.» Zadarnic am încercat să-i arăt că una e să faci reportaje politice, și alta e să scrii cronici literare. N-a vrut să mă-nțaleagă. Și a trebuit să mă execut.

Vasile Munteanu pune vina tot pe-o întîmplare ca aceasta. Dar el nu-i sincer. Începutul lui de cronicar e oarecum mai greu de mărturisit ; el a iscălit o recenzie făcută de însuși autorul cărții și a plasat-o în foiletonul ziarului la care lucra.

Dar începutul nu interesează. Asta e treaba viitorului... Lucrul principal e că cei doi prieteni, de la întîia recenzie a fiecăruia, au înțeles să-și deie mîna și să se ajute reciproc, cum se ajutaseră și în reportajul politic.

«Un foarte adînc studiu a apărut, sub semnătura V. Munteanu, în ziarul X., asupra ultimului roman al lui X.Z.»

«Domnul Petre Ivănescu, unul dintre cei mai talentați critici literari ai generației actuale, publică o temeinică și definitivă recenzie asupra noului volum al domnului Cutare.»

Astfel de notițe apăreau sistematic în cele două gazete și în câteva reviste mărunte. În recenziile ce le scriau nu uitau să facă mereu aluzie, — admirativ, de bună samă, — unul la scrisul celuilalt. Așa că începură să se (cum se zice) impuie...

Adevărat că, după primul succes neîntrevăzut, amîndoi se puseseră pe lucru : citiseră critică literară. Așa se făcură stăpîni pe cîțiva termeni tehnici.

Dar citind, constatară că mare lucru nu pricep, și atunci s-au înțeles să scrie așa cum scrie tot omul care redactează o cronică artistică și literară : să laude, sau să înjure. La asta se pricepeau din îndelungata îndeletnicire de reporteri ai situațiilor politice.

Discutau, uneori citeau împreună noutățile literare. Nu pe oricare. Ci, cu predilecție, pe acelea ce le erau recomandate de înșiși autorii lor. Construirea în scurtă vreme un întreg sistem. Un volum era prezentat de către amîndoi, abia în câteva rînduri, la «bibliografie». Altul se bucura de cîte un foileton în fiecare din cele două gazete de culori politice «opuse». A treia lucrare o recenzau și în reviste. A patra era contestată de unul, și lăudată de altul, începîndu-se o înverșunată polemică între cei doi prieteni. Se făcea zarvă mare. Interveneau și alți cronicari literari. Reclamă. A cincea era omorîta în tăcere de către amîndoi. Toate aceste atitudini erau luate după discuții intime la această masă antediluviană, din colțul cafenelei, unde discutau ulti-

mele cărți apărute, le comentau și uneori le citeau împreună.

Începuseră să ajungă temuți, adulați, căutați. Se impuseseră.

De la o vreme nici nu mai citeau cărțile recenzate, decît ici și colo cîteva pagini. Ba, uneori, cînd era vorba de un autor nou, citea numai unul lucrarea și i-o rezuma și celuilalt. Pentru a scrie o dare de samă asupra unei cărți de un autor cunoscut, era de ajuns să vadă cum se numesc personajele principale. Așa se face că scriau foarte mult. Aproape nu era noutate literară asupra căreia să nu-și spuie cuvîntul, din ce în ce mai autorizat, bineînțeles.

Scriau ușor. Erau meșteri în a înșira fraze frumoase, elegante, care nu spuneau nimic. Critica lor era o critică de generalități, adică o «critică mare». cum spuneau admiratorii lor.

Cei doi prieteni nu credeau nimic din ce se spunea despre ei și disprețuiau pe toată lumea. De cîte ori nu și-au bătut joc de prostia oamenilor, la măsura lor din ungherul băgăoasei cafenele, comentînd laudele altora la adresa lor!

Dar slăbiciunea lor din naștere le pricinui curînd un mare năcaz: un critic mai bătrîn, pe care ascensiunea celor doi amici îl înăcrise rău, îi surprinse scriînd despre un roman de al cărui cuprins nu aveau habar, dar îl declarau, de perfect acord, nul.

«Iată pirații criticii literare! Tineri necăpătuiți au luat condeiul fiindcă le-a fost rușine de bîta ciobănească, sau de ciocanul muncitorului. Nu numai o lume neisprăvită și nepregătită, ci de completă rea-credință... Cum să judeci o lucrare pe care n-ai citit-o, n-ai

văzut-o ? Sînt saltimbanci care pot fluiera din burtă. Acești noi Castori și Polux scriu așa. Nu e mirare astfel că dai de numele lor pretutindenea, în toate maculaturile tiparului. Mirare că se găsește un public cititor care se orientează după scrisul lor, își face o judecată critică după opiniile lor literare, lipsite de orice temeî. Așa am ajuns la dezorientarea de azi a cititorului. Operele literare adevărate nu mai sînt încrestate de nimeni. Cărțile clasicilor noștri nu se mai desfac. În schimb, au ajuns literați, în proză și versuri, oameni fără nici un talent. Toți gazetarii de meserie s-au schimbat în romancieri. Ei își fac reciproc o reclamă nebunească, publicul năvălește la cartea lăudată... Și iată că cei ce o laudă nu și-au luat osteneala să o citească cel puțin, dară încă să-i înțeleagă valoarea literară ! Desigur, cazul pe care îl semnalez aici nu este unic în cariera lor și a altor duzini de recenzenți de azi... O să dau eu cuprînsul volumului necitit și recenzat stupid de cei doi escroci ai criticii literare, pentru ca cititorii să-și deie sama cu ce bandă de pirați are a aface în subsolul „literar” al presei zilnice și în o puzderie de reviste, pe care nu le citesc decît cei care le scriu...»

Și bătrînul critic scrise, după o astfel de introducere, o recenzie în trei foiletoane succesive, după toate regulile «criticii clasice, începînd cu Brandès și Brunetière». Către sfîrșit, nu se putu stăpîni să adauge : «Se afirmă cu stăruință, în cercurile bine informate, că acești domni (cronicarii literari și artistici de azi, *n.a.*) adeseori iscălesc recenziile făcute de autorii respectivi, pe care îi mai și încasează de cîteva sutare, pentru a plasa autocritica elogioasă în ziare și reviste. Dată fiind cute-

zanța și inconștiența lor, de care am făcut dovada în rîndurile de mai sus, nimic nu e de necrezut din ce se zvonește în legătură cu moravurile „literare” ale tinerii generații...»

După apariția articolului, cîteva zile în șir, pe cei doi amici nu-i mai văzu nimeni în cafenea. Se întîlneau la Munteanu acasă. Nu-și ascundeau gravitatea loviturii. Criticul, pe vremuri, fusese o autoritate care tăia și spînzura. Apoi, nu aveau cum să se apere! Dacă ar fi fost vorba numai de păreri critice divergente de ale lor, repede ar fi sărit amîndoi și ar fi dovedit că «babalîcul» e un ramolit, că nu mai înțelege nimic. Dar să dai cuprinsul unei cărți, cu totul străin de cel real! Nu, prea era lată! Dovada era făcută, fără puțință de apărare, că ei recenzaseră o carte pe care nu o citiseră.

Acasă la Munteanu se mirară mai întîi cum de-a ajuns bătrînul critic să citească acel volum. Ei știau, dimpreună cu celelalte duzini de recenzenți artistici, că «babalîcul» nu mai citea de ani de zile nici o carte literară nouă, ca și alții de vîrsta lui. Convingerea că nu-i supraveghează nimeni îi făcuse pe ei și pe alții cutezători, le ușurase cariera și le ajutase să-și facă o samă de cititori care credeau în cuvîntul lor.

Cei doi prieteni erau prea «deștepți» să nu-și deie sama că recenziile pentru ei erau mai mult o trecere de vreme, un mijloc de-a furniza cu ușurință materialul la care erau obligați ca redactori interni la gazetele lor.

Gîndul că cineva i-a urmărit de mult și i-a cîntărit după adevărata lor valoare nu le plăcea. Se simțeau rușinați, diminuați.

Se sfătuiău și meditau mereu ce era de făcut. Articolul criticului făcuse vîlvă destul de mare. Confrații care nu prea erau bucuroși de ascensiunea celor doi prieteni se grăbiră să reproducă și să comenteze articolul.

După două-trei zile de gîndire și de sfat, hotărîră că e nevoie de o diversiune. Și începură deodată, într-o serie de foiletoane, unul să laude, altul să atace un roman de curînd apărut, în jurul căruia se discutase mult și cu mari deosebiri de păreri.

Se încinse o polemică vehementă, aproape într-o duzină de publicații, săptămîni de-a rîndul.

Astfel ținta celor doi prieteni fu atinsă. Articolul vechiului critic — dat uitării, Ivănescu și Munteanu își reluară locul în cafeneaua care duhnea a băgău și a mortăciune.

Dar nu le ieșea de la inimă lovitura «babalîcului». Și plănuiau mereu cum să se răzbune.

Aflară că ceea ce bănuiseră de la început era adevărat: criticul nu citea nimic din noile lucrări literare. Le declarase pe cele dintîi apărute după război «maculatură», și rămăsese la părerea asta. Romanul care prilejuise lovitura îl citise însă. Îl citise în manuscris. I-l adusese un bun prieten din tinerețe, om cu situație, fost ministru. Îl scrisese fiul său; întîia lui încercare literară! Și fostul ministru îl rugase să-și

spuie sincer părerea. Criticul s-a executat. A aflat romanul bunișor : nu cuprindea nimic imoral. Înaintea ministrului l-a lăudat cu vorbe mari. Îi promisese să-i facă și o recenzie, prezentându-l cu simpatie publicului...

Cînd apăruseră dările de samă false ale celor doi prieteni, ei știau că omul cu măciuca nu avea în bibliotecă nici un volum nou de literatură apărut în ultimii zece-cincisprezece ani.

— A fost s-avem noi ghinion, Ivănescule ! zicea Munteanu de cîte ori se opreau la acest punct întunecat din cariera lor.

Dar Ivănescu, mai mult decît Munteanu, fierbea la gîndul răzbunării și mereu propunea diferite căi de atac, pe care amicul mereu le respingea...

Într-o zi îi propuse lui Munteanu ceva cu adevărat cutezător și primejdios. Dacă ar fi încercat și nu le-ar fi reușit, s-ar fi compromis cu desăvîrșire... Ivănescu se îndesa în prietenul său și-i șoptea necurmat, gesticulînd mărunt și argumentînd cu creionul pe soioasa masă de marmoră din fața lor. În sfîrșit, Munteanu se lăsă convins. Subt o iscălitură nou-nouță, apăru, — peste cîteva zile, — într-un ziar, un articol intitulat *Un mare critic, care ar fi putut ajunge și un mare romancier*. Articolul era scris de Ivănescu, dar era publicat în alt ziar decît acela la care colabora de obicei. Lîngă numele nou ce-și luase, adăogase : «licențiat al Facultății de litere». În articol se arăta că preacunoscutul critic scrisese în tinerețele lui foarte bune nuvele. Și ce nuvele ? Toate aveau croială de roman, s-ar fi putut dezvolta în proporții mari. El, licențiatul,

le-a descoperit în niște reviste vechi, uitate de mult ! Literatura română a suferit o pagubă imensă prin faptul că marele critic nu s-a ținut și de literatură. Și așa mai departe. Un articol ditirambic. Cita din nuvele...

A doua zi, Munteanu se prezintă cu articolul la bătrînul critic. Nu aflase de el, și, dacă nu i l-ar fi dus Munteanu, nu ar fi luat niciodată cunoștință de el, căci, într-adevăr, nu mai citea nimic nou. Avuse dreptate Ivănescu spunînd : «Dacă nu i-l duci și nu-i iei un interviu în chestia asta, n-am făcut nimic».

Bătrînul nu-i cunoștea din vedere pe nici unul. Așa că, prezentîndu-se, Munteanu nu riscă nimic. El îi întinse ziarul și așteptă. Criticul își puse ochelarii și citi cu uimire, apoi tot mai captivat și mai emoționat. La sfîrșit, rămase gînditor, cu gazeta în poală. Au trecut aproape două decenii de cînd n-a mai scris nimeni un cuvînt de laudă și de recunoștință pentru munca lui... Îi cădeau așa de bine cuvintele astea calde... De, tînărul licențiat se înșela. El n-a scris în viața lui nuvele. Poate a dat de-un nume asemănător. Dar ce-are a face ! Lucrul de căpetenie e că se mai vorbește de el. Și cu atîta entuziasm !

Își coborî privirea, recunoscătoare, asupra lui Munteanu. Bănuia că el a scris articolul.

— A, nu ! Nu cunosc pe autor. Chiar voiam să vă întreb pe dumneavoastră. Eu am venit să vă iau un interviu... Aș voi să cunosc și alte lucrări sau începuturi literare ale dumneavoastră... Dar mai întîi, vă rog, cîteva lămuriri asupra celor descoperite de autorul acestui articol...

Și porniră întrebările șablon...

Munteanu simți încurcătura bătrînului. Îi venea greu să mintă, neobișnuit, dar nu mai putea bate în retragere după ce citise articolul și nu-l dezmințise...

Și peste trei zile apăru cu litere mari într-o revistă :
De vorbă cu marele critic... Pierderea unui mare literat.

Autorul lui, iarăși un nume nou, sesizat de articolul licențiatului în litere, a avut norocul să stea de vorbă cu renumitul critic de pe vremuri, care i-a confirmat descoperirile licențiatului și a avut bunăvoința să-i mai declare următoarele : «.

.
.
.
. !»

Un articol pe trei coloane. Revista în care apăruse fu expediată «recomandat» criticului.

Cei doi prieteni așteptară o săptămînă, să vadă, nu va apare vreo dezmințire a bătrînului ? Dar nu apăru nimic. Dimpotrivă, informațiile din articol și revistă mai trecură și în alte ziare, la rubrica informațiilor literare.

După zece zile, Ivănescu spuse :

— Acum trebuie să-i dăm lovitura. Se va vedea cine e mai necinstit : noi, care am recenzat o carte necetită, sau dumnealui, care se dă drept autorul unei literaturi pe care n-a scris-o niciodată !

Dar Munteanu, foarte tăcut și întunecat în zilele din urmă, se împotrivi.

— Ce ?! Ești nebun ?! Să renunțăm la izbîndă ?!

— Izbînda o avem și fără publicitate. E un păcătos și el, ca și noi, asta e ! E destul să știm noi, pentru ce să mai știe și lumea ?

Munteanu nu putea uita emoția bătrînului cînd citise articolul lui Ivănescu.

— În sfîrșit, babalîcul ne-a dat o lovitură pe care lumea a uitat-o de mult, adaoase el. Dacă l-am descoperi noi acum, l-am lovi de moarte. E bătrîn și neputincios, iubite pretine. Pentru ce ne-am răzbuna pe-un bătrîn ?

Sfătuiau așa dinaintea unei sticle cu vin. Ivănescu nu mai răspunse vreme îndelungată. Bău vreo trei pahare în tăcere, tot închinînd cu vecinul.

— Fi-vom noi ușurateci și nișel licheluțe, dar parcă tot avem un strop de suflet. Ai ? Ce zici ? Nu-i așa ? Prozit !

ÎN CABINETUL MEDICAL

Doctorul se ridică, își luă ochelarii, își zbici fața cu o batistă ca zăpada, se obli din șale, își călări din nou sticlele pe nas, oftă ușurat și zise :

— Nu aflu nimic deosebit, nici un organ bolnav, nici o anomalie, nici o neregularitate. Iată, de-un ceas te caut, și te aflu perfect sănătos. Viguros chiar... De altfel, la vârsta de patruzeci de ani e firesc să-și păstreze omul încă toate facultățile. Înțăleg omul normal, care a dus un trai regulat, ca dumneata... Ei, ce mai aștepți ? Îmbracă-te. Astfel de pacienți nu aduc nimic în bucătăria doctorului.

Pacientul, un om voinic, cu mustața groasă, se îmbracă fără nici o vorbă, după ce, tot în tăcere, se lăsase a fi examinat.

— Ei, cred că de-acum ești cu desăvârșire liniștit, zise doctorul, văzându-l îmbrăcat.

Era cel mai bun medic din oraș.

— Ba acum sînt și mai neliniștit, zise cu gravitate clientul.

Doctorul, exagerînd voit, făcu un pas înapoi de mirare :

— Vorbești serios, domnule ?

— Foarte serios !

Din glasul străinului, din expresia feței, din faptul că, în loc să plătească și să plece, după ce se îmbracă, șezu iar pe scaun, doctorul înțelese că omul nu glumește. Începu să se neliniștească și el ; cuta dintre sprîncene i se adînci. Își luă și el un scaun.

— Iată despre ce este vorba, domnule doctor, începu pacientul. Poate trebuia să-ți spun înainte de examinare. Dar, în fine ! Am descoperit în mine o slăbiciune pe care mai nainte n-am avut-o. Am observat-o numai-decît, am urmărit-o, am încercat să scap de ea. Dar repede mi-am dat sama că ea creștea pe măsura încercărilor mele de-a o suprima. Mă simțeam din zi în zi mai neliniștit. Îmi ziceam : «Trebuie să-mi fie bolnav vreunul din principalele organe. O astfel de apariție nouă, o tulburare ca asta trebuie să aibă un izvor !» Și el, după mine, nu putea fi decît într-unul din organele mele, care se va fi-mbolnăvit. Ci dumneata, cel mai bun doctor din oraș, — anume am venit la cel mai bun, — îmi declari că sînt complet sănătos. Declarația asta mă-ntristează foarte mult !

— În loc să te bucore ?!

— Nu ! Binevoiești a greși ! M-aș fi bucurat dacă-mi aflai un organ bolnav. Așa, sănătos tun, cum mă declari, sînt nevoit să caut în altă parte pricina slăbiciunii mele.

Medicul nu vorbi un răstimp. Trecu repede în revistă examinarea făcută și se convinse că nu greșise. Nu aflase nici un organ bolnav.

— Ascultă, domnule, slăbiciunea de care te plîngi, durerea ce o simți e reală ? Întrebă deodată, foarte încordat, privindu-l fix.

— Cum înțelegi asta ?

— Există ea cum ar exista oftica, paralizia, cancerul ? O poate constata, o poate pipăi și altul ? O poate înregistra placa fotografică ? Sau o poți constata numai dumneata ? Cu un cuvînt : Nu ești un bolnav închipuit ?

Clientul se ridică repede de pe scaun, dar, ca un automat, în clipa următoare, se reaseză.

— Domnule doctor, eu sînt un om al realităților, un comerciant ! N-am vreme să fantalez pentru a ajunge un bolnav închipuit !

— Ai fi dispus să-mi comunici și mie slăbiciunea dumitale ? continuă doctorul, simțind cum îi crește încordarea pentru cazul pe care-l avea în față. Am dreptul să-ți cer aceasta. Eu te-am examinat, și nu pot bănuî nimic...

— Desigur, domnule doctor. Iată ce este... Începu el, mișcîndu-se și așezîndu-se mai bine pe scaun. De vro jumătate de an am ajuns grozav de milos. Mă înduioșez pentru orice fleac de suferință ce văd în jurul meu. Un spectacol trist, un cerșetor, un bolnav, o în-

mormîntare, sărăcia, munca grea a cuiva mă înduioșează pînă la lacrimi. Întră adînc în mine, și greu le mai pot uita ! Și ceea ce mă neliniștește e că ajung nesimțitor pentru alte lucruri. Și dac-ar fi numai simțămîntul milei, treacă-meargă, nu m-aș neliniști, nu m-aș crede bolnav, ci aș zice : poate sînt un chemat al Domnului, — dacă mi-a dat unul din sămnele celor chemați, — deși nu prea cred în Dumnezeu... Nenorocirea e că sensibilitatea asta mă distruge, mă oprește de la trebile mele, mă zăpăcește, încît nu mai pot să-mi țin în rînduială lucrurile. Imaginea lucrurilor triste e veșnic în jurul meu, ba chiar în mine. Uneori se deșteaptă un gînd care-mi spune limpede, sentențios și poruncitor : « Suferința e singurul lucru de care merită să te ocupi în lume ! ». Și crește în mine o poftă nebună, sălbatecă, să dau, să cinstesc ce am, să vindec suferința. Sînt clipe în care nu mai pot rezista. Mă gîndesc și-mi zic : « Cum să dai, mă ? ! N-ar fi și o mare nedreptate, și o mare nebunie ? ! » Așa încerc să mă vindec de slăbiciunea mea. Și, domnule doctor, trebuie să mărturisesc, reușesc tot mai greu... Am ajuns la convingerea, din examinarea mea însumi, că aici nu poate fi vorba decît de o slăbiciune organică. Numai aceea începe ușor și se agravează din zi în zi. Trebuie să fie bolnav vrun organ din mine. Dar, neștiind care e atins, de-aceea nu ți-am putut spune, și te-am rugat să-mi faci o cercetare generală.

Doctorul îl ascultase tot timpul cu interes încordat.

— Nu e o boală a vrunui organ, e o boală psihică ceea ce-mi descrii dumneata, zise la urmă, cu gravitate.

Pacientul zîmbi.

— Cum ?! Dumneata, doctor, și crezi în suflet, în psihic ?

— De cred ori ba, e altă chestiune, care nu se pune acum. Adevărul e că sînt multe infirmități pe care știința le trece între boalele sufletești. Nu participi la întruniri spiritiste ? Nu ești sub influența vreunei secte religioase ? N-ai cetit cărți în legătură cu ocultismul ?

— Nici una, nici alta, domnule doctor. E absurd ! Eu să-mi pierd vremea cu astfel de prostii ?! Dar e limpede : nu poate fi ce spui dumneata ! Dacă boala mea ar fi de natură psihică, aș fi avut-o din copilărie, m-aș fi născut milos. Dar eu, dimpotrivă ! Am fost, doctore, un om îndrăcit. N-am știut ce-i îndurarea pînă-nainte cu o jumătate de an.

Doctorul îl asculta cu tot mai multă încordare.

— Boala mea trebuie să fie pendentă de un organ. Un organ, ca tot ce e material, se poate uza. Pe cînd spiritul, — dacă există, — nu se uzează. Nu-i așa, doctore ? Altfel, cum s-ar putea vorbi despre spiritul nemuritor ? De altă parte, e cu neputință ca pînă la patruzeci de ani să am un spirit cu anumite însușiri, iar de la acest prag înapoi, unul cu totul opus !... Te rog, mai cercetează-mă o dată, domnule doctor. Rădăcina boalei mele nu poate fi decît organică.

Doctorul nu-i răspunse ; continuă să-l privească cu multă atenție. Nu se înșela : o sclipire ciudată juca în ochii pacientului.

— Te-am examinat din fir în păr. N-ai nimic din ce se poate descoperi cu ochiul, cu auzul, cu pipăitul, cu razele X. Cu un cuvînt, organele nu arată suferință.

Ne va lumina, însă, o analiză a sîngelui, și doctorul ridică privirea spre rafturile închise sub sticlă, unde-și avea aparatele medicale.

Clientul sări de pe scaun, ca aruncat de un resort puternic.

— A, nu ! Asta nu !

Începu să umble repede prin sala de consultații, tulburat, cu privirile încruntate.

— Asta nu ! Mai bine mă dau rob slăbiciunii mele ! Îmi vînd averea, o dau săracilor ! Cel puțin, familia va avea un membru celebru ! Biserica mă va pune între sfinți ! Nu, analizei sîngelui nu mă supun !

Rîse sec. Mai mult rînji.

— Nu-nțăleg, zise doctorul. Dumneata vii la mine de bunăvoie, mă rogi să te cercetez încă o dată, și-acum te opui unei analize a sîngelui ?! Cum explici dumneata această contrazicere ?

Clientul se potoli deodată, șezu din nou pe scaun și zise foarte liniștit :

— Explicația e firească : sîngele nu e un organ, ca inima, ca rinichii, ca plămîinii și ca restul organelor.

— Dar ce este sîngele, după părerea dumitale ?

— Sîngele e însăși viața. Fără sînge și circulația lui, viața omului e imposibilă.

— Foarte bine, zise doctorul. Admiți, deci, că organele nu pot trăi și funcționa normal fără sînge ?

— E limpede !

— Bun ! Dar sîngele însuși nu poate fi bolnav ? Și, bolnav, nu poate îmbolnăvi toate organele prin care circulă și pe care le nutrește ?

— Ei da, ei da ! Aşa e ! Dar pentru ce-mi spui dumneata mie aceste lucruri ? strigă clientul, sărind iar de pe scaun, iritat, cu privirile tulburi.

— Pentru că poţi avea sîngele infectat cu microbi primejdioşi, şi asta numai prin analiza sîngelui se poate cunoaşte. Iar dumneata te împotriveşti acestei analize.

Clientul se apropie un pas de doctor, palid, mut, ameninţător :

— Ce doctor eşti dumneata ? Nu-nţalegi de ce nu vreau s-aud de analiza sîngelui ? De nimic nu m-am temut în viaţa mea decît de sînge stricat. De-aceea, pentru a mă tămădui, petru a scăpa de slăbiciunea mea, nu de analiza sîngelui e nevoie, ci de aflarea unui organ bolnav. Vino, caută, află unui !

Şi începuse să se dezbrace din nou.

Medicul zise :

— Nu mai e nevoie să te dezbraci. Îmi retrag cuvîntul : nu nici un organ, ci toate-ţi sînt bolnave !

Străinul îl privi o clipă nedumerit. Apoi izbucni în rîs şi strigă cu bucurie :

— Ai văzut ?... Cum ?! Toate ?! Întrebă apoi, neli-niştit din nou. Unul, două ? Poate inima, poate rinichii. Dar tot mai mult inima, cred. De-acolo şi slăbiciunea...

— Nu, toate ! repetă doctorul, arătînd la cap. Şi fără analiză...

— Toate ? Întrebă pacientul, apropiindu-se şi mai mult de doctor. Mă temeam de mult de una ca asta... În tinereţe, de, ca omu... Da' tot nu credeam să mă fi pătruns aşa. Toate ? Aşa s-a-ntins veninul ?

— Sînt aproape sigur, domnule, deși nu ți-am văzut analiza. Ești pe marginea prăpastiei. Ai venit în ultima clipă. Totuși, nu e prea tîrziu. Dar e nevoie absolută de-o cură rapidă și radicală. Începem chiar de azi.

Și, foarte serios și preocupat, doctorul se apropie de farmacia și de instrumentele lui.

— Dezbracă-te !

Clientul sări ca o panteră în fața lui :

— Cură rapidă ? Cît de rapidă ? Ai ?

Și, fără să clipească, îi arse două palme și fugi pe ușă, lăsînd privirea-i de nebun în ochii doctorului.

PENSIA

Într-o dimineață de pe la sfîrșitul lui septembrie, întră în sat, cu bicicleta, un străin. Se opri lîngă biserică, coborî de pe drăcia lui și o răzimă de zidul sfințit. În picioare, cînd se obli, păru nesfîrșit de lung. Copiii se uitau la el, cu capul plecat pe umăr, ca la o prăjină ce poartă-n vîrf o pălărie. Se adunară în grabă și cîteva cumetre din împrejurime. Cîinii de prin curți lătrară și schelălăiră, izbindu-se-n portiță, la trecerea lunganului. Văzîndu-l înconjurat de femeie și de copii, se liniștiră.

Străinul se scutură de praf, întinse un braț lung cît un răschitor, își luă pălăria și începu s-o șteargă cu o batistă mare, tivită cu negru.

Cumetrele prinseră să-l descoase.

— Vii de departe dumneata ?

— Nu prea. De-aici din oraş.

— Ai vreo treabă la noi, ori ai poposit numai să te hodieşti ?

— Am treabă aici, iar dacă nu aflu ce caut, am să merg mai departe.

Roata de femei se uita în cer. Pe unele mai tinere le bufnea râsul. Copiii se strînseră în jurul bicicletei. O priviră întîi cu sfială, dar totuşi cu încordare, cum se uită puii de găină în tufişul în care mişcă ceva, după pilda cloştii, care cercetează, şi ea, cu gîtul întins şi încordat. Apoi începură a o atinge cu degetele, cu palma, îmbulzindu-se. O răsturnară.

Străinul, din trei paşi, fu lîngă bicicletă, o ridică, o cercetă, apoi o răzîmă iarăşi de zid. Le făcu semn copiilor să o şteargă de-acolo, dar cei mai mulţi fugiseră cît ce văzuseră maşina răsturnată.

— Prăpădiţii ! Nu mai au astîmpăr ! zise o femeie mai în vîrstă.

— Tu, văruşo, oare cum duce roata pe-un aşa om ? Cum nu se răstoarnă ?

— Cred că-şi tîrîie picioarele pe pămînt.

— Cum să le tîrîie ? Cu ele mîină.

Pînă vorbiră aşa, singure, străinul se întoarse.

— Iată ce este, zise el. Am lipsă de-o casă cu chirie, pentru tatăl meu, învăţător şi pensionar. A murit de-o săptămîină maica, şi el nu mai poate trăi în casa de la oraş, unde a stat cu chirie patruzeci de ani. Spune că-i prea pustie. I-ar trebui linişte şi oameni noi în jurul

lui. Apoi, la oraș e și prea scump. Cu pensia ce-o are ar vrea să cruțe. Aș putea găsi o casă de închiriat aici în sat? Mi-ar plăcea să fie aproape de biserică. Tata e de șaptezeci de ani, e slab de picioare, dar de la biserică nu rămîne nici o duminică și sărbătoare.

Cumetrele răspunseră împărțit :

— Cum să nu se găsească ?!

— Cu greu se va afla !

Apoi, după o tăcere în care cele cu părerile împărțite se măsurară cu priviri ascuțite, străinul zise :

— Avem lipsă de-o cameră și de-o bucătărie. Tata vine numai cu sora mea cea mai mare. E de patruzeci de ani și e nemăritată. Două suflete. Și oameni pașnici amîndoi.

— Dac-or fi lungi ca dumnealui, nu încap în nici o casă din sat, spuse în taină, vecinei, o fetișcană, umflînd-o rîsul și înlăcrămîndu-și privirile albastre.

— Poate s-a afla ! Poate la Oana Șchiopului. Nu stă departe, și-i femeie singură, văduvă. Are o casă cum cauți dumneata, și în curte mai are o cocioabă veche. Dumneai acolo locuiește, și casa cea mare stă încuiată. I-au murit amîndoi ficii în bătaie.

Femeia care vorbise era cea mai în vîrstă dintre cumetre. Altele vorbiseră de alte case. Dar se învoiră repede că a Oanei Șchiopului ar fi mai potrivită.

Femeile mai tinere și fetișcanele din roată n-aveau grijă de ce caută străinul. Se uitau la el, cu capul răsturnat pe umăr, se înghioldeau și chicoteau. Pe trunchiul acela deșirat, care nu se mai isprăvea, capul părea nespus de mic și de rotund.

— Parcă-i un măr domnesc, tu soro !

Străinul porni cu femeia care-i vorbise de Oana Şchiopului. Îşi luă, de lângă zidul bisericii, bicicleta, şi roţile începură să se învîrtă pe lângă el. Spiţele lustruite, de aluminiu, se depăna uşoare şi subţiri, strălucind la soare. Pîlcul de copii, cu capetele goale, măcina repede din piciorușele desculțe, cu ochii țintă la ele. Cîteva femei veneau în urmă, povestind. Altele rămaseră în locul unde vorbiseră cu străinul şi, privind după grupul ce se depărta, chicoteau, vesele nevoie mare.

În curte la Oana Şchiopului cînele începu să latre furios, mușcînd din porțiță.

— Oano, hăi ! se auzi strigînd de-afară.

Întru tîrziu, bătrîna ieși din cocioabă şi puse palma streășină la ochi.

— Da' ce-i atîta lărmălaie ? Nea, potaie ! Țibă de-aci !

Cînele tăcu şi se-napoie cu coada între vine, mîrîind. Cînd văzu înaintea porțiței pe cineva care răsărea de-un cot deasupra gardului, iar prin grădele zări atîta lume, se înfrică.

— Da' ce-i, pentru numele lui Dumnezeu ? Ce căutați aici ?

Bătrîna, de la moartea celor doi feciori, în război, se speria tare cînd vedea lume adunată.

— Nu-i nimic, mătușo. Iată, am venit să căutăm o casă de închiriat, zise femeia care-l condusesese pe străin.

— Tu ești, Stano ?

Bătrîna se uita mereu printre grădelele gardului.

— Eu sînt, mătușo.

— Și de ce casă vorbești ?

— D-apoi, de casa dumitale. Tot stă ea încuiată și pustie. Dumnealui vrea să plătească bani buni, ca să locuiască aici tatăl său cu o soră.

Bătrîna părea că nu înțelege.

— D-apoi n-au casă ?

— Vreau să se mute la sat. Spun că în oraș e prea scump.

— A fi ! răspunse, de după gard, bătrîna.

— Dar hai, deschide, să între dumnealui înlăuntru. Oana se gîndi îndelung. Își dezlipi fruntea de gard și se apropie de portiță. O ținea mereu încuiată cu rătezul de lemn.

După ce descuie și crăpă portița, se uită la străin cu mirare și zise :

— D-apoi n-avem noi casă de dat !

Stana răzbătu înainte, întră în curte și începu a-i șopti bătrînei la ureche.

După lungă șopoteală, Oana ridică ochii-i mici către străin și zise :

— D-apoi pe cîtă vreme vreți să luați casa ?

— Cît va trăi bătrînul.

— Și ce dați arîndă ?

— Să vedem întîi casa.

Erau două camere, lipite pe jos cu lut. Într-una era un cuptor bătrînesc, un cămin cu vatră. Putea fi bucătărie. Odăile erau goale. După moartea feciorilor, bătrîna dăruise fetei, măritată într-alt sat, toate lucrurile și țesăturile. Camerele erau mari, văruite curat.

— Cum vezi, nu-i pat, nu-i masă, nu-i scaun, zise bătrîna.

— Avem noi ce ne trăbă, răspunse lunganul, care grijea mereu să nu se izbească de grinzi.

Se învoiră cu o sută de lei pe lună. Omul dădu arvună cincizeci de lei și o lăsă pe bătrîna uitîndu-se mirată la banii din palmă.

— Așadar, pe sîmbătă, mai zise el din portiță.

Apoi încălecă pe bicicletă și porni. Cîțiva copii se luară după el. Le sfîrîiau tălpile, dar străinul se tot duse.

Cumătra Stana rămase încă multă vreme în ograda Oanei. O tot îmbuna, spunîndu-i că n-a făcut rău. Ce ? O sută de zloți pe lună sînt de lepădat ? Apoi, erau numai doi oameni. N-au vacă, n-au porc, n-au cățel. Nu vor încurca-o cu nimic. Va fi ca și cînd în casă n-ar locui nimeni. Apoi, își mai făcea și pomană. E un dascăl bătrîn, care nu mai are cu ce trăi în oraș. E dintre domnii cei cu sula-n traistă și cu acu-n pălărie. Și o fată nemăritată, trecută de 40 de ani. O să fie și pomană de sufletul celor răposați. Va fi bine, să n-aibă nici o grijă.

— Dar dacă-s niște păgîni ? întrebă la urmă bătrîna, cu gura căscată.

— Cum să fie păgîni ?! N-ai auzit că bătrînul a fost dascăl ? Ş-apoi, a căutat o casă anume aproape de biserică, fiindcă bătrînul e om tare bisericos.

— Așa ? Hm ! Apoi, bine ! O să dau banii fetei.

Sîmbăta următoare, înaintea porții Oanei Șchiopului, se opriră două cară. Erau încărcate cu mobilă veche, cu lăzi și cufere prăfuite. Se adunase lume multă în jurul

lor. Numaidecît sosiră, într-o căruță, și oamenii : lunganul, un moșneag cu părul și mustața albe, adus de spate, și o femeie în puterea vîrstei, îmbrăcată într-o rochie cenușie.

Cumetrele se miraseră data trecută de lungan, dar acum nu-l mai luară în samă. Nu le mai părea prea deșirat. Ochii tuturor erau țintă la bătrîn, ale cărui față și priviri răspîndeau mare blîndețe. Blînd și cîntător îi era și glasul. Scoase din buzunar un săculeț de hîrtie și începu să împartă gogoroane de zahăr, de toate culorile, copiilor și fetișcanelor.

Cei doi țărani care veniseră cu carăle, lunganul și sora lui începură să descarce și să ducă lucrurile în casă. Erau numai lucruri vechi, mese care se mișcau din încheieturi, scaune ale căror picioare se bălăbăneau, covoare șterse și destrămate de lungă folosire, lădițe cu lacăt și multe cărți. Lumea urmărea curioasă descărcatul și cerceta, mai ales femeile, fiecare lucru în parte. Unele rîdeau cînd vedeau desprinzîndu-se din grămadă vreo ruptură, dar cele mai multe priveau tăcute. Ca și bărbații. Cîțiva începură să ajute la descărcat, nerugați de nimeni. Întrară între ei și cîteva femei.

Sora lunganului lucra cu pleoapele plecate. Se silea să isprăvească repede. Parcă o frigeau privirile atîtor ochi care scormoneau sărăcia lor.

Bătrînul se așeză pe lavița veche, știrbă, de la portiță, și începu să știricească de la băieții de școală în care clasă sînt și ce au învățat. Unii răspundeau bucuroși, cu ochii țintă la moșneag, alții, speriați de întrebări,

plecară capul și, tot făcînd cîte-un pas înapoi, cu fereală, să nu se vadă, se-amestecară între oameni.

După ce isprăviră cu descărcatul și așezară lucrurile în casă, lunganul se aplecă, sărută mîna bătrînului, strînse dreapta surorii sale și zise :

— Rămas bun, tuțule. A să mă reped eu în fiecare săptămînă, să văd cum o duceți pe-aici.

— Să fii sănătos ! răspunse dascălul.

Porniră curînd și carăle care aduseseră avutul bătrînului.

Oamenii se împrăștiau cu gînduri bune despre chiriașul Oanei Șchiopului.

— Cine știe ce greutăți, ce sărăcie l-a pus pe drumuri acum, la bătrînețe !

— Păi, tot ne plîngem noi că-i greu în lume ! Da' din satul nostru nime încă nu și-a luat casa-n spate, să moară-ntre străini.

• — Au și domnii năcazurile lor ! Se vede că tot omul e dator să-și poarte crucea lui.

— Pare om bun, ca tot creștinul care-a tras în jug o viață-ntreagă.

Dintre femeile care se-ntonceau la casele lor, multe o văicăreau pe fata moșneagului.

— Se vede că-i femeie mîncată de lucru.

— De fetele de domn e mai rău, dacă rămîn nemăritate, decît de-ale noastre.

— Rău e de oricine rămîne în viață singur cuc.

Într-o săptămînă, satul întreg știa cum trăiau, ce mîncau, ce vorbeau, cînd se sculau și cînd se culcau bătrînul și cu fata lui, rămasă nemăritată. Toată lumea era mulțumită : cei doi străini nu se deosebeau de ei.

Duceau același trai năcăjit. Pensionarul, cît era de bătrîn, tăia lemnele cu fierăstrăul ori cu săcurea. Fata aducea apă cu donițele, de la fîntîna din uliță, ca oricare femeie din sat. Ea spăla rufe, ea săpa și plivea în grădină. Făcea în toată sara mămăligă. Laptele, pînea — le cumpărau. Cumpărau și ouă și pui. Nu aveau decît șase găini și un cocoș. Nici o coadă de purcel. La Crăciun nu tăiară porc.

După ce bătrînul începu a merge la biserică și-l auziră cîntînd în strană, îi socotiră pe cei doi străini ca pe unii de-ai lor. Doi oameni năcăjiți. Pensionarul avea glasul hodorogit de bătrînețe, dar din unele întorsături se simțea că odată va fi fost cîntăreț vestit.

De la o vreme, oamenii îl îndrăgiră. Trăiau liniștiți, nu cleveteau pe nimeni, deși stăteau bucuros de vorbă cu toată lumea. Mai ales bătrînul stătea cu ceasurile pe lavița veche de la portiță și povestea mereu cui voia să-l asculte. Îi dădeau tîrcoale mai ales copiii, cărora le spunea istorioare pe care nu le aflau în cărțile lor de școală. Duminica le împărțea uneori gogoroane de zahăr celor ce știau să recite poezii frumoase.

— S-a-nvățat calul la ham. Nu mai poate trăi fără școlari, zicea vreun român, bucuros că-l vedea stînd de vorbă cu copiii.

Oana Șchiopului era prea mulțumită. În fiecare lună bătrînul îi punea în palmă suta de lei, iar fată-sa, măritată în străini, se învățase să o vadă pe mamă-sa în toată luna, nu ca mai nainte, cînd venea de două-trei ori pe an.

Oana îi vorbea de bine la tot satul. Creștini buni, se roagă în toată sara și dimineața, dau o bucatură

săracului, nu suduie, nu se ceartă. Oameni de omenie, ce mai vorbă lungă !

Așa, liniștiți și trăind în pace, se scurseră doi ani. Lunganul venea pe roțile lui aproape în fiecare săptămână. Dar, mai rar, veniră și tot felul de fețe străine : bărbați, femei, copii. Tușa Oana numără de tot douăsprezece fețe.

— Sînt cu toții copiii, nurorile și nepoții lui, spunea bătrîna vecinelor.

Oamenii se mirară, la început, de-așa familie mare. Dar pe urmă nu-i mai luară în samă, nu-și mai bătură capul cu ei. Aveau cu toții năcazurile lor. Iar străinii aceia nu le săreau în ochi în nici un chip. Trecuseră doi ani, și nici nu știau cum îl cheamă pe bătrîn. Îi ziceau : «domnule învățător», iar fetei — «doamnă».

După doi ani, în luna octombrie, se ținură alegeri noi de deputați. Prin sat se perindară rînduri-rînduri de candidați cu cetele lor, vorbind cu înflăcărare despre «năcazurile poporului», de care «nime nu poartă nici o grijă». Mulți asmuțeau lumea împotriva «domnilor», că huzuresc de bine, cu plăți mari, în vreme ce țăranul n-are, nici pentru sare și tutun, banii de lipsă. Mai ales o ceată care venise mai pe urmă vărsă foc și pară împotriva domnilor.

— De unde să se-ajungă banii pentru nevoile țării, fraților, zbiera unul cu fața roșie ca racul, cu buza de deasupra crăpată, dacă sînt domni care iau cincizeci de mii de lei pe lună plată ? Bani storși din sudoarea țării, din sudoarea poporului ! Cum n-or fi birurile mari dacă și un boșorog bătrîn, ca Munteanu dumneavoastră, capătă din vistieria statului pensie de cinci mii de lei pe lună ?!

Ceata se duse pe-aci încolo. Românii se treziră într-un târziu.

— De cine vorbea ăla, măi oameni buni ? Că zicea «munteanu dumneavoastră» ? Care muntean ?

Mulți ridicară din umeri.

— N-avem nici un muntean în sat, cu pensie. Ciungii și șchiopii din război știm noi cât capătă.

— Va fi o vorbă de-a lor, că ăștia parcă-s dușmanii lumii întregi.

Dar femeile care fură de față la adunare se-aprinsă de neliniște. Și, pînă sara, aflară că «munteanul» de care vorbea străinul cel mînios era dascălul pensionar, care locuia în casa Oanei Șchiopului. O cumătră află, de la sluga învățătorului în slujbă. Ea nu se mulțumi cu atîta, ci-l întrebă chiar pe el.

— Da. Muntean îl cheamă pe domnul cel bătrîn. N-ați știut pîn-acum ? A slujit cincizeci de ani cu credință și cu mult folos pentru luminarea poporului, și a crescut o droaie de copii. Pe vremea războiului a avut mult de pătimit. Cum era mare cîntăreț, făcuse un cor din ficii și fete de la sate, și cînta cu el și la orașe. Și toți erau încinși cu brăcii tricolore.

Cumătra-l asculta ca pe spini, să isprăvească. Nu-i ardea de ce-i spunea învățătorul.

— Și-i adevărat că are pensie de cinci mii de lei pe lună ? Întrebă ea, înfiorată.

— Cine ți-a spus ? Nu știu, poate să aibă, după atîția ani de serviciu.

— Au spus domnii aceia care-au fost la adunare.

— Va fi avînd. Da' ce-i într-asta ? Întrebă învățătorul, neînțelegînd curiozitatea și frămîntarea ce se desprindeau din ținuta și vorbele femeii.

Cumătra își luă ziua bună și plecă grăbită.

Pînă sara află tot satul noutatea. Știrea fu discutată și judecată în taină, cîteva zile, în fiecare casă. Cei mai mulți nu o credeau.

Oamenii erau năcăjiți de ani de-a rîndul. Prețul vitelor scăzuse, al bucatelor de-asemenea, dările crescuseră, ca și prețul lucrurilor pe care le cumpărau de la oraș. Vorbirile celor cu alegerile răscoliseră nevoile lor, cum ai răscoli un jăratec. Românii își încrețiră frunțile, iar femeile simțeau cum le umblă tot mai multe ace pe subt piele.

— Cinci mii de lei în fiecare lună, unui boșorog bătrîn ! Asta cît ar face la an, măi bărbate ?

— Ar face-o avere ! Da' ce stai să crezi ? Cine-a mai auzit de-o pensie așa de mare ? Ar fi, după prețurile de-acum, vro șase părechi de boi la an !

— Mămulica mea ! Doisprezece boi în curtea bătrînului !

Subt alte acoperișuri, — unde cînta cocoșul, și nu găina, — vorbeau altfel.

— Să-ți tacă fleanca, tu muiere ! Ce pensie ? Mie, cînd oi fi bătrîn și neputincios, cine-mi dă pensie ? Dac-oi agonisi ceva pentru bătrînețe, bine, dacă nu, m-or ținea copiii. Că așa-i legea lăsată de Dumnezeu. Așa și cu dascălul cel bătrîn : îl țin copiii lui. Nu-l vezi pe ăla cu roata că vine în toată săptămîna ? Poate i-o da și țara o fărîmă de pîne, că a fost om în slujba țării, nu în slujba lui. Da' cinci mii de lei, o păreche de junci buni la lună — nu mai vorbi, tu femeie, că te rîd și cîinii.

În felurite chipuri fu frămîntată în familii vestea, cîteva zile. Apoi vorbăria năvăli în grabă la porțițe, în ulițe, pe la vecine.

Necredincioșii trebuiră să se deie în grabă bătuți. Vestea nu era întărită numai de către învățătorul cel tînăr, ci chiar de către pensionar. O cumătră cuteză și-l întrebă. Moșneagul, nebănuind nimic, îi mărturisi că atîta are. Ba încă îi mai spusese că ajută și azi trei feciori căsătoriți, care cîștigă nimica toată și au casa plină de copii.

Mirare însă ! După cum cumătra care auzise de la învățătorul cel tînăr ce om a fost moșneagul în trecut n-a suflat o vorbă despre asta satului, tot așa femeia de-acum nu spuse nimănui că pensionarul ajută pe încă trei dintre feciorii lui. Ca și cea dintîi, parcă nu auzise vorbele cele bune. Un singur lucru interesa pe toată lumea : pensia bătrînului. După cum uneori, aprinzînd un chibrit și punînd flacăra într-un pîlc de iarbă uscată, flacăra fuge numai pe două-trei fire, pînă în cap, fără a se atinge de alte fire uscate, apoi se stinge, lăsînd în urmă șperla ce se topește, așa și aici : luau foc numai firele care erau legate de pensia străinului.

Vorbăria din case, îndată ce ieși în uliță, lipsită de supravegherea celor mai cuminți, se-nvolbură într-o vîlvătaie și un jăratec care învenină satul întreg și-l schimbă în dușman al moșneagului pensionar.

Pe la porțițe, pe la vecine, la crîsmă, înaintea bisericii, oriunde se adunau sătenii la sfat, se puteau auzi vorbe ca acestea :

— Nu-i destul că domnii au plăți mari pînă sînt în slujbe, mai capătă și pensie cînd nu mai pot lucra ! Bună tocmeală !

— Da' nouă cine ne dă pensie, mă ? Şi noi lucrăm pînă cădem pe brazdă ! Ei cu condeiul în mînă, la masă, noi cu sapa şi cu coasa !

— Da' din ce le dă ? Din dările plătite de noi ! Se înmulţesc slujbaşii şi pensionarii, de-aceea cresc şi dările din an în an.

— Or fi ei unii care-ar trăbui să capete un ajutor la bătrîneţe. Dar ajutor, nu o avere în fiecare lună. ăsta de la noi capătă în palmă, la lună, mai mult decît cîştigăm noi, satul întreg, într-un an.

— Toţi care vin pe la noi cu alegerile se laudă că au la inimă năcazurile sătenilor. N-o să-i mai cred cît oi fi ş-oi trăi ! Sînt înţaleşi cu toţi ! Nici unii nu schimbă nimic din vechile rînduieli nedrepte. Corb la corb nu-şi scoate ochii, ştim noi asta din bătrîni !

— Dar ce va face moşul cu-atîţia bani, tu soro ? Să-i înghită cu lingura, şi tot nu-i poate isprăvi într-o lună.

— Hm ! vulpe bătrînă, dumnealui ! Nu cumpără carne, cînd se taie la meserniţă, decît în zile mari. Trăieşte ca un sărîntoc, cu fată-sa cu tot. Să nu ştie nime ce de bănet adună.

— Poate adună zestre fetei ăsteia stătute. Că pare mai mult un ficiroi decît o nevestă. Ce mai ştii ! Poate că la domni tot sutele mărită slutele !

— Şi l-aţi văzut cît e de bisericos ! Parcă n-ar avea nimic pe suflet !

— Da' ce să aibă, văruţo ! Nu e nebun cel ce mănîncă şapte pite, ci cel ce i le dă.

— Săracan de mine ! Cu plata lui pe-o lună mi-aş cumpăra două vaci.

— Ei, lasă și tu vacile, Măriuțo, că n-ai avut în curte de cînd ești, și nu le știi mulge.

— Apoi, eu, una, nu mai știu ce să mai zic : dar nu-l mai pot suferi pe bătrîn să mormăie în biserică. Nici n-am să mă mai duc la închinat cîtă vreme va cînta el în strană !

— Da' cine ni l-a adus în sat ? Cum de-a ales el chiar satul nostru ?

— Prostia noastră ! A auzit că la noi e mai ieftină viața. A venit să ne jupoaie pe noi la pui, la ouă și la lapte. Proaste mai sîntem și noi dacă nu știm să ne cerem prețul !

— Ba eu n-o mai pot suferi pe fata lui. De cînd a venit, umblă în aceeași rochie. Doar duminica de pune alta. Apoi asta-i curată bătaie de joc, cînd are atîta bănet !

— Proastă mai trăbă să fie și mătușa Oana Șchiopului ! Auzi tu, să-i ție cu o sută de lei pe lună, cînd bătrînul cîștigă cinci mii !

— Eu nu i-aș da casă de locuit nici pentru o mie !

— Eu nu i-aș da nicicum ! Cînd îi văd, parcă mi se face negru înaintea ochilor.

Bărbații, cei mai mulți, dar mai ales femeile, se înrăiră. Fiecăruia i se părea că pensia bătrînului îi face lui o nedreptate.

Și dușmănia împotriva pensionarului începu. Într-o bună zi moșneagul în zadar mai stătu, cu ceasurile, pe lavița știrbă de la portiță : nici un bărbat nu mai veni să steie de vorbă cu el, nici o femeie. Cîteva zile se mai adunară copiii în jurul lui, dar apoi o răriră și ei. Veniră tot mai puțini, pînă cînd nu mai îndrăzni nici unul să se apropie. Treceau pe drum, venind de la

școală, și se uitau la bătrîn pe subt pălăriuțe, cu părere de rău și cu mirare.

Veni și duminica în care moșul rămase cu bomboanele în punga de hîrtie. Pensionarul se miră, se uită speriat în jur, dar nu văzu decît priviri mînioase, sau zîmbete disprețuitoare.

Stînd la porțiță, rar om îi mai dădea binețe.

Fata începu să se plîngă că nu mai ajung banii; femeile scumpiseră foc tot ce cumpăra de la ele. Cereau două și trei prețuri față de cele de la oraș. Și multe nu mai voiau să-i vîndă nimic, trebuia să umble tot satul pentru o păreche de pui.

— Oare ce să fie, tu fată? Am văzut și eu o mare schimbare la oameni. Mă încunjură. Nu-mi mai dau bună ziua. Nici copiii nu mai vin.

— Nu știi, tuțule, dar au început să ne dușmănească cu toții!

— Dumnezeu știe ce le-a venit! Eu nu știu să le fi greșit cu nimica.

— Da' cu ce să le greșim? Că noi ne vedem de năcazurile noastre.

Într-o zi veni fata Oanei Șchiopului, cea măritată în sat străin, și se închise cu bătrîna în cocioaba cea veche. Rămaseră multă vreme înlăuntru. Apoi ieși bătrîna, singură, și se duse la pensionar.

— Aș avea o vorbă cu dumneata.

— Spune, mătușo!

— M-am gîndit că eu te țin de pomană pe dumneata.

— Cum de pomană?

— Păi, o sută de lei la lună, e ca și de pomană.

— Mult nu-i, dar la sat e destul de mult.

— Dacă-i destul, să faci dumneata bine să-ți afli altă casă. Că noi cu atîta nu mai putem.

Pensionarul tăcu un răstimp, apoi întrebă :

— Și cît ai cere dumneata ?

Mătușa își împătură întîi buzele, subțiri și vinete, apoi le despătură și zise :

— Iaca, ne-am gîndit să fie o mie de lei.

— Cum o mie ?! Îți dau o mie și două sute la an !

-- Că nu pe an, ci pe lună o mie.

Moșneagului începu să-i tremure barba.

— Cu jumătate aflu și la oraș, nu trebuia să vin aici.

— Dacă-i așa, întoarce-te dumneata frumușel de unde-ai venit.

Pensionarul simți răutatea din glasul mătușii. «Hm ! se pare că toți s-au legat împotriva mea», își zise el.

— Dar, mătușă Oano, cum vii dumneata să-mi ceri de zece ori cît ți-am plătit pînă acum ? Nu crezi că e păcat ?

— Pe ce-i al lui, omul poate cere cît vrea.

— Hm ! N-am să-ți pot plăti nici jumătate din ce mi-ai cerut.

— Nu vei putea ? Știm noi !

— Ce știți ?

— Știm că poți !

— Dacă puteam plăti cinci sute de lei la oraș, nu veneam aici. La o mie nici nu mă pot gîndi !

— Nu te-i putea !

Bătrîna ieșise din hruba cea veche cu îndrumarea fetei să nu lase din mie. Și nu voia să se deie bătută.

Dar pensionarul îi întoarse spatele și nu-i mai spuse o vorbă.

Duminica următoare, când ajunse în biserică, lângă strană, strana era plină. Nici un scaun pe de laturi nu era gol. Ascultă mut liturghia, pînă la sfîrșit, apoi se duse acasă.

— Nastasio, zise fetei, nu mai putem rămîne aici. Du-te în oraș și spune-i lui Niculiță să vie mîne cu două cară. Ne vom cuibări mai întîi la el. Apoi, vom vedea ce vom face.

Fata aștepta de mult vorba asta. Porni veselă și în-tinerită.

Ziua următoare își încărcară sărăcia și porniră. Ulița era deșartă. Prin gardurile de grădele priveau femei. Ciudat lucru! Nu simțeau nici o bucurie. Părea că o gheară nevăzută le strînge inima și varsă în ea amără-ciune. Priveau întins, cu gurile căscate.

ZI DE VARĂ

Moș Gavril, în capul gol, numai în cămașă lungă, strînsă la mijloc de-o brăcie de lînă ieșită la soare, în ȳari de pînză aspră, desculț, răstoarnă puțin capul, — cum face găina cînd simte uliul, — și cată-n înălțimile albastre.

— Mare zăpușală va fi și azi, măi rumîne !

Și, după ce mai face cîtiva pași, se oprește, clatină din cap și adaogă :

— Mare ! Da' tot o să mai clocească trei-patru zile pînă va scoate pui. Parcă-i încuiat cerul, măi rumîne, măi !

Ridică de lîngă tăietor o mătură de nuiete și o duce de-o așează sub șopronul nou, coperit cu țiglă roșie.

Din măturoi n-au rămas decît cotoarele. Poate cineva l-a aruncat acolo, știind că i-a sosit sorocul să fie aruncat în foc.

Moș Gavril umblă încet, adus de șale, și părul lung, alb, îi cade în șuvițe pe frunte, pe față. Se mai apără de el, da' mai mult îl lasă în voie. E rumen la față și are ochi de un albastru ostent, fumuriu. Când vorbește, îi place și acum să tragă cu cel stîng, dar nu mai izbuște să-și facă pontul ca în tinerețe.

Prin praful și nisipul curții, tălpile lui, ca de cizmă, lasă urme late.

Se apropie de podmolul de sub streșina casei, după ce s-a mai chiorît o dată către soare, scoate din sîn pipa cărămizie și bășica de porc, umple «drăcia» și-i dă foc.

În curte, în grădină, peste sat — liniște. Numai din cînd în cînd o taie cucurigat ostent de cocoși, semn de năduf, de «cloceală», cum zice moș Gavril.

Bătrînul pîcîie mulțumit. Și-a isprăvit lucrul de dimineața: și-a săturat vițeei și purceii. Adevărat că pentru purcei lăsase noru-sa ciubărul plin de lătură. La vițeei le adusese el mohor tînăr din grădină.

Moș Gavril se cuibărește mai bine pe podmol, se razimă cu spatele de zidul ridicat de el, încă în vremea tinereții, și pare că abia acum se odihnește bine. S-ar zice chiar c-a ațipit, dacă din colțul gurii nu s-ar desface, în răstimpuri rare, ațe de fum vinețiu.

S-a așezat pe podmol, subt fereastra mică, pătrată, ce ochește în curte. Așa cum mai nainte cercetase înălțimile cu ochiul, acum se scrintește, din cînd în cînd, cu urechea spre geam, și ascultă.

— Mi s-a părut, măi rumîne, măi !

Aroma proaspătă a dimineții s-a mistuit toată. Sub streășină, la umbră, moș Gavril adulmecă valurile zilei de vară.

Se ridică încet și, punându-și palmele, ca două carapace, la tâmples, se năcăjește să vadă prin geam.

— Nu s-au trezit nici acum harnicii maică-sii. Da' tot va trăbui să-i scol. E târziu, măi rumîne, măi !

După porunca noru-sii, trebuia să-i trezească de mult. «Scoală-i, tată, când vei gândi că noi am ajuns la moșie. Să nu-i văd cu urdori la ochi de-atîta somn ! Se fac leneși și-o să ne scoată sufletul când vor fi mari.» «Haida-hai !», făcuse moșul, în semn că poate pleca liniștită. «Să-i scoli și să-i pui la treabă», adăogase și tatăl.

Bătrînul intră ușor în casă, lăsînd ușile crăpate, să nu facă larmă.

În odaia largă, în păcelul de lîngă cuptor, cei doi copii nu simt nimic. Nu-i prea mare lumină, dar cîteva muște trezite nu-și găsesc alt loc de odihnă decît gurile celor ce dorm întins.

— Ce spurcăciumi ! zise moșul, cu ciudă, hîșîindu-le.

Muștele zboară, dar revin repede, și se așează în același loc.

— Ptii ! afurisitelor, face moșul. Toată lighioana are un rost în lume. Da' muștele ce rost vor avea, măi rumîne, măi ! Iată, să nu deie pace unor copilași !

Văzîndu-le obrăznicia și-auzindu-le bîzîitul tot mai mult deasupra capetelor copiilor, moș Gavril caută o năframă subțire și-acopere căpșoarele bălane.

— Poate că tot e prea devreme să-i trezesc.

Însă, la atingerea năfrămii, copila, Nicuța, gîdilată, își încurcă mînuțele în vâl, trăgîndu-l și de pe obrazul lui Gavrilăș.

Moșul sare în ajutor, dar îi prea tîrziu : amîndoi au deschis ochi somnoroși, Nicuța — albaștri ca cicorile, Gavrilăș — negri înlăcrămați.

Copila nu împlinise încă trei ani. Bunicul o ia ușurel în brațe și-i netezește părul cîrlionțat și încîlcit.

— Hopa ! face moșul, săltînd-o puțin în sus, și lăsînd-o, ca pe o pană, pe nisipul moale.

Gavrilăș nu se grăbește să se coboare din păcel. Un ochi i se îngreuiază iar a somn, e-aproape închis.

— Să nu faci așa, că rămîi chior, măi rumîne, măi ! zice bătrînul, și-l saltă repede din pat. Uită-te la Nicuța, ce fată harnică-i ! Nici nu-i pasă că s-a sculat.

Copila își oprește un căscat, și cicorile albastre încep să rîdă.

— Moșule, mie nu mi-i somn defel.

— Ce somn ! Copiilor harnici, pe vremea asta, li-i foame, nu somn. Ia să-ncepeți a vă spăla, că de-mbrăcat sînteți îmbrăcați.

Au numai cămășuțele pe ei. Gavrilăș se repede, își umflă obraji cu apă rece, și, tot slobozind în pumni, dă pe ochi și pe obraz.

— Dar urechile, viteazule ? Vrai să se-adune pămînt, să crească grîu ?

Copilul mai sugă o dată bine țîțul verde al urciului, dar obraji nu i se mai umflă nici pe jumătate ca întîia oară.

Nicuța se sfiește de apă rece. Pe ea o spală moșul, pînă se obișnuiește puțin. Apoi se repede, ia și ea apă în gură și începe să se spele. O pufnește de cîteva ori rîsul, stropește cu apă în toate părțile, și iar sugă țîțul urciorului.

— Doamne, tu copilă, că pe mare hărnicie ești pornită ! Cînd începi cu lucru, nu-l mai isprăvești. Griji, că dai de negru ! Vin-acum, să te șteargă moșul !

— Da' Gaviaș s-a șters ?

— Mi se pare că el a și ajuns la blidul cu lapte. Haida repede, dacă vrei să-ți mai rămîie și ție.

Fetița nu suferă ștergarul aspru din pînză de cînepă curată. Nu numai că-i aspru, da-i pare ei că și miroase-a acru.

— Ai nasul prea gingaș. O să te facem o domnișoară, zice moșul, în vreme ce ține cu putere capul copilei, să nu-l scape.

— Da' Gaviaș mîncă ?

— Să ne grăbim, că poate să fi apucat fără ocinași. Știi tu ce păgîn e dumnealui...

Dar copilul nu mănîncă. Laptele nu e în blid, ci într-o oală de pămînt, pe vatra focului, caldă încă.

Nicuța se ține bine la *Tatăl nostru*, mai slăbuț la *Născătoare*, iar cînd moșul cu Gavrilaš intră în *Cred într-unul*, copila nu mai bombăne, ci-ncepe să se uite mereu la blidul gol de pe măsuta joasă.

Moș Gavril descopere sfertul de mămăligă aurie, taie cu ața o felie, o pune în blidul înflorat vînat, toarnă lapte, duminică.

— Ei, vedeți-vă de-acum de treabă, șoldanilor ! Da' frumos și cu rînduială ! Nu vă grăbiți, nu înghițiți cu noduri, că lăcomia nu-i bună, numa la porcul din coteț.

Și moșul, pășind încet, iese din tindă, caută ceva prin curte, pe podmol. Pe urmă își aduce aminte că pipa e în sîn, și intră iar. Nu-i arsă decît pe jumătate. Scotoceste-n cenușă, saltă în palmă un ochi de jar și-l nimerește în drăcia roșie.

Copiii au mîncat cu poftă. Le mai toarnă lapte, mai pune mămăligă. Nicuța e supărată : ultima lingură, cu dumaticatul din fundul blidului, i-o suflă Gavrilaş.

— Dumaticatul ăsta e al Nicuții. Asta-i lege. Nu ți-am spus să nu fii lacom, măi rumîne, măi ? A mai fost odată în lume un copil pe care-l trăgea lăcomia ca o vîltoare, și s-a înecat c-un bulz de brînză, pe care i-l smulsese soru-sii. Și-a dat capul pe spate și-a rămas cu ochii holbați. Pînă să vie mumă-sa să-i deie după cap, gata a fost. Și-au trăbuit să-l îngroape ca pe toți morții.

— Dacă i-a fumat cocoloșul... zice Nicuța, cu ciorile țintă la bătrîn.

— Vezi bine ! Da' nu de mult și o copilă a pățit-o. Mumă-sa o lăsase lîngă vatră, să grijească să nu deie-n foc fiertura de găină. Și copilei tare-i mai plăceau la-bele de găină. Și, cu lingura, a-nceput să le caute în oala ce clocotea. A prins una cu mîna, i-a alunecat și-a voit s-o scoată. S-a opărit, ca vai de ea ; palma i s-a-n-

roșit și s-a umflat, pe urmă a copt, și era să-i cadă degetele. Mi se pare că vro două i-au și căzut, de-a rămas chilavă.

— Dac-a vlut să ieie din oală... zice, pe gânduri, Nicuța.

— Da. A ascultat de ghiavolul lăcomiei. Că la toate lucrurile rele, numa ghiavolu-i îndeamnă pe copii. Acuma, eu am văzut odată pe ghiavolul lăcomiei. Nu-i cît un ied de mare. Da' ce spun eu cît un ied ! Nu-i mai mare ca un mîț.

— Io nu l-am văzut niciodată, moșule, zice Gavrilaş. Unde l-ai văzut ? În podul casei ?

— Da' de unde în podul casei ! Că noi avem cruce pe casă, și n-avem copii lăcomoși. Da' l-am văzut ținîndu-se după pîrlitul de Cuțuli, ȕiganul care-ngroapă vitele moarte și mai taie din ele pe furiș, să-și facă de mîncare. Ba și mîță moartă mîncă.

— Bee ! face Nicuța cu mirare și scîrbă. Să mînce mîță moaltă !

— Și cal mort, izbucnește Gavrilaş, că zice nenea Niculiță :

Zi, ȕigane, să-ți dau carne,
C-a murit un cal în vale,
Și mă duc, să ȕi-l aduc,
Și te fac ca pe-un butuc.

— Iaca, el știe povestea ! zice moșul. Da' cine nu se mulțamește cu cît i se dă, o pățește la fel.

Copiii tac o clipă, pe gânduri.

— Da' brînză nu ne dai, moșule ? întrebă cu sfială Gavrilaş.

Bătrînul se uită cu grijă pe la picioarele copiilor, sub măsuță.

— Da' ce cauți, moșule ? întrebă copila.

— Ia, mă uit după ghiavolu-acela în chip de mîță. Mi se pare că-i dă tîrcoale lui Gavrilaş.

Copiii se bagă amîndoi sub masă.

Pîna cînd se ridică, moșul și presară cîteva fărîme de brînză în blid.

— Ei, mîncăți și isprăviți odată. Da' știți voi din ce se face brînză ?

— Din lapte, se grăbește copilul.

— Din lapte, vezi bine că din lapte ! Da' din ce fel de lapte, măi rumîne, măi ?

Nicuța zîmbește a neîncredere, uitîndu-se la bătrîn.

— Din lapte de oaie, moșule, zice Gavrilaş.

— Lapte tale ! rîde copila.

— Știu că nu din lapte de capră, că pe la noi nu sînt capre, măi rumîne, măi ! Da' cum îl strînge de-l face tare ?

— Mama zice că bagă chiag.

Nicuța privește, nenorocită, înainte. Nu mai înțelege nimic.

— Chiag, da. Iar chiagul e ca aluatul ce-l bagi în pită. Adecă-l pui în făină muiată în apă și se face aluat și dospește, apoi îl bagi în cuptor și se face pîne.

— Da' chiagul ce-i, moșule ? întrebă copilul.

— Păi nu ți-am spus ? Se face din rînză de miel, și-i ca aluatul.

Copila rîde, cu capul bălai dat pe spate. Acum înțelege că moșul glumește...

Din curte și din grădina șurii două găini încep să cotcodăcească deodată, și cocoșul le ține isonul, gros, cu fală.

Nicuța a șters-o din tindă și aleargă prin curte de-i sfîrîie călcîiele. În grădina șurii, în căpița care a mai rămas din gireada de paie de astă-toamnă, știe ea un cuiabar din care aduce în toată dimineața cîte un ou. Soarele îi aprinde buclele aurii, și-o scaldă-n lumină și-n căldură. Cămășuța-i albă pare mai albă. Ea alunecă ușor prin aerul limpede al dimineții, parcă plutind pe subt frăgarii din grădina șurii. De sub streășina gardului, din țărîna răcoroasă, cînele o vede alergînd, și dă din coadă, cu botul întins pe labelle de dinainte. Nicuța intră în caierul de lumină care-nvăluie căpița de paie, dispare și se ivește repede, cu ochii strălucind de bucurie, ținînd în mîină oul cald. Aleargă și strigă :

— Încă unul, moșule ! Încă unul, moșule !

Moșul îi primește avîntul în poala cămășii lungi.

— Ei, bată-te să te bată ! Harnică fată ! Abia sculată și iat-o cîștigată. Da' cu ăsta cîte ouă ai acum, Nicuțo, în oală ?

— Tiișpece, zice repede copila.

— Cum, treisprezece ? ! Apoi de-o săptămînă tot așa spui.

— Nouă ! răspunde fata.

Gavrilaș rîde.

— Nouă, și ieri ai avut douăzeci !

Nicuța nu se supără. Moșul iar o învață să numere. Pînă la cinci, treaba merge fără greș. De aci în sus,

— comédie întreagă ! — chiar folosindu-se de degetele subțirele și trandafirii de la cele două mâni. Iar peste zece, nu i s-a fixat în cap, pînă acum, decît numărul treisprezece.

Gavrilaș își dă capul pe spate și începe :

— Unu, doi, trii...

Și nu se mai oprește. El știe număra pînă la sută, cu puține încurcături.

— Ho, sucală, ho ! Ce te-ai repezit așa ? Da' tu crezi că Nicuța, cînd a fi ca tine de mare, n-a ști și pîn' la două sute ?

Copila se lipește, mîngîiată, de bunicul.

— Tu, cînd ai fost ca ea, nu știai nici pînă la cinci. Să știi tu de la mine, măi rumîne, măi, că ficiorii sînt mai grei de cap ca fetele.

S-aude alt cotcodăcit, rar și-ndepărtat. Cocoșul răspunde de undeva de prin grădină.

— Asta-i Boboșa, moșule ! Iar a fi ouat în spinii Chivei...

Trag toți trei cu urechea. Moșul nu aude decît cocoșul.

— Da' parc-ai spus c-ai luat și cuibarul de-acolo, măi rumîne, măi.

Copilul a și plecat. Nicuța cată-n urma lui cu părere de rău. N-a cutezat pîn-acum să treacă gardul și să se apropie de grămada de spini din grădina vecinului, deși a văzut și ea, adeseori, pe Boboșa venind dintr-acolo, tot cotcodăcind și oprindu-se într-un picior, să privească în urmă.

Gavrilaș aduce oul călduț și-l dă moșului.

— Măi băiete, știi tu de bună samă că găina noastră ouă acolo ?

— Da, cum nu !

— Ai văzut-o și-acum ?

— Pîn' am ajuns eu, a-nceput s-o fugăre cocoșul nostru prin grădină. Că pe toate le fugăre, moșule, cînd se scoală de pe ou.

— N-ai văzut-o cu ochii tăi venind de la vecinul ?

— Azi nu, d-am văzut-o de cîteva ori !

— Da' dacă ouă acolo o găină a vecinei, și noi îi mîncăm ouăle ?

Nicuța ia oul din mîna bătrînului și-l privește.

— E de la Boboșa, moșule, că eu îl cunosc.

— Nu mai spune ! Așa copilă pricepută are moșul ? Da' de pe ce-l cunoști ?

— E mai ioșu la coajă.

— Auzi tu, cumințenia pămîntului !

— Nicuța știe, c-a văzut și ea cînd vine găina din spini, zice copilul, mulțumit și recunoscător că soru-sa îi vine în ajutor.

— Prăpădită găină ! Să nu-și găsească ea un cuib la noi ! I-am tot spus mumă-tii s-o caute și s-o lase-nchisă dimineața, s-o slobod eu, după ce va fi ouat. Da' de unde ! Ea n-are vreme să le-aleagă. Le dă drumul la toate deodată.

— Ar fi bine să le slobози dumneata, moșule, zice copilul.

— Apoi da, că eu m-oi apuca să caut găinile de ou ! Asta-i treabă muierească, măi rumîne, măi ! Da' pentru ce ziceam s-o caute mumă-ta pe Boboșa, și, dacă

e cu ou, s-o lase închisă ? Pentru că, iară, ar putea să nu fie oul ei, acela din spini, și tu, din copil cinstit, să te schimbi în hoț. Iar noi să mâncăm ouă de furat. Și din rumâni să ne facem altă aia. Acum să ne vedem de treabă, că sfântul soare a fi cătră amiazi !

Clătește moșul blidul, cu apă rece, îl pune moșul în blidar și ies toți trei în curte.

Mai are de urcat împăratul cerului pînă la hodina amiezii ! Moșul vede dintr-o ochire și-i pare bine. Tot i-a sculat de dimineată pe copii ! Știe el că are și noru-sa dreptate, că, dacă dorm copiii prea mult, se fac leneși și urduroși.

Fiecare-și știe treaba lui : moșul ia secera de sub o streășină, Gavrilăș — o coșarcă de nuiele, Nicuța — o traistă mare, toată înverzită.

Cînd trec pe lîngă cotețul pourceilor, aceia îi simt, grohăiesc rar, somnoroși, și un rît bălan se ivește în troacă.

— Îs sătui acum, și nu le pasă, zice moșul.

Copila ar vrea să puie degetul pe rîtul fraged al purcelului, dar nu cutează. Apropierea prea mare i-a trezit însă pe godaci. Se aude un măcinat des de picioare pe podeala de stejar, și în gura troacei se ivesc șase părechi de nări tinere, unele negre, altele bălțate. Și-ntr-o clipă toți încep să ceară, guiînd.

— Porcu-i tot porc ! zice moșul. Sătui de un ceas, să fie de două, și iar ar mânca.

Dar pourceii se liniștesc îndată ce moșul și copiii trec de coteț.

Ușa grajdului e deschisă. Copiii intră să scarpine bărbiile moi ale celor doi vițeluși, moșul — să vadă ce-au mâncat boturile lor fragede din ce le-a dat de dimineață.

Vițelușii zac pe paiele stropite cu fire verzi de mohor. În ieslea mică — nimic.

— Harnici dumnealor ! zice moș Gavril, vesel.

Vițeeii întind capetele printre lețele închisorii și mugesc scurt, numai din grumaji. Copiii zâmbesc și-ncep să-i scarpide sub grumajii întinși.

— Moșule, al meu a mai crescut de ieri, zice copilul, vesel.

— Și-a' meu ! adaogă Nicuța. A' meu e mai male !

— Mai, da' pîn' la urmă vor crește pe-o formă de mari amîndoi, să fie păreche bună. Cine știe dacă n-om mărita-o pe Nicuța cu ei !

Și moșul își mîngîie nepoata pe părul bălan.

— Vezi că ei nu zgheară ca purceii, zice Gavrilaș.

— Vită curată, mări rumîne, mări ! Că și Domnu nostru Isus Hristos în iesle de vită curată s-a născut. Maica Precesta n-a aflat hodină unde să se-aline și să nască, numa-n ieslea boilor. Porcul și calul ar mânca mereu, oaia behăie de te-asurzește, da' boul și vaca rumegă de nici nu s-aude.

Vițeeii rămîn cu căpșoarele întinse după cei doi copii, care urmează pe moș în grădină.

E o zi de vară de pe la mijlocul lui august. Grădina-i mare cît un hotar. Au aici de toate : porumb să-mănat, luncă mare pentru fîn și otavă, și pomăt : meri, peri, dar mai cu samă pruni, de vreo trei feluri.

Doi nuci uriași își îmbie umbra deasă, plină de răcoare, și aroma tare. În soarele de vară, coroana lor, plină și bogată, luminează metalic. Merii — crăcănoși, bătrâni cei mai mulți ; perii — drepți, înalți și zvelți ; — nu-și mai păstrează întreaga podoabă de frunze verzi. Unele s-au pătat, altele-au căzut, mai ales de la merii dulci, de la cei văratici și de la perii de Sîntămărie. Mai stăpînul, mai stăpîna, de cele mai multe ori Gavrilăș, doborău cu leața lungă fructele pîrguite.

Printre pomi, iarba cotoroasă și buruienoasă fusese cosită de mult, și acum se-nfiripă, rară, otava. Dar mai la vale, în luncă, crește deasă ca peria, verde și fragedă, și răspîndește o mireasmă fragedă și răcoroasă. La umbra gardului de nuiele, străjuit de sălcii mari, roua nopții mai stăruie încă. Și unde ajunge raza soarelui, sclipesc picuri de diamante.

Porumbul nu fusese sămănat des, anume, pentru a putea crește în voie mohorul pentru viței și vaci și buruienile pentru porci. Acum moș Gavril nu s-ar vedea nici călare din porumb. Copiilor le trece pe alocuri și mohorul peste cap, ca și știrul și loboda. Pe fiecare fir — cîte doi-trei tulăi, unii aproape de fript, după cum arăta mătasa din vîrf, ce începea să se usuce, să se înnegrească. Dar cei mai mulți au încă mătasă fină, blondă, aproape albă, care miroase de-o vrăjește pe Nicuța. Ea mereu își lipește nasul, mic și subțire, de umezeala lor.

Ici și colo, prin porumbiște, luminează bostanii aproape aurii, cu puține fețe verzi încă. Și fire de cîneapă de sămîntă, drepte, puternice, grele de cior-

chine, îi îmbată, cu miresme, pe bătrîn și pe nepot. Nicuța zice că «miloase a ulzică», și nu prea crede că nu-i buruiana care ustură cînd o atingi.

Au intrat toți trei în porumbiște ca în pădure. Cu nările dilatate, copiii miroasă adînc. De cînd tot rup buruieni la purcei și adună mohorul secerat de bătrîn, ei au ajuns să cunoască mireasma celor mai multe.

Simt și deosebesc și mireasma pămîntului — cînd e după ploaie, cînd e secetă, dimineața, în miezul zilei, sau cînd se răspîndește răcoarea însărării.

Vreme îndelungată nu mai vorbește nici unul din cei trei. Moș Gavril seceră vîrtos mohorul, care-i stă în față ca un părete; copiii adună pîlcurile rămase în urma bătrînului și le duc la margine. Cînd l-au răzbit pe moșneag, rîd în pumni și aleargă să rupă lobodă și știr, și frunze de napi, pentru porci.

Sînt aprinși la față și ochii le sclipesc veseli. Mînuțele li se înverzesc de sucule buruienilor. Muncesc cu inimă și cu o seriozitate gravă.

Deasupra, cerul se aprinde din clipă în clipă. Umbra porumbului nu mai dă răcoare. Valuri nevăzute, pornite din ochiul de argint al soarelui, vin tot mai dese și pătrund în munca celor trei.

Bătrînul, din cînd în cînd, se obleşte din șale și-și șterge obrazii, asudați și plini de țepe, cu mîneca largă a cămășii. Nicuța își ridică poalele și își zvîntă și ea obrazii ca para focului. Mai tare se ține Gavrilăș, care duce brațe mari de mohor la margine.

Traista cea lungă e îndesată cu buruieni: coșarca e plină de mohor, și alte hîlmuri de verdeață stau împrejur.

O mierlă galbenă, rătăcită în pruniște, fluieră ca-n pustiu. Nu știe că sînt lucrători în grădină. Copilul vrea să se apropie, s-o vadă de-aproape, dar pasărea de aur îl simte și zboară-n sălciile înalte.

Moș Gavril se oblește pentru ultima oară, se zbi-cește, după obicei, și zice :

— Destul pentru azi, măi rumîne, măi !

Privește și vede cu mirare prefăcută că nu mai e nimic din tot ce-a secerat el.

— Oi fi secerat eu vînt, ori ce ?

Copiii îl privesc cu ochii plini de voie bună.

— Ori au dat tătarii pe-aici !

Nepoții rîd și se alătură de bătrîn, care-i mîngîie pe colia părului.

— Ei, mumă-ta și tată-tău cred că numai ei sînt harnici ! Dar iată, nici noi nu stăm cu mîinile-n sîn. Mari grămezi ! Putem sătura desară și boii.

Duc nutrețul în șură, la umbră. De zece ori vine moșul cu Gavrilaš, și-ntre ei — coșarca ; de zece ori Nicuța își îndeasă traista, încît merge strîmbă și mai mult o tîrăște după ea.

În șură, la umbră, răsufală toți trei și sînt mulțumiți. În coperișul de paie fierbe ciripit de pui de vrabie. Cuiburile sînt stup de ciocuri mici gălbenatece.

Gavrilaš și Nicuța își scrîntesc grumajii, de cît se tot uită în înălțimi, încîntați. Cum ar vrea să aibă niște pui !

Dar moșul nu se mai încumetă să se urce pe șura cea lungă, iar copilul încă nu cutează.

Și ciripesc de te-asurzesc !

— Lasă-i să se bucure și ei, zice moșul. E plăcut să ții în mână un pui de pasăre, da' la urmă, ce faci cu el? Tot în gura mîtei ajunge. Lasă-i să crească, să zboare și ei în lumea lui Dumnezeu.

— Vrăbiile mîncă grîul, moșule? Întreabă Gavrilaş.

— Mîncă și ele ce le dă Dumnezeu. Dar iarna unde-i grîul? Și tot nu mor de foame! Că tatăl din cer se-ngrijește de toată lumea. Și n-am văzut încă pe nimeni sărac din pricină că vrăbiile au tăbărit pe holda lui.

Nicuța întinde mîna și strigă din răspuțeri :

— Uite! Uite! Se vede ciocul!

Nu unul, ci mai multe ciocuri cu zăbale galbene se arată la marginea unui cuib.

— Iacă, așteaptă și ei pe muica lor, să le deie de mîncare. Toată vietatea, pînă-i mică, are nevoie de ajutorul părinților. Și vițelul, și purcelul, și pasărea.

— Da' goangele, bunicule? Întreabă nepotul, prinzînd o mămaruță ce se grăbea amarnic, cu piciorușele ei de ață.

— Și ele.

— D-apoi cum? Le dă să sugă? Că ele n-au țîțe.

Moș Gavril se gîndi o vreme. Oare ce fac gîngăniile cu puii lor, pînă sînt mici? Deodată păru că se luminează.

— Nu le lăptează, ci le pun la căldură, unde bate soarele, de cresc la soare. Apoi le-nvață cum să se urce pe buruieni să le sugă mîzga ori să le mînce frunzele.

— Am văzut mămaruțe în nisipul de lîngă gard, unele mai mari, altele mai mici, zice copilul.

— Și eu, și eu ! se grăbește Nicuța.

Deodată liniștea e frîntă de un cîrîit prelung, înfri-cat, al cocoșului.

— Uliul ! Răpede, Gavrilăș !

Copilul se-aruncă spre porțița care dă în curte, zbie-rînd la uliu, pe care nici nu-l vede încă. Aleargă și Nicuța, strigînd și ea. După ei — moșul, mai încet. Caută în zarea joasă, și nu vede nimic. Răstoarnă capul pe un umăr și, în naltul cerului, vede plutind, în ace-lași loc, pe dușmanul găinilor.

În curte, copiii, cu mîna streășină, să nu-i orbească lumina, se chiorăsc și ei în înălțimi.

— Tîlharul ! Nu se clintește din locul lui de pîndă ! zice bătrînul.

— Oare vede el de-acolo găina, moșule ? întrebă nepotul.

— Dacă l-au putut vedea găinile ! Are ochi de ful-ger, măi rumîne, măi ! Și iată-l, nu e mic, e hîrău, bată-l Precesta !

Găinile încep să iasă cîte una, ca plouate, dintre buruienile de pe lîngă gard, dintre vîrfurile de lemne rămase din iarnă, negre acum și uscate scrum. Cocoșul se plimbă rar, le cheamă, zbîrnîie din aripa întinsă, rotindu-se în jurul vreuneia, și, rar, își mai dă capul într-o dungă, să privească sus.

— Și pasărea, ca și omul : cît ce simte că unul mai tare i-a luat apărarea, nu-i mai pasă de primejdie.

Răpitoarea plutește mereu, cu aripile întinse, în înăl-țimi. Uneori seninul o înecă, apoi iar se vede.

Moș Gavril se trage spre podmol, sub streășina ca-sei, scoate pipa din sîn și-și vede de treabă.

Copiii s-au furișat iar în grădină. Vreme îndelungată se uită la un mușuroi de furnici, unde e forfotă mare. Duc saci mici, albi, în gură, sînt grăbite, și unele se bat, altele poartă, în cleștile nevăzute, tovarășe moarte.

Gavrilaș, c-un băț în mînă, scormone, din cînd în cînd, un mușuroi. Nicuța îl oprește mereu.

— Nu le stîlca casa, mă !

— Da', că iar și-o fac ele la loc ! Uite cîtu-s de multe ! Oare moșu le poate număra ?

— Poate, răspunde copila.

— Da' cum să poată, că, uite, nu stau pe loc nici o clipită.

— Ba moșul poate !

Și, înverșunați, pornesc spre curte să-l întrebe pe bătrîn. Da' văd în iarbă alte gîngănii, și se opresc. Pe unele le prind și le privesc mirîndu-se, de altele, cum e lăcusta săritoare, li-e frică.

Deodată, lui Gavrilaș îi vine ceva în minte.

— Tu, Nicuțo !

— Ce-i ?

— Hai să vedem, nu găsim porumb de fript ?

— Las', că ne dă moșu, dacă se face.

— Da' dumnealui nu caută.

Și Nicuța îl însoțește în porumbiște.

Băiatul încearcă trei, patru. Boabele încă nu-s crescute, nu-s în lapte. Îi pare rău că a scobit cu unghia frunzele, și acum încearcă să acopere locul gol. Îi ajută și Nicuța. Sînt cam înfricați amîndoi.

— Așa-i că nu se vede ? zice copilul.

— Că, de se vede, ne dă el moșu !

Bătrînul le spusese : «Cine scobește porumbul crud, îl dă pe ciocul gaițelor și al ciorilor».

Pornit odată pe răzvrătire, Gavrilaş o ia de mînă pe copilă, o duce subţ un măr cu mere dulci, scoate din buruieni o leaţă lungă şi începe să izbească în pom.

Cad vreo două, şi-s gustoase la mîncare.

— Mai doboală, Gaviaş !

— Las' pe mine ! Da' să nu mă spui !

— Nu te spun !

Îşi adună vreo cîteva şi în sîn, pun leaţa la loc şi pleacă ronţăind.

Moş Gavril aţîţă foc în vatră. Trebuie să fiarbă apă, să opăre buruieni purceilor, pentru amiazi. Suflă în foc şi tuşeşte, că s-aţîţă încet, dar fumul nu se ridică în aerul clocit, ci pluteşte în laturi.

El strigă din uşa tinzii :

— Măi Gavrilaş, măi ! Aduceţi şi tăiaţi buruienile, măi !

Copiii, din grădină, aud ; isprăvesc cu merele întîi, apoi aduc buruienile şi le taie, c-o bardă mică, pe un scăunaş cu trei picioare.

Nicuţa taie cu un cuţit. Ei i-i frică să ţie cu o mînă mănunchiul de buruieni, iar cu cealaltă să izbească cu barda. O cam umileşte frica asta, dar moşul o îmbună :

— Fetele nu taie cu barda. Ele se învaţă cu cuţitul, să ştie tăia tăieţii.

Acum e uşor, că taie lobodă şi ştir şi mohor. Da-n cap de primăvară, cînd erau numai urzici, grase şi pline de mîzgă ! Adevărat că le ajuta şi bătrînul, ba el făcea aproape întreaga treabă. Moş Gavril ţinea însă mult la urzici. Opărite bine, cu tărîţe, dădeau cel dintîi rînd de slănină dulce, cel de lîngă şoric, trandafiriu, moale şi aromat.

— Cum să nu adunăm urzici, măi rumîne, măi ?! Că slănina vă place, și cea de lîngă șoric și mai tare. Dar asta din urzici se pune, că-i întîia grăsime a porcului, după ce-a ieșit din iarnă slab ca un ogar.

Copiii au isprăvit de tăiat buruienile. Mireasma tare, de verdeață, de must, i-a pătruns, și-o simt mereu în vârful nărilor și le place. Moșul alege firele ce-au scăpat netăiate și le dă lui Gavrilaş. Nicuța caută altele.

— Trăbă mărunțite bine. Ție ți-ar plăcea să dai în mămăligă peste fire de paie ?

Adevărata aromă a buruienilor nu se simte însă, pînă ce moșul nu presară cîteva pumni de tărîțe și nu le opăre cu apă clocotită. Le mestecă și se face un cir.

Se pare că mirosul a ajuns pînă la coteț. Purceii încep să guițe. Moșul toarnă acum apă rece și lungește cirul.

— N-a tras de-amiazi, moșule, zice copilul.

— N-ai tu grijă. Pînă le vărsăm în troacă, s-a duce și sasul să-și tragă clopotul.

În sat mai sînt și niște sași — o mîină de sași. Dar au biserică mare, veche, cu turn, și-n turn — trei clopote. Pe cel mijlociu îl trag dimineata, la amiazi și sara, — nici sașii nu mai știu de ce. E de bună samă o datină, de pe cînd încă nu se făcuseră protestanți.

Sunetul clopotului se răspîndește peste sat, cînd cei doi copii vin cu brațul încărcat de mohor pentru viței.

Ei zîmbesc veseli spre bătrîn.

— Trage ! zice Gavrilaş.

— D-apoi ce să faci, dacă-i soarele în crucea amiezii ? Sasul cunoaște după ceas, rumînul după soare.

Apoi ceasul se mai strică uneori, se mai oprește, da' sfîntul soare nu s-a pomenit să greșească-n drumul lui, ori să se oprească.

După ce săturară și vițeii și-i adăpară, cei trei se duseră în tindă să mănînce de amiazi.

Amiaza e mai săracă decît prînzul și cina. N-au nici o fiertură. Mămăliga s-a răcit. Dar, cu brînză și cu ceapă, e bună. Moșul mai aduce și cîte o creștătură de slănină, pe care o mănîncă cu pîne. În tindă e răcoare, în casa dinainte — și mai bine, în vreme ce în ogradă dogorește.

Totuși, Nicuța nu prea vrea să se culce. Bătrînul și Gavrilăș șed pe laviță, Nicuța e în păcel, dar spune mereu că nu i-i somn.

— Și ce-om minți desară, cînd va întrebă mumă-ta dacă ai dormit de-amiazi ?

— D-apoi !

— Și ce ne-om face dacă-i rămînea pitică ?

— E !

— Iată, Gavrilăș a crescut mărișor, că el, pîn-a fost mic, a durmit de-amiazi.

— Si eu am dulmit ieri.

— Ieri a fost ieri.

Gavrilăș se uită cu înțeleș la bunicul, și zice :

— Oare să mă culc și eu, bunicule ?

— Nu ți-a strica !

Copilul se lungește pe laviță, cu capul pe piciorul bătrînului. Nicuța se uită chiorîș din păcel. Îi vine să plîngă. Știe că cei doi o înșeală.

— Ba eu ! și se ridică într-un cot.

— Parcă cineva poate adormi cu sila ! Somnul vine de voie bună, cînd vine. Da' nu s-apropie de copilul supărat. Eu știu, că-s pășit, zice moșul. Da' nici nu vă spun să dormiți. Tot mai bine e să vă spun mai departe povestea de ieri. Mai cunoașteți și voi ce se petrece în lume și-n țară. Unde ne-am oprit, Gavrilăș ?

— Cînd a ajuns fata babii la cuptor.

— Ba la fîntînă, zice Nicuța.

Bătrînul se gîndește și înțelege că dreptatea-i de partea copilului. Semn că Nicuța adormise mai devreme.

— Ei, la fîntînă să fie ! Și așa, ruptă de sete, cu tălpile fripte de drum, că ardea praful ca jarul, fata cea rea, a babii, vede în zări, departe, că se ridică la margine de drum o cumpănă de fîntînă, înaltă și subțire ca un cîrlig. I se uscaseră cerul gurii, de sete, și obrații i se făcuseră pămîntii.

O rupse la fugă să ajungă mai în grabă la fîntînă, dar n-o ținură picioarele. Căzu în praful fierbinte, cu gura căscată, se ridică cu iia și catrința murdare, și merse mai departe, ostentă de moarte. Soarele, de sus, o prididea cu foc în creștetul capului. Uneori adia o boare aprinsă, care-i usca și mai tare gîtlejul. Limba începuse să i se umfle în gură. Nu mai putea vorbi, ci numai bolborosea. Și își zicea în gîndul ei rău : «De ce să fie mai bună decît mine soru-mea mașteră ? Era-nsetată, ca și mine, și a întîmpinat-o în drum fîntîna răcoitoare. Dar iată că izvorul vieții mi se arată și mie. Nici nu mai e departe. Ajung acuș, și o să beau, o să-mi sting focul ce mă prăpădește.» Ea nu voia să se gîndească ce-a făcut soru-sa și ce a făcut ea cînd a trecut pe lîngă fîntînă. Că soru-sa, la chemarea fîntînii, s-a oprit, a curățat-o de glod, dar ea n-a voit să se

murdărească pe mâni și pe haine. Și așa, în pustietatea drumului, fata babii, cea rea și leneșă, se tîra istovită. Ar fi plîns, dar nu mai avea lacrimi ; ar fi strigat după ajutor, dar nu mai avea glas ; ar fi fugit, dar nu mai avea puteri.

Iar fîntîna cu cumpănă părea că se tot îndepărtează, în loc să se apropie. Colo tîrziu, după ojina cea bună, ea stătea îngenunchiată lîngă fîntînă, ținîndu-se cu mîna de blana de margine și încercînd să se ridice în picioare, să prindă vadra atîrnată de cumpănă, să scoată viața din fîntînă.

Gemea cu glasul stins, gemea din fundul pieptului, și abia tîrziu putu apuca găleata.

Dar din fîntînă scoase numai cir negru și greu mirositor. Cu toată setea, îi fu scîrbă să bea.

În șoapte scurte începu să blăstăme fîntîna.

«Nu mă blăstăma pe mine, fată mare, că nu-s eu vinovată. La trecerea pe-aici te-am rugat să zăbovești puțin, să mă cureți de noroi. Da' tu mi-ai răspuns că nu de-accea te-ai îmbrăcat de sărbătoare și ți-ai spălat fața și mînile, ca să te umpli de noroi. După fapta ta ești pedepsită.»

Rea la inimă și pestriță la mațe, fata babii căpătă puteri și blăstămă tot mai tare, cînd din fîntînă începu să crească un balaur, cu șapte capete, sunînd groaznic din solzi și șuierînd din limbi.

Fata babii o rupse la fugă, cu sufletul la gură...

.

Moșul, povestind, trăgea cu ochiul spre păcel. Copila, după ce oftase de cîteva ori, adormise. Gavrilăș mai

ridica din cînd în cînd pleoapa, apoi se liniști și el și începu să respire adînc și regulat.

Nu peste mult parcă ațipise, ușurel de tot, și bătrînul... Da' n-a fost decît o părere de cîteva clipe. El pune o perină sub capul copilului și iese tiptil în tindă, de acolo în curte și întră în grădină.

Pe o vreme ca asta se furișează prin grădini copiii mai mari; vin în sat cu vacile pe care le sug și de amiazi vițeei cei cruzi. Se strecoară ca lăcustele prin garduri, și numa ce te trezești cu ei în vîrfurile perilor, ori bătînd de jos, cu leața. Nu prea au vreme să caute dacă-s coapte ori ba poamele, și fac destulă pagubă. Că și cîinii, care au rămas paznicii curților, dorm somn greu pe-o toropeală ca asta.

De cînd încep să cadă umbrele, cei doi nepoți, treziți de mult, au voie de la moșul să caute pe sub meri și peri poamele căzute. Fiecare adună pentru bătrîn, pentru mama și tata, pe cele mai coapte. Rar se lăcomesc să îmbuce ei cîte una.

Copila se urzică uneori, Gavrilaš o alină, bate cu un băț urzica vinovată și caută mai departe.

Moșul morfoleşte în gingii vreo pară mai moale, la umbra deasă a nukului.

Cînd răcoarea începe să se strecoare în grădină, toți trei s-apucă de munca lor de dimineată. Moșul chibzuiește cît mohor mai trebuie să secere. Mohor mai puțin, dar buruieni mai multe, căci odată cu înșărarea vor veni, alergînd și grohotind, cele trei scroafe și

mascurul, luați în turmă azi-dimineață. Le trebuie și lor lături cu buruieni opărite.

Totuși isprăvesc devreme, pe la oșina cea bună.

Acum ies toți trei la porțiță, unde e umbră și răcoare. Copiii se joacă, iar bătrînul își aprinde pipa și colbăiește, cu ochii împăienjeniți, cu gîndul risipit.

...Dar ce se vede colo departe, pe drum, negru și mișcîndu-se ca o corabie în huzdoapele rămase din tina primăverii ? De, caii se văd bine, dar ce trag oare după ei ? Moș Gavril mai pune palma streășină, strînge din ochi, și parcă s-ar dumiri : o căruță de la oraș, cu coviltirul ridicat.

Vezi bine că e căruță ! O văd și copiii și o urmăresc cu mare băgare de samă.

— Cine să fie ? întrebă moșul.

Copiii se lipesc de bătrîn.

— Cine știe cine-o mai fi ! Poate după dări să umble. Poate vro comisie de la solgăbirău. Da' bună vreme și-au ales, n-am ce zice ! Nu vor afla pui de bărbat acasă.

În vremea asta, căruța se tot apropie. Cel ce mîină caii e zdrențos, dar îmbrăcat nemțește. Caii sînt slabi, abia mai trag după ei corabia aceea. Da' nu se vede cine-i înăuntru...

Iat-o aproape, iat-o că se oprește drept la poarta în care șade moșul.

Din ea se coboară trei domni, se scutură, se destepenesc și pornesc spre porțița moșului.

Copiii sînt la spatele bunicului acum și se țin strîns cu mîinile de cămașa lui aspră, de pînză. Apoi,

cînd văd că cei trei străini nu glumesc, ci vin aici, fug în curte, izbind porțița.

— Stați pe loc, măi rumîne, măi ! Nu vă mîncă nime, n-aveți grijă.

— Da' de unde să-i mîncăm, că și noi avem copii, zice unul.

— Să vi-i ție Dumnezeu, spune moșul, mișcîndu-se pe laviță și neștiind ce să facă : să mai șadă, sau să se ridice ?

— Bună ziua, moșule ! Șăzi numa liniștit și te ho-dinește.

— Mulțămim dumilor-voastre.

— Sînt nepoții dumitale ?

— Da, nepoți.

— Să-ți trăiască !

— Să v-audă Dumnezeu !

— Frumoși și sănătoși copii.

— Cum dă Dumnezeu...

— Ba, c-am văzut noi și slabi și amărîți, dacă nu-i grijesc părinții.

— Da' sînteți doftori dumneavoastră ?

— Nu, da' umblăm prin sate.

— Cu *jucuția* ?

— Nu sîntem de la percepție, nici de la advocați. Iacă, umblăm și noi să cunoaștem satele și oamenii.

— Apoi, nepotrivită vreme v-ați ales. Că oamenii sînt toți la lucru, cu purcel, cu vițel — vorba ceea.

Copiii, auzind vorbă așezată, scot întîi capetele prin deschizătura porțiții, apoi rîd amîndoi.

Nicuța privește la ei, cu un deget uitat în gură.

Unul dintre domni scoate o pungă cu bomboane și le dă din ea copiilor, care se lasă îmbiați.

— Ia, Nicuța, că-s gogoroane de zahăr. Și zi mulțam.

— Mîndri copii ! zice altul din cei trei.

— Da', moșule, începe unul care se vedea căpetenie, cum o mai duceți dumneavoastră pe-aici ?

— Cum dă Dumnezeu, și mai bine și mai rău. Da' nu ne putem plînge. Bucatele vor fi bune în anul ăsta. Și fîn s-a făcut destul.

— Și în sat cum merg treburile ?

— Cum să meargă ? Cum au mers de cîndu-i lumea, și mai bine și mai rău.

— Da' cu primăria cum sînteți mulțămîți ?

Moșul ridică din umeri.

— Asta or mai ști-o alții, că eu de-acuma nu mai am treabă pe-acolo. Da' cum să fie mulțămîți ? Pe toată lumea nici Dumnezeu sfîntul nu o poate mulțămî. Că unuia-i place popa, altuia preuteasa, — vorba ceea. Dacă-i omul harnic, oriunde-l pui e la locul lui și face ispravă. Dacă-i un terchea-berchea, degeaba mai face umbră pămîntului.

— Cei trei se privesc cu înțeles, și cel care pare mai de frunte între ei, întreabă :

— Da', moșule, în satul ăsta cam cu cine țin oamenii ? Bătrînul îi privește nedumerit.

— Cu cine să ție ? Cu Dumnezeu drăguțu !

— Apoi da, cu Dumnezeu trăbă să ținem cu toții. Da' în lume nu trăim cu Dumnezeu, ci cu oamenii.

— Asta-i adevărat ! Vorba ceea : Pînă la Dumnezeu te mîncă sfinții.

Cei trei rîd și capătă curaj.

— Apoi, vezi, de sfinții ăștia am vrea noi să aflăm cîte ceva. Că știi dumneata că unii sfinți aduc căldură, alții — îngheț...

Moș Gavril rîcîie în bășica de porc, după tutun. Unul din cei trei se grăbește să-l îmbie cu o țigară.

— Eu... cu pipa, mulțămesc ! Trăbă să mai deie ceva.

Unul scoate dintr-un buzunar un pachet cu tutun de pipă.

Moșul se miră :

— Și dumneata cu pipa ?

— Nu duhănesc, moșule, ci, iac-așa, mai port și eu cîte un pachet, pentru cîte un om de omenie.

Moșul se gîndește. Nu ia tutunul îmbiat.

— Poate vei găsi vrun sărîntoc. Noi, mulțămim lui Dumnezeu, avem din ce trăi.

Cei trei rămîn opăriți.

— Da', moșule, noi ne grăbim. Uite, n-am aflat bărbat în sat. Am vrea să știm : cu cine ține satul ?

— D-apoi v-am spus : cu Dumnezeu drăguțu și, dacă mai pot zice o vorbă, cu cel ce vine îndată după Dumnezeu.

— Și cine vine după Dumnezeu ? E vrun om ?

— Apoi om e, de bună samă, da' mare om.

Cei trei se privesc cu înțeles, și veseli. Sînt siguri că o să spuie un nume care-i și pe limba lor, și despre care sînt încredințați că șoptește țara întreagă.

— Om mare ! Și cine să fie ? întreabă cel care pare căpetenia.

— Împăratu, cin' să fie ! zice moș Gavril, după ce-și aprinde pipa. Împăratu e din veci unsul lui Dumnezeu. Așa spune la cartea sfântă. Și așa și trăbă să fie.

Străinii își pleacă frunțile. Unul zice în ungurește :

— E tîmpit. N-o să căpătăm de la el nici o informație.

— Da', moșule, să vorbim romînește, că vedem noi că te faci a nu pricepe.

— Să vorbim, că doar rumîni sîntem.

— Cu cine a votat mai pe urmă satul ăsta ? Cu care partid ?

— Olio ! Sînteți de ăia cu alegerile ? Mă miram eu cine să-și piardă vremea într-o zi de lucru ca asta ! Apoi, dacă chiar țineți să știți, satul nostru n-a votat cu nime.

— Se poate ?

— Iaca, s-a putut ! Că niște domni ca dumneavoastră le-au făgăduit oamenilor să-i ducă cu motomobile de elea mari. Și unde nu a dat Dumnezeu o zăpadă și-o viforniță de n-au mai putut răzbate pînă în sat. Și așa, oamenii au rămas la hodina și treaba lor.

Unul dintre străini, după ce schimbă o privire de zădărniciu cu cei trei, deschide o geantă și dă o mînă de tipărituri bătrînului.

— Mulțămim. Nu știu ceti, da' știe ficiorul și nora.

— Vezi să nu învăliți slănină în ele. E scris acolo lucru bun pentru plugar, spune unul care pînă acum abia de și-a deschis gura.

— Și la slănină vor fi bune mai tîrziu, că văd că nu-s scrise pe amîndouă fețele.

Străinii pleacă repede, și trăsura, cu caii hodiniți, pornește în fugă, și îndată iese din sat, că ulița lui moș Gavril e chiar la marginea satului.

Nepoții, în vremea asta, au supt toate gogoroanele de zahăr, și acum li se-ncleie degetele.

— Ptii ! Iată că apune soarele și încă n-am ațîțat focul, măi rumîne, măi ! Iute după găteje !

Copiii aduc în tindă vreascuri, moșul face focul, pune ceaunul cu apă și se apucă să taie el buruienile pentru porci.

Știe că nu se mai poate încrede în nepoți. Tot mereu, — cînd unul, cînd celălalt, cînd amîndoi deodată, — aleargă la porțiță, să vadă : nu vine muma și tata de la hotar ?

Bătrînul se supără.

— Parcă vă trăbă țîță, așa sînteți de nerăbdători ! Las', că vin ei, cînd trăbă să vină, măi rumîne, măi...

Sara, după cină, cînd moșul și nepoții dorm de mult, bărbatul, cu țigara între degete, la lumina slabă a lămpii, se trudește să silabisească cu glas tare una din foile lăsate de străini :

— Tică-ticăloșii de la gu-uu-vern duc ț-a-țara de rup, de rîp, de rîpă. P-ar-parti-parti-dul n-os-nos-nostru pri-pri-prie-priete-nul po-poporu-lui...

— Da' lasă-i în sărăcie, Gheorghe, și vino și te culcă. Nu vezi c-a răsărit găinușa ? Și mîne iar plecăm cu noaptea-n cap...

Gheorghe împăturește foaia și o pune la grindă, aruncă și călcă mucul de țigară, stinge lampa din tindă și iese în pridvor. El cu nevastă-sa dorm afară, din primăvară.

Pe cer ard, albe, puzderie de stele. Din cînd în cînd, cîte una alunecă din tărie și se cufundă în hău. Răcoa-

rea se strecoară din necuprins și mîngîie vietățile. Vitele rumegă în curte, și, uneori suflă greu, la vreo mișcare.

Pace și liniște adîncă scoboară peste sat și peste curtea lui moș Gavril. Pe adierile rare ale boarei, vine, din grădină, mireasmă de verdeață și de porumb în pîrgă. Uneori, se deslușește un oftat. Și nu poți desluși de oftează noaptea stăpînă, sau pămîntul...

212	.	.	.	.	.	Ochiul dracului
223	.	.	.	.	.	Pe drumuri
229	.	.	.	.	.	Chefurile lui Martini
243	.	.	.	.	.	Într-o zi de primăvară
250	.	.	.	.	.	Slăbiciunea părintelui Grigore
259	.	.	.	.	.	Nedumeriri
267	.	.	.	.	.	Protectorul
273	.	.	.	.	.	Cura de slăbire
280	.	.	.	.	.	Un om exact
288	.	.	.	.	.	Capcana
296	.	.	.	.	.	Bărbat de încredere
302	.	.	.	.	.	«Bolnavul»
307	.	.	.	.	.	În misiune
315	.	.	.	.	.	Urmările unui anunț
325	.	.	.	.	.	Sîmbătă sara
343	.	.	.	.	.	În delegație
349	.	.	.	.	.	Dăscălița
374	.	.	.	.	.	Întîia ceartă
382	.	.	.	.	.	Năravuri
394	.	.	.	.	.	În cabinetul medical
402	.	.	.	.	.	Pensia
420	.	.	.	.	.	Zi de vară

Redactor responsabil : GHEORGHE PIENESCU
Tehnoredactor : IONEL GHEORGHIU

*Dat la cules 05.08.1964. Bun de tipar 16.12.1964. Apărut 1965.
Tiraj 12.165 ex. $\frac{1}{1}$ legate. Hirtie scris I A de
63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 17,69. Coli tipar 28,50.
A. nr. 7084/1964. C.Z. pentru bibliotecile mari 8R. C.Z. pen-
tru bibliotecile mici 8R—O.*

Tiparul executat sub comanda nr. 40.698 la Combinatul Poli-
grafic „Casa Științei”, Piața Științei, nr. 1, București — R.P.R

